

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**KASTAMONU FERHAT PAŞA CAMİSİ
HAZİRESİ MEZAR TAŞLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Bengü GÜNDOĞAN**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Halit ÇAL**

Ankara-2007

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**KASTAMONU FERHAT PAŞA CAMİSİ
HAZİRESİ MEZAR TAŞLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Bengü GÜNDOĞAN**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Halit ÇAL**

Ankara-2007

ONAY

Bengü GÜNDOĞAN tarafından hazırlanan “Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziyesi Mezar Taşları” başlıklı bu çalışma, 14/12/2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat Tarihi Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

ÖNSÖZ

Tarihi eserler, bir toplumun bütünüyle tapusu ve karakteridir. Mezar taşları, bu karakter özelliklerine sahip eserlerin en önemlilerindendir. Sahip olduğu özelliklerin başında, kişi ile ilgili en doğru bilgilerin taşta kaydedilerek sağlam birer kaynak oluşturması gelir. Osmanlı mezarlıkları, kitabeleri ve yapısal özellikleriyle sanat ve estetiğin konusu olmuşlardır. Taş işçiliği, yazı sanatı ayrıca kitabelerinde yer alan dini, edebi ve tarihi bilgilerle birer arşiv belgesi olması dışında her biri birer sanat eseri olan süsleme kompozisyonları, mezar taşlarını önemli kılan diğer özelliklerdir.

Başka örneği bulunmayan bu değerlerimiz, kentlerin gelişim sürecinde en çok zarar verilen eserlerin başında gelir. Önemli kültür varlıklarımız olan mezar taşları, son zamanlarda hızla kaybolmaktadır. Türk kültürünün ayakta kalabilmesine katkı sağlayacak bilgilerin yer aldığı mezar taşları, bilimsel açıdan yapılacak çalışmalarla gelecek kuşaklara da aktarılabilir.

Tez çalışmamızda, Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresinde yer alan Osmanlı Dönemi mezar taşları, taşıdıkları özellikleriyle detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Tez çalışmamda başlangıcından itibaren geçen sürede konu ile ilgili yardımlarını esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Halit ÇAL'a çalışmamın her aşamasında yanımda olan Gökhan GÜMÜŞDAĞ'a, arazi çalışmasında büyük yardımı olan arkadaşım Filiz CANYURT'a ve hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

Bengü GÜNDOĞAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar CETVELİ.....	vii
ÇİZİM LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KATALOG.....	12

İKİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRME

A. Mezar Tipleri.....	223
B. Mezar Taşı Tipleri.....	225
1- Erkek Baş Taşları.....	228
a. Başlıklı Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli.....	229
(1) Gövdesi Eğik Dikdörtgen Çerçevesel Halinde Düzenlenmiş Olanlar.....	230
(2) Gövdesi Yatay Dikdörtgen Çerçevesel Halinde Düzenlenmiş Olanlar.....	231
b. Başlıklı, Kareye Yakın Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar.....	232
c. Silindirik Gövdeli Olanlar.....	233
2- Kadın Baş Taşları.....	234
a. Bitkisel Tepelikli, Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar	235
b. Başlıklı, Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar.....	237
(1) Gövdesi Eğik Dikdörtgen Çerçevesel Halinde Düzenlenmiş Olanlar.....	237
(2) Gövdesi Yatay Dikdörtgen Çerçevesel Halinde Düzenlenmiş Olanlar.....	238

c. Alınlıklı, Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar.....	238
(1) Sivri Kemerli Olanlar	238
(2) Yuvarlak Kemerli Olanlar.....	239
(3) Dilimli Olanlar	239
(4)Tepesi Ters V Biçiminde Düzenlenmiş Olanlar.....	240
3- Ayak Taşları.....	241
a. Bitkisel Tepelikli, Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar.....	242
b. Alınlıklı, Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar.....	243
(1) Sivri Kemerli Olanlar.....	243
(2) Yuvarlak Kemerli Olanlar	244
(3) Tepesi Ters V Biçiminde Düzenlenmiş Olanlar	244
c. Güneş Motifi Şeklinde Başlıklı, Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar.....	246
4- Başlıklar.....	246
a. Kavuk.....	247
(1) Çubuklu Başlıklı Şerit Sarıklı Kavuklar.....	248
(2) Yuvarlak Başlıklı Şerit Sarıklı Kavuklar.....	248
(3) Baklava Dilimli Başlıklı ve Sarıklı Kavuklar.....	249
b. Sarık.....	250
(1) Kısa Başlıklı Sarıklar.....	250
(2) Kısa Başlıklı Şeritli Sarıklar.....	251
(3) Çapraz Eğimde Dilimli Sarıklar.....	251
c. Fes.....	252
(1) Aziziye Kalıplı Fesler.....	252
(2) Hamidiye Kalıplı Fesler.....	253
(3) Mecidiye Kalıplı Fesler.....	253
d. Uzun Silindirik Başlık.....	254
e. Taç.....	254
(1) Dört Terkli Taç.....	254

f. Kadın Fesi.....	255
C. Süslemede Programında Görülen Motifler ve Kompozisyon	
Özellikleri.....	256
1. Motifler.....	256
a. Bitkisel Motifler.....	256
Lale	256
Gül	259
Mine Çiçeği.....	263
Küpe Çiçeği.....	265
Kır Çiçeği.....	265
Gonca.....	269
Hurma.....	271
Servi.....	273
Asma.....	276
Kıvrık Dal.....	277
Akant (Kenger) Yaprakları.....	280
Gül Dalı.....	282
Haşhaş.....	283
Soyut Yapraklar.....	284
Yıldız Çiçeği.....	286
Palmet ve Rumi.....	286
b. Nesneli Motifler.....	287
Vazo.....	287
Ay ve Yıldız.....	289
c. Geometrik Motifler.....	290
Baklava.....	290
Dikdörtgen, Kare ve Elips.....	291
Daire ve Yay.....	292
Işınsal Çubuklar.....	293
Çarkıfelek.....	297
Zigzag.....	297
d. Mimari Elemanlar.....	298

Sütunce.....	298
e. Hayvan Figürü.....	298
2. Kompozisyon Özellikleri.....	299
D. Mezar ve Mezar Taşı Ölçüleri.....	304
E. Malzeme ve İşleniş.....	309
F. Yazı.....	310
1. Başlangıç İfadesi.....	311
2. İnsanlara Uyarı.....	312
3. Durum Bildirme.....	313
4. Sebep Bildirme.....	313
5. Tanrıdan İstek.....	314
6. İnsanlardan İstek.....	315
7. Meslek.....	315
8. Sülale Adları.....	316
9. Tanrıdan İstek (Dua).....	316
10. Mezar Taşlarında Geçen Adlar.....	317
11. İnsanlardan İstek.....	319
12. Tarih.....	319
SONUÇ	320
KAYNAKÇA	324
EKLER	329
ÖZET	347
ABSTRACT	349

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

a.g.t.: Adı geçen tez

cm.: Santimetre

Ens.: Enstitü

Env.: Envanter

G.Ü.: Gazi Üniversitesi

No.: Numara

T.T.K.: Türk Tarih Kurumu

Ünv.: Üniversite

yy.: Yüzyıl

TABLÖLAR CETVELİ

TABLO 1: Yüzyıllar

TABLO 2: Yazı Tipi

TABLO 3: Mezar Taşlarında Görülen Süslemeler

TABLO 4: Mezar Taşlarının Genel Durumu

TABLO 5: Mezar Türleri

TABLO 6: Başlık Türleri

ÇİZİM LİSTESİ

ÇİZİM NO: 1-a-b.....	ÖRNEK NO.1
ÇİZİM NO: 2-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.2
ÇİZİM NO: 3-a-b-c.....	ÖRNEK NO.3
ÇİZİM NO: 4-a-b.....	ÖRNEK NO.4
ÇİZİM NO: 5-a-b.....	ÖRNEK NO.5
ÇİZİM NO: 7-a-b-c-d-e.....	ÖRNEK NO.7
ÇİZİM NO: 8-a-b.....	ÖRNEK NO.8
ÇİZİM NO: 9-a.....	ÖRNEK NO.9
ÇİZİM NO: 10-a.....	ÖRNEK NO.10
ÇİZİM NO: 11-a-b.....	ÖRNEK NO.11
ÇİZİM NO: 12-a.....	ÖRNEK NO.12
ÇİZİM NO: 13-a-b-c-d-e-f.....	ÖRNEK NO.13
ÇİZİM NO: 14-a-b-c-d-e-f.....	ÖRNEK NO.14
ÇİZİM NO: 15-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.15
ÇİZİM NO: 16-a-b-c-d-e-f.....	ÖRNEK NO.16
ÇİZİM NO: 17-a-b-c.....	ÖRNEK NO.17
ÇİZİM NO: 18-a-b.....	ÖRNEK NO.18
ÇİZİM NO: 20-a-b-c-d-e-f.....	ÖRNEK NO.20
ÇİZİM NO: 21-a-b.....	ÖRNEK NO.21
ÇİZİM NO: 22-a-b-c-d-e.....	ÖRNEK NO.22
ÇİZİM NO: 24-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.24
ÇİZİM NO: 25-a-b.....	ÖRNEK NO.25
ÇİZİM NO: 27-a-b-c-d-e.....	ÖRNEK NO.27
ÇİZİM NO: 28-a-b.....	ÖRNEK NO.28
ÇİZİM NO: 29-a-b.....	ÖRNEK NO.29
ÇİZİM NO: 30-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.30
ÇİZİM NO: 31-a-b.....	ÖRNEK NO.31
ÇİZİM NO: 32-a-b.....	ÖRNEK NO.32
ÇİZİM NO: 33-a-b.....	ÖRNEK NO.33

ÇİZİM NO: 34-a-b.....	ÖRNEK NO.34
ÇİZİM NO: 35-a-b-c.....	ÖRNEK NO.35
ÇİZİM NO: 36-a-b.....	ÖRNEK NO.36
ÇİZİM NO: 37-a-b.....	ÖRNEK NO.37
ÇİZİM NO: 38-a-b.....	ÖRNEK NO.38
ÇİZİM NO: 39-a-b-c.....	ÖRNEK NO.39
ÇİZİM NO: 40-a-b-c-d-e.....	ÖRNEK NO.40
ÇİZİM NO: 41.....	ÖRNEK NO.41
ÇİZİM NO: 42-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.42
ÇİZİM NO: 43-a-b.....	ÖRNEK NO.43
ÇİZİM NO: 44-a.....	ÖRNEK NO.44
ÇİZİM NO: 45-a.....	ÖRNEK NO.45
ÇİZİM NO: 46-a-b-c.....	ÖRNEK NO.46
ÇİZİM NO: 47.....	ÖRNEK NO.47
ÇİZİM NO: 48-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.48
ÇİZİM NO: 49-a-b-c-d-e-f.....	ÖRNEK NO.49
ÇİZİM NO: 53-a-b-c.....	ÖRNEK NO.53
ÇİZİM NO: 56-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.56
ÇİZİM NO: 57-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.57
ÇİZİM NO: 59-a.....	ÖRNEK NO.59
ÇİZİM NO: 60-a.....	ÖRNEK NO.60
ÇİZİM NO: 61.....	ÖRNEK NO.61
ÇİZİM NO: 62-a.....	ÖRNEK NO.62
ÇİZİM NO: 63-a.....	ÖRNEK NO.63
ÇİZİM NO: 64-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.64
ÇİZİM NO: 65-a-b.....	ÖRNEK NO.65
ÇİZİM NO: 66-a-b.....	ÖRNEK NO.66
ÇİZİM NO: 67.....	ÖRNEK NO.67
ÇİZİM NO: 68-a.....	ÖRNEK NO.68
ÇİZİM NO: 71-a.....	ÖRNEK NO.71
ÇİZİM NO: 72-a.....	ÖRNEK NO.72
ÇİZİM NO: 73-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.73

ÇİZİM NO: 74-a-b.....	ÖRNEK NO.74
ÇİZİM NO: 75-a.....	ÖRNEK NO.75
ÇİZİM NO: 76-a.....	ÖRNEK NO.76
ÇİZİM NO: 77-a-b.....	ÖRNEK NO.77
ÇİZİM NO: 80-a-b.....	ÖRNEK NO.80
ÇİZİM NO: 82-a-b-c-d-e.....	ÖRNEK NO.82
ÇİZİM NO: 84-a-b-c-d-e.....	ÖRNEK NO.84
ÇİZİM NO: 86.....	ÖRNEK NO.86
ÇİZİM NO: 87-a-b-c.....	ÖRNEK NO.87
ÇİZİM NO: 90-a-b.....	ÖRNEK NO.90
ÇİZİM NO: 91-a-b.....	ÖRNEK NO.91
ÇİZİM NO: 92-a-b.....	ÖRNEK NO.92
ÇİZİM NO: 93-a-b.....	ÖRNEK NO.93
ÇİZİM NO: 94-a-b.....	ÖRNEK NO.94
ÇİZİM NO: 95-a-b.....	ÖRNEK NO.95
ÇİZİM NO: 96-a-b.....	ÖRNEK NO.96
ÇİZİM NO: 97-a.....	ÖRNEK NO.97
ÇİZİM NO: 98-a.....	ÖRNEK NO.98
ÇİZİM NO: 99-a-b.....	ÖRNEK NO.99
ÇİZİM NO: 100-a-b.....	ÖRNEK NO.100
ÇİZİM NO: 101-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.101
ÇİZİM NO: 102-a-b-c-d-e.....	ÖRNEK NO.102
ÇİZİM NO: 103-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.103
ÇİZİM NO: 104-a-b-c-d.....	ÖRNEK NO.104
ÇİZİM NO: 105.....	ÖRNEK NO.105
ÇİZİM NO: 106-a-b.....	ÖRNEK NO.106
ÇİZİM NO: 107-a-b.....	ÖRNEK NO.107
ÇİZİM NO: 108-a-b.....	ÖRNEK NO.108
ÇİZİM NO: 109-a-b.....	ÖRNEK NO.109
ÇİZİM NO: 110-a-b.....	ÖRNEK NO.110
ÇİZİM NO: 111-a-b.....	ÖRNEK NO.111
ÇİZİM NO: 112.....	ÖRNEK NO.112

GİRİŞ

A- Konunun Tanımı, Sınırları, Önemi, Amacı, Yöntem ve Kaynakların Değerlendirilmesi

Yüksek lisans tez konumuz olan Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi'nde yer alan, Osmanlı dönemine ait mezar taşlarında görülen yazı ve süsleme kompozisyonları sanat tarihi kriterlerine göre incelenmiştir. Çalışmamızı oluşturan bu haziredeki mezar taşları 19. ve 20. yüzyıllara ait zaman dilimini kapsamaktadır.

Türk Sanatının önemli kültür varlıklarından olan mezar taşlarının korunması diğer başka eserlere göre daha zordur. Açıkta ve korunaksız oldukları için hem insanların bilinçsiz davranışlarından ve çok fazla önem vermemelerinden hem de doğanın vermiş olduğu zararlardan her geçen gün tahrip olarak yok olmaktadır. Ayrıca mezar taşları çalınma olaylarına da maruz kalmaktadır. Mezar taşlarının, belgelenmesi tarihin ve kültürün yok olmaması yönünde oldukça önemli bir durumdur. Mezar taşlarının başka bir önemi de birer tarih belgesi olarak değerleri yanı sıra biçimlerini, sosyal yaşamının ve sanat anlayışının izlerini, ünvanları, isimleri, meslekleri, sülale isimleri, ölüm nedenleri gibi kesin bilgileriyle Kastamonu'nun hem sosyal hem de kültürel yaşamına ait kesitler vermesidir.

Kastamonu şehri ile ilgili günümüze kadar pek çok yayın yapılmış olmasına rağmen konumuz olan mezar taşları ile ilgili detaylı bir araştırma yapılmamıştır. Burada bulunan mezar taşlarının süsleme ve biçimleri bakımından, Türk Sanatındaki yeri araştırıldığı gibi taşlarda bulunan kitabelerin okunmasıyla da burada yaşamış olan insanların ve Kastamonu şehrinin toplum yapısı hakkında bilgi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu taşların, süslemeleri gibi daha birçok özellikleriyle korunmaları gerekmektedir. Bu yüzden çeşitli nedenlerle sayıları giderek azalmakta olan

bu tarihi vesikaların tespit edilip, özelliklerinin belirlenmesi ve bilimsel bir biçimde belgelenerek gelecek kuşaklara aktarılması, çalışmanın esas amacını oluşturmuştur.

Tez çalışmamızla ilgili bir yöntem oluşturmak amacıyla ilk aşama, kütüphanelerde kaynak taraması yapılmış ve gerekli kaynaklara ulaşılmıştır. Bu kaynaklar incelenerek mezar taşı araştırmalarındaki araştırma yöntemleri belirlenmiştir. İkinci aşamada Kastamonu'ya gidilerek hazirede çalışmaya başlanmıştır. Önce mevcut hazirede tarafımızdan temizlik yapılmıştır. Tamamen otlar ve dikenlerle kaplanmış olan hazirede bu sayede daha rahat çalışılmış ve en önemlisi otlardan görünmeyen mezar taşlarının ortaya çıkarılması sağlanmıştır. Bu çalışma dahilinde öncelikle eserler yerlerinde incelenerek, milaj ve ölçüleri alınmış, fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Üçüncü aşama olarak, hazirede alınan mezar taşlarının milajları, bilgisayar ortamına aktarılıp, Autocad programıyla temiz çizimleri yapılmış ve photoshop programıyla da renklendirilmiştir. Kadın ve erkek başlıklarının milajları alınamamıştır. Bu başlıkların düz yüzeye sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Buna göre daha sağlıklı olması bakımından bu başlıkların çizimleri, ölçüleri ile fotoğrafları esas alınarak çizilmiştir. Daha sonra mezar taşlarının tarafımızdan kitabeleri okunarak mümkün olduğunca orjinaline uygun biçimde günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Mezar taşlarında yer alan hicri tarihler www.ttk.gov.tr adresindeki tarih çevirme kılavuzu yardımıyla miladi takvime çevrilmiştir. Mezar taşlarının gözlem fişlerinin hazırlaması ve çizimlerinin yapılmasıyla birlikte çeşitli kütüphanelerden konu ile ilgili kaynakların incelenmesi ile tezimizin değerlendirme bölümü yazılmıştır.

Bu çalışma sonucunda toplam 106 adet mezar incelenmiştir. Yapmış olduğumuz tipolojiye göre baş ve ayak taşlarını ayrı saydığımızda bu sayı 197'ye çıkmıştır. Bu mezar taşlarından 49 tanesi erkek, 37 tanesi kadın baş taşı ve 61 tanesi de ayak taşıdır. Bu 197 mezar taşından 17 tanesi yakın

dönemde yapılmış baş taşı, 27 tanesi yine yakın dönemde yapılmış ayak taşı olup, 6 tanesinin de kimliği belirlenememiştir.

Tez çalışmamız iki bölüm halinde incelenmiştir. İlk bölümde katalog, ikinci bölümde ise değerlendirme kısmı ele alınmıştır.

Bu bölümlerin dışında tez konumuzun daha net anlaşılması konusunda giriş bölümünde, konunun tanımı, sınırları, önemi, amacı, yöntemi ve kaynakların değerlendirilmesi yer almış, daha sonra Türklerde Mezar ve Mezar Taşı Geleneği ile Kastamonu'nun Tarihçesi başlıkları altında yardımcı olacak genel bilgiler verilmiştir.

Katalog bölümünde, mezar taşları için gözlem fişleri oluşturulmuş, bu gözlem fişlerinde örnek numarası, çizim numarası, fotoğraf numarası, bulunduğu yer, inceleme tarihi, kitabesi, kimliği, mesleği, tarihi, malzemesi, yazı tipi, başlık tipi, uygulanan teknik, mezar tipi, mezar taşı tipi ve süsleme gibi başlıklar kullanılmıştır. Mezar taşlarına haziredaki yerleşimlerine göre örnek numarası verilip sıraya konulmuştur. Yapılan sıralamaya göre incelenen 197 tane mezar taşı bu gözlem fişlerine özelliklerine göre yerleştirilmiştir. Tez çalışmamızda baş ve ayak taşı mevcut olan örneklerde ayak taşları için ayrı bir katalog düzenlenmemiş, her ikisi de aynı katalogta değerlendirilmiştir. Mezar taşlarında yer alan süsleme kompozisyonları değerlendirme kısmında daha geniş ele alındığı için aynı şeyleri tekrarlamamak adına katalogda sadece süsleme çeşidine değinilmiş ayrıntı çok fazla verilmemiştir. Mezar taşlarının ölçüleri de yapılan çizimlerde verilmiş olup ayrıca bir ölçü tablosu oluşturularak değerlendirme kısmında detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Değerlendirme bölümünde, mezar taşları bölümlere ayrılarak incelenmiştir. İlk olarak erkek, kadın baş taşları ve ayak taşları form tiplerine göre gruplandırılmış olup ayrıca erkek ve kadın mezar taşlarında yer alan başlıklar da biçimlerine göre ayrı bir gruplandırmaya alınarak

incelenmiştir. İkinci olarak mezar taşlarında yer alan motifler başlıklar halinde ele alınmış, kompozisyon ve biçim özellikleri başta İstanbul olmak üzere diğer şehirlerde bulunan benzer örneklerle karşılaştırılmıştır. Üçüncü olarak malzeme ve işleniş özellikleri, dördüncü olarak da mezar taşlarında bulunan yazı türleri ve yazıların içerikleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Tez çalışmamız sırasında yararlandığımız kaynaklar ile ekler kısmı tezin sonunda, fotoğraflar ve çizimler ise katalog bölümünde verilmiştir.

Kaynak olarak özellikle yeni ve eski yayınlardan yararlanılmış ve bunların kendi içinde karşılaştırılması yapılarak, farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Tezimizin Kastamonu tarihi ile ilgili kısmında, Doç.Dr. Ahmet KANKAL'ın, Türkme'nin Kaidesi Kastamonu, Prof.Dr. Yaşar YÜCEL'in, XIII-XV.Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri adlı kitaplarıyla ile İslam Ansiklopedisi'nin Kastamonu başlığından büyük ölçüde yararlanılmıştır.

Değerlendirme kısmında mezar taşlarının tipleri oluşturulurken, Hans-Peter LAQUEUR'in Hüve'l Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları Ve Mezar Taşları, Burhan OĞUZ'un Mezar Taşlarında Simgeleşen İnançlar, Cevdet ÇULPAN'ın Serviler I ve II, adlı kitapları ile Azade AKAR'ın "Tezyini Sanatımızda Vazo Motifleri", Halit ÇAL'ın "İstanbul Eyüpteki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar", Jean-Louis BAQUE-GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATİN'in "Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları, Uygulanılan Yöntemler ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler", adlı makalelerinden ve Gazanfer İLTAR'ın Giresun İli Sahil Şeridindeki Mezar Taşları, Kader YER'in Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığındaki 18.yy Mezar Taşları, Hülya ÖLÇAY'ın Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığın 19.yy Kadın Mezar Taşları, Günnur AYDOĞDU'nun Amasya Mezar Taşları adlı yüksek lisans tezlerinden yararlanılmıştır.

B- Türklerde Mezar ve Mezar Taşı Geleneği

Geçmişten günümüze kadar insanlar, kendi yaşama biçimine, kültürel yapısına ve geleneklerine göre ölümü farklı şekilde yorumlayarak uygulamışlardır. İnsanlar için ölen yakınlarına mezar kazmak ve üzerine taş dikmek binlerce yıldır devam eden bir gelenektir. Türklerin mezar ve mezar taşı geleneklerinin oluşmasında, tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren pek çok dini inanışa sahip olmaları, bu geleneği şekillendirmiştir.

Gök Tanrı inanışından İslamiyete kadarki geçen dönemde birçok değişimin olduğu görülmüştür. Eski Türklerin kendilerine özgü defin gelenekleri vardır. Örneğin öldükten sonra öteki dünyada hayatın devam edeceği düşüncesine bağlı olarak ölen kişinin mezarına özel eşyaları ve atları konulmaktadır. Türklerin mezar geleneği de bu dini inanışlar doğrultusunda ortaya çıkıp değişim göstermiştir. Türk kültür Tarihi'nde ölü gömme ile ilgili kavramlar, Proto-Türk devrinden itibaren oluşum gösteren Kurgan adı verilen mezar yapılarıyla görülmeye başlanılmıştır. Hunlar ve Göktürklerde görülen kurgan örnekleri birbirlerine benzer özellikte olup görülen farklılıklar ise, mezar odalarının sayısı ve yan yana gelişi ile gerçekleştirilen düzenlemelerdedir¹.

Göktürklerde mezar üzerine taş dikmek oldukça önemli anlamlar ifade etmiştir. Balbal adı verdikleri heykel biçiminde bu taşları genellikle mezarların üzerine dikerlerdi. Bu balballar ölüyü temsil eden heykellerdir².

Göktürklerden sonra manihaist Uygurlar'da dini etkiler ve yasaklardan dolayı eski mezar kültü geleneklerinin devam etmediği görülür³. X.yy'a

¹ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Sanatının ABC'si**, İstanbul, 1993, s.22-24

² Yaşar ÇORUHLU, **a.g.e.**, İstanbul, 1993

³ Seyfi BAŞKAN, **Karamanoğulları Dönemi Konya Mezartaşları**, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996

gelindiğinde ise Karahanlılar ve Gaznelilerden günümüze pek çok mezar anıtı ulaşmıştır⁴.

11.yy başlarında itibaren Selçuklular zamanından kalan ilk mezar taşları örnekleri İznik'in fetih dönemine aittir⁵. Anadolu'daki Selçuklu döneminden Beylikler dönemine geçildiği zamanda mezar taşlarında çok fazla bir değişiklik olmamış, genel olarak benzer özellikler devam etmiştir.

Osmanlı dönemine geldiği zaman, mezar taşlarında sadelik, formlarındaki netlik ve figüratif elemanlara rastlanmayışı, serpuş diye adlandırılan başlıklar ile ölen kişilerin kimliğini belirleyici sembollerin kullanılması bakımından Selçuklu ve Beylikler dönemi mezar taşlarından ayrılır⁶. 18.yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan batılı üslupların kültürel ve sosyal etkileşimi sonucunda, Türk mezar taşlarında batı kökenli motiflerin yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Buna bağlı olarak bu dönemde süslemeye daha çok ağırlık verilerek oldukça süslü kadın mezar taşları yapılmıştır. Bunun yanında erkek mezar taşlarında da batı tarzı süsleme kompozisyonlarının yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu gelenek İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun her bölgesine yayılmıştır.

Cumhuriyet dönemine bakıldığında, zamanla eski mezar taşı geleneğinin yerine daha basit ve sade mezar taşlarının yapılmaya başlandığı görülmüştür. Günümüzde diğer tüm mimari eserlerde görülen değişim mezar taşlarında da kendisini göstermiştir.

⁴ Seyfi BAŞKAN, "İslam Öncesi Türk Mezar Kültü ve Başlangıcından Beylikler Dönemi Sonuna Kadar Anadolu Türk Mezar Taşları", **Türk Sanatı Üzerine Denemeler**, İstanbul 1990, s.126

⁵ Beyhan KARAMAĞARALI, **Ahlat Mezar Taşları**, Ankara 1992, s.21

⁶ Metin HASEKİ, **Plastik Açısından Türk Mezar Taşları**, İstanbul 1977, s.21

C- Kastamonu'nun Tarihçesi

Kastamonu isminin tam olarak nereden geldiği bilinmemektedir. Bu konuda pek çok görüş vardır. Bazı seyyahlar Bizans hanedanı Komnenlerin buradan türediklerine göre onlar tarafından yaptırılmış olan kaleye Kastrakomneni denildiği ve Kastamonu adının buradan geldiğini tahmin etmişlerdir⁷. Bunun dışındaki diğer bir görüş ise, Gasgaslar'ın şehirde yaşadığı dönemlerde, "Gas" kelimesi ile şehir anlamına gelen "Tumanna" kelimesinin birleşmesiyle ortaya çıkan "Gastumanna" isminin zamanla Kastamonu halini almasıdır⁸.

İsminin kaynağının tespit edilememesinin en önemli sebebi, şehrin ne ilk çağlara ne de orta çağlara ait eserlerden hiç bahsedilmemiş olmasıdır. Kastamonu'dan ancak Bizans devrinde ve Türklerin Anadolu'yu istilaları sırasında bahsedilmiştir. Ancak şehrin içinde bulunan antik kaya mezarları, buranın çok eskiden iskan edilmiş olduğunu kanıtlar niteliktedir⁹.

Arap coğrafyacıları tarafından şehrin ismi Kastamuni, Kastamuniya, Batılı coğrafyacıların eserlerinde ise Costamtes, Casstimana, Castemol, Castambul, Costamoni ve Kastanboli şeklinde yer almıştır. Osmanlı eserlerinde de Kastamoni ismi yaygın olarak kullanıldıktan sonra Cumhuriyet döneminde şehrin adı son halini alarak "Kastamonu" olarak kabul edilmiştir¹⁰.

Kastamonu, Anadolu'nun Batı Karadeniz Bölgesi'nde, 41°22' Kuzey enlemi ile 33°46' Doğu boylamları üzerinde yer almaktadır. Batı Karadeniz Bölgesi'nin merkezi durumunda olan Kastamonu Ilgaz Dağı'nın kuzey yamaçlarından inen Karaçomak Deresi vadisi üzerinde, deniz seviyesinden 790m. yükseklikte tekne şeklindeki bir düzlükte kurulmuştur.

⁷ Besim DARKOT, "Kastamonu", **İslam Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul 1993, s.400

⁸ Osman YALÇIN, **Kastamonu**, 1971 İstanbul, s.23

⁹ Besim DARKOT, **a.g.m.** s.400

¹⁰ Besim DARKOT, **a.g.m.** s.399-403

Kastamonuda 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Türklerin hakimiyetine girmiştir. Türkler tarafından tam anlamıyla 1084 yılında ele geçirilmiş ve bir süre Danişmendliler, Selçuklular ve Bizanslılar arasında mücadeleye sahne olmuştur. Bölge 12.yy'ın başlarında Selçuklu ümerasından Hüsameddin Çoban tarafından fethedilmiş ve Selçuklulara bağlı olan Çobanoğulları Beyliği hakimiyeti altına alınmıştır¹¹.

Selçuklu Beyliği'nin dağılması sırasında bu bölgede yer alan Candaroğulları Beyliği, buradaki merkezleri ele geçirmiş ve I.Süleyman Paşa, XIV. yy'da Kastamonu'yu da alarak burayı beyliğin başkenti yapmıştır¹².

Fatih Sultan Mehmed zamanında 1459 yılında Amasra'nın fethiyle başlayan Kuzey Anadolu harekatı sırasında 1460-1461 yıllarında Kastamonu ve Sinop da alınmış, Osmanlıların bu bölgedeki hakimiyeti kesinleşmiştir¹³.

Kastamonu, Milli Mücadele Dönemi'nde oldukça önemli görevler üstlenmiş, İnebolu, Kastamonu, Çankırı ve Ankara yolu milli mücadelenin en güvenli yolu olmuştur. İstanbul'a ulaşım bu güzergahtan sağlanmıştır. Bunun yanında savaş için gerekli olan malzemenin büyük bir bölümü de bu yolla sağlanmıştır. Ayrıca Kastamonu, burada yapılan şapka inkılabıyla da Türk Cumhuriyet Tarihi'nde önemli bir yer almıştır.

¹¹ Ahmet KANKAL, **Türkmen'in Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyılları Arası Şehir Hayatı)**, Ankara 2004

¹² Yaşar YÜCEL, **XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri**, Ankara 1980.

¹³ Refik TURAN, "Kastamonu'nun Türkler Tarafından Fethi Ve İskanı", **Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri**, Kastamonu 2001.

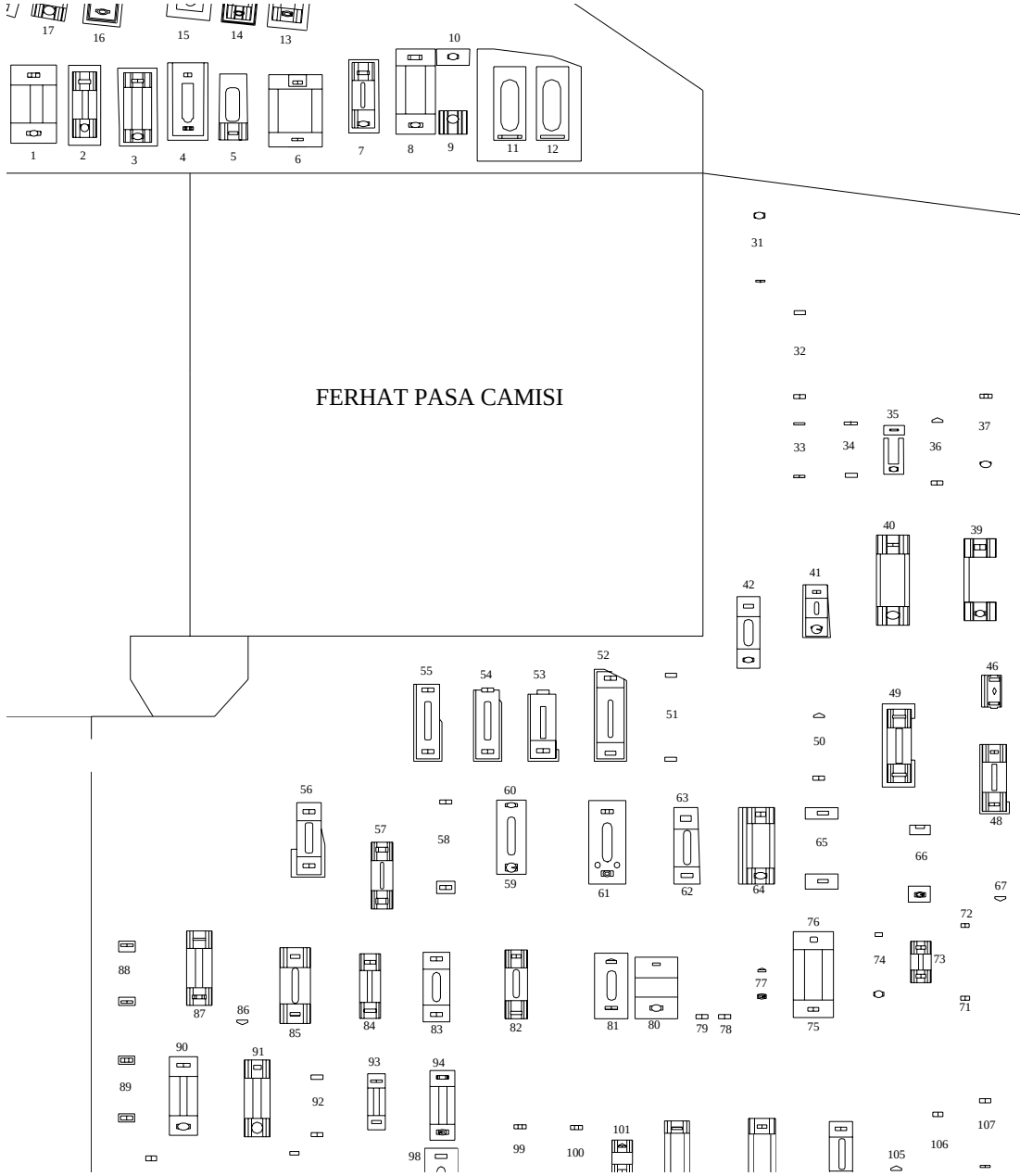
FERHAT PAŞA CAMİSİ DOĞU HAZİRESİ GENEL GÖRÜNÜŞÜ

FERHAT PAŞA CAMİSİ GÜNEY HAZİRESİ GENEL GÖRÜNÜŞÜ

FERHAT PAŞA CAMİSİ BATI HAZİRESİ GENEL GÖRÜNÜŞÜ

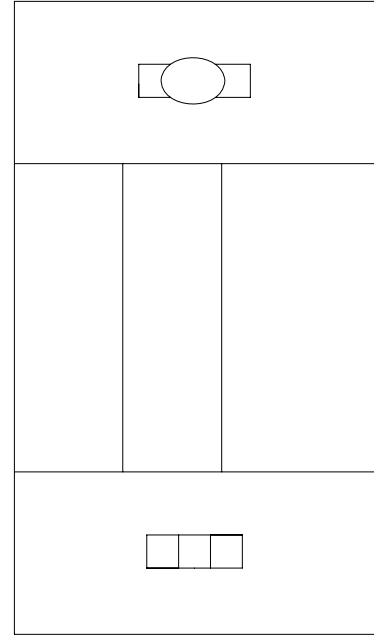
FERHAT PAŞA CAMİSİ HAZİRESİ VAZİYET PLANI

I. BÖLÜM KATALOG

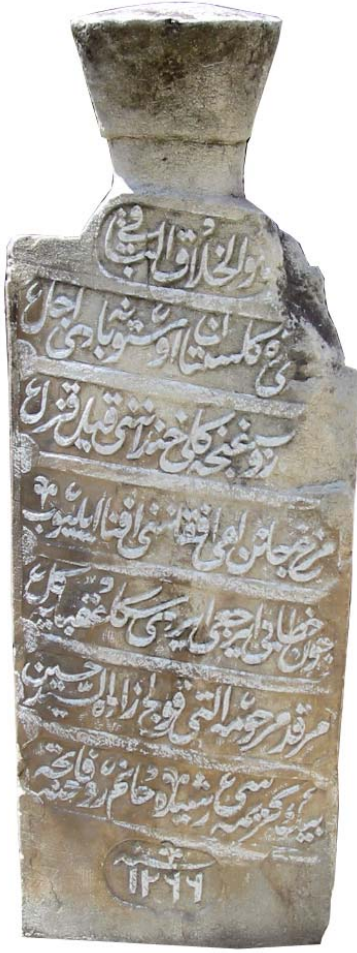
ÖRNEK NO: 1	FOTOĞRAF NO: 1-2
ÇİZİM NO: 1-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Altıkulaçzade Hüseyin Beyin Kerimesi Reşide Hanım
TARİHİ: H.1266 M.1849-1850	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının sağ üst kısmı kırıktır.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Kadın Fesi
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Hüve'l Hallakul Baki / gülistan üstüne bad-ı ecel / gonca gülü handanını kıl gazel / Murg-i canın ahı efkanını ifna eyleyüb / Çün hitabi irci-i erdi sana ukbaya gel / Merkadı merhume Altıkulaçzade es-seyyid Hüseyin / Beyin kerimesi Reşide hanım ruhuna fatiha / Sene 1266	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

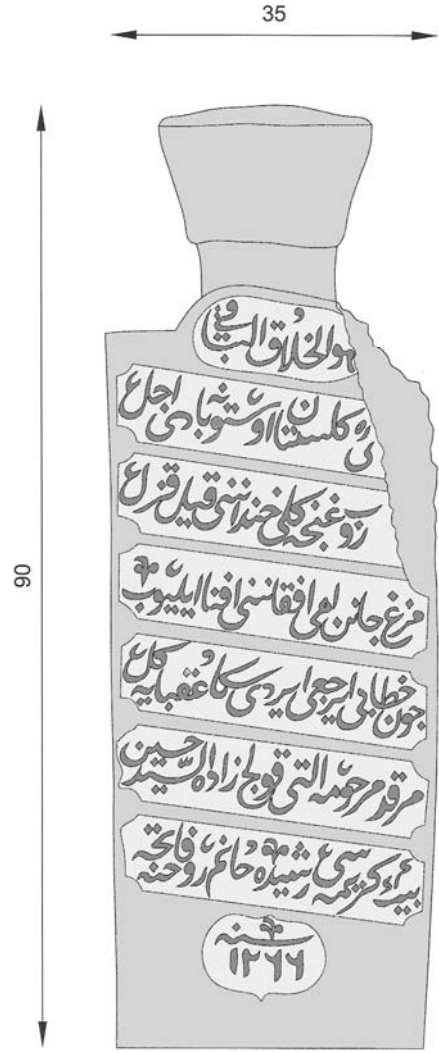
Fotoğraf: 1

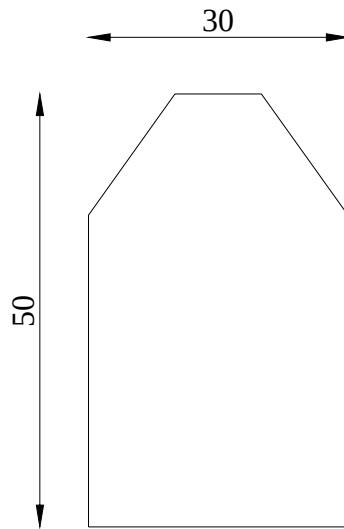
Çizim: 1 PLAN

Fotoğraf: 2

Çizim: 1-a

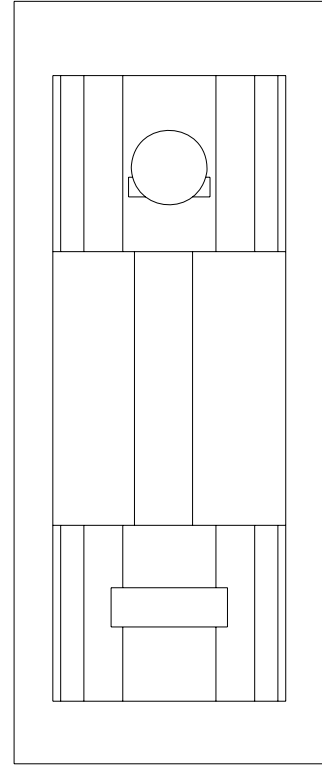

Çizim: 1-b

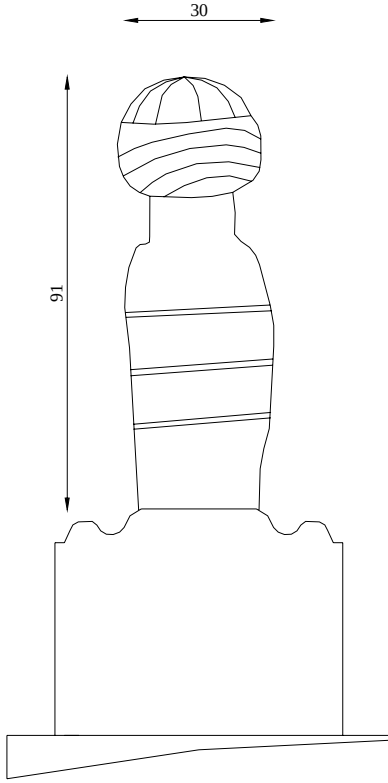
ÖRNEK NO: 2	FOTOĞRAF NO: 3-4-5
ÇİZİM NO: 2-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Hazinesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının gövde kısmında tahribatlar oluşmuştur.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Kavuk
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve kareye yakın düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: Lahitin güney ve kuzey cephesinde geometrik süslemelere yer verilmiştir.	

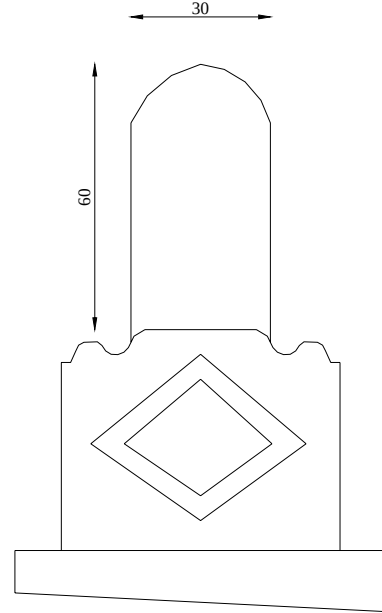
Fotoğraf: 3

Çizim: 2 PLAN

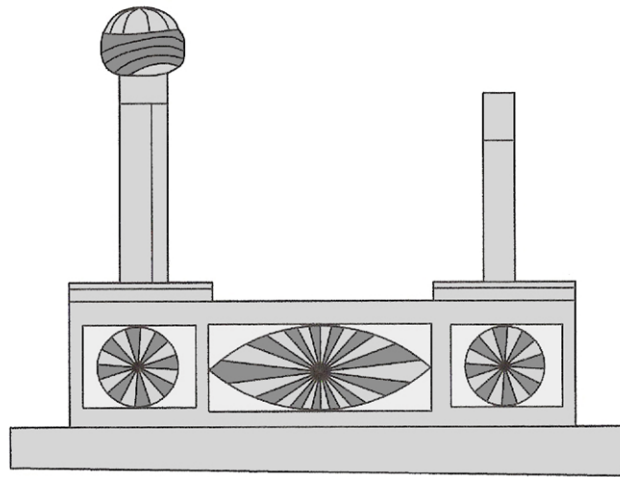
Çizim: 2-a Baş taşı

Çizim: 2-b Ayak taşı

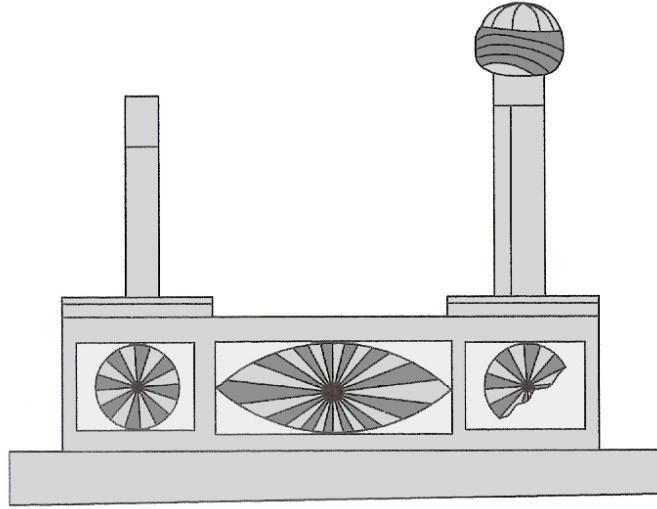
Fotoğraf: 4 Güney

Çizim: 2-c

Fotoğraf: 5 Kuzey

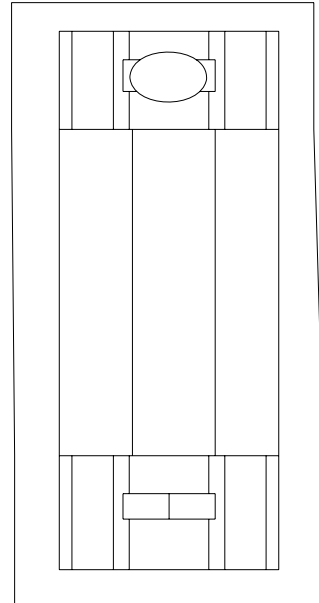

Çizim: 2-d

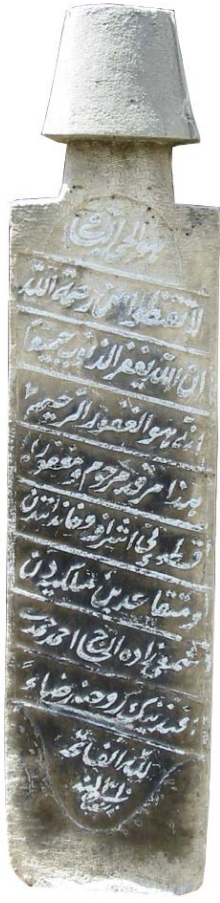
ÖRNEK NO: 3	FOTOĞRAF NO: 6-7
ÇİZİM NO: 3-a-b-c	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Hazinesi	KİMLİĞİ: Semaizade El-hac Ahmed Hamdi Efendi
TARİHİ: H.1310 M.1892-1893	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Hamidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Hayyü'l Baki / La taknetu amin rahmetullah / Innallahe ya firuzu nube cemian / Ennehu el gaffur el rahim / Hüda merkad merhum ve mağfurle / Kastamonu eşraf ve hanedanından / ve mütekaidi mülkiyeden / Semaizade el-hac Ahmed Hamdi / Efendinin ruhuna rızaen / Lillahi'l fatiha sene 1310 şaban	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

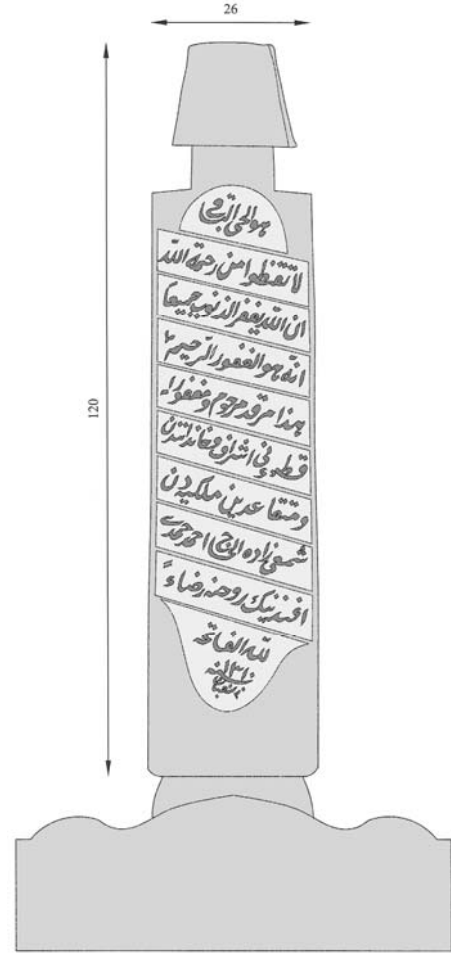
Fotoğraf: 6

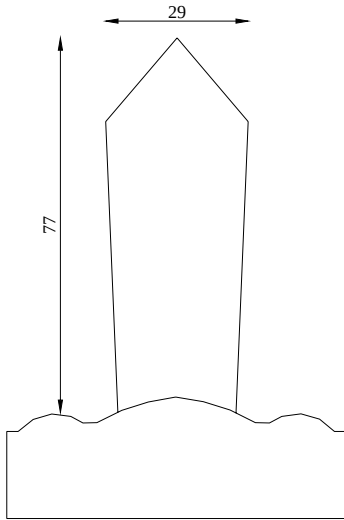
Çizim: 3 PLAN

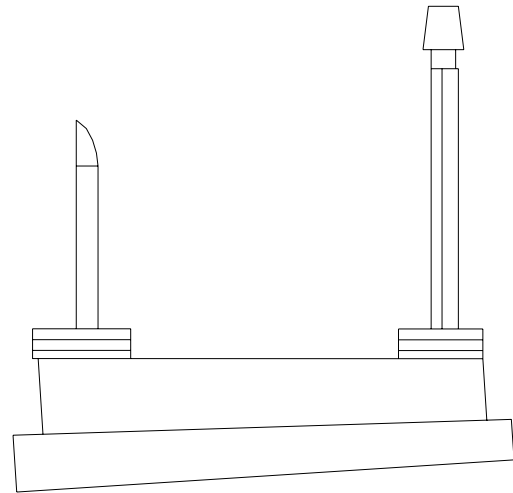
Fotoğraf: 7

Çizim: 3-a

Çizim: 3-b

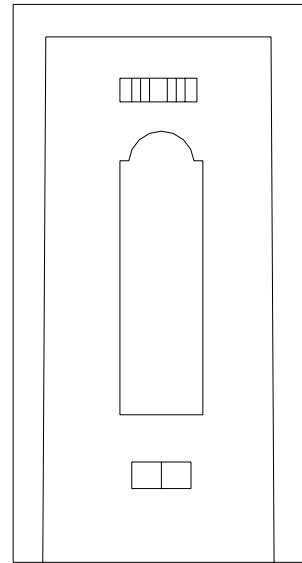

Çizim: 3-c Kuzey

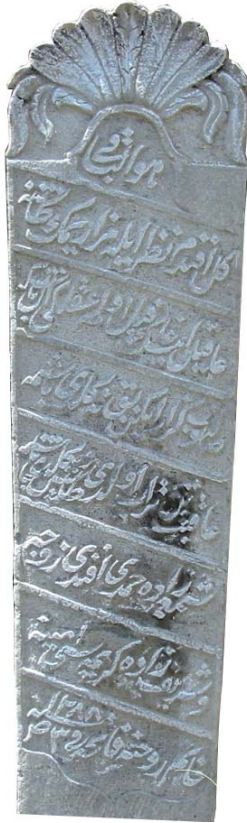
ÖRNEK NO: 4	FOTOĞRAF NO: 8-9-10
ÇİZİM NO: 4-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: Semihzade Hamdi Efendinin Zevcesi Emine Hanım
TARİHİ: H. 3 Safer 1288 M. 24 Nisan 1871	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelikli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Gel efendim nazar eyle mezarımın taşına / Akil isen gafil olma aklı nı al başına / Sevabı kazara yakın geldi başına / Akıbetin türab oldu taş dikildi başına / Semihzade Hamdi Efendi zevce / Ve Şerifzade kerimesi Emine / hanımın ruhuna fatiha fi 3 safer sene 1288	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Tepelik kısmında akant yapraklarına, ayak taşında ise hurma motifine yer verilmiştir.	

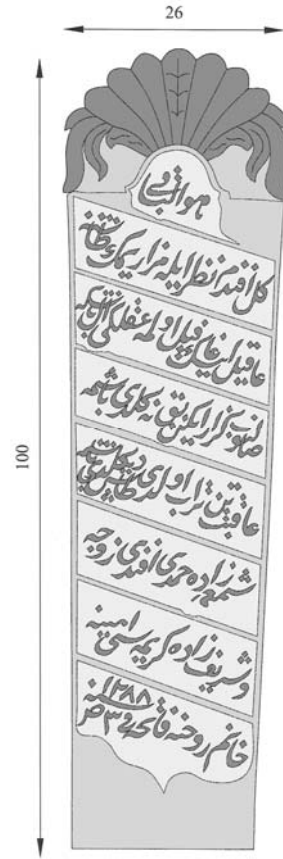
Fotoğraf: 8

Çizim: 4 Plan

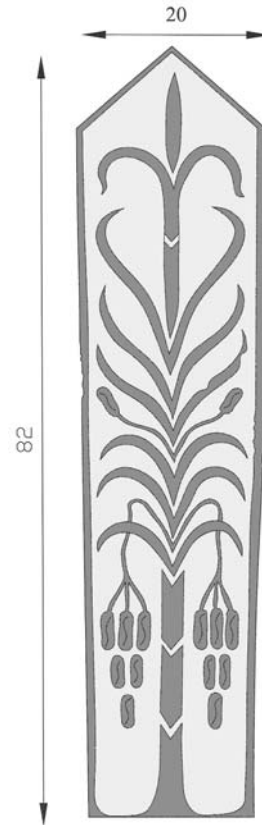
Fotoğraf: 9

Çizim: 4-a

Fotoğraf: 10

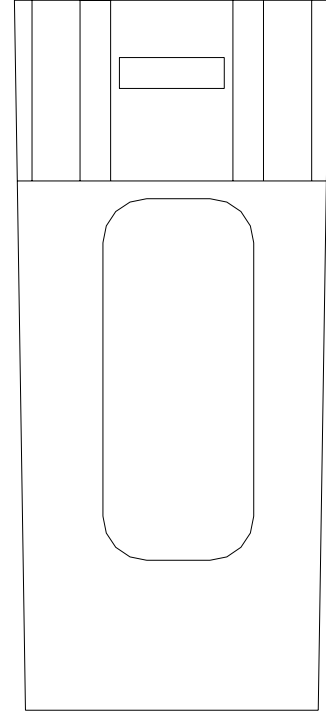

Çizim: 4-b

ÖRNEK NO: 5	FOTOĞRAF NO: 11-12
ÇİZİM NO: 5-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Uryanzade Ahmed Ağanın Halilesi Huriye Kadın
TARİHİ: H.1303 M.1885-1886	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Yuvarlak Kemerli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ:Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Sene 303 / İlahi cürmümü affet / Yüzüm karasına bakma / Senin dergahına geldim / Muhammed aşkına yakma / Uryanzade Ahmed Ağanın halilesi / Huriye Kadının ruhuna / Rızaen entehu??? fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlıkta soyut yapraklar süsleme olarak kullanılmıştır.	

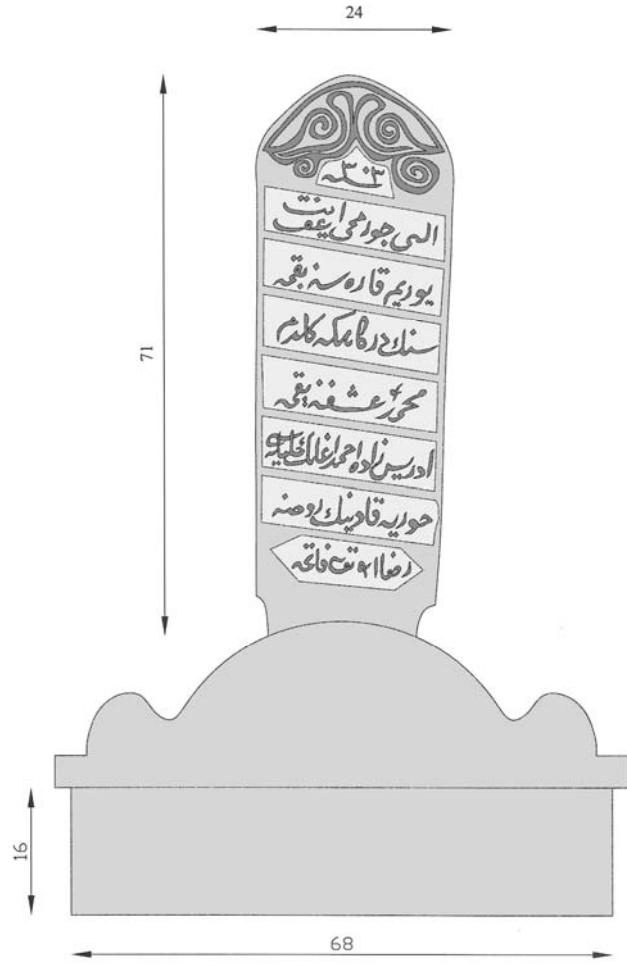
Fotoğraf: 11

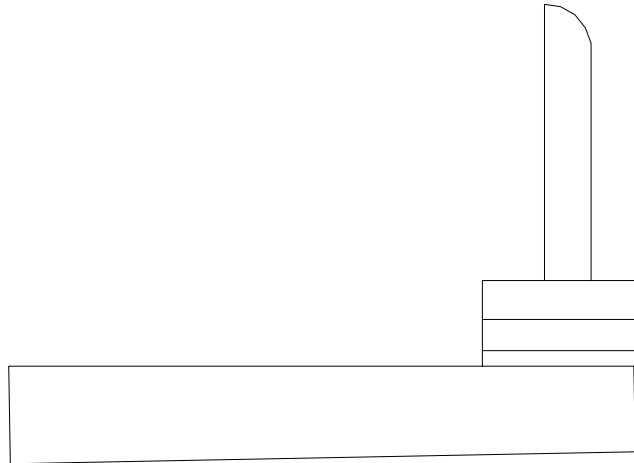
Çizim: 5 Plan

Fotoğraf: 12

Çizim: 5-a

Çizim: 5-b Kuzey

ÖRNEK NO: 6	FOTOĞRAF NO: 13
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş ve ayak taşında tahribat oluşmuştur.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Yuvarlak Kemerli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

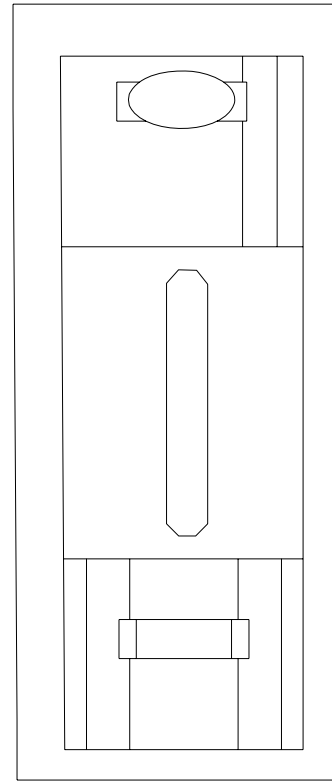

Fotoğraf: 13

ÖRNEK NO: 7	FOTOĞRAF NO: 14-15-16
ÇİZİM NO: 7-a-b-c-d-e	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Nasuhi Efendi
TARİHİ: H.1335 M.1916-1917	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Sene 1335 / Eflanilizade / Sadık Efendi / Mahdumu Nasuhi / Efendinin ruhuna fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşında kır çiçeği motifi ve soyut yapraklar,lahitin cephelerinde ise geometrik motiflere yer verilmiştir.	

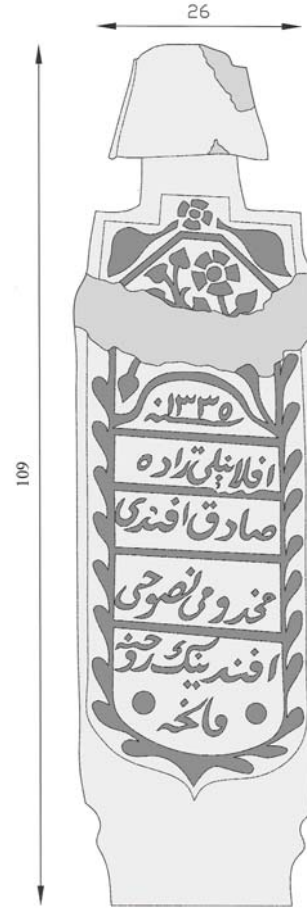
Fotoğraf: 14

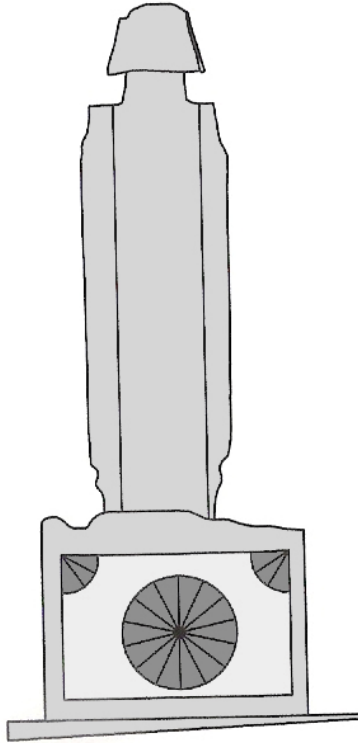
Çizim: 7 Plan

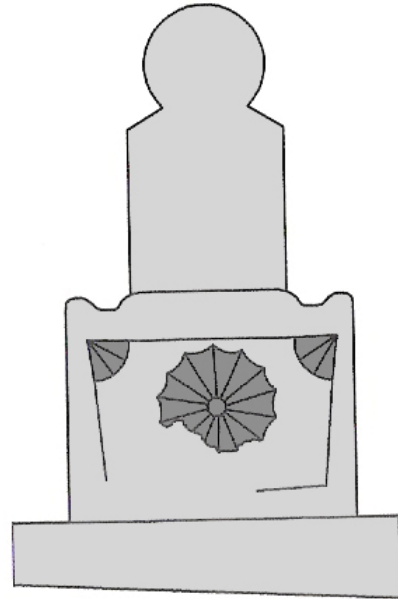
Fotoğraf: 15

Çizim: 7-a

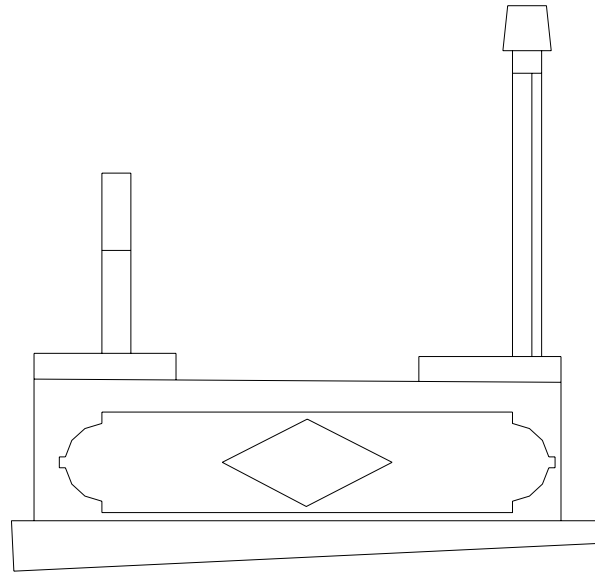
Çizim: 7-b Batı

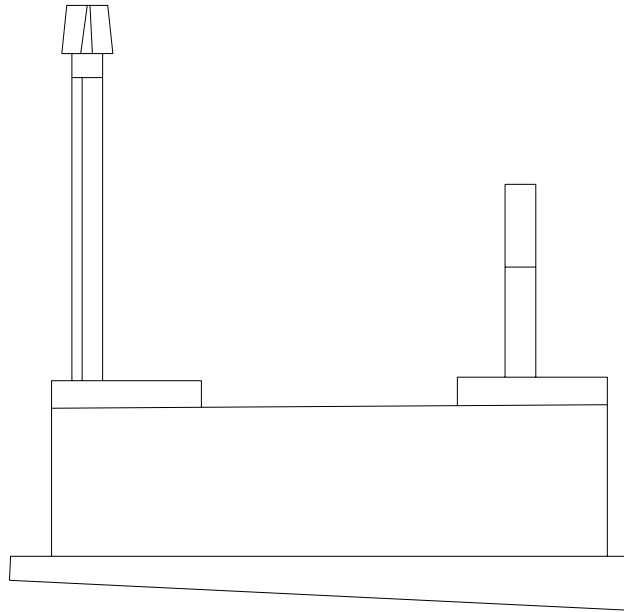
Çizim: 7-c Doğu

Fotoğraf: 16 Kuzey

Çizim: 7-d Kuzey

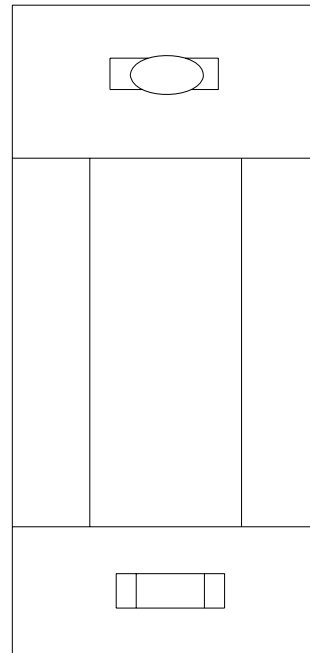

Çizim: 7-e Güney

ÖRNEK NO: 8	FOTOĞRAF NO: 17-18-19
ÇİZİM NO: 8-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: El-hac Halil Ağa
TARİHİ: H.1287 M.1870-1871	MESLEĞİ: Kethüda
DURUMU: Baş taşının sağ üst kısmı kırıktır.	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Güneş motifi başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hu / Halen Kastamonu vilayeti / Celilesi valisi devletlü Muhammed / Reşid Paşa hazretlerinin kethüdalık / Hizmetinde iken vefat eden istabl-ı amire / Payelülerin den el-hac Halil Ağa / Ruhiçün rızaen lillahil fatiha / Sene 1287	
YAZI TİPİ: Celi Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında kıvrık dal ile kırçiceği motifine, başlıkta ise güneş motifine yer verilmiştir.	

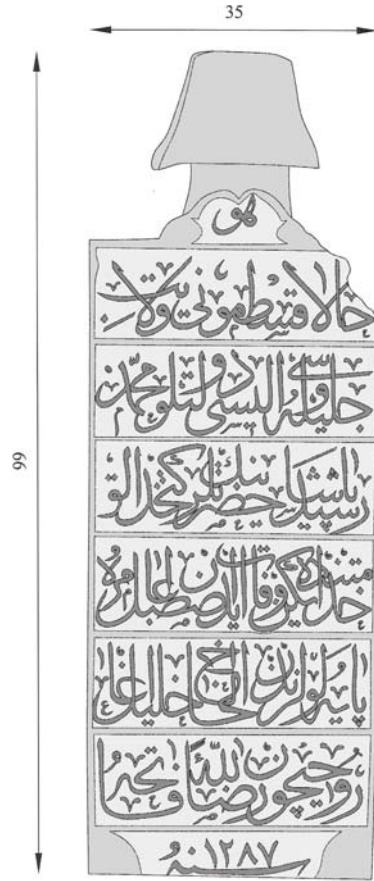
Fotoğraf: 17

Çizim: 8 Plan

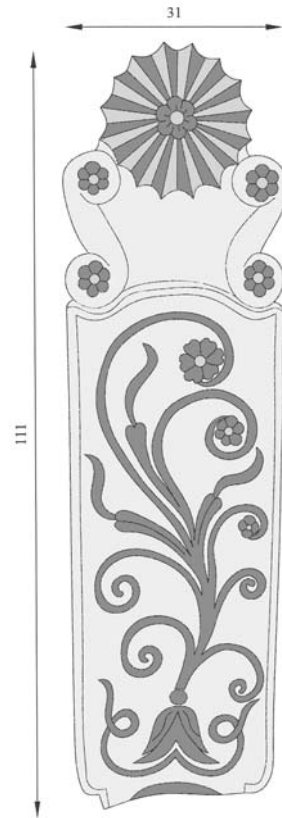
Fotoğraf: 18

Çizim: 8-a

Fotoğraf: 19

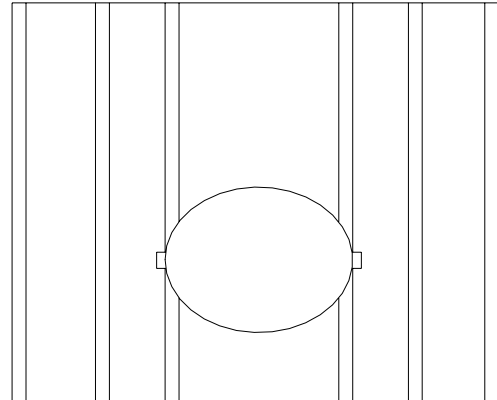

Çizim: 8-b

ÖRNEK NO: 9	FOTOĞRAF NO: 20-21
ÇİZİM NO: 9-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: Hızırzade Abdurrahman Efendi
TARİHİ: H.1218 M. Şubat-Mart 1804	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Çerçevelevi Mezar	BAŞLIK TİPİ: Kavuk
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve kareye yakın düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / El çeküb bil cümleden etdim bekaya rihlet / Terk edüb fani cihanı gerü koydum devleti / Kabrim üstüne gelib beni ziyaret eyleyin / Okusunlar ruhum içün kulhüallahü ayeti / Merhum ve mağfur leh Hızırzade es-seyyid el-hac / Abdurrahman Efendi ruhiçün el fatiha fi sene.... 1218	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

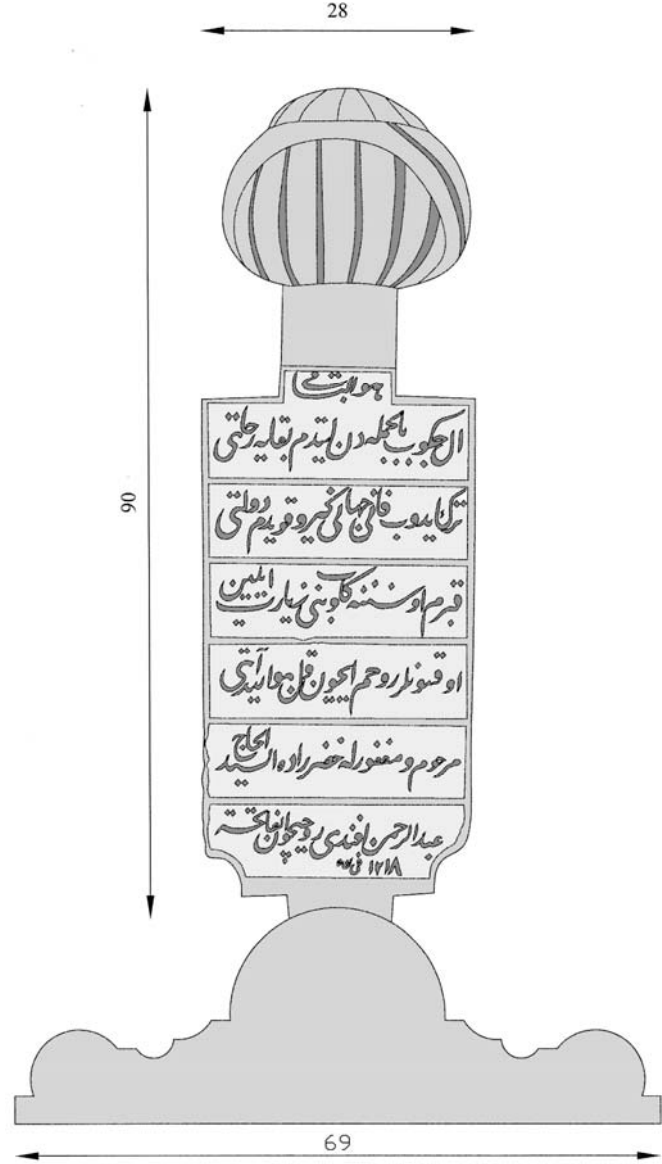
Fotoğraf: 20

Çizim: 9 Plan

Fotoğraf: 21

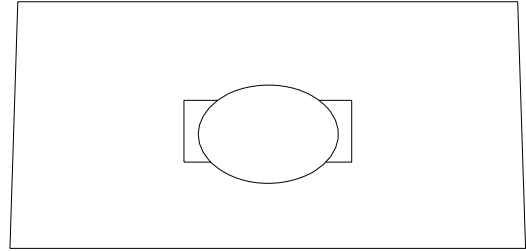

Çizim: 9-a

ÖRNEK NO: 10	FOTOĞRAF NO: 22-23
ÇİZİM NO: 10-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: Kadıbaşızade Mehmed Tahir Efendi
TARİHİ: H.1296 M.1878-1879	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Beni kıl mağfuret ya rabbi yezdan / Bi hakkı arşı azam nur-u Kuran / Gelüb kabrim ziyaret iden ihvan / İdeler ruhuma bir fatiha ihsan / Kadıbaşızade Mehmed Tahir / Efendinin ruhuna fatiha / sene 1296	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

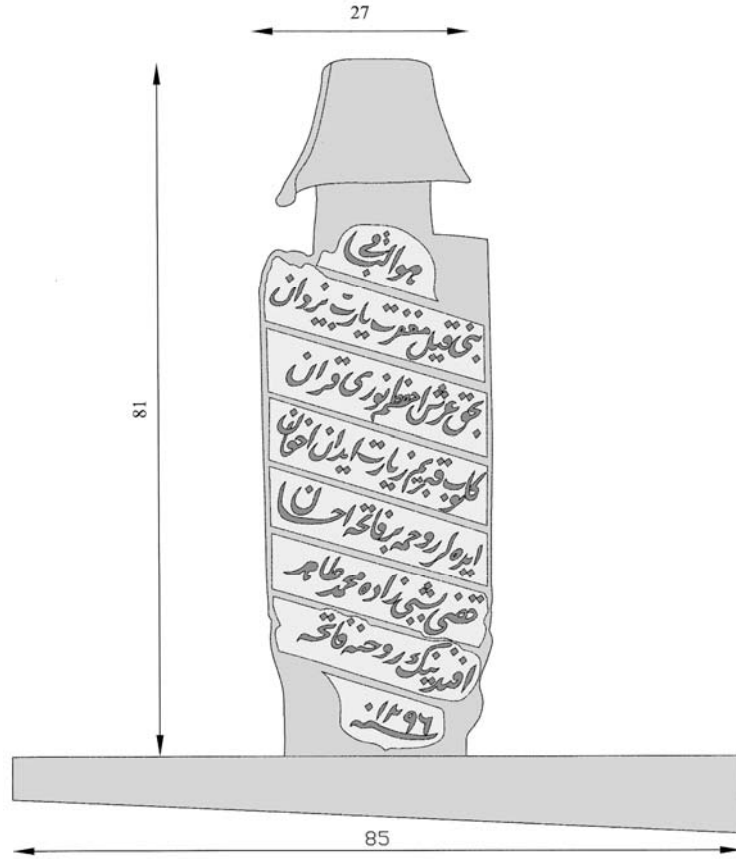
Fotoğraf: 22

Çizim: 10 Plan

Fotoğraf: 23

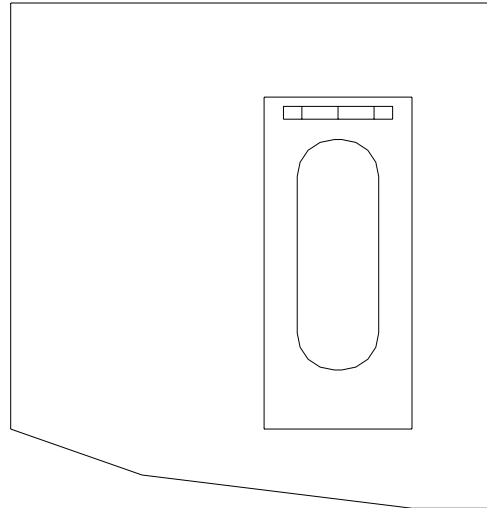

Çizim: 10-a

ÖRNEK NO: 11	FOTOĞRAF NO: 24-25-26
ÇİZİM NO: 11-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Hacı Kadı
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mozaik Beton
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Lahit	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Bu cami-i şerifin 1195 tarihinde ikinci defa tamirine hizmet eden Hacı Kadının ruhuna fatiha	
YAZI TİPİ: Sülüs - Türkçe	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Lahitin kuzey cephesinde ışınsal çubuklara, kır çiçeklerine ve ay motifine yer verilmiştir.	

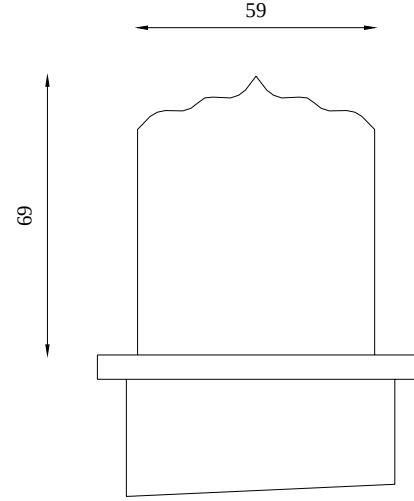
Fotoğraf: 24

Çizim: 11 Plan

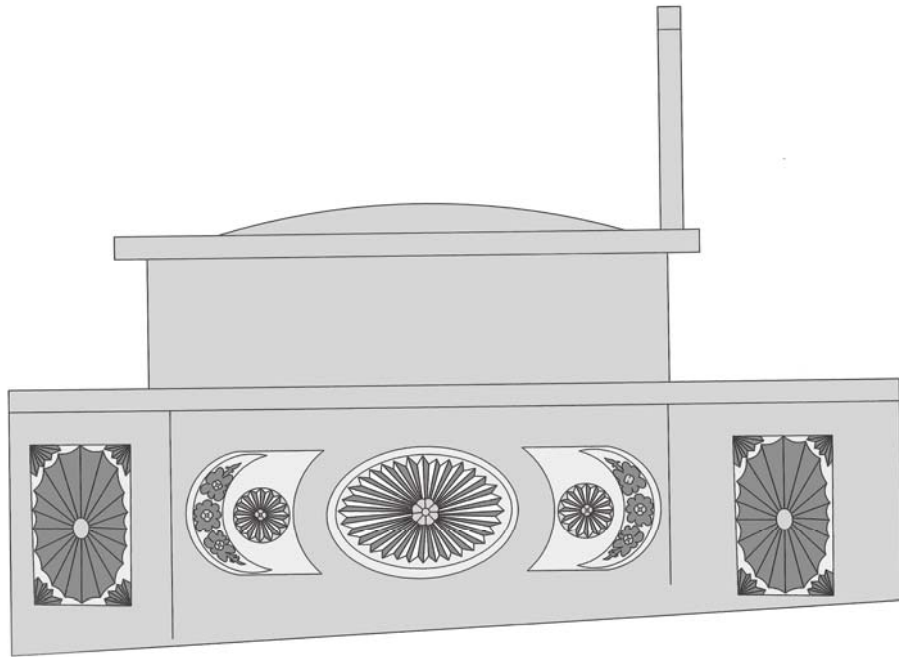
Fotoğraf: 25

Çizim: 11-a

Fotoğraf: 26 Kuzey

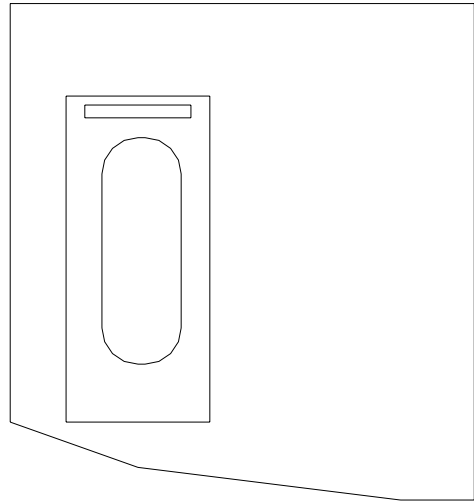

Çizim: 11-b Kuzey

ÖRNEK NO: 12	FOTOĞRAF NO: 27-28
ÇİZİM NO: 12-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Hazinesi	KİMLİĞİ: Seyfi Dede
TARİHİ: H.1378 M.1962	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mozaik Beton
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Lahit	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Bu camii şerifin 1166 tarihinde tamirine hizmet eden Seyfi Dedenin ruhuna fatiha 1378 - 1962	
YAZI TİPİ: Sülüs - Türkçe	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

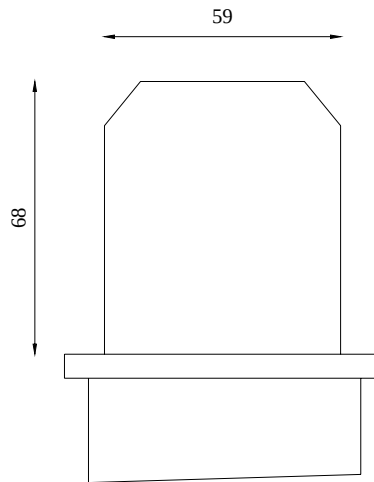
Fotoğraf: 27

Çizim: 12 Plan

Fotoğraf: 28

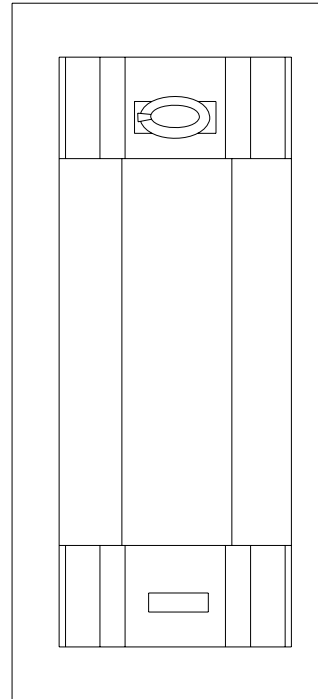

Çizim: 12-a

ÖRNEK NO: 13	FOTOĞRAF NO: 29-30
ÇİZİM NO: 13-a-b-c-d-e-f	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Uryanzade İsmail Ağa
TARİHİ: H.1298 M.1880-1881	MESLEĞİ: -
DURUMU: Ayak taşının tepelik kısmı kırılmıştır.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Alıcak fermanı Hak ister icabet-i davete / Emrine muti olan cümle ererler izzete / Azim edib mülkü bekaya gitdi bir merdi sıhha / El çekib fani cihandan erdi karib-ı rahmete / Hayatında ruzu şeb ikram iderdi aleme / Hanesin de nice mihman el sunardı nimete / Uryanzade Ahmed Ağanın mahdumu / Seyyid İsmail ağa ruhiçün lillahil fatiha / Sene 1298	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

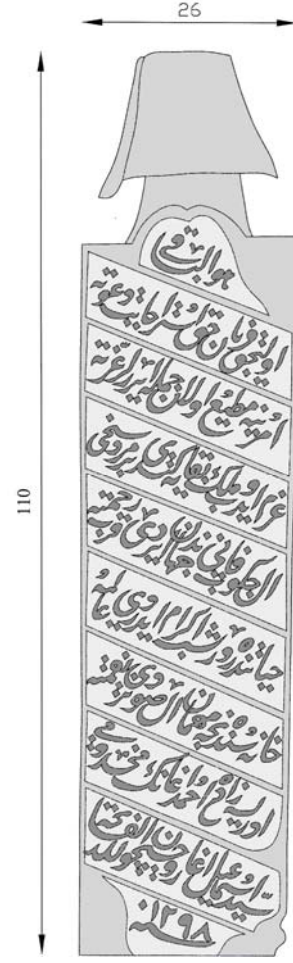
Fotoğraf: 29

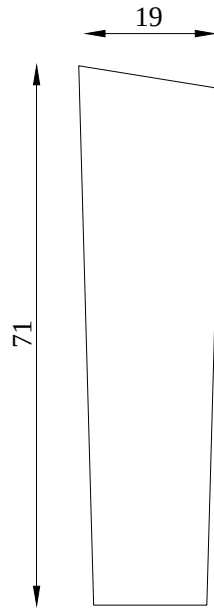
Çizim: 13 Plan

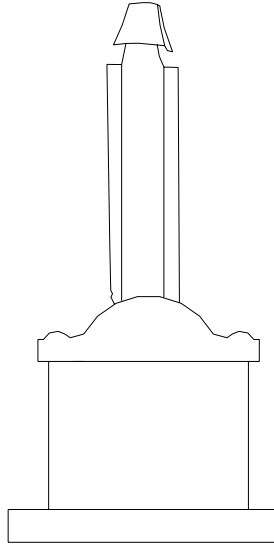
Fotoğraf: 30

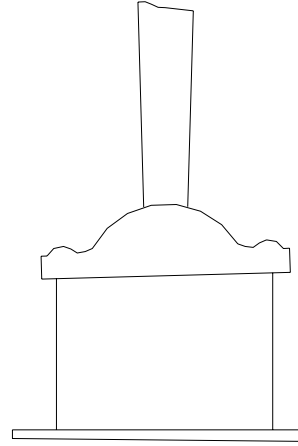
Çizim: 13 -a

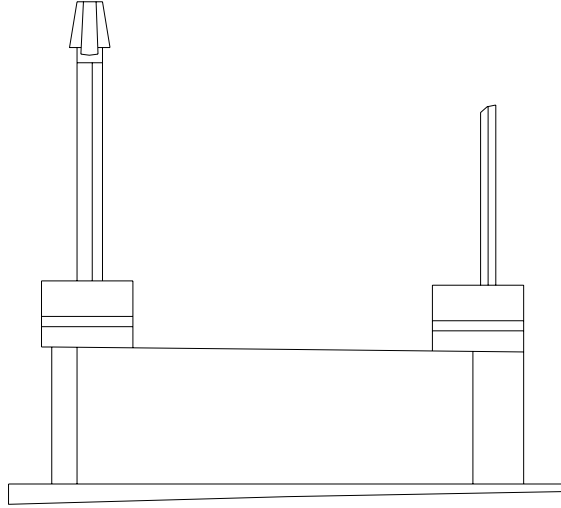
Çizim: 13-b

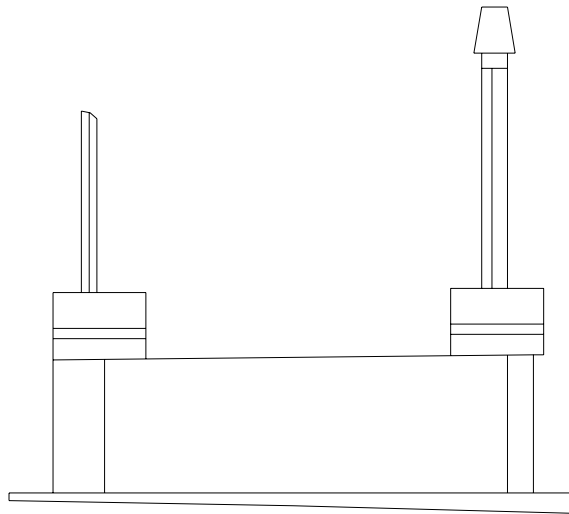
Çizim: 13-c Batı

Çizim: 13-d Doğu

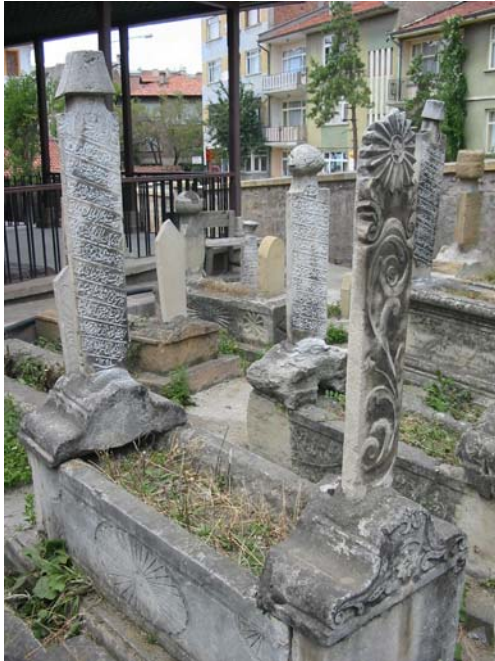

Çizim: 13-e Güney

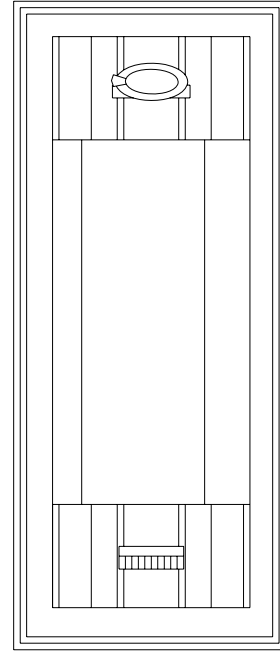

Çizim: 13-f Kuzey

ÖRNEK NO: 14	FOTOĞRAF NO: 31-32-33-34-35-36-37
ÇİZİM NO: 14-a-b-c-d-e-f	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: İdriszade Kolağası Ahmet Ağa
TARİHİ: H.1294 M.1877-1878	MESLEĞİ: Kolağası
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Güneş motifi başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Hayyul Layemut / Şöhreti afakı tuttuhanedanı bi beha / Yani İdriszade meşhurun namı Ahmed Ağa / Hanesini açdı fakirane heman Allah için / Layu ad deyfane ikram eylerdi daima / Kendi pak meydanı pak emsali nadir bir kerim / Bezli nandan maksadı ancak bu zatın bir rıza /Ser firazı eshiya serdarı cümle han dan / Hatemi sani demek şanına el hak seza / Sali doksan dörtte kıldı irtihal-i dari beka / Eylesin Mevla bu zatı cümle korkudan reha / İdriszade Kolağası Ahmet Ağa ruhuna fatiha / sene 1294	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşında soyut yapraklara, ayak taşında kıvrık dal ve güneş motifi başlığına, lahitte batı güney ve kuzey cephelerinde ışınsal çubuklara doğu cephesinde ise soyut yapraklar ve ay motifine yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 31

Çizim: 14 Plan

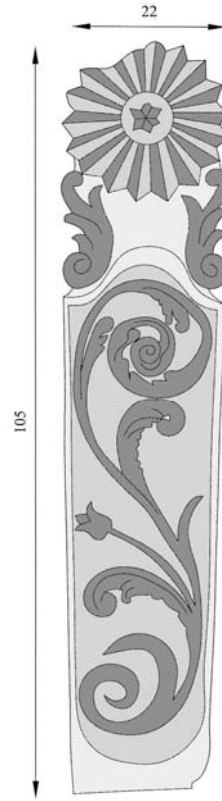
Fotoğraf: 32

Çizim: 14-a

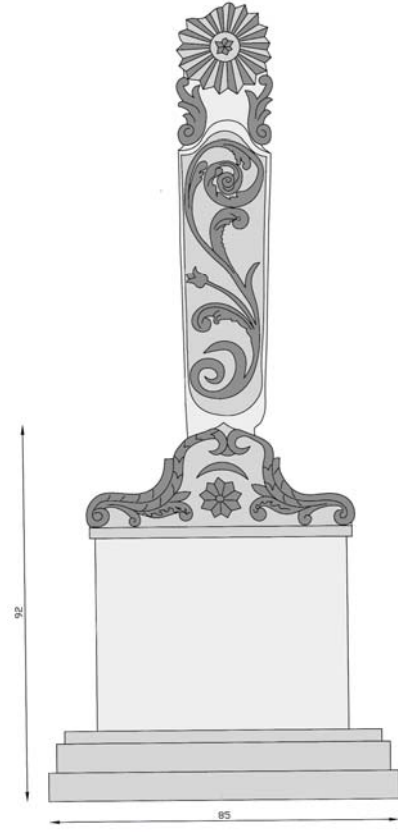
Fotoğraf: 33

Çizim: 14-b

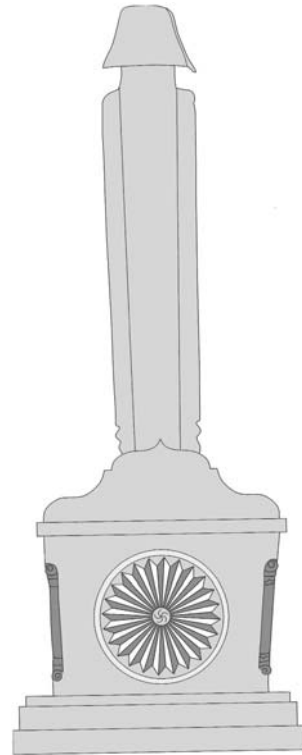
Fotoğraf: 34 Doğu

Çizim: 14-c

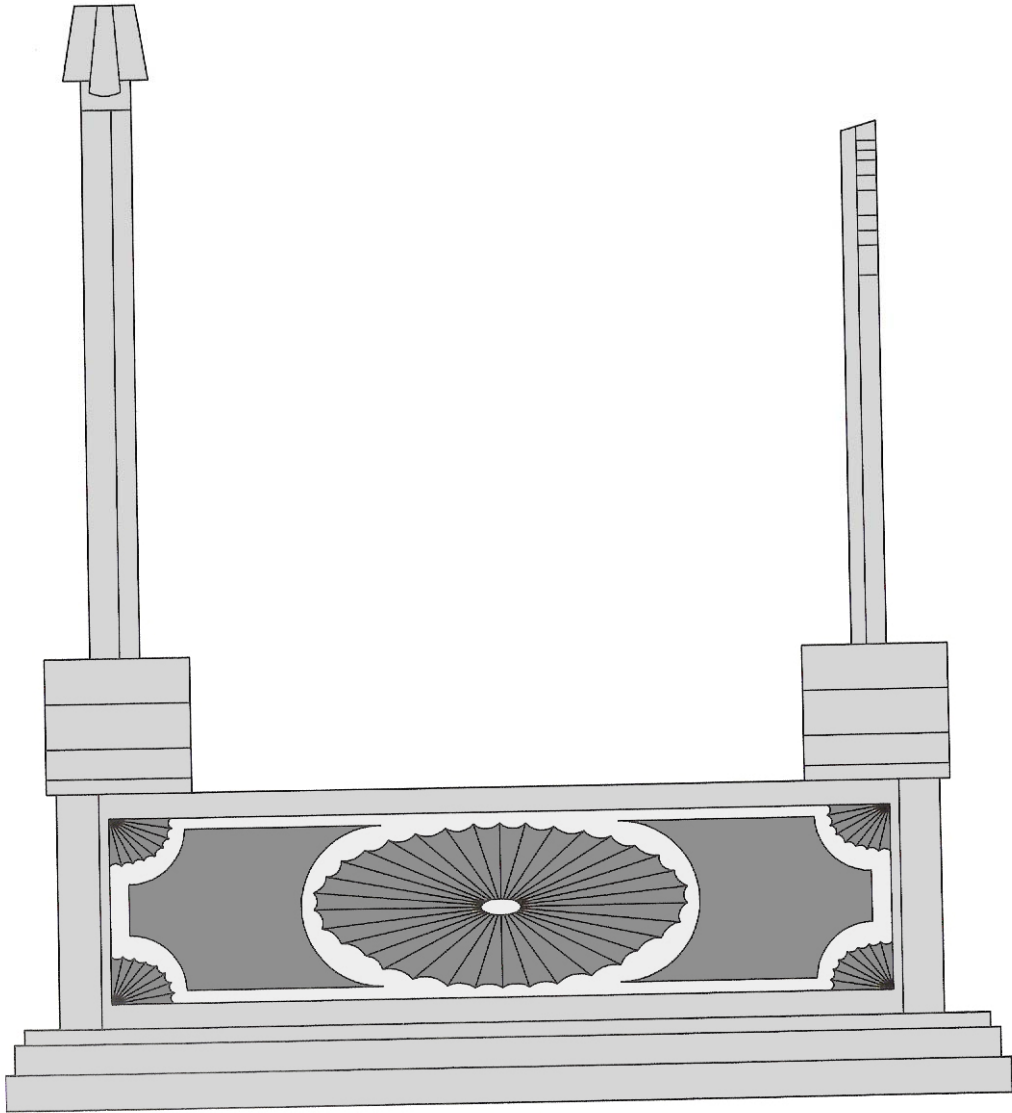
Fotoğraf: 35 Batı

Çizim: 14-d

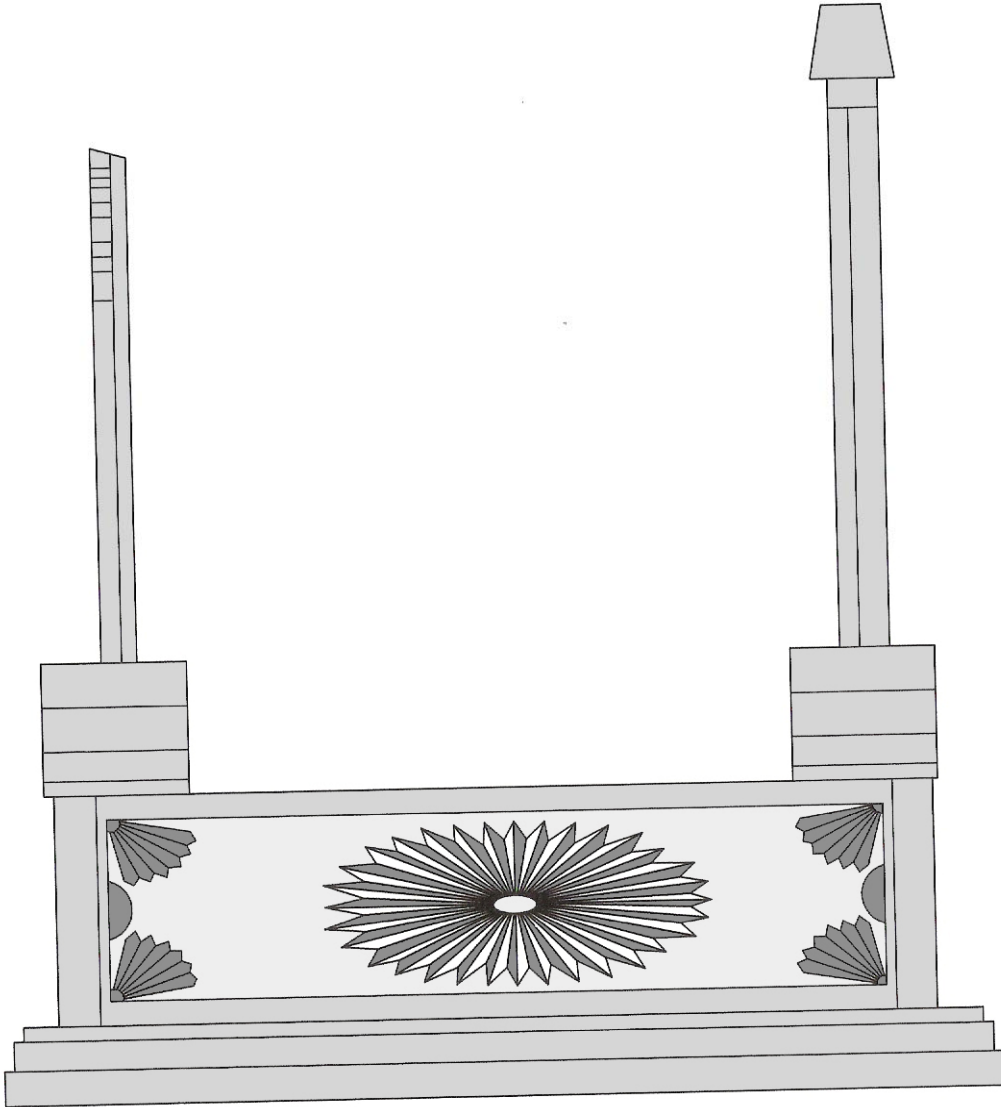
Fotoğraf: 36 Güney

Çizim: 14-e

Fotoğraf: 37 Kuzey

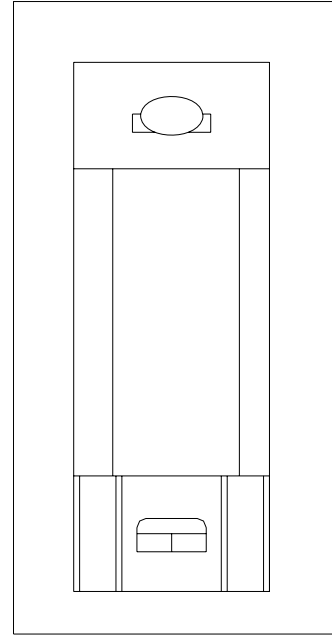

Çizim: 14-f

ÖRNEK NO: 15	FOTOĞRAF NO: 38-39-40-41-42
ÇİZİM NO: 15-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Müftüzade Hafız İbrahim Efendi
TARİHİ: H.1306 M.1888-1889	MESLEĞİ: Hafız
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Sene 1306 / Müftüzade Hafız İbrahim Efendi hazreti / Sudre-i gurbi hakikat üzere tutdu aşıyan / Bakmayıb gençlik gibi gencine ve ikbaline / Bezil ve ita eyleyüb oldu haridar-ı cinan / Zira tedrisi memuriyet icra ile / cem edüb olmuşdu eshabı hakka müstean / Eylesin Allah kabrini icra-i rahmet nubebu? / Ruhu olsun gülşeni feyzi hüdada kamuran / Üç yüz altı sali hicrisinde etti irtihal / Hayır ile yad eylesin ruhi şerifin zairan	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında haşhaş motifi, lahitin güney cephesinde kıvrık dallar, kuzey cephesinde ise iç içe geçmiş baklava dilimlerine yer verilmiştir.	

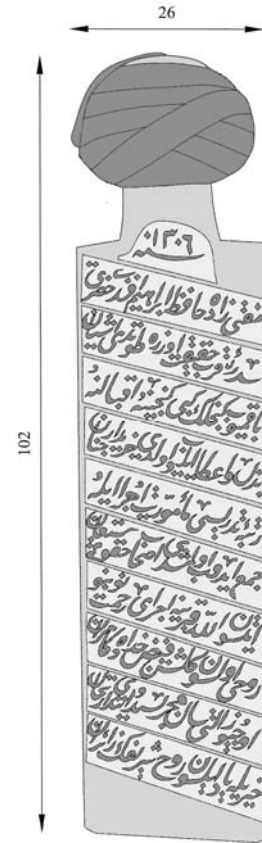
Fotoğraf: 38

Çizim: 15 Plan

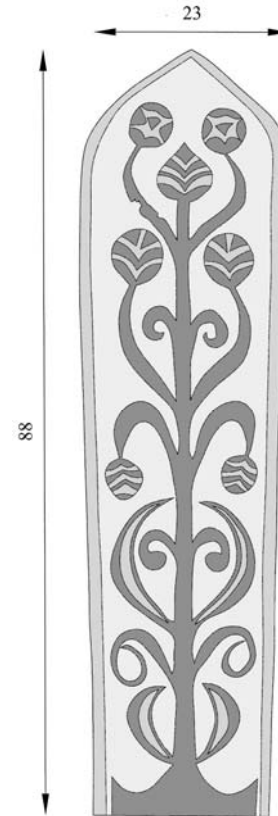
Fotoğraf: 39

Çizim: 15-a

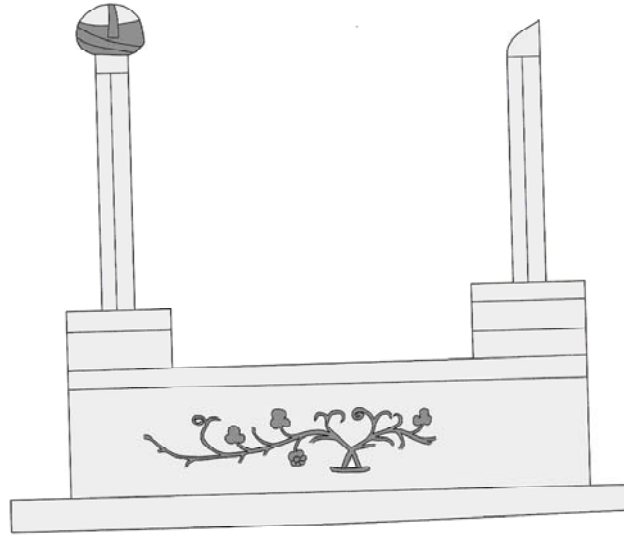
Fotoğraf: 40

Çizim: 15-b

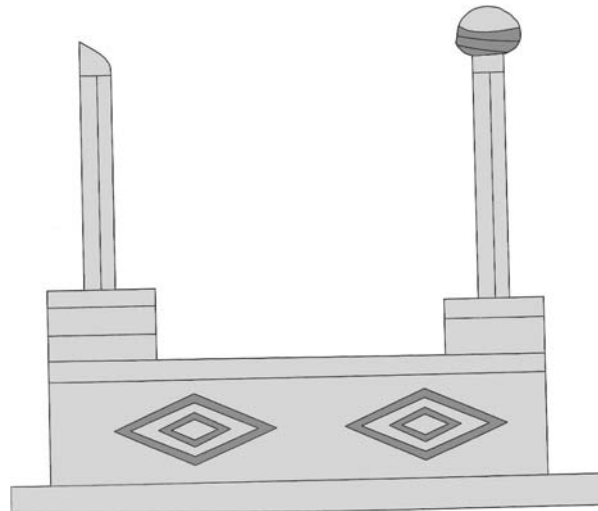
Fotoğraf: 41 Güney

Çizim: 15-c

Fotoğraf: 42 Kuzey

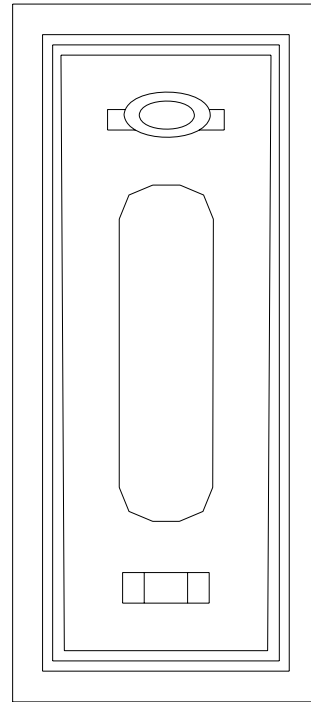

Çizim: 15-d

ÖRNEK NO: 16	FOTOĞRAF NO: 43-44-45-46-47-48-49
ÇİZİM NO: 16-a-b-c-d-e-f	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Ali Rıza Efendi
TARİHİ: H.1318 M.1900-1901	MESLEĞİ: Kolağası
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Hamidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Bitkisel başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Kainatın sahibidir hazreti hak zül celal / Baki odur daim odur yoktur ona hiç misal / Sevdığı için halkını hep kendine davet eyleyib / İrci-i emrine bizler eyleriz hep imtisal / Ey beni zair olan fatiha hevan ol ruhuma / Et mezarım taşına dikkat eyle ibret al / Küllü şeyyün halikün dersi ey zair oku / Vechi baki olduğuna eylemesin hiç kıl-u kal / Redif-i Kastamonu taburu kol / Ağası Ali Rıza efendi ruhuna fatiha / 1318	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında başlıkta bitkisel tepeliğe, gövdede lale, kıvrık dal motifi ile vazo motifine, lahitin tüm cephelerinde ise kıvrık dal motifi ile soyut yapraklara yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 43

Çizim: 16 Plan

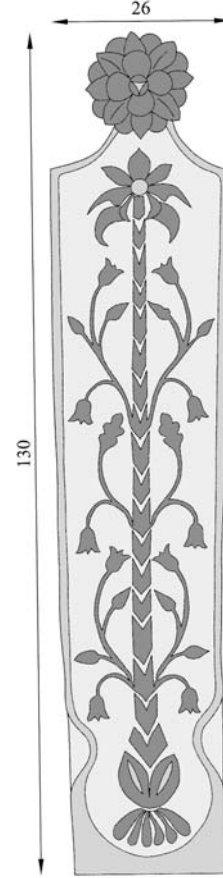
Fotoğraf: 44

Çizim: 16-a

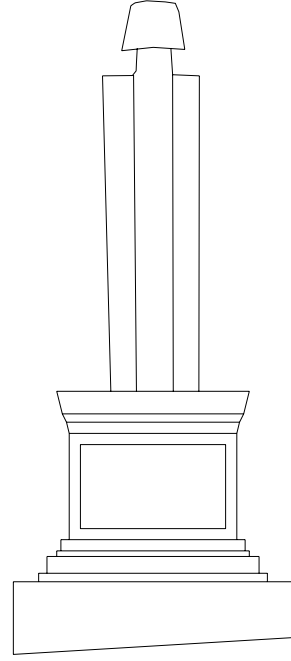
Fotoğraf: 45

Çizim: 16-b

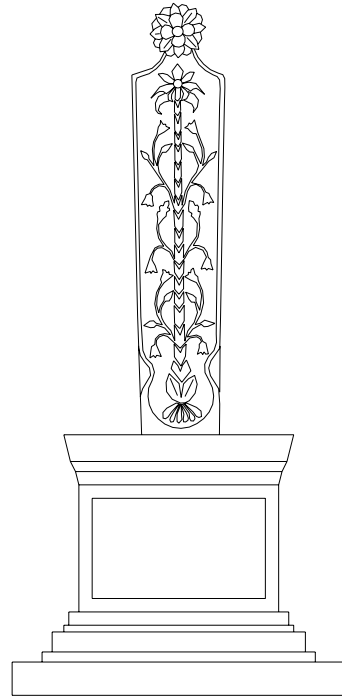
Fotoğraf: 46 Batı

Çizim: 16-c

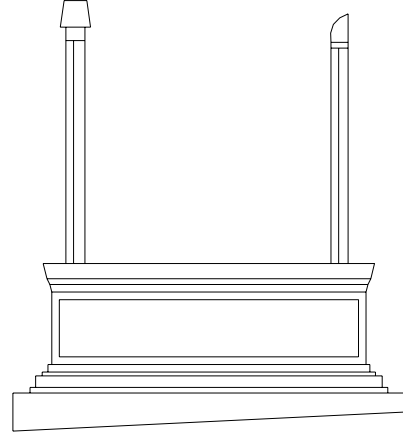
Fotoğraf: 47 Doğu

Çizim: 16-d

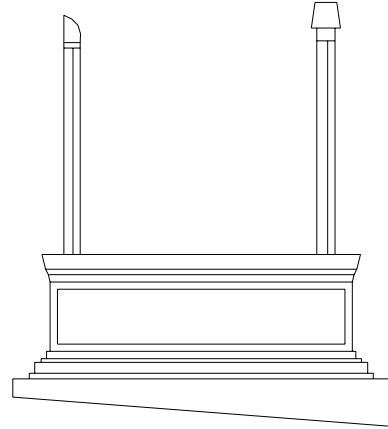
Fotoğraf: 48 Güney

Çizim: 16-e

Fotoğraf: 49 Kuzey

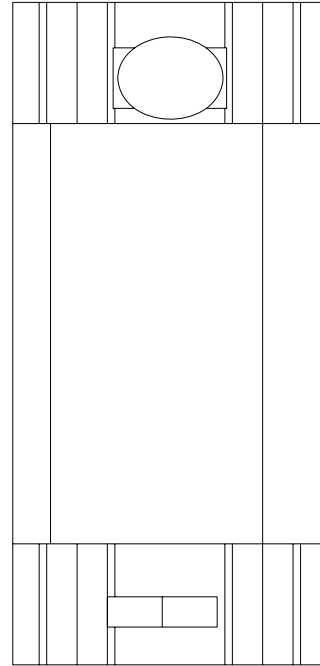

Çizim: 16-f

ÖRNEK NO: 17	FOTOĞRAF NO: 50-51
ÇİZİM NO: 17-a-b-c	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesi silinmiş	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Kavuk
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve kareye yakın düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli.	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Lahitin batı cephesinde işinsal çubuklara ve çarkıfelek motifine yer verilmiştir.	

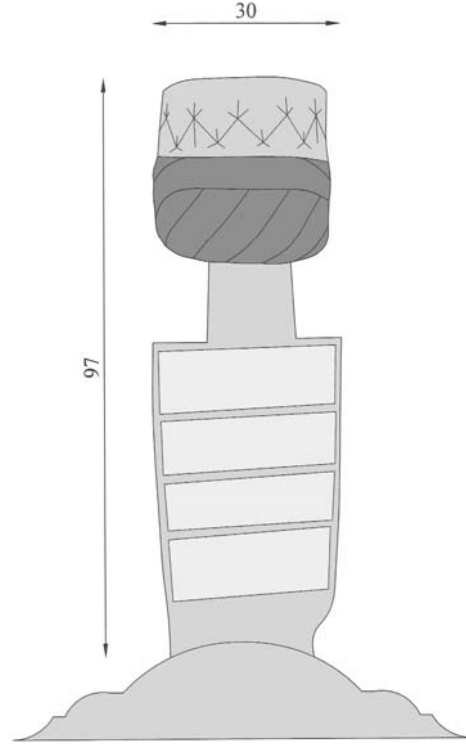
Fotoğraf: 50

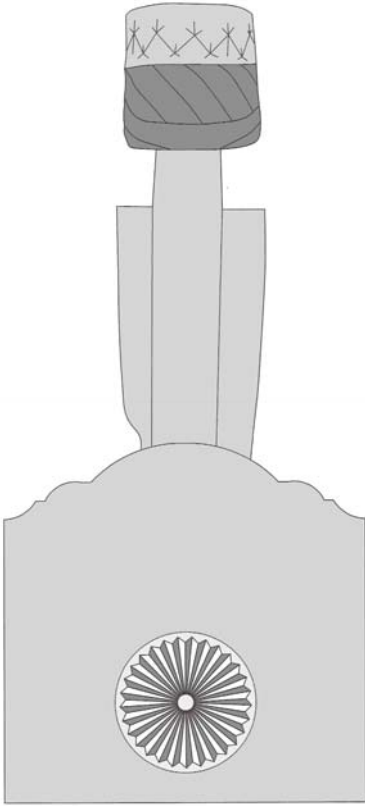
Çizim: 17 Plan

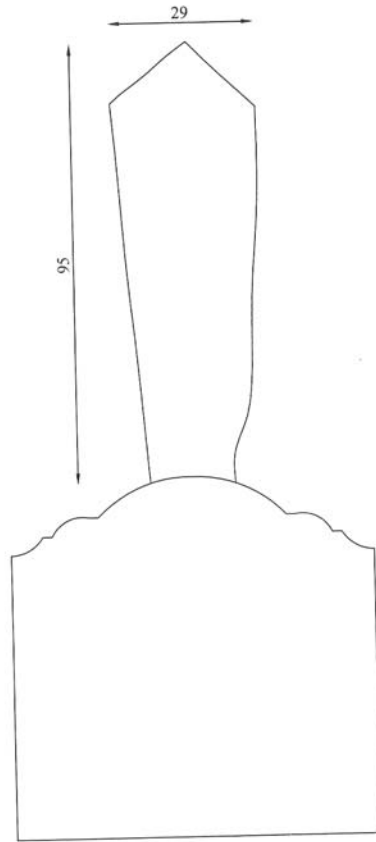
Fotoğraf: 51

Çizim: 17-a

Çizim: 17-b Batı

Çizim: 17-c Doğu

ÖRNEK NO: 18	FOTOĞRAF NO: 52-53
ÇİZİM NO: 18-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: Eflanilizade Şeyh Mustafa Efendi
TARİHİ: H.1311 M.1893-1894	MESLEĞİ: Şeyh
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Kare kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Kare kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: 1311 / Tariki halveti salikanından / İş bu dergah-ı şerifin / Postnişini merhum ve mağfur leh / Eflanilizade Şeyh Mustafa / Efendinin ruhuna fatiha /.....	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

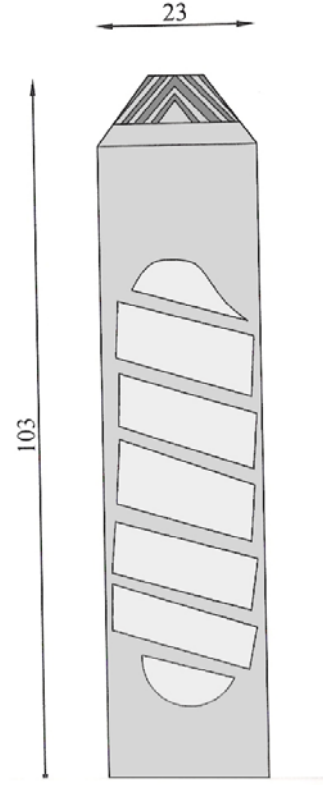

Fotoğraf: 52

Çizim: 18 Plan

Fotoğraf: 53

Çizim: 18-a

Çizim: 18-b

ÖRNEK NO: 19	FOTOĞRAF NO: 54
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış	AYAK: Sonradan yapılmış
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

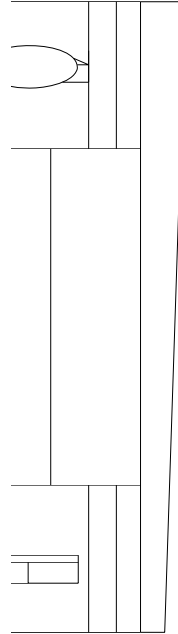

Fotoğraf: 54

ÖRNEK NO: 20	FOTOĞRAF NO: 55-56-57
ÇİZİM NO: 20-a-b-c-d-e-f	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: İbrahim Efendi
TARİHİ: H.1326 M.1908-1909	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Ah bir zat-ı necib-ül eşraf / intikal itti edib-el eşref / Namı İbrahim Efendi / Hasbı pek naib-ül eşraf / Sohbeti tatlu aklu idi / Dinse şayet hatib-ül eşraf / Bekliyor fatiha züvsarından / Bu yatan yerde lebib-el eşref / Fevtine fevzi bu misra-i tarih / Ve kudemat-ı? nakib-ül eşraf / Lillahi'l fatiha sene 1326 haliye	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında gövdede gül, lale ve kıvrık dallara birlikte yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 55

Çizim: 20 Plan

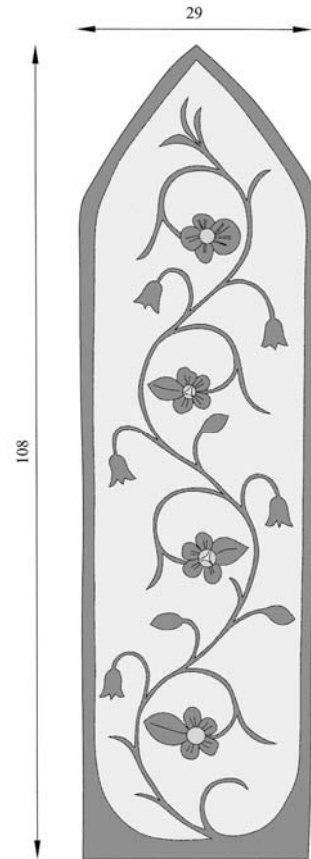
Fotoğraf: 56

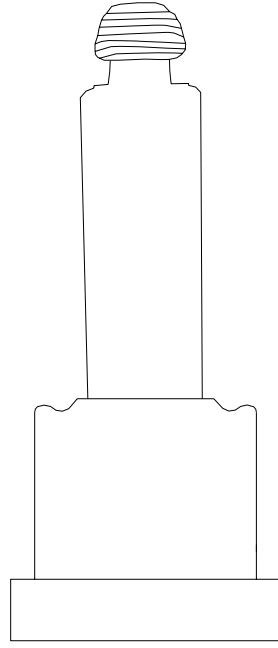
Çizim: 20-a

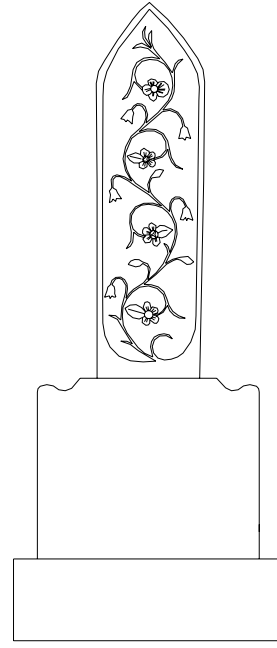
Fotoğraf: 57

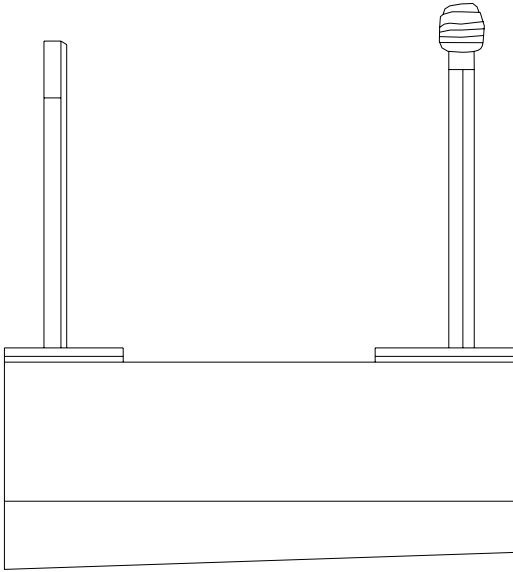
Çizim: 20-b

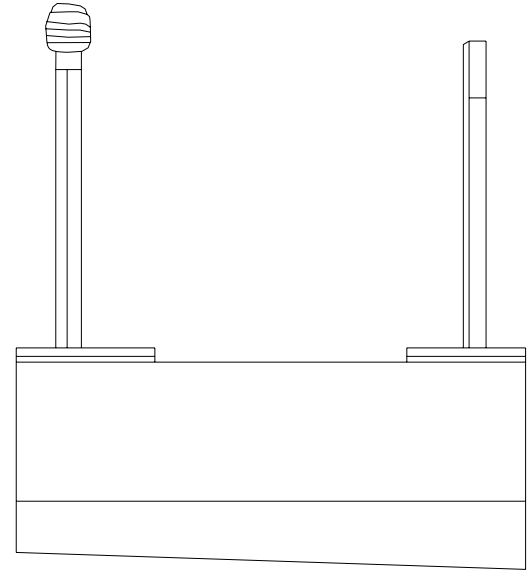
Çizim: 20-c Batı

Çizim: 20-d Doğu

Çizim: 20-e Kuzey

Çizim: 20-f Güney

ÖRNEK NO: 21	FOTOĞRAF NO: 58-59
ÇİZİM NO: 21-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Miralay Zihni Bey
TARİHİ: H.1300 M.1882-1883	MESLEĞİ: Miralay
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Hamidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Hassa-ı orduyu hümayun / Sınıf-ı tali? Yirmi yedinci fırka kumandanı Ferik Ahmed Hafızı Paşa Hazretlerinin biraderi / Manastırlı Miralay Zihni Bey ruhiçün / Fatiha selusemaya ve elf / Sene 1300 fi 23 r	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 58

Çizim: 21 Plan

Fotoğraf: 59

Çizim: 21-a

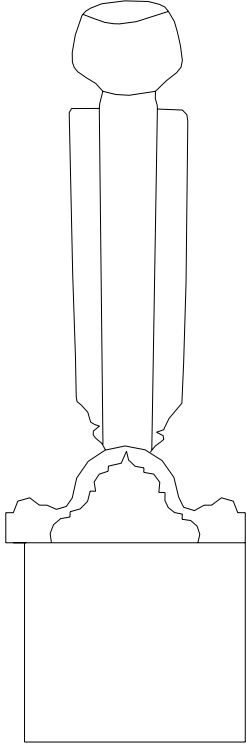
Çizim: 21-b

ÖRNEK NO: 22	FOTOĞRAF NO: 60-61-62
ÇİZİM NO: 22-a-b-c-d-e	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: Muhammed Emin Efendi
TARİHİ: H.1244 M.1828-1829	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Bakî / Cenneti mekan aleme zaman kala / Canı? İbrahim Efendi zade / Sabıka-ı ser levha-i canib-i? esur?/ Anadolu Kastamonuda nakib-el eşraf / İken vadei alemleri fani iden es-seyyid / El-hac Muhammed Emin Efendi ruhuna fatiha / Sene 1244 fi 5	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında hurma ağacı motifine yer verilmiştir.	

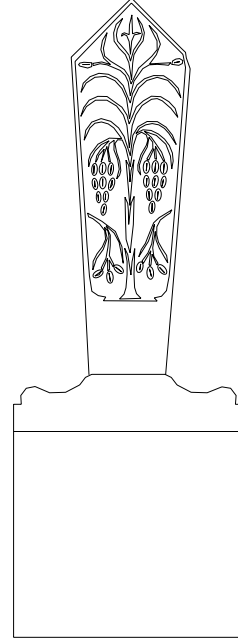

Fotoğraf: 60

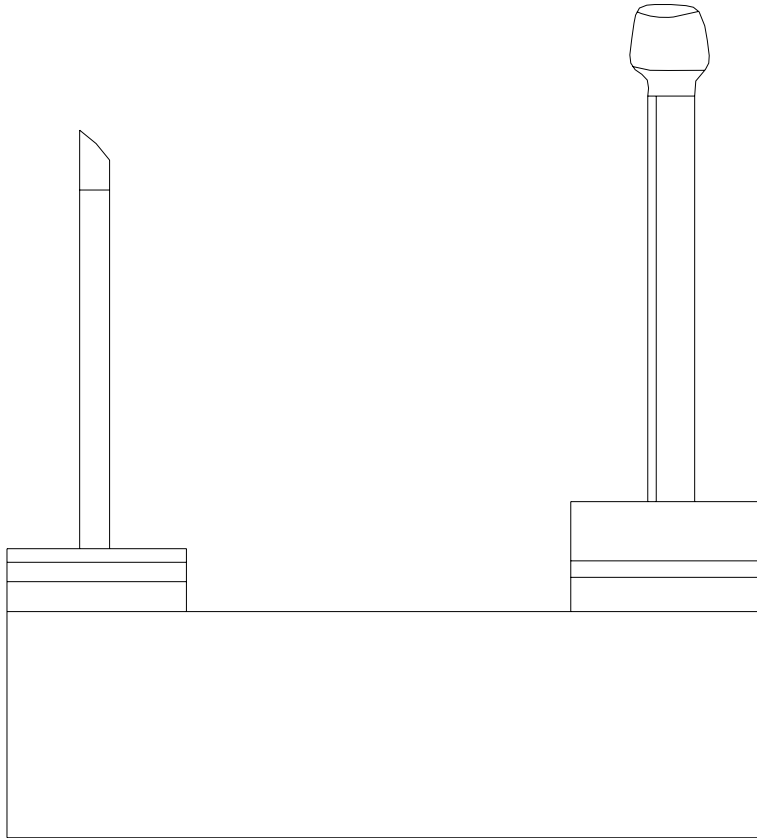
Çizim: 22 Plan

Çizim: 22-c

Çizim: 22-d

Çizim: 22-e

ÖRNEK NO: 23	FOTOĞRAF NO: 63-64
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesi Silinmiş	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Kavuk
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

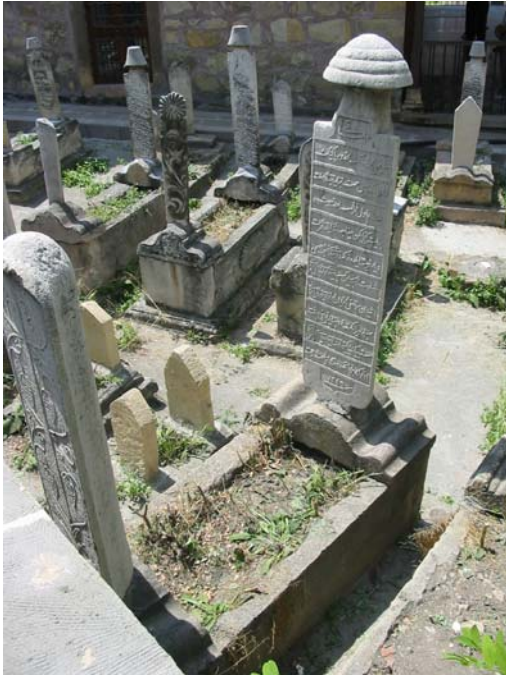

Fotoğraf: 63

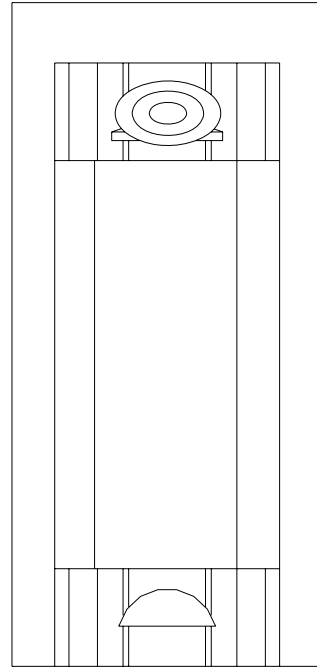

Fotoğraf: 64

ÖRNEK NO: 24	FOTOĞRAF NO: 65-66-67
ÇİZİM NO: 24-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Emine Hanım
TARİHİ: H.1246 M.1830-1831	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Başlık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Mabeyinci Muhammed Ağanın mahdumu pakinin / Zeyn-i pakizesi hemen bekaya eyledi rıhlet / Emine hanım ol fahrünnisa iffetli meşhure / Bi gayet genç iken hayfa cihandan eyledi uzlet / Diyarı gurbete ilde hake düştü gonca-i cismi / Şahadet rütbesine kesbetti oldu naili izzet / İşiten mevtini mahzun olub derlerdi yarabbi / Sabırlar ver onun zevcine eyle kabrini cennet sene bin iki yüz kırk altıda erdi ecel ona / Okun bir fatiha ruhuma ola bahisi rahmet / Sene 1246	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında gövdede servi ağacını saran asma dalları ve üzüm salkımlarına yer verilmiş	

Fotoğraf: 65

Çizim: 23 Plan

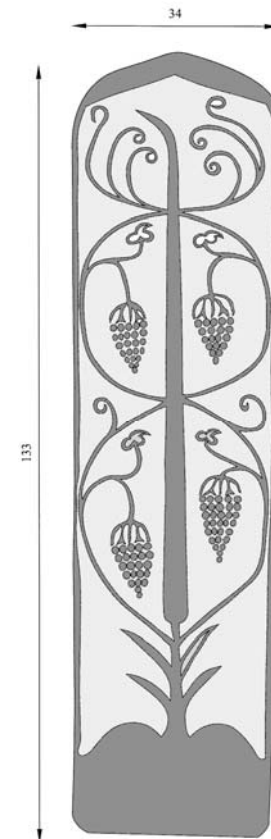
Fotoğraf: 66

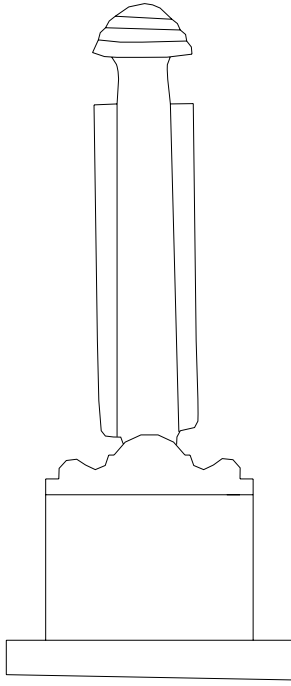
Çizim: 23-a

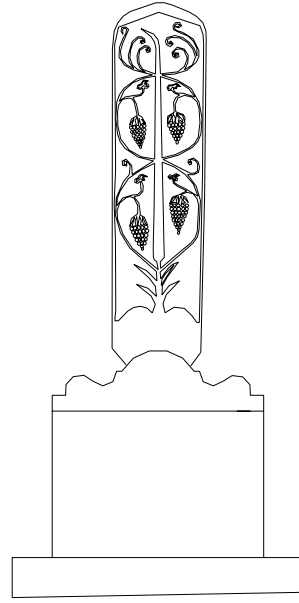
Fotoğraf: 67

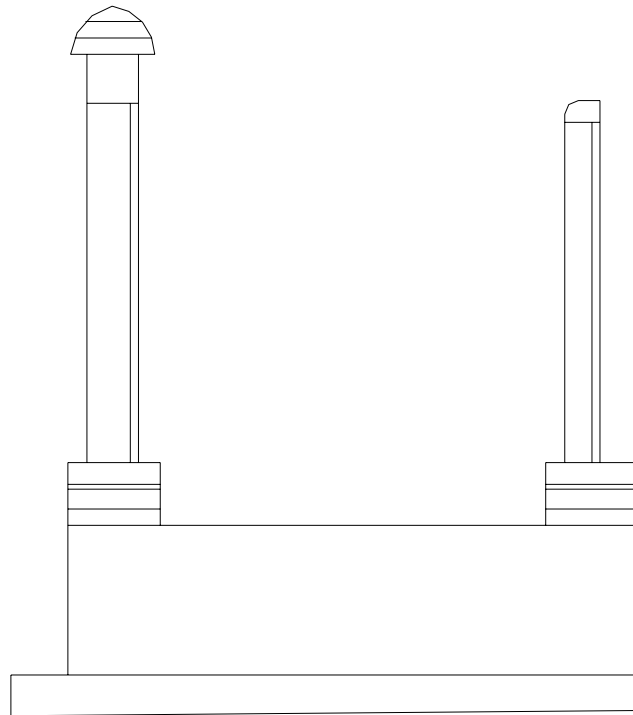
Çizim: 23-b

Çizim: 23-c Batı

Çizim: 23-d Doğu

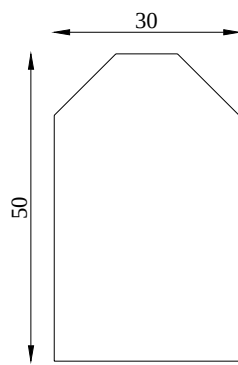
Çizim: 23-d Kuzey

ÖRNEK NO: 25	FOTOĞRAF NO: 68
ÇİZİM NO: 25-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçevelevi Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış	AYAK: Sonradan yapılmış
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

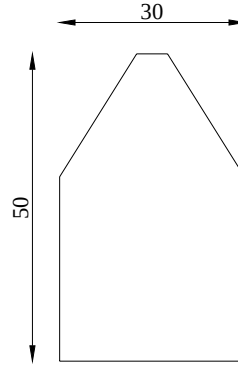

Fotoğraf: 68

Çizim: 25 Plan

Çizim: 25-a

Çizim: 25-b

ÖRNEK NO: 26	FOTOĞRAF NO: 69
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

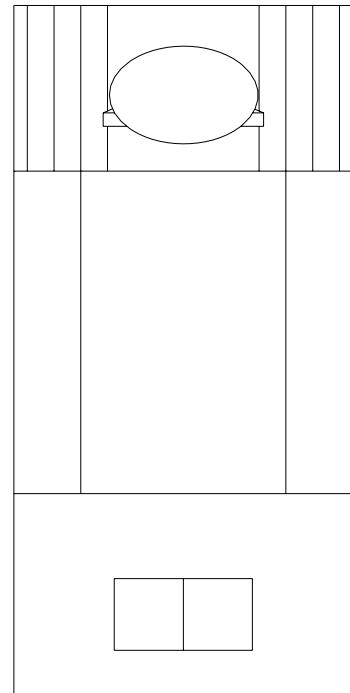

Fotoğraf: 69

ÖRNEK NO: 27	FOTOĞRAF NO: 70-71
ÇİZİM NO: 27-a-b-c-d-e	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziresi	KİMLİĞİ: Hacı Lütfullah Efendi
TARİHİ: H.1235 M.1819-1820	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Kavuk
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Halini gördükte ihvanın teafül etmesin / Kimseye baki değildir bu fani cihan / Hanedanı belde iken hem eşrafı kuddat / Akıbet daru diyarın eyledi terk nagiha / Ruhü pir-i nur-i sabiten olduğu cennete / Rahmete hakka hazır ide? karin oldu hemen / Hayır ile yad eyleyin kabrini ziyaret eyleyen / Hak teala rahmetinden etmesin dur bir zaman / Sıra tarihi iş bu gelen nurdan çıkdı yab / Seyyid Hacı Lütfullah Efendi etti firdevsin mekan / Fi sene 1235 n gurre	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 70

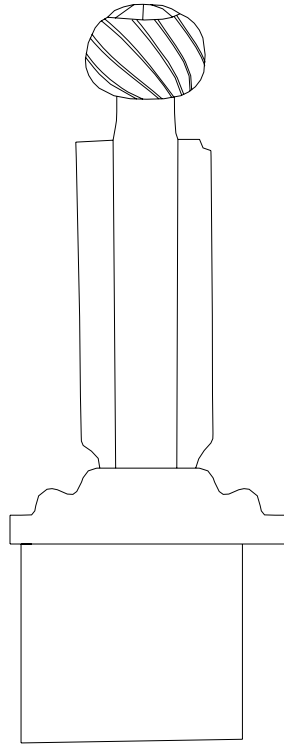
Çizim: 27 Plan

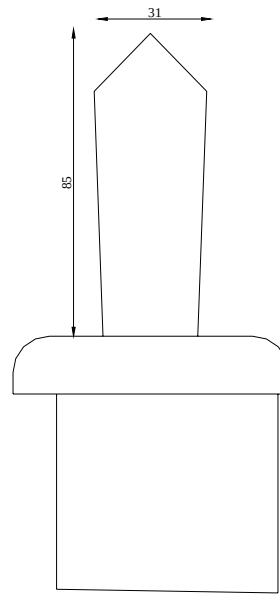
Fotoğraf: 71

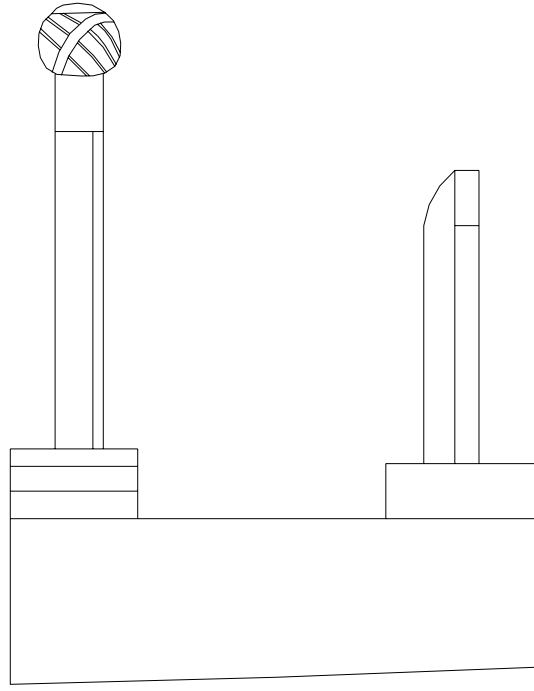
Çizim: 27-a

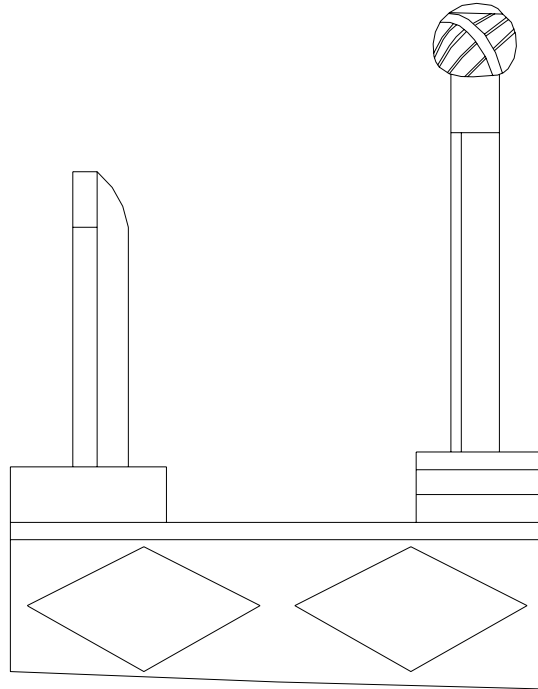
Çizim: 27-b

Çizim: 27-c

Çizim: 27-d Güney

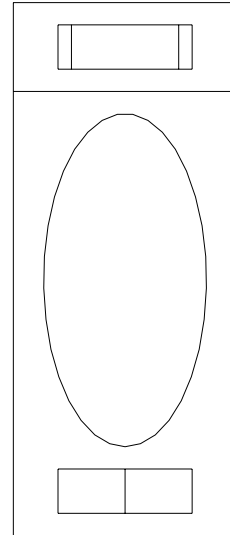

Çizim: 27-e Kuzey

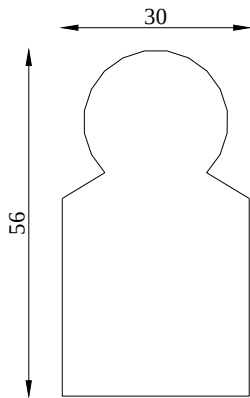
ÖRNEK NO: 28	FOTOĞRAF NO: 72
ÇİZİM NO: 28-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

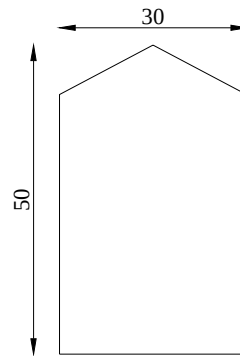
Fotoğraf: 72

Çizim: 28 Plan

Çizim: 28-a

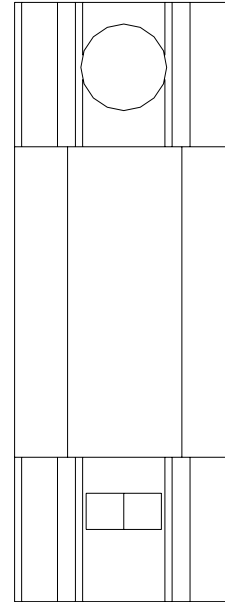

Çizim: 28-b

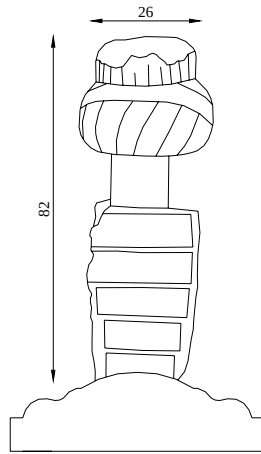
ÖRNEK NO: 29	FOTOĞRAF NO: 73
ÇİZİM NO: 29-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Hazinesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşında tahripler oluşmuş	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Kavuk
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve kareye yakın düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

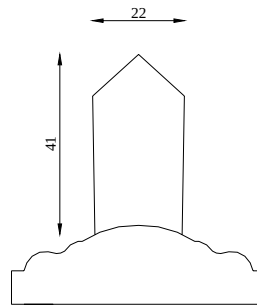
Fotoğraf: 73

Çizim: 29 Plan

Çizim: 29-a

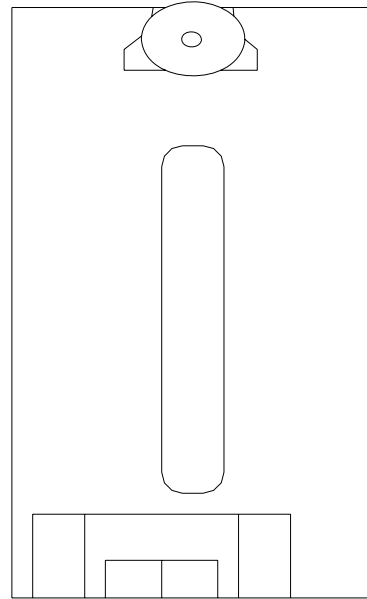

Çizim: 29-b

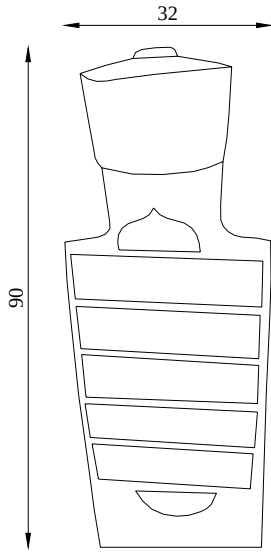
ÖRNEK NO: 30	FOTOĞRAF NO: 74
ÇİZİM NO: 30-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi	KİMLİĞİ: Kadıbaşızade Hacı Ahmed Efendinin Kerimesi Reşide Hatun
TARİHİ: H.1257 M.1841-1842	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Sene 1257 / Gözümü yumdum cihandan / Ümidimi kesmedim hak rahmetinden / Kadıbaşızade es-seyyid Hacı / Ahmed Efendinin kerimesi / Reşide Hatun ruhuna / Fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

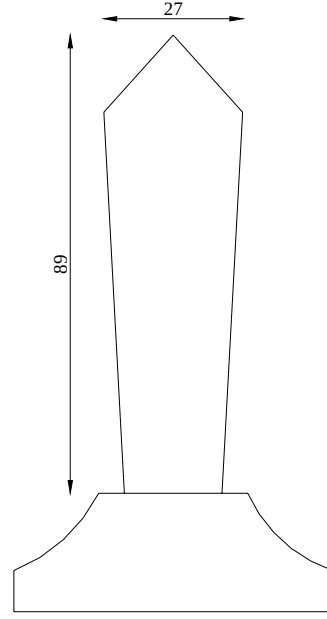
Fotoğraf: 74

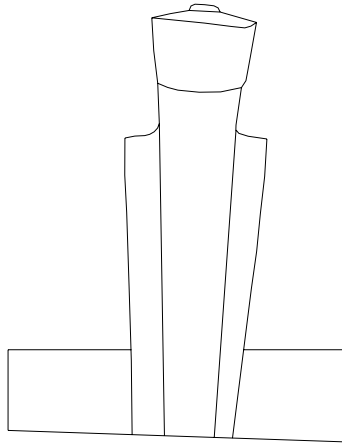
Çizim: 30 Plan

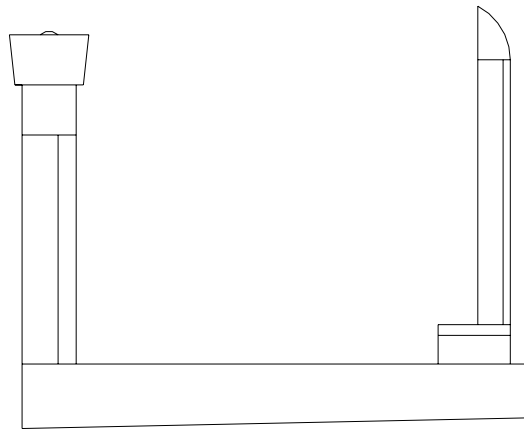
Çizim: 30-a

Çizim: 30-b

Çizim: 30-c Batı

Çizim: 30-d Kuzey

ÖRNEK NO: 31	FOTOĞRAF NO: 75-76
ÇİZİM NO: 31-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Eflanilioğlu Mehmed Ağa
TARİHİ: H.1287 M.1870-1871	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Çerçeveveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüvel Baki / Çün ecel geldi ona olmaz aman / Cürmünü afv eyle ya rabbü'l mennan / Mağfiret kıl olmasın hali yaman / Mazhar-ı nur-u şefa'at kıl her zaman / Eflanilioğlu merhum es-seyyid / Mehmed Ağanın ruhuna fatiha fi sene 1287 za ..	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf:75

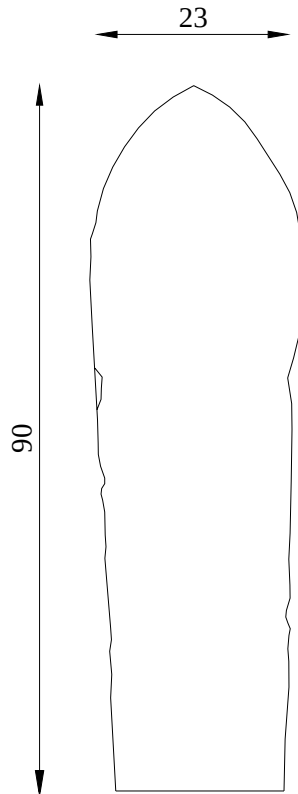
Çizim: 31 Plan

Fotoğraf: 76

Çizim: 31-a

Çizim: 31-b

ÖRNEK NO: 32	FOTOĞRAF NO: 77-78
ÇİZİM NO: 32-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 – 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının bir kısmı toprağa gömülüdür.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Yuvarlak Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Kıl beni mağfiret ya rabbi Yezdan / arşı azam nur-u Kuran / kabrim ziyaret iden ihvan / ruhuma fatiha ihsan /	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşında soyut yapraklara yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 77

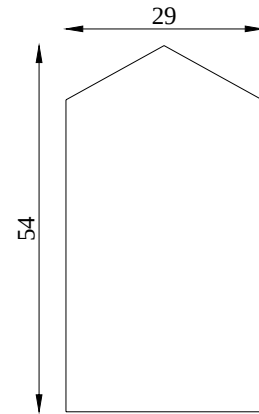
Çizim: 32 Plan

Fotoğraf: 78

Çizim: 32-a

Çizim: 32-b

ÖRNEK NO: 33	FOTOĞRAF NO: 79-80-81
ÇİZİM NO: 33-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Fevzi Efendinin Halilesi Sabire Hanım
TARİHİ: H.1320 M.1902-1903 H.1318 M.1900-1901	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sivri Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: El Baki Hu Allah / Olmasın seni? Ruh olan halimde mağrur hayat / Katı ider ark ?hayatı akıbet-i seyf hamat / Mürg-ü ruhu iderde?de sayad ecel / Kimse bulmaz nicesinden dar-ı dünyada necad / Bir şep kadar? içinde gitdi Sabire Hanım da ah / Nar-ı duzehten halasına aldı inşallah berat / Kastamonu telgraf posta müdürü / Fevzi Efendinin halilesi Sabire Hanım / ruhuna fatiha sene 1320 27 n? Sene 1318 14?	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşında soyut yapraklara, ayak taşında kıvrık dallar ve kır çiçeği motifine yer verilmiş.	

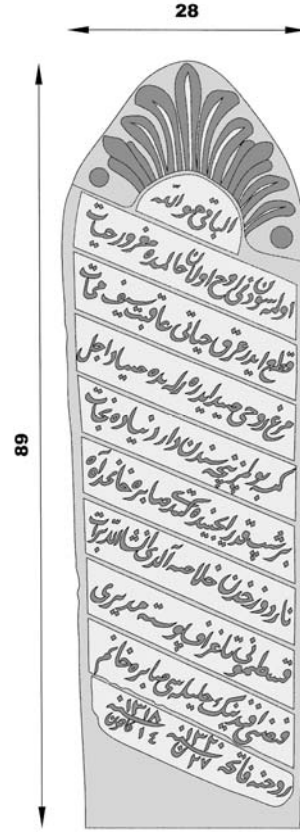
Fotoğraf: 79

Çizim: 33 Plan

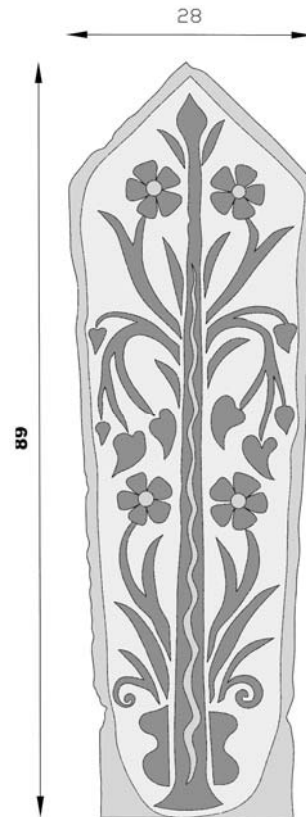
Fotoğraf: 80

Çizim: 33-a

Fotoğraf: 81

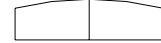

Çizim: 33-b

ÖRNEK NO: 34	FOTOĞRAF NO: 82-83
ÇİZİM NO: 34-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Devecioğlu Hacı Hüseyinin Kerimesi Hafize Fatma Hatun
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının sağ üst köşesi kırılmıştır.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Alınlıklı
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Beni mağfiret kıl rabbin Yezdan / Bi hakkı arşı azam nur-u kuran / Gelüb kabrimi ziyaret iden ihvan / ideler ruhumu bir fatiha ihsan / Haza merhume ve mağfur leha / Devecioğlu Hacı / Hüseyinin kerimesi Hafize / Fatma Hatun ruhuna	
YAZI TİPİ: Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 82

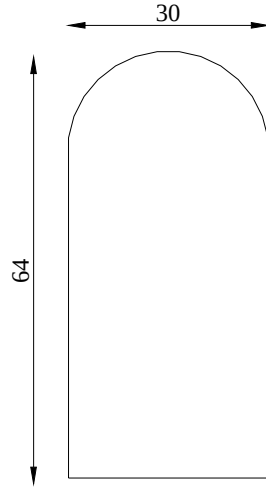
Çizim: 34 Plan

Fotoğraf: 83

Çizim: 34-a

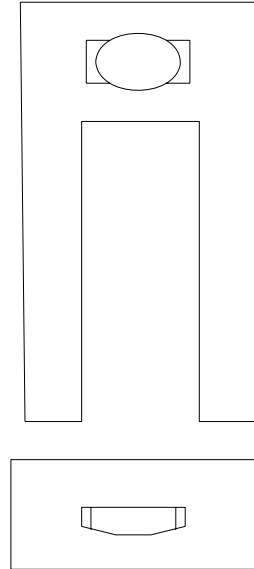

Çizim: 34-b

ÖRNEK NO: 35	FOTOĞRAF NO: 84-85-86
ÇİZİM NO: 35-a-b-c	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında servi ağacı ve kır çiçeği motifine yer verilmiştir.	

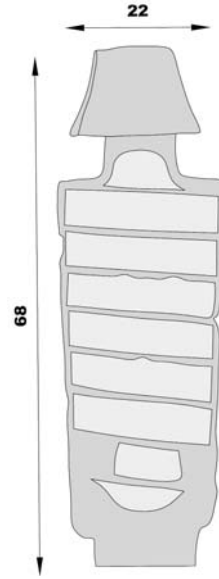
Fotoğraf: 84

Çizim: 35 Plan

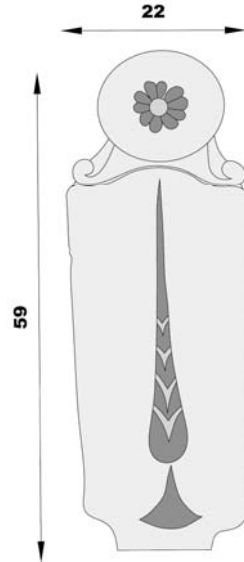
Fotoğraf: 85

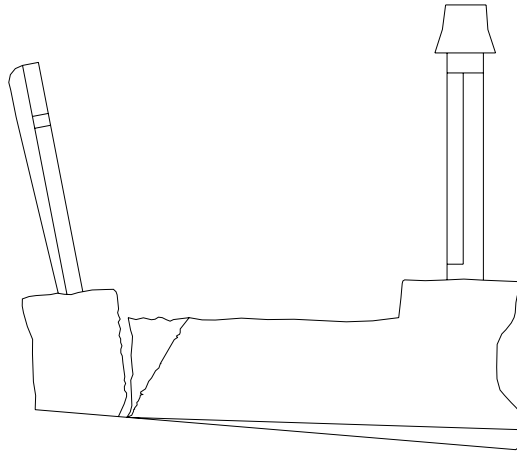
Çizim: 35-a

Fotoğraf: 86

Çizim: 35-b

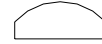

Çizim: 35-c

ÖRNEK NO: 36	FOTOĞRAF NO: 87-88
ÇİZİM NO: 36-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Zebnecioğlu Hacı Mehmed Ağanın Zevcesi Hacı Saadet Hatun
TARİHİ: H.1299 M.1881-1882	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Yuvarlak kemerli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Sene 1299 / ilahi cürmümü afv et yüzüm karasına bakma / senin dergahına geldim / Muhammed aşkına yakma / Zebnecioğlu Hacı Mehmed Ağanın / zevcesi Hacı Saadet / Hatun ruhuna el fatiha / fi 21 n....	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşında alınlık kısmında soyut yapraklara yer verilmiştir.	

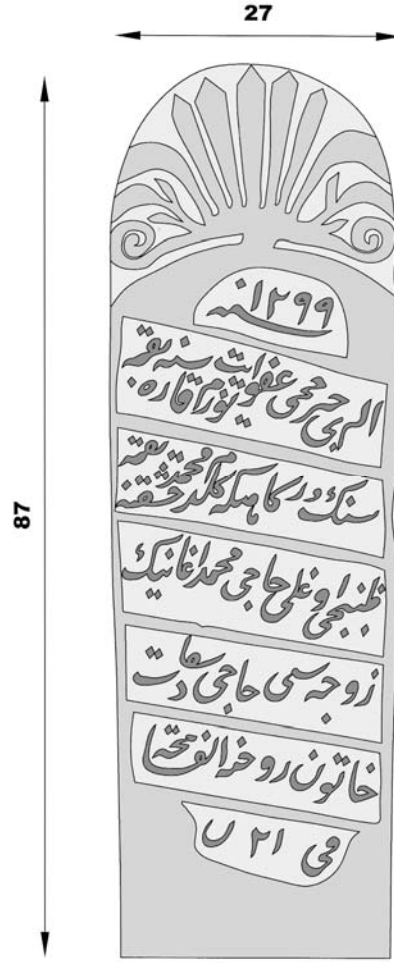
Fotoğraf: 87

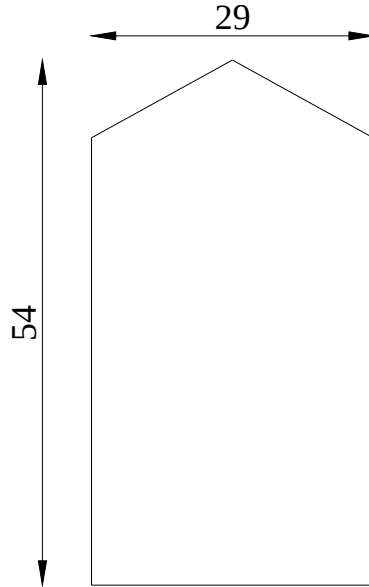
Çizim: 36

Fotoğraf: 88

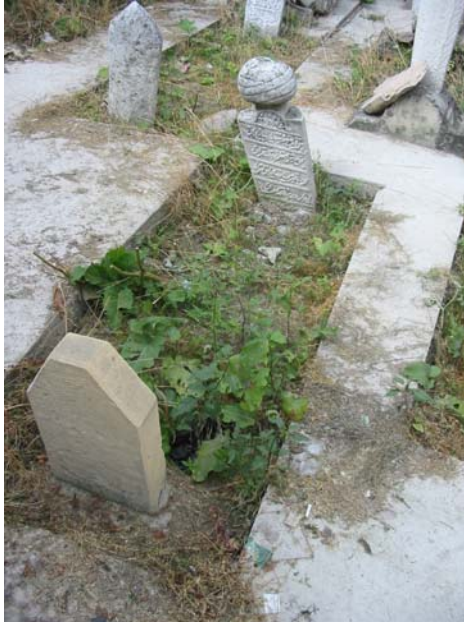

Çizim: 36-a

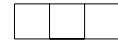
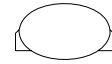

Çizim: 36-b

ÖRNEK NO: 37	FOTOĞRAF NO: 89-90
ÇİZİM NO: 37-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: H.1299 M.1881-1882	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının bir kısmı toprağa gömülüdür.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Sene 1299 fi 13 za?/ Beni kıl mağfiret ya rabbi Yezdan / Bi hakkı arş-ı azam nur-u Kuran / Gelüb kabrim ziyaret iden ihvan / ideler ruhuma bir fatiha ihsan	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

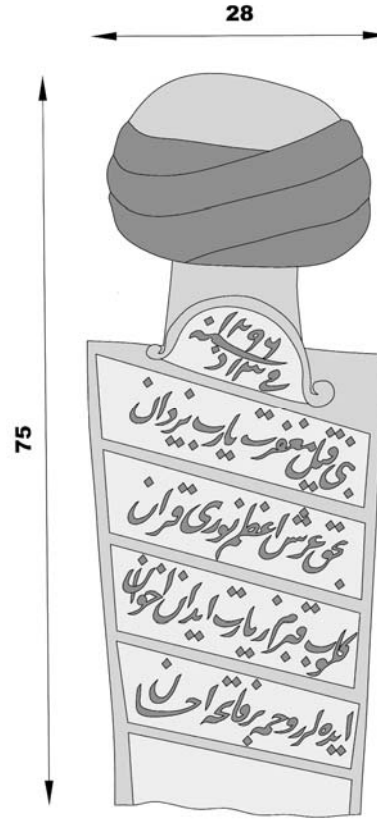
Fotoğraf: 89

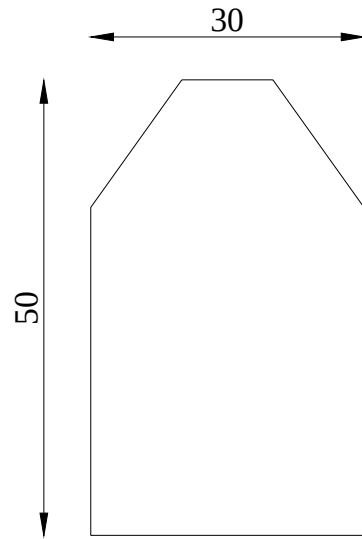
Çizim: 37 Plan

Fotoğraf: 90

Çizim: 37-a

Çizim: 37-b

ÖRNEK NO: 38	FOTOĞRAF NO: 91-92
ÇİZİM NO: 38-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 – 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: El-hac Osman Ağanın Zevcesi Şerife Hatun
TARİHİ: H.1265 M.1848-1849	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Dilimli Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Dilimli kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş , dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hu sene 1265 /.../...../ El-hac Osman Ağanın zevcesi / Şerife Hatun ruhuna fatiha	
YAZI TİPİ: Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

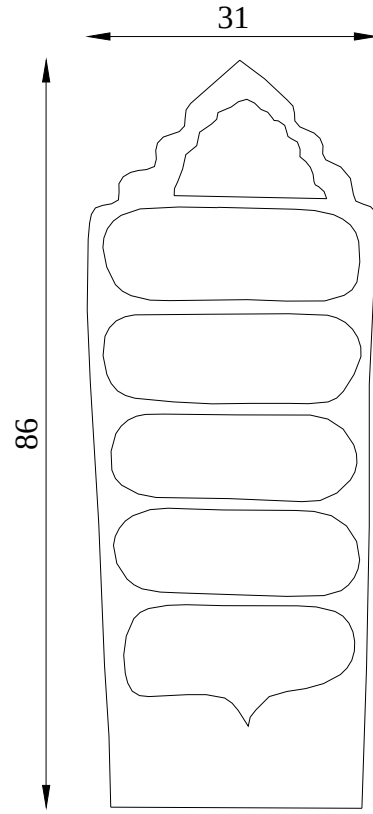
Fotoğraf: 91

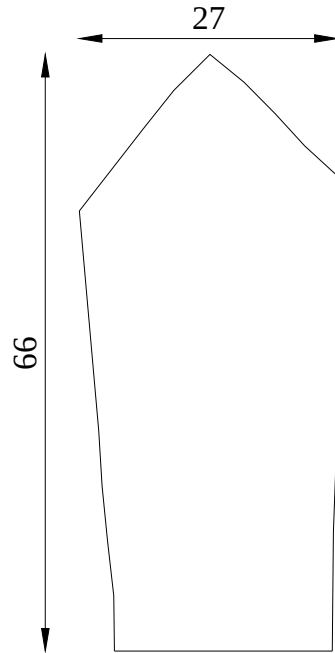
Çizim: 38 Plan

Fotoğraf:92

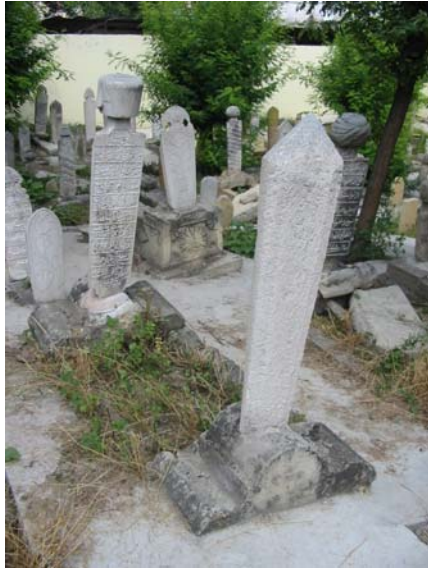

Çizim: 38-a

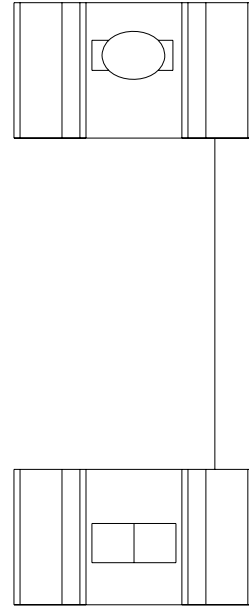

Çizim: 38-b

ÖRNEK NO: 39	FOTOĞRAF NO: 93-94-95
ÇİZİM NO: 39-a-b-c	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: Urgancızade Osman Hamdi Bey
TARİHİ: H:1253 22 Şevval M:19 Ocak 1838	MESLEĞİ: Binbaşı
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Mecidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş , dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Çün ecel geldi ona olmaz aman / Cürmünü afv eyle ya rabbü'l mennan / Mağfiret kıl olmasın hali yaman / Mazhar-ı nur-u şefa'at kıl her zaman / Redifi asakiri şahane / İkinci taburu binbaşısı / Urgancızade merhum / Es-seyyid el-hac Osman Hamdi / Bey ruhiçün el fatiha sene 1253 fi 22 şevval	
YAZI TİPİ: Celi sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

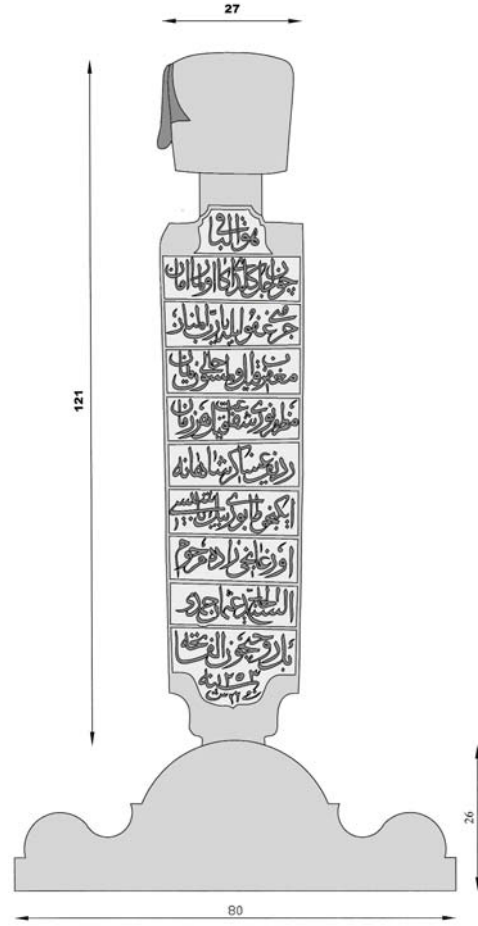
Fotoğraf: 93

Çizim: 39 Plan

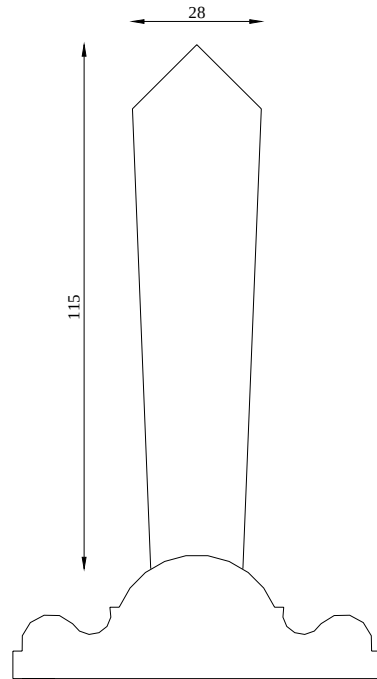
Fotoğraf: 94

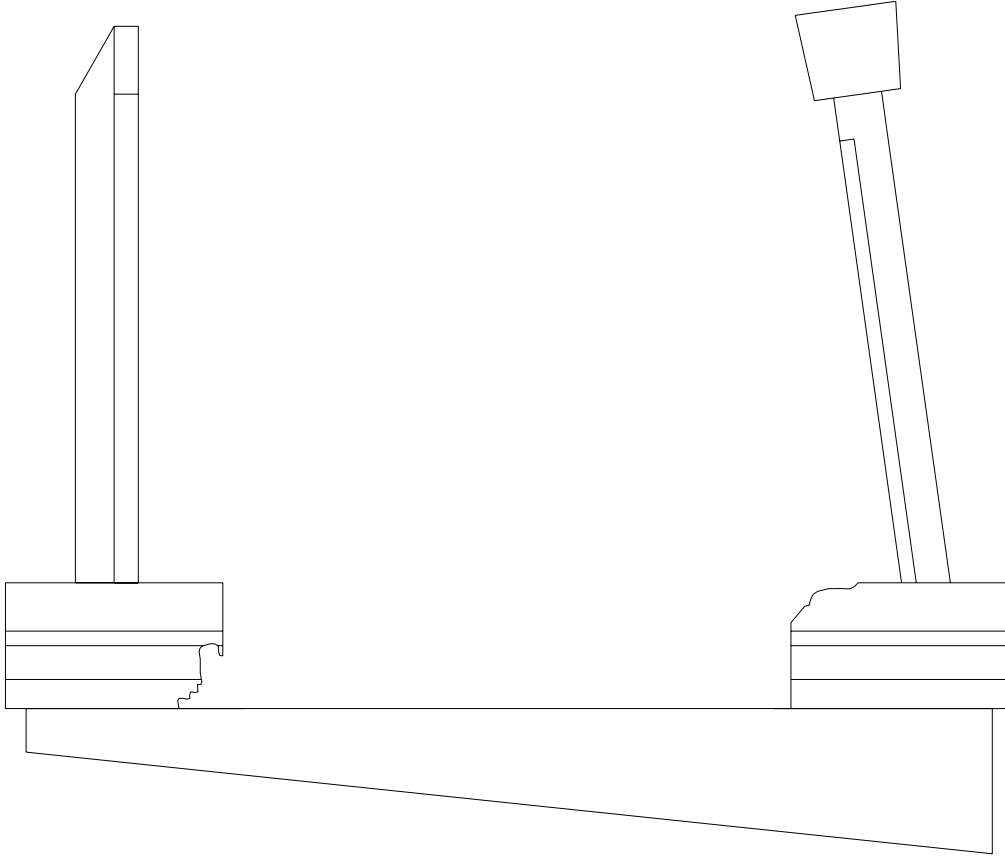
Çizim: 39-a

Fotoğraf: 95

Çizim: 39-b

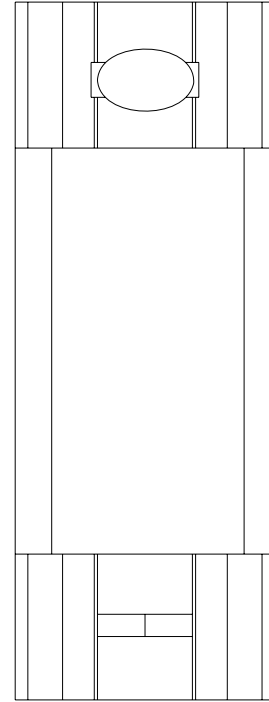

Çizim: 39-c Kuzey

ÖRNEK NO: 40	FOTOĞRAF NO: 96-97-98
ÇİZİM NO: 40-a-b-c-d-e	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Eflanalizade Osman Ağa
TARİHİ: H.1255 M.1839-1840	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Kıl beni mağfiret ey rabbi Yezdan / Bi hakkı arş-ı azam nur-u Kuran gelüb / Kabrimi ziyaret iden ihvan / İdeler ruhuma bir fatiha ihsan / Merhum ve mağfur Eflanalizade / Es-seyyid el-hac Osman Ağanın ruhiçün / Lillahi'l fatiha sene 1255	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında servi motifi süsleme olarak kullanılmıştır.	

Fotoğraf: 96

Çizim: 40 Plan

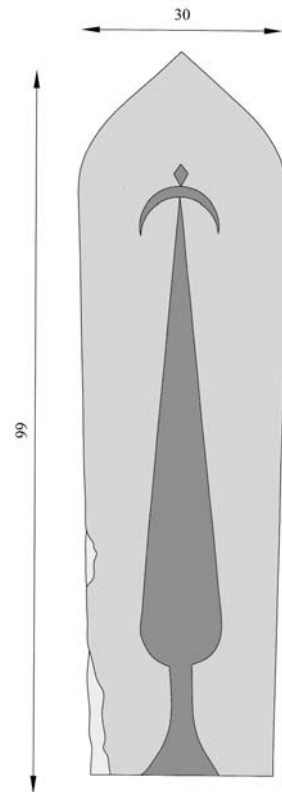
Fotoğraf: 97

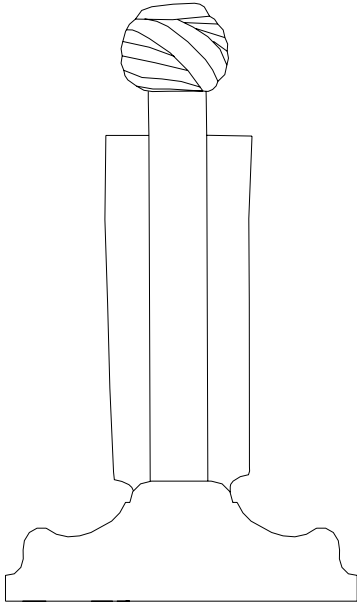
Çizim: 40-a

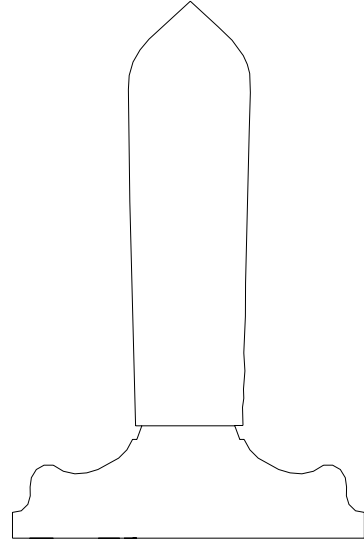
Fotoğraf: 98

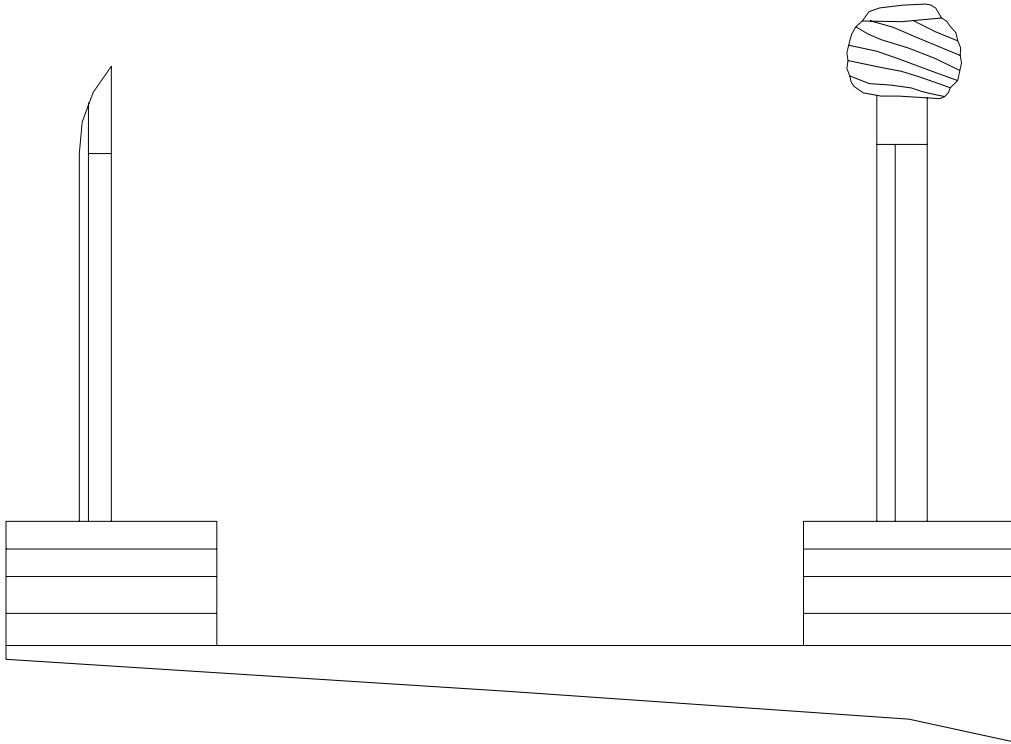
Çizim: 40-b

Çizim: 40-c Doğu

Çizim: 40-d Batı

Çizim: 40-e Kuzey

ÖRNEK NO: 41	FOTOĞRAF NO: 99-100-101
ÇİZİM NO: 41	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve kareye yakın düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında kıvrık dallara ve kır çiçeği motifine yer verilmiştir.	

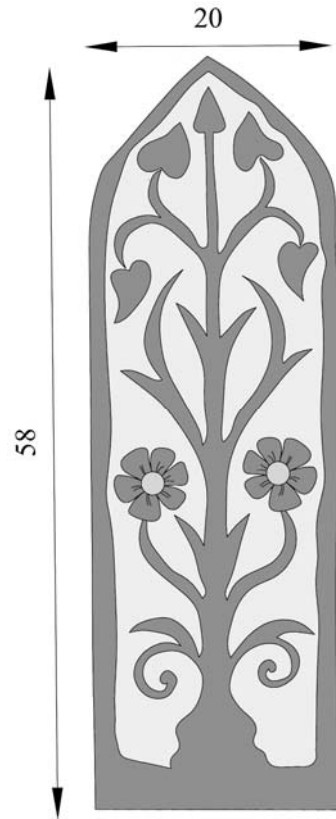
Fotoğraf: 99

Fotoğraf: 100

Fotoğraf: 101

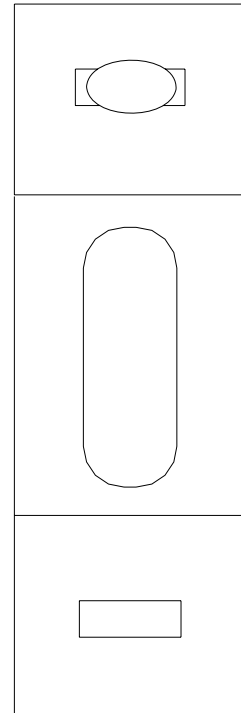

Çizim: 41

ÖRNEK NO: 42	FOTOĞRAF NO: 102-103-104
ÇİZİM NO: 42-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Eflanilizade Ahmed Ağa
TARİHİ: H.1319 M. 1903	MESLEĞİ: Tüccar
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Eflanilizade el-hac Ahmed Ağayı nişan / Emir hüdaya oldu bin zan-ı icabet? / Tüccar içre etmiş idi temiz / Daim umur-u hayra eyler idi delalet / Aff eylesün..... fazliyle rab rahman / Olsun habib-i Yezdan emredersin şefaet / Bin üç yüz on dokuz tarihi vefatının / Rahmetle eylesün yad kabrin iden ziyaret	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında soyut yapraklarla birlikte ay yıldız motifine yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 102

Çizim: 42 Plan

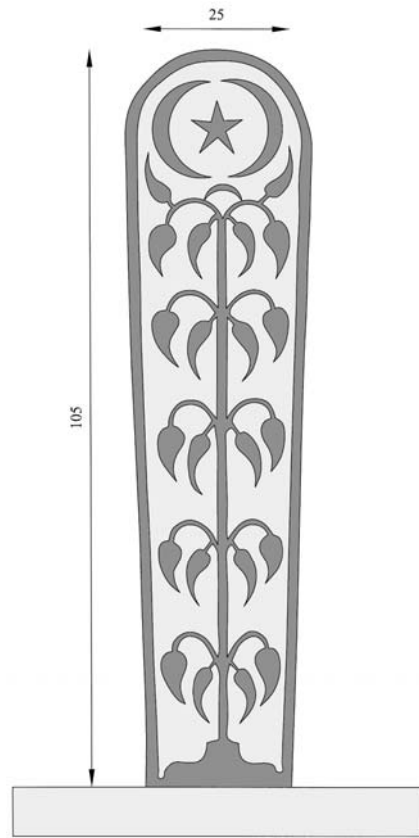
Fotoğraf: 103

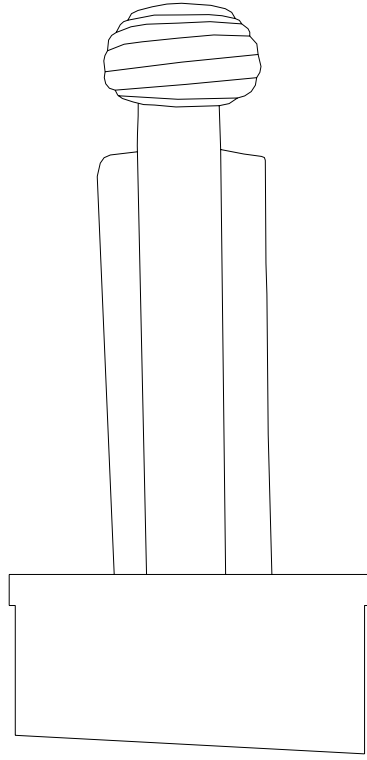
Çizim: 42-a

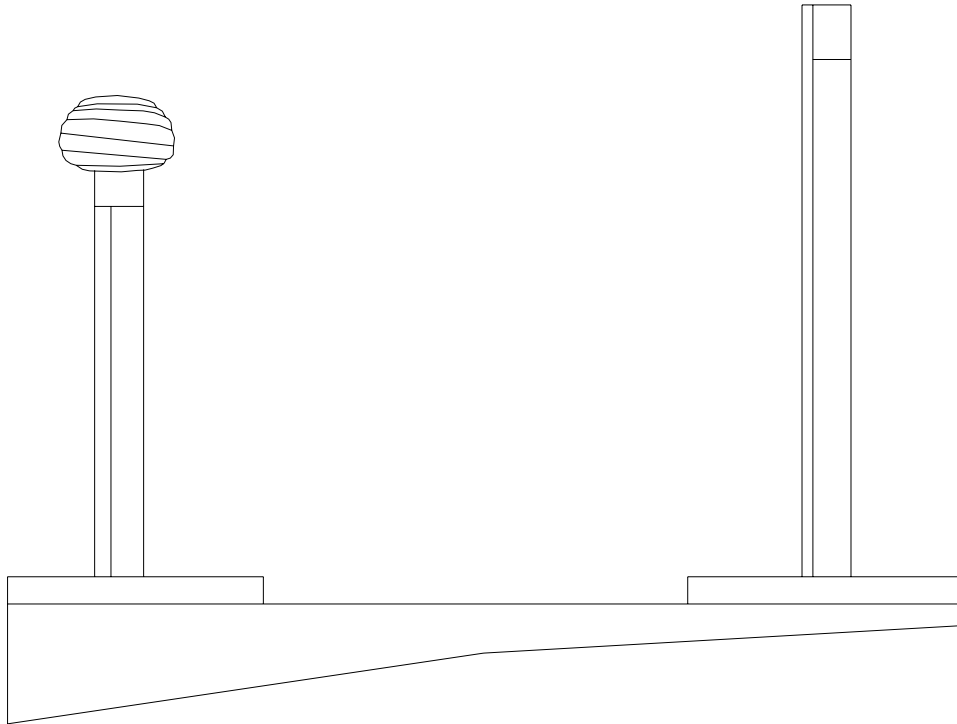
Fotoğraf: 104

Çizim: 42-b

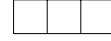

Çizim: 42-c Batı

Çizim: 42- d Kuzey

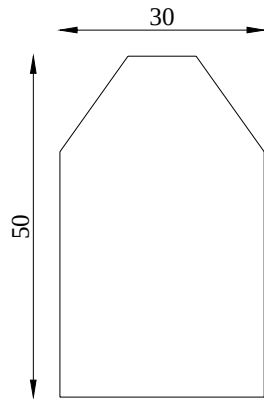
ÖRNEK NO: 43	FOTOĞRAF NO: 105
ÇİZİM NO: 43-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

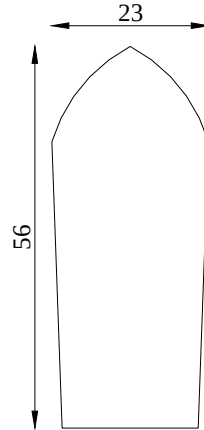
Fotoğraf: 105

Çizim: 43 Plan

Çizim: 43-a

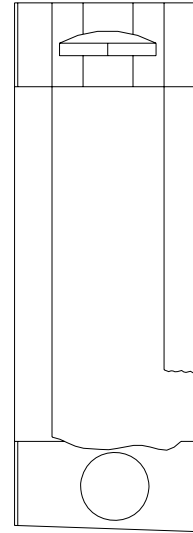

Çizim: 43-b

ÖRNEK NO: 44	FOTOĞRAF NO: 106-107
ÇİZİM NO: 44-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesi silinmiştir.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Yuvarlak Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ:Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

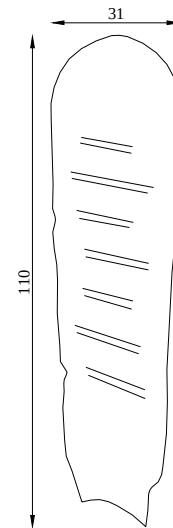
Fotoğraf: 106

Çizim: 44 Plan

Fotoğraf: 107

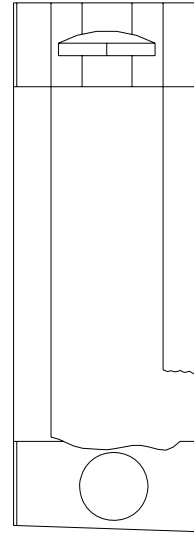

Çizim: 44 - a

ÖRNEK NO: 45	FOTOĞRAF NO: 108-109
ÇİZİM NO: 45-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kırık	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: -	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

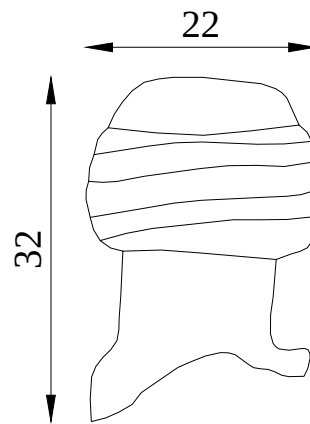
Fotoğraf: 108

Çizim: 45 Plan

Fotoğraf: 109

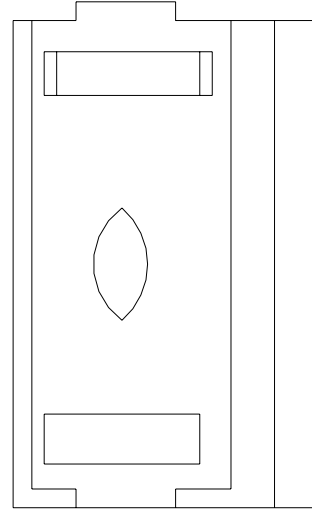

Çizim: 45-a

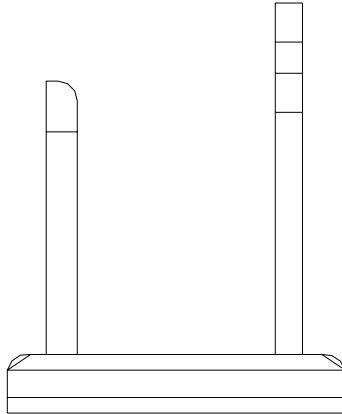
ÖRNEK NO: 46	FOTOĞRAF NO: 110-111-112
ÇİZİM NO: 46-a-b-c	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Osman Efendinin Kerimesi Fatma Mediha Hanım
TARİHİ: H.1312 M.1894-1895	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelik
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Defterdar-ı vilayeti Osman / Efendinin kerimesi / Fatma Mediha Hanımın ruhuna / rızaen lillahil fatiha / fi sene 1312	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlıkta gül motifi ve soyut yapraklar, ayak taşında mine çiçeği ve kıvrık dallar yer almıştır	

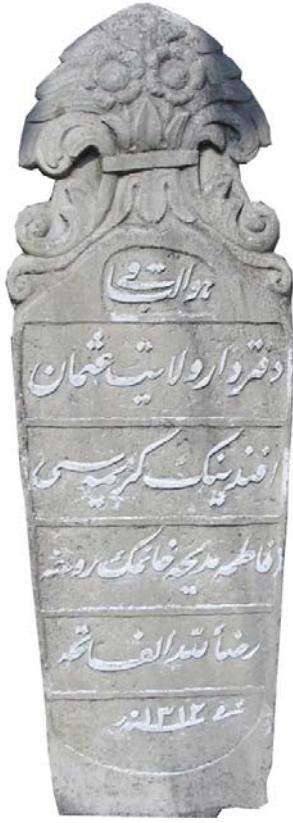
Fotoğraf: 110

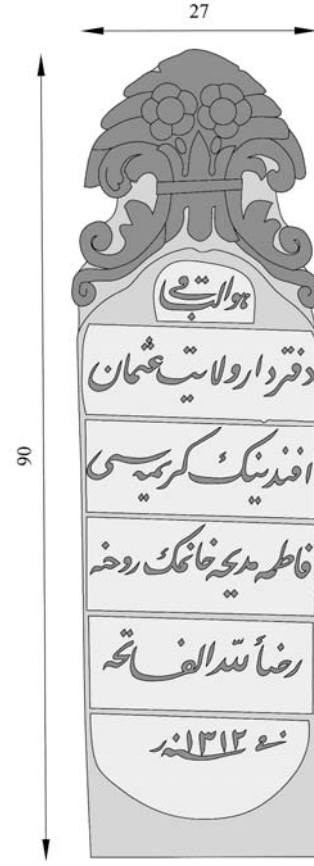
Çizim: 46 Plan

Çizim: 46-a Kuzey

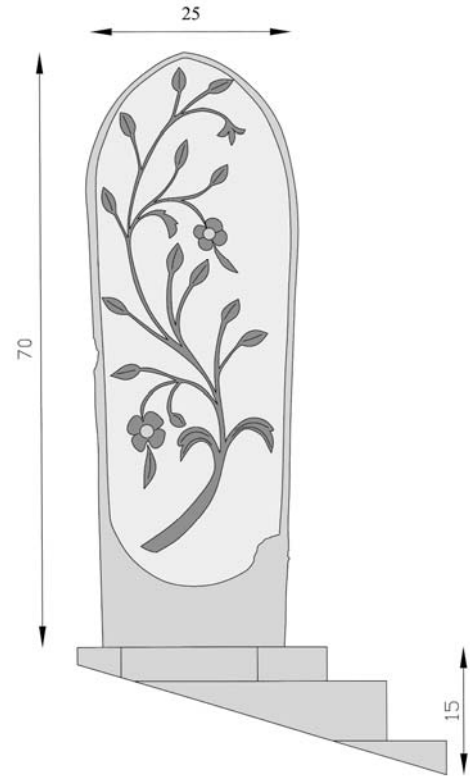
Fotoğraf: 111

Çizim: 46-b

Fotoğraf: 112

Çizim: 46-c

ÖRNEK NO: 47	FOTOĞRAF NO: 113-114
ÇİZİM NO: 47	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Hatipzade Hafız Abdullah
TARİHİ: H.1288 25 Muharrem M.16 Nisan 1871	MESLEĞİ: Hafız
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hu / Sene 1288 fi 25 Muharrem / Bugün ben rahi aşk içre tarikat nidasını neyledim / Suluki sırrı vahdeddin hakikat nidasını neyledim / Alıb bir şeyhi kamilden adabı dersi neyledim / Edib tekmili esmai nidasını neyledim / Hatipzade Hafız Abdullah / Ruhuna el fatiha	
YAZI TİPİ: Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 113

Fotoğraf: 114

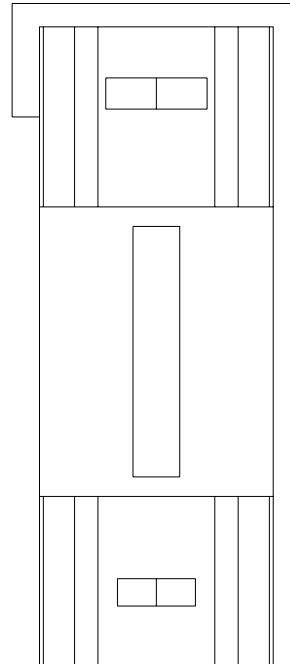

Çizim: 47

ÖRNEK NO: 48	FOTOĞRAF NO: 115-116-117
ÇİZİM NO: 48-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Hüdanzade Hacı Osman Efendinin Haremi Hamide Hanım
TARİHİ: H. 27Safer 1333 M.14 Ocak 1915 R. 5Kanunisani 1220 M.17 Ocak 1807	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sivri Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Ah Minel Mevt / Beni kıl mağfiret ya rabbi Yezdan / Bi hakkı arşı azam nur-u Kuran / Gelüb kabrimi ziyaret eden ihvan / İdeler ruhuma bir fatiha ihsan / Hüdanzade Hacı Osman / Efendinin haremi Hamide Hanım / Ruhuna fatiha sene 1333 / 27 safar fi 5 kanuni sani sene 1220	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşında kırçıçeği motifine, ayak taşında gül motifi ve kıvrık dallara, lahitin batı ve kuzey cephesinde baklava dilimlerine yer verilmiştir.	

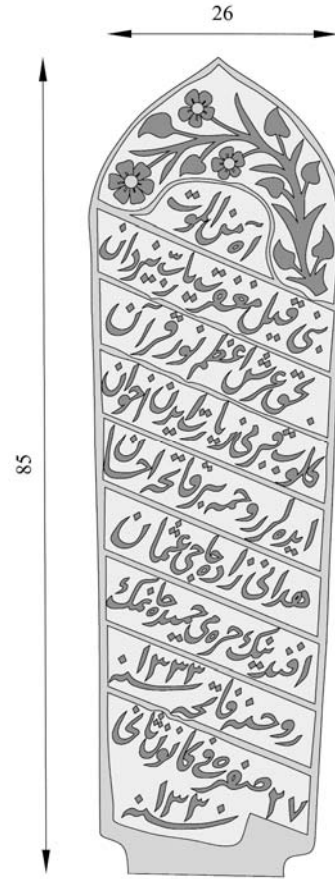
Fotoğraf: 115

Çizim: 48 Plan

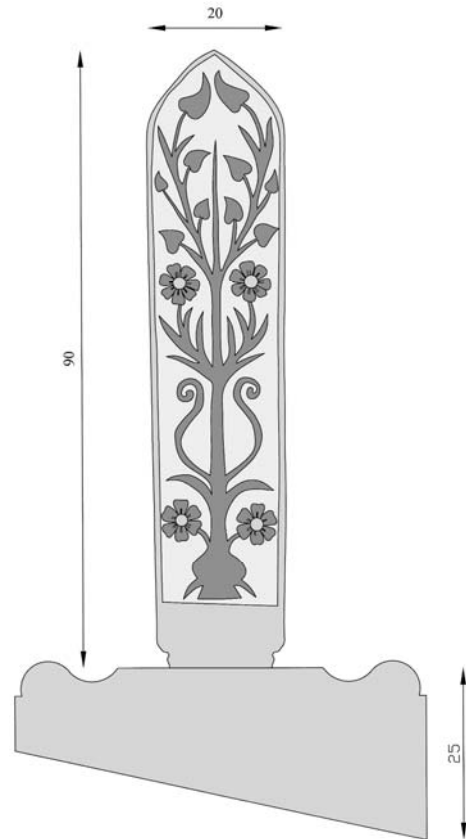
Fotoğraf: 116

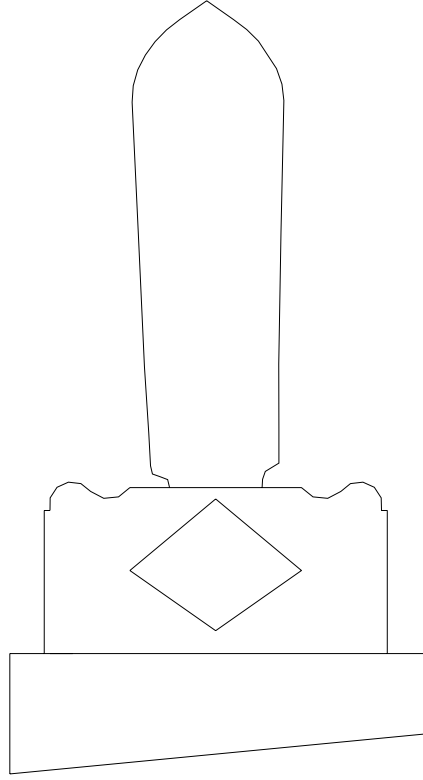
Çizim: 48-a

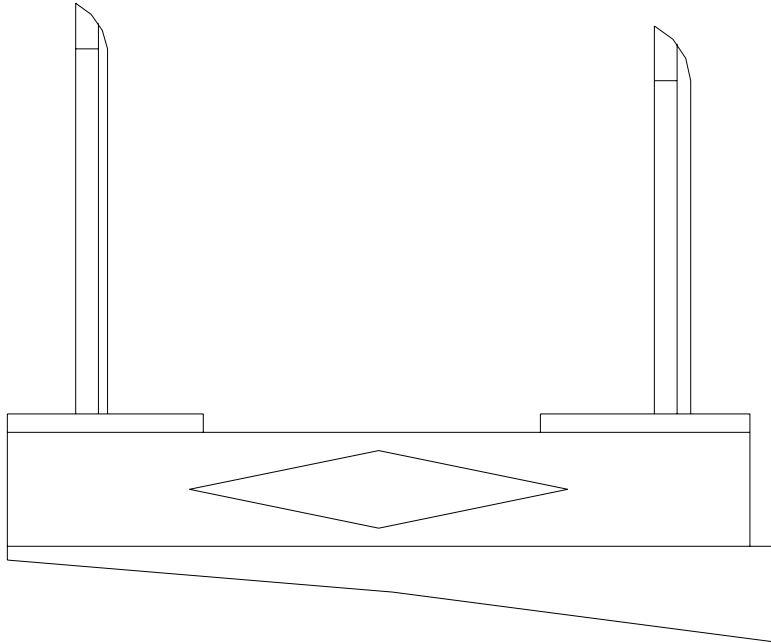
Fotoğraf: 117

Çizim: 48-b

Çizim: 48-c Batı

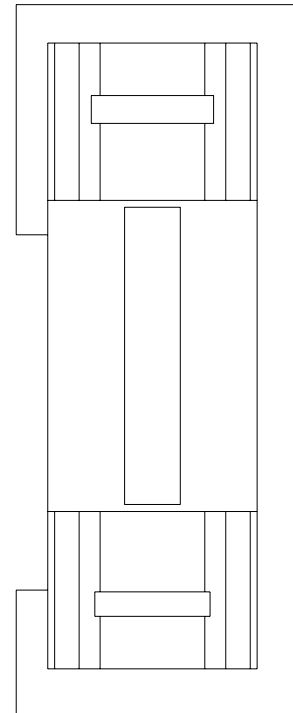

Çizim: 48-d Kuzey

ÖRNEK NO: 49	FOTOĞRAF NO: 118-119-120-121-122-123-124
ÇİZİM NO: 49-a-b-c-d-e-f	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: Hüdanizade Mehmed Beyin Haremi Sahire Hanım
TARİHİ: H.1330 18 Zilkade M.29 Ekim 1912	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelik
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Ah Minel Mevt / Bu cihan bağına geldim bir murat görmedim / Derdime derman aradım bir ala can bulamadım / Ah ile zar kılarak tazeliğime doymadım / Çün ecel paymanesi? dolmuş muradım almadım / Kastamonu eşrafından Hüdanizade / Mehmed Beyin haremi Sahire Hanımın ruhuna / el fatiha sene 1330fi 18 zilkade	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlıkta gül demeti ve soyut yapraklara, ayak taşında da başlıkta gül demeti ve soyut yapraklara, gövdede gül dalı ve vazo motifine, lahitin tüm cephelerinde ışınal çubuklar, ve baklava dilimleri gibi geometrik motiflere yer verilmiştir.	

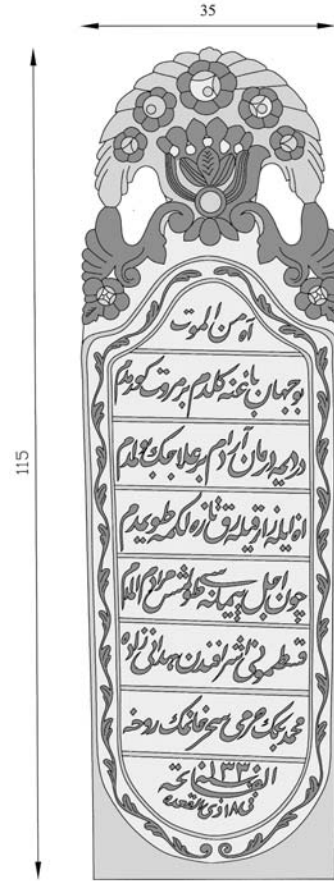
Fotoğraf: 118

Çizim: 49 Plan

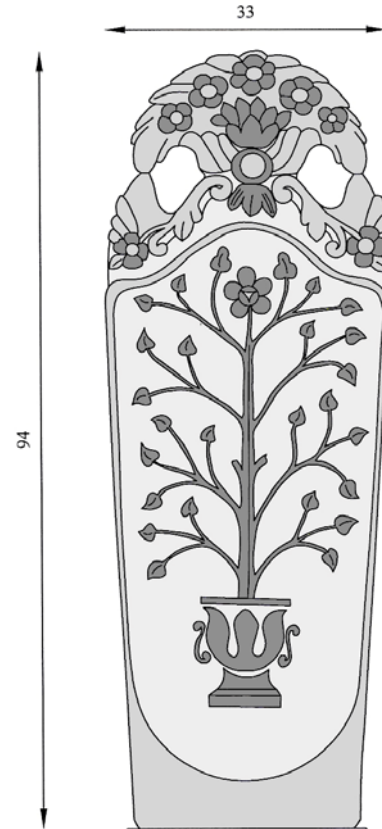
Fotoğraf: 119

Çizim: 49-a

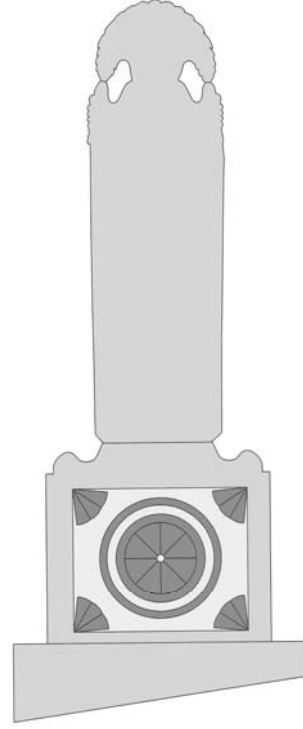
Fotoğraf: 120

Çizim: 49-b

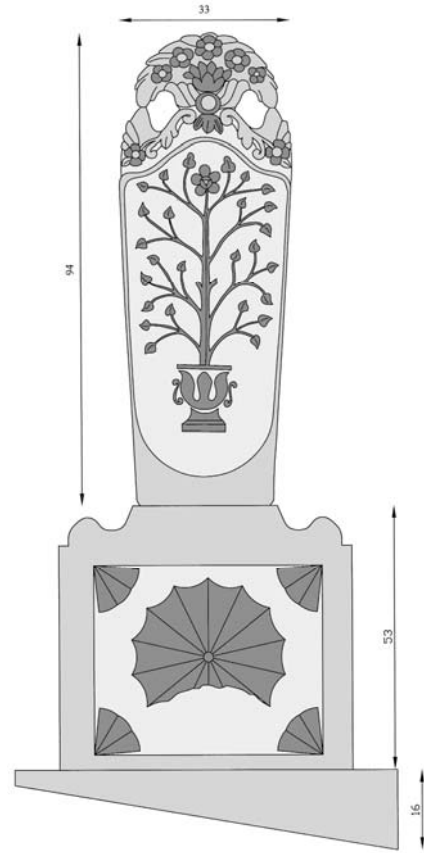
Fotoğraf: 121

Çizim: 49-c Batı

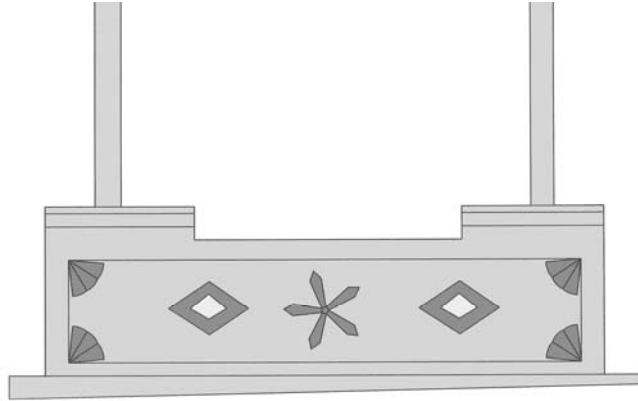
Fotoğraf: 122

Çizim: 49-d Doğu

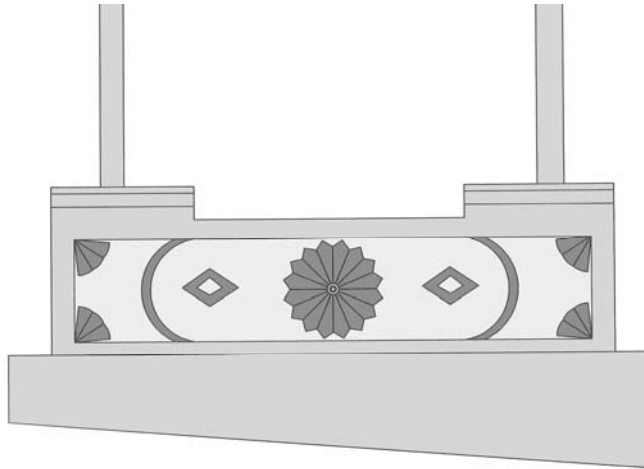
Fotoğraf: 123

Çizim: 49-e Güney

Fotoğraf: 124

Çizim: 49-f Kuzey

ÖRNEK NO: 50	FOTOĞRAF NO: 125
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sivri Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 125

ÖRNEK NO: 51	FOTOĞRAF NO: 126
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 126

ÖRNEK NO: 52	FOTOĞRAF NO: 127
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Hacı Şahab Ağa
TARİHİ: H.1316 M.1898-1899	MESLEĞİ: İcra Mübaşiri
DURUMU: Başlık kısmı kırık	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Sene 1316 / içinde oldu bu /.../ ya ilahi mağfiret eyleyüb / Kastamonu Merkez bidayet mahkemesi / İcra mübaşiri Hacı Şahab Ağa / Ruhuna fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

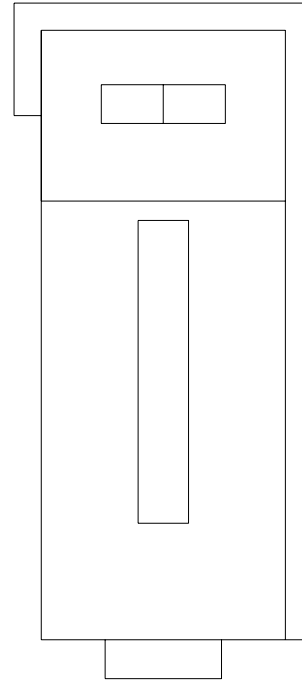

Fotoğraf: 127

ÖRNEK NO: 53	FOTOĞRAF NO: 128-129
ÇİZİM NO: 53-a-b-c	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziyesi	KİMLİĞİ: Hüseyin Avni Efendinin Kayın Validesi Naime Hanım
TARİHİ: H.1323 M. 1905 - 1906	MESLEĞİ:
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sivri Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: 1323 / Küllü ziruhi yevmutu vallahu / Ruhi pakinin olur dar-ı fenanın mesceni / Ehli iffet ruhunun revzat cennet meskeni / Zair ibretle bak seng-i mezarın hattına / İşte nazır beyefendi maderinin medfeni / Arzı gurbetten alınmış tiyneti asliyesi / Bu Naime hanım ancak bir sehavet madeni / Kastamonu nüfus nazırı trabzoni / zade izzetlü Hüseyin Avni / Efendinin kayın validesi.....	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşının kemer kısmında soyut yapraklara yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 128

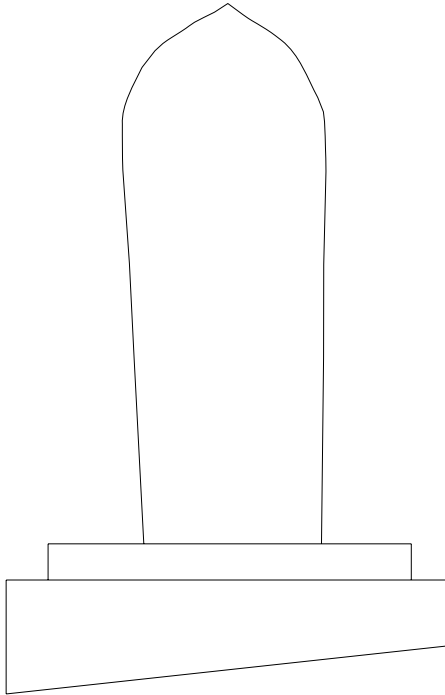
Çizim: 53 Plan

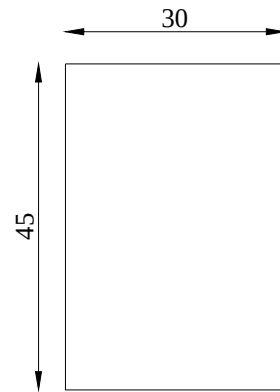
Fotoğraf: 129

Çizim: 53-a

Çizim: 53-b Batı

Çizim: 53-c

ÖRNEK NO: 54	FOTOĞRAF NO: 130
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 130

ÖRNEK NO: 55	FOTOĞRAF NO: 131
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

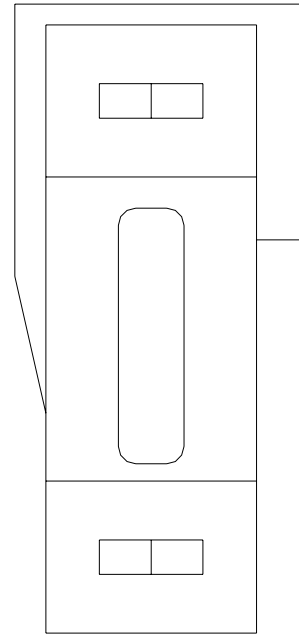

Fotoğraf: 131

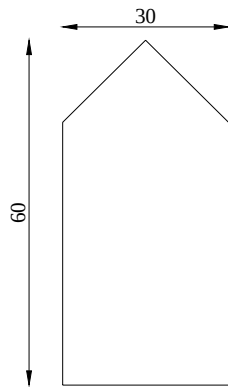
ÖRNEK NO: 56	FOTOĞRAF NO: 132-133-134
ÇİZİM NO: 56-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: Lahitin kuzey ve güney cephesinde iç içe geçmiş baklava dilimleri ve güneş motifi bulunur.	

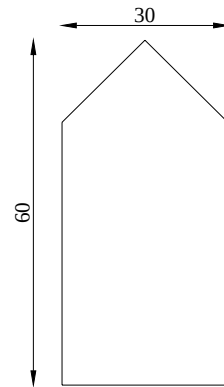
Fotoğraf: 132

Çizim: 56 Plan

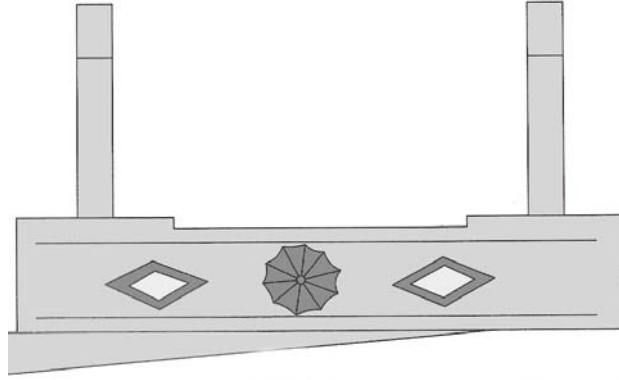
Çizim: 56-a

Çizim: 56-b

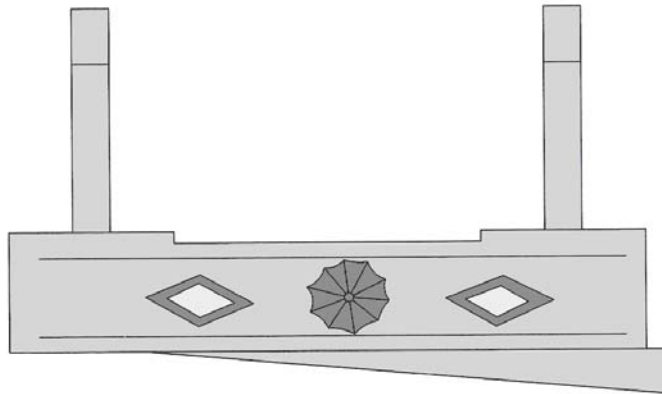
Fotoğraf: 133

Çizim: 56-c

Fotoğraf: 134

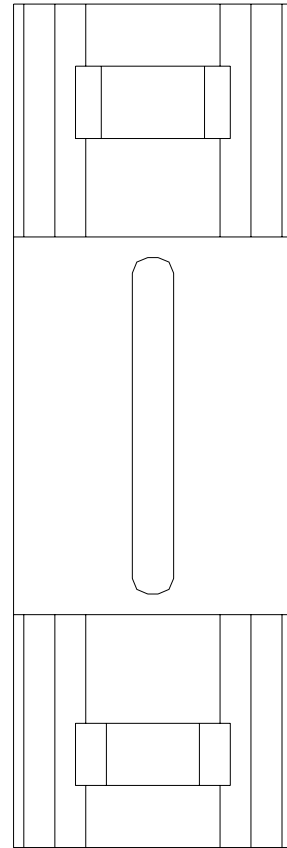

Çizim: 56-d

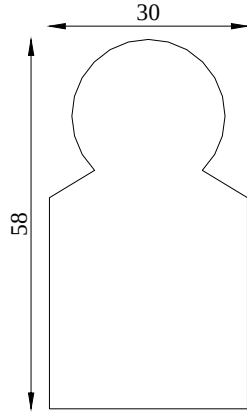
ÖRNEK NO: 57	FOTOĞRAF NO: 135
ÇİZİM NO: 57-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: Lahitin kuzey ve güney cephesinde iç içe geçmiş baklava dilimlerine yer verilmiştir.	

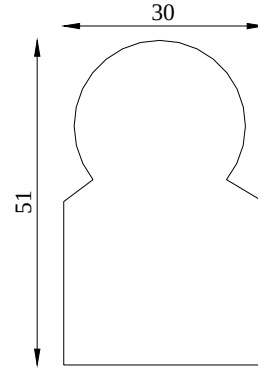
Fotoğraf: 135

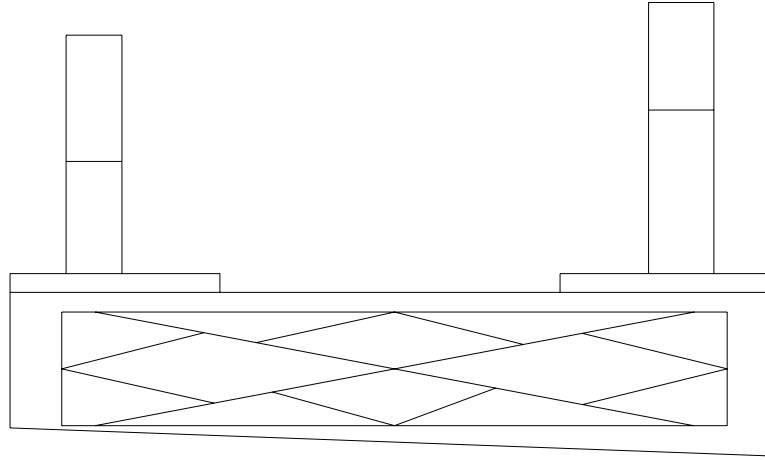
Çizim: 57 Plan

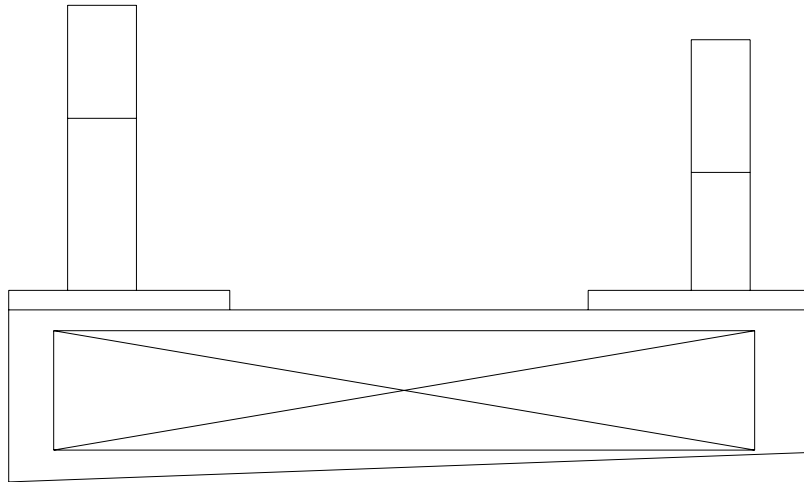
Çizim: 57-a

Çizim: 57-b

Çizim: 57-c Kuzey

Çizim: 57-d Güney

ÖRNEK NO: 58	FOTOĞRAF NO: 136
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış	AYAK: Sonradan yapılmış
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

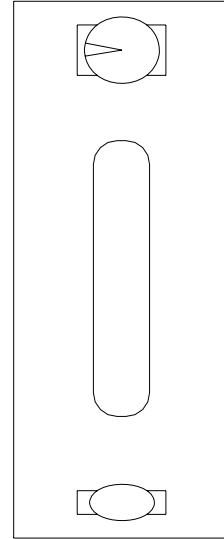

Fotoğraf: 136

ÖRNEK NO: 59	FOTOĞRAF NO: 137-138
ÇİZİM NO: 59-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziyesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesi tahrip olmuştur.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve kareye yakın düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

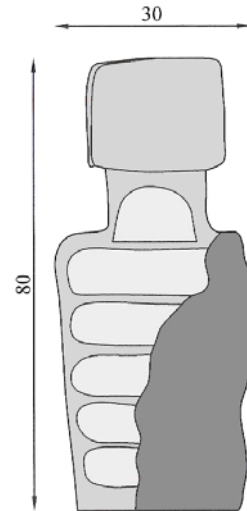
Fotoğraf: 137

Çizim: 59 Plan

Fotoğraf: 138

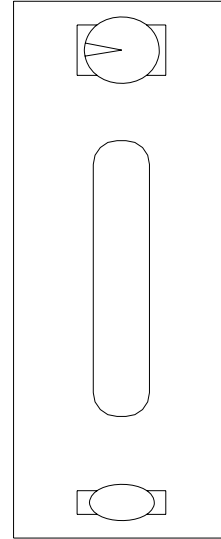

Çizim: 59-a

ÖRNEK NO: 60	FOTOĞRAF NO: 139-140
ÇİZİM NO: 60-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Hazinesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesi silinmiş	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

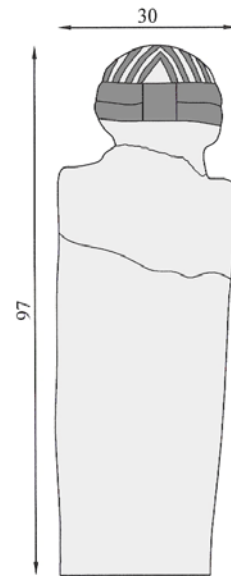
Fotoğraf: 139

Çizim: 60 Plan

Fotoğraf: 140

Çizim: 60-a

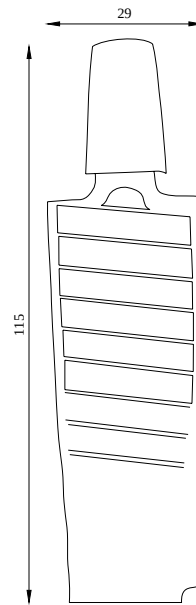
ÖRNEK NO: 61	FOTOĞRAF NO: 141-142
ÇİZİM NO: 61	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesi silinmiş	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Uzun Silindirik Başlık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 141

Fotoğraf: 142

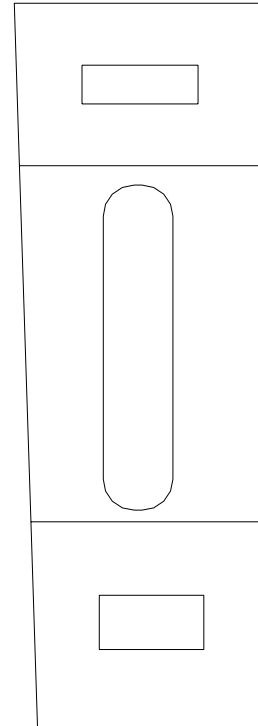

Çizim: 61

ÖRNEK NO: 62	FOTOĞRAF NO: 143-144
ÇİZİM NO: 62-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziyesi	KİMLİĞİ: Ekmekci Ahmedzade İbrahim Efendinin Halilesi Şerife Hanım
TARİHİ: H.1311 7 Şevval M.13 Nisan 1894	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelik
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Ah Minel Mevt / Ah kim bu alem içre bende şadan olmadım / Çaresiz derde düştüm bir ala can bulamadım / Geçti ömrüm şu cihanda görmedim sıhhat yüzün / Bir misafir gibi geldim ben de mihman oldum / Ekmekçi Ahmedzade merhum el-hac / İbrahim Efendinin halilesi Şerife / Hanımın ruhuna rızaen Lillahil fatiha / fi sene 1311 şevval yevm 7 cuma	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlıkta gül demeti ve akantus yapraklarına, gövdede de soyut yapraklara yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 143

Çizim: 62 Plan

Fotoğraf: 144

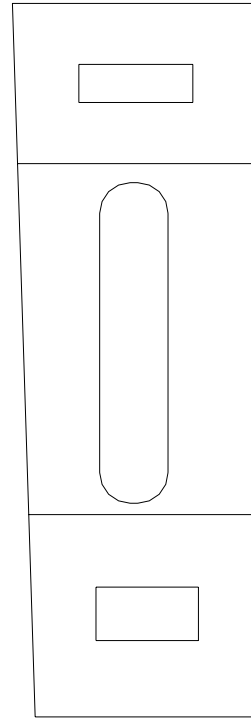

Çizim: 62-a

ÖRNEK NO: 63	FOTOĞRAF NO: 145-146
ÇİZİM NO: 63-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Yüzbaşı Osman Efendinin Zevcesi Fatime Nuriye Hanım
TARİHİ: H.3 Safer 1295 M.6 Şubat 1878	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelik
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Emretti hüda eyledi ferman / Erişti ecel vermedi aman / Gençliğime doymadım dünyada heman / Cennette versin muradı ol rabbi Yezdan / Kastamonu redifi birinci / Yüzbaşı Osman Efendinin / Zevcesi Fatime Nuriye / Hanımın ruhuna fatiha / sene 1295 fi 3 safer	
YAZI TİPİ: Celi sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlık kısmında akant yapraklarına yer verilmiştir.	

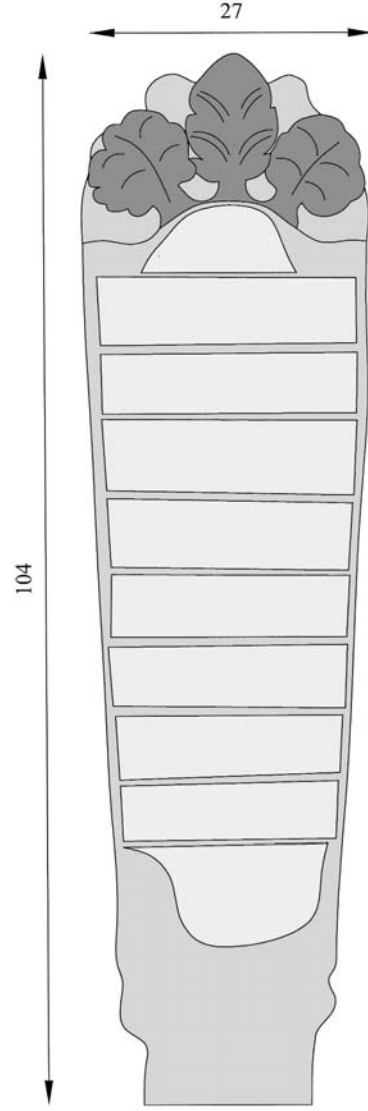
Fotoğraf: 145

Çizim: 63 Plan

Fotoğraf: 146

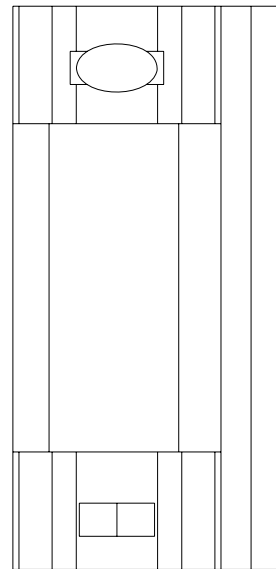

Çizim: 63- a

ÖRNEK NO: 64	FOTOĞRAF NO: 147-148-149
ÇİZİM NO: 64-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Eflanizade Hacı Hüseyin
TARİHİ: H.1294 M.1877 - 1878	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Halas olmaz bu damı mevtten hiç kimse dünyada / Verir azraile ruhunu olursa badi şehzade / İlden olmadı salim tutuldu ahri mevte / Hacı Hüseyin namı şab ki olur Eflanizade / Günahını afvedib Mevla vere envai nimetler / Olub bin ahram bi isyan otursun kasrı alada / Cihan fahri şefaate eylesin hem ruzi mahşerde / Ola makbul abdi has heman dem nezdi mevlada / Yazıldı sali doksan dördte onun mevtine tarih / Oku bir fatiha bulsun necat ol dar-ı ahirde / sene 1294	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşında soyut yapraklar, ayak taşında başlıkta güneş motifi, gövdede servi yeralmıştır	

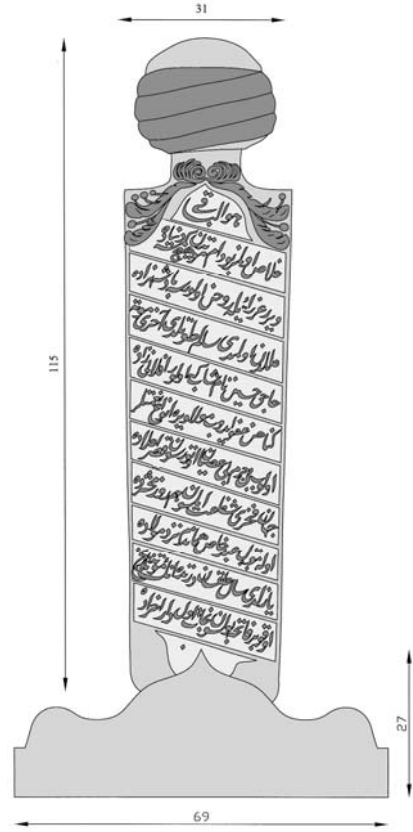
Fotoğraf: 147

Çizim: 64 Plan

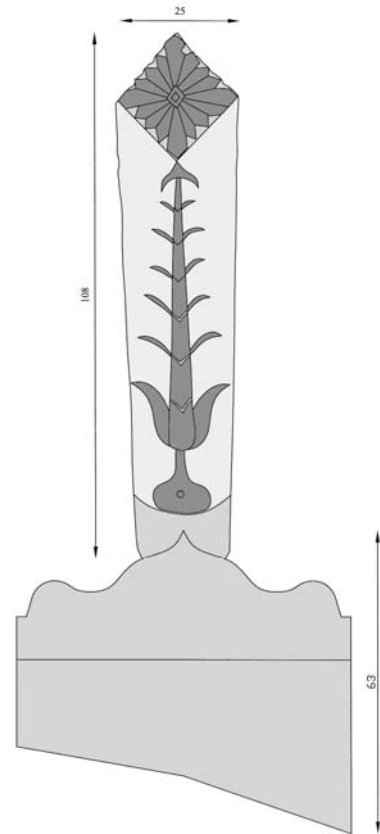
Fotoğraf: 148

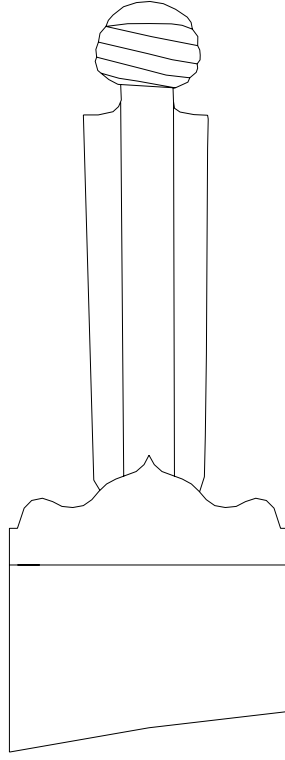
Çizim: 64-a

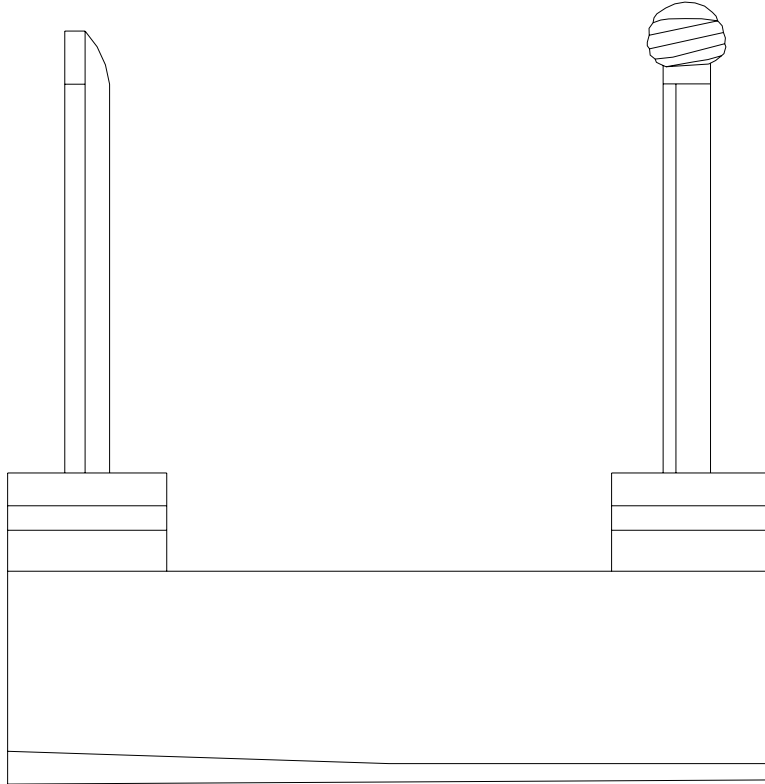
Fotoğraf: 149

Çizim: 64-b

Çizim: 64-c

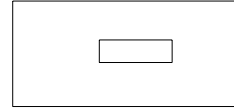

Çizim: 64-d Kuzey

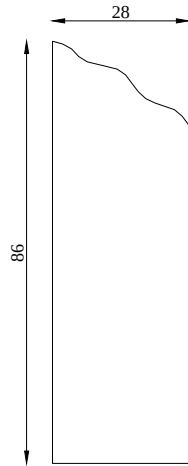
ÖRNEK NO: 65	FOTOĞRAF NO: 150
ÇİZİM NO: 65-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

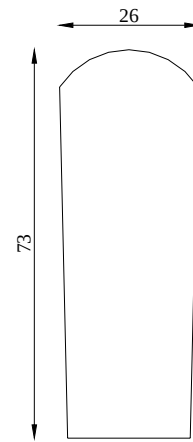
Fotoğraf: 150

Çizim: 65 Plan

Çizim: 65-a

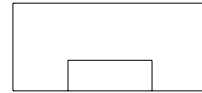
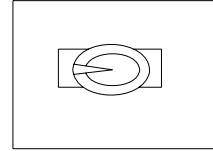

Çizim: 65-b

ÖRNEK NO: 66	FOTOĞRAF NO: 151-152
ÇİZİM NO: 66-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Kadıbaşızade Hafız Salih Efendi
TARİHİ: H.1291 M.1874-1875	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveleli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Fenadan bekaya eyledi rihlet / ide kabrini hak ravza-i cennet / Merhum Kadıbaşızade / Hafız Salih Efendinin / Ruhuna fatiha / sene 1291...	
YAZI TİPİ: Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

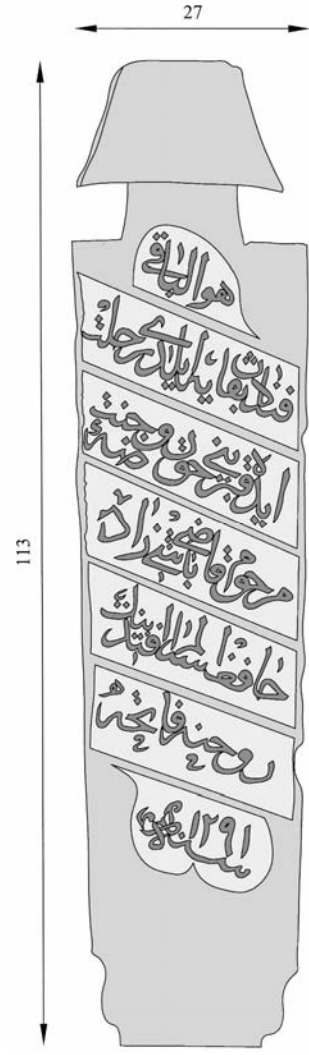
Fotoğraf: 151

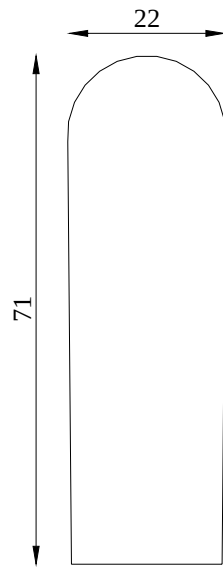
Çizim: 66 Plan

Fotoğraf: 152

Çizim: 66-a

Çizim: 66-b

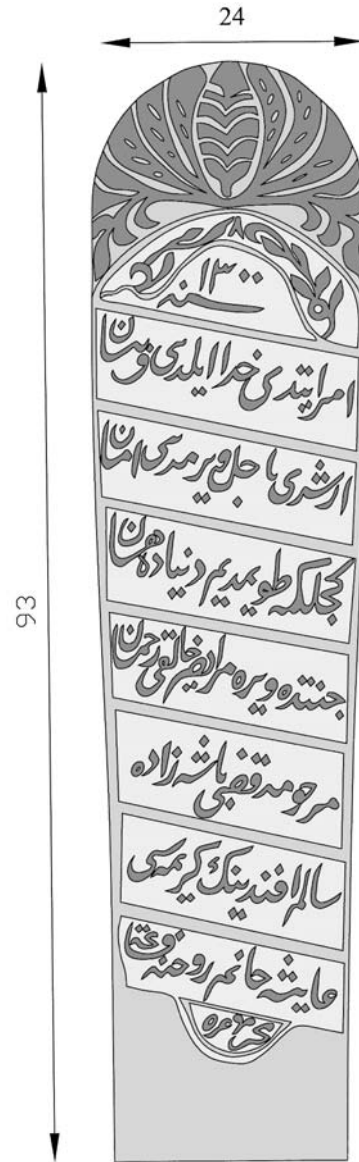
ÖRNEK NO: 67	FOTOĞRAF NO: 153-154
ÇİZİM NO: 67	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: Kadıbaşızade Salim Efendinin Kerimesi Ayşe Hanım
TARİHİ: H.1300 M.1882-1883	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Yuvarlak Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Sene 1300 / Emir etti hüda eyledi ferman / İrişdi eccl vermedi aman / Gençliğime doymadım dünyada hemen / Cennette vire muradım halik-i rahman / Merhume Kadıbaşızade / Salim Efendinin kerimesi / Ayşe Hanım ruhuna fatiha / Muharremi haram	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlıkta soyut yapraklara yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 153

Fotoğraf: 154

Çizim: 67

ÖRNEK NO: 68	FOTOĞRAF NO: 155-156-157
ÇİZİM NO: 68-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Mehmet Namık Efendinin Zevcesi Emine Hanım
TARİHİ: H.21 receb 1316 R.23 teşrinisani 1314 M. 5 Aralık1898	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelik
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Ah Minel Mevt / Kastamonu telgraf / Muhabere memurlarından / Mehmet Namık Efendinin / Zevcesi Emine Hanımın / Ruhuna lillahil fatiha / sene 1316 21 receb ve sene 1314 23 teşrinisani / Yevm pazarertesi	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlık kısmında gül ve soyut yaprak demeti, ayak taşında da kıvrık dallara yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 155

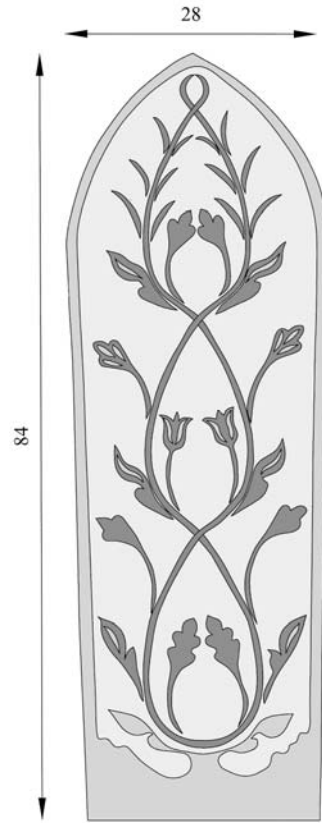
Fotoğraf: 156

Çizim: 68

Fotoğraf: 157

Çizim: 68-a

ÖRNEK NO: 69	FOTOĞRAF NO: 158
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: -	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 158

ÖRNEK NO: 70	FOTOĞRAF NO: 159
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: -	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME:	

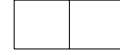

Fotoğraf: 159

ÖRNEK NO: 71	FOTOĞRAF NO: 160-161
ÇİZİM NO: 71-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş , dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: Ayak taşında soyut yaprak ve kıvrık dal motifine yer verilmiştir.	

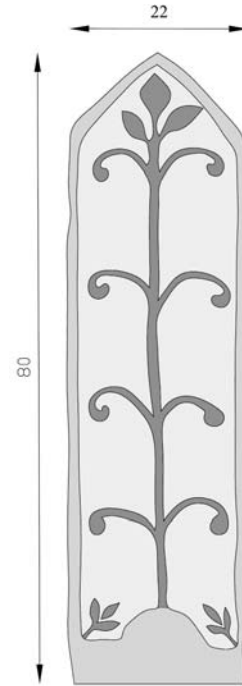
Fotoğraf: 160

Çizim: 71 Plan

Fotoğraf: 161

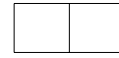

Çizim: 71-a

ÖRNEK NO: 72	FOTOĞRAF NO: 162-163
ÇİZİM NO: 72-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında bir tane kır çiçeği motifine yer verilmiştir.	

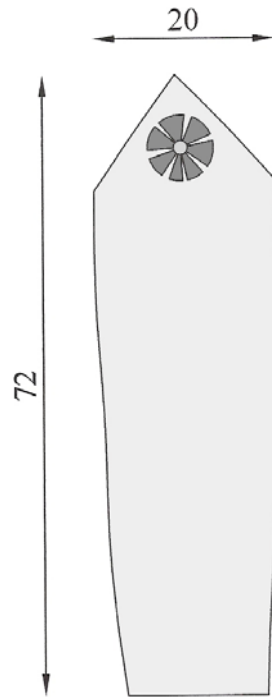
Fotoğraf: 162

Çizim: 72 Plan

Fotoğraf: 163

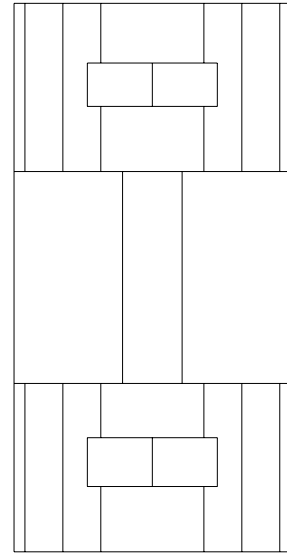

Çizim: 72-a

ÖRNEK NO: 73	FOTOĞRAF NO: 164-165-166-167-168
ÇİZİM NO: 73-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Şaban Bekzade Hüseyin Hüsni Efendinin Kerimesi Zerafet Hanım
TARİHİ: H.1313 M.1895 - 1896	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sivri Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş , dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Sene 1313 / Pek sebiken azm-i darü'l cinan oldum / Lezzeti dünyayı unuttum aşıkı yadigar oldum / Ağlattım ve yaktım ailemi hezan içre amma / Velakin alemleri dar-ı bekada ser namı oldum / Şaban Bekzade Hüseyin Hüsni efendinin / Kerimesi Zerafet? Hanımın ruhuna lillahi'l fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlık kısmında kır çiçeği ve soyut yapraklar, ayak taşında kır çiçeği, kıvrık dal ve soyut yaprak motifi, lahitin batı ve kuzey cephesinde ışınal çubuklar ve ay motifi yer almıştır.	

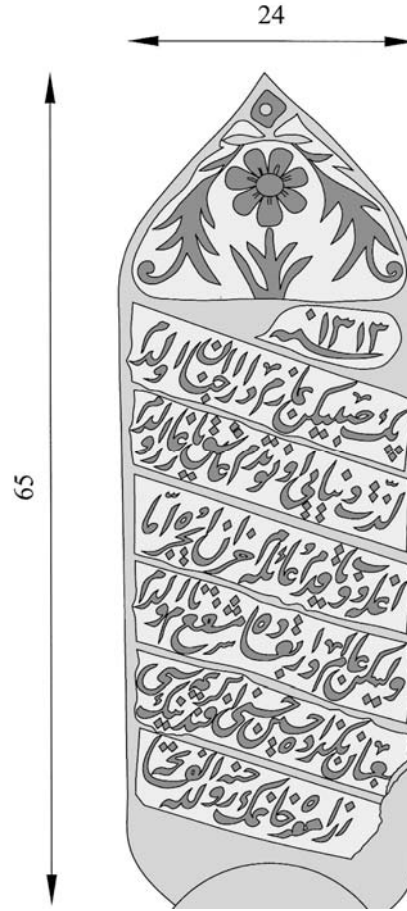
Fotoğraf: 164

Çizim: 73 Plan

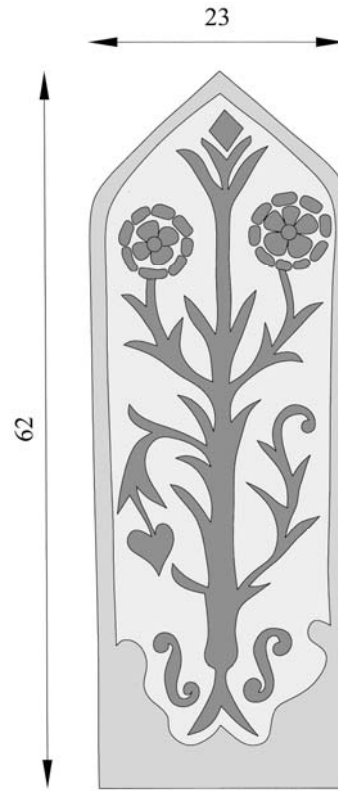
Fotoğraf: 165

Çizim: 73-a

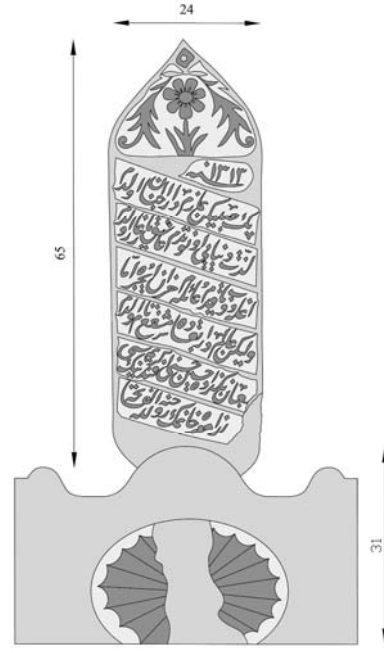
Fotoğraf: 166

Çizim: 73-b

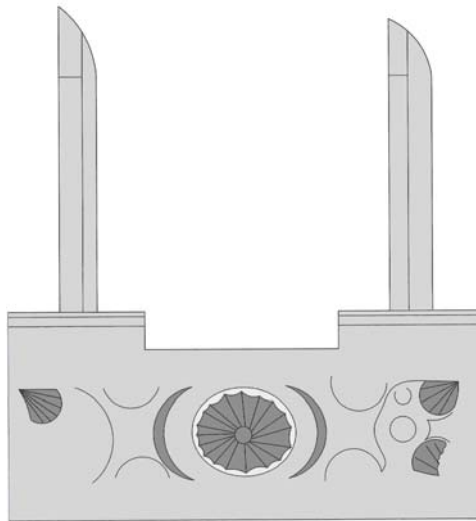
Fotoğraf: 167 Batı

Çizim: 73-c

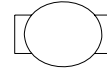

Fotoğraf: 168 Kuzey

Çizim: 73-d

ÖRNEK NO: 74	FOTOĞRAF NO: 169-170
ÇİZİM NO: 74-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Gövdesi kırılmış, kitabesi silinmiştir.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

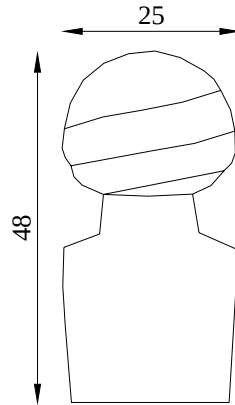
Fotoğraf: 169

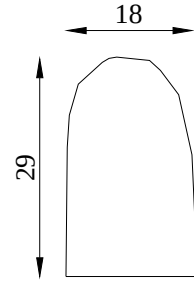
Çizim: 74 Plan

Fotoğraf: 170

Çizim: 74-a

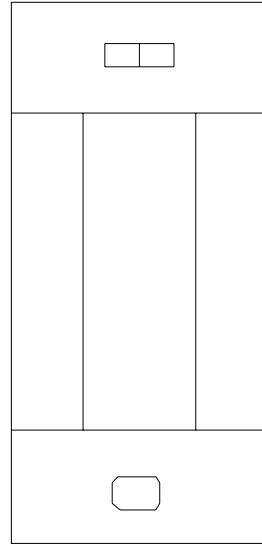

Çizim: 74-b

ÖRNEK NO: 75	FOTOĞRAF NO: 171-172
ÇİZİM NO: 75-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesi silinmiştir.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçevelev Mezar	BAŞLIK TİPİ: Tepesi Ters V Biçimli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Tepesi ters V biçimli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

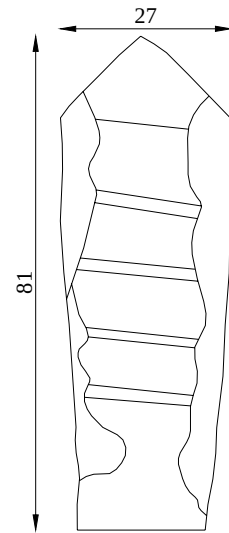
Fotoğraf: 171

Çizim: 75 Plan

Fotoğraf: 172

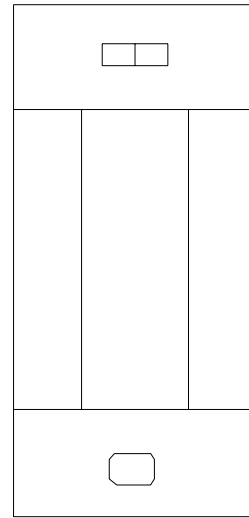

Çizim: 75-a

ÖRNEK NO: 76	FOTOĞRAF NO: 173-174
ÇİZİM NO: 76-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Kare kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: La ilahe illallah /.....	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

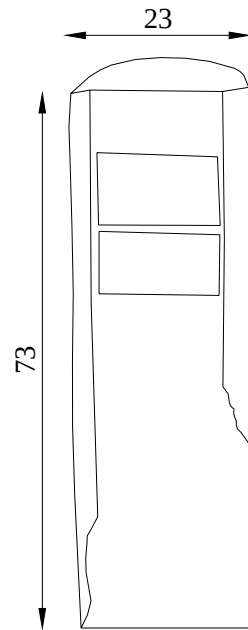
Fotoğraf: 173

Çizim: 76 Plan

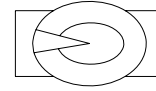

Fotoğraf: 174

Çizim: 76-a

ÖRNEK NO: 77	FOTOĞRAF NO: 175-176
ÇİZİM NO: 77-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesi silinmiştir.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçevelev Mezar	BAŞLIK TİPİ: Hamidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

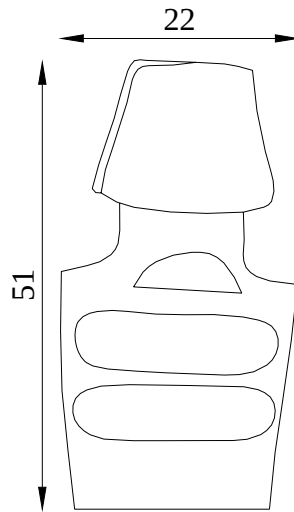
Fotoğraf: 175

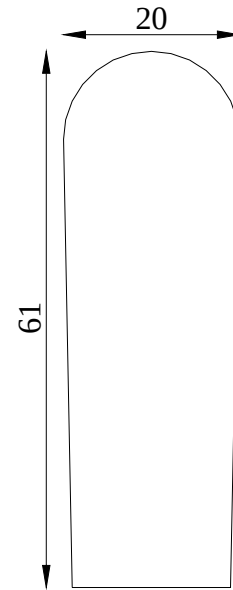
Çizim: 77 Plan

Fotoğraf: 176

Çizim: 77-a

Çizim: 77-b

ÖRNEK NO: 78	FOTOĞRAF NO: 177
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ:Sonradan yapılmış	AYAK: Sonradan yapılmış
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 177

ÖRNEK NO: 79	FOTOĞRAF NO: 178
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış	AYAK: Sonradan yapılmış
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

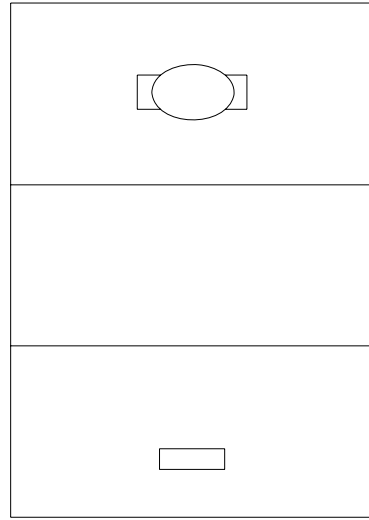

Fotoğraf: 178

ÖRNEK NO: 80	FOTOĞRAF NO: 179-180
ÇİZİM NO: 80-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının gövde kısmı yok olmuştur.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Hak	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

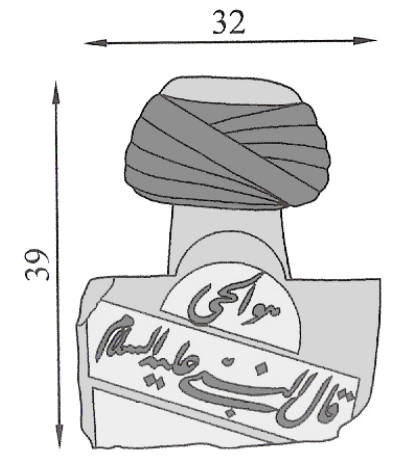
Fotoğraf: 179

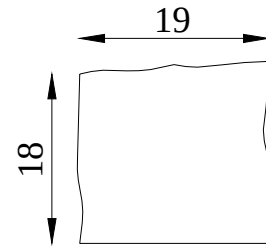
Çizim: 80 Plan

Fotoğraf: 180

Çizim: 80- a

Çizim: 80-b

ÖRNEK NO: 81	FOTOĞRAF NO: 181-182-183
ÇİZİM NO: 81	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziyesi	KİMLİĞİ: Eflanilizade Hacı Ahmed Ağanın Zevcesi Züleyha Hanım
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kitabesinin yarısı silinmiştir.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Tepesi Ters V Biçimli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Tepesi ters V biçimli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ:/...../...../...../ Eflanilizade Hacı Ahmed Ağanın / Zevcesi Züleyha hanımın ruhuna / fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 181

Fotoğraf: 182

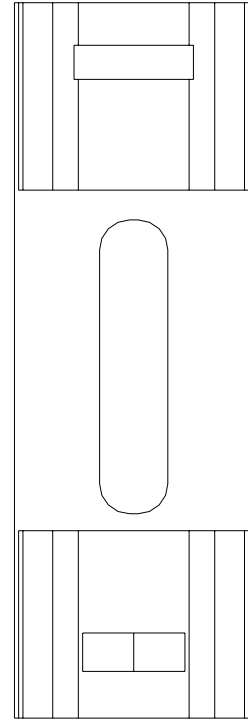

Fotoğraf: 183

ÖRNEK NO: 82	FOTOĞRAF NO: 184-185-186
ÇİZİM NO: 82-a-b-c-d-e	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Hatice Hanım
TARİHİ: H.15 Muharrem 1294 M. 23 Aralık 1847	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının başlık kısmı kırılmıştır.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlığı kırık, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ:/...../ Beyin Hatice / Hanımın ruhuna fatiha / 1264 fi 15 muharrem	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında ortada lale motifinden oluşan bir süsleme yer almıştır.	

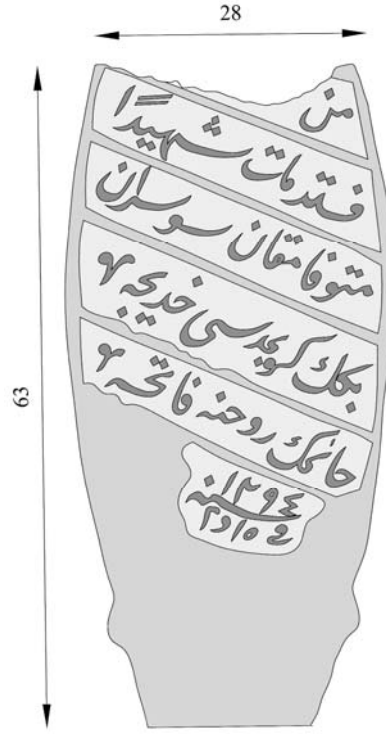
Fotoğraf: 184

Çizim: 82 Plan

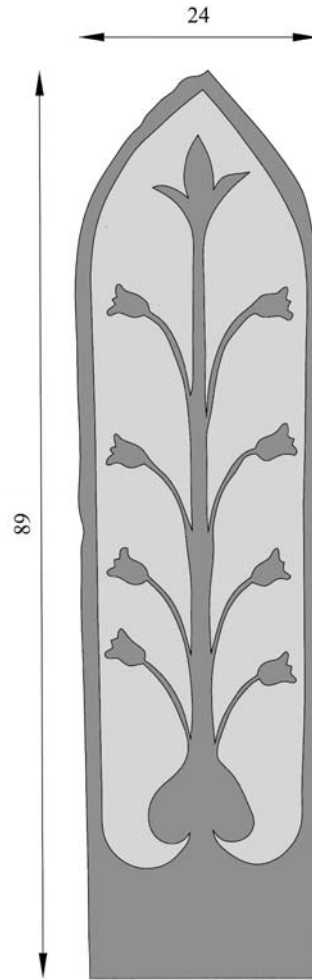
Fotoğraf: 185

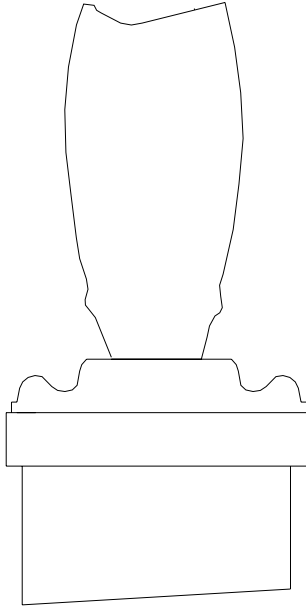
Çizim: 82-a

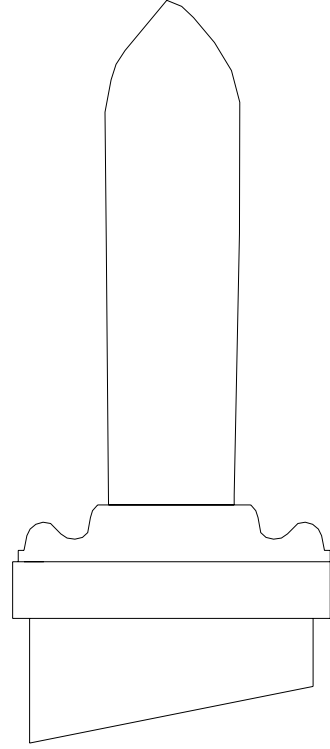
Fotoğraf: 186

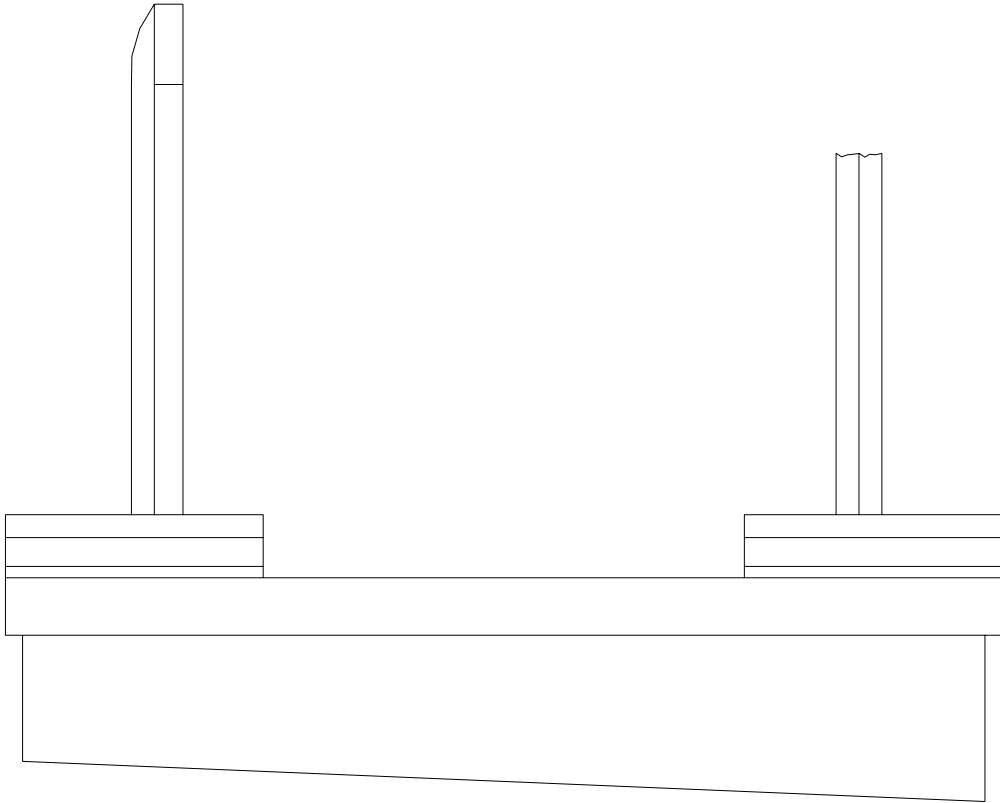
Çizim: 82-b

Çizim: 82-c Batı

Çizim: 82-d Doğu

Çizim: 82-e Kuzey

ÖRNEK NO: 83	FOTOĞRAF NO: 187
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış	AYAK: Sonradan yapılmış
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

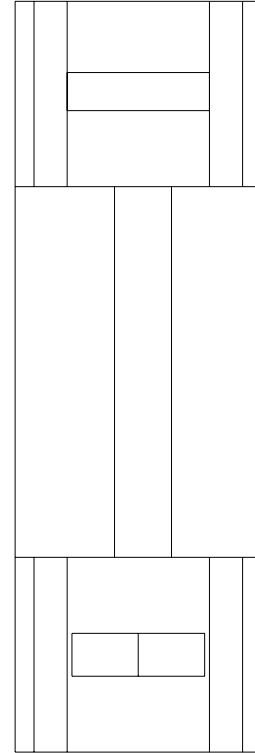

Fotoğraf: 187

ÖRNEK NO: 84	FOTOĞRAF NO: 188-189-190
ÇİZİM NO: 84-a-b-c-d-e	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziyesi	KİMLİĞİ: Taşköprülü Mustafa Efendinin Kerimesi Hafize Hanım
TARİHİ: H.16 zilkade 1322 M. 22 Ocak 1905	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının başlık kısmı kırılmıştır.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ:/ Eyledi ferman huzur-u izzet çün? .../ Misvanı terk ile oldum şefakadar cemel / Eyle ilham şifa yab visal-i izzetim / Kastamonu eytam müdürü Taşköprülü Mustafa / Efendi kerimesi Hafize hanım ruhuna fatiha / Yer hayatı yirmi bir senedir şerif Ayak Taşı: Tarihi vefatı / fi sene 1322 / zilkade 16	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında kıvrık dal, soyut yaprak ve zigzag motifi yazı ile birlikte verilmiştir.	

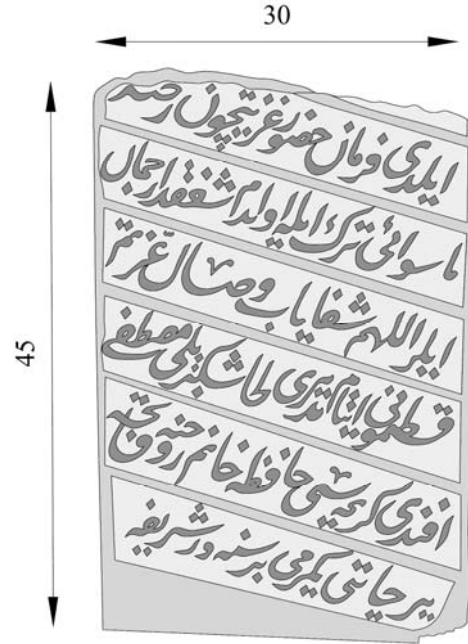
Fotoğraf: 188

Çizim: 84 Plan

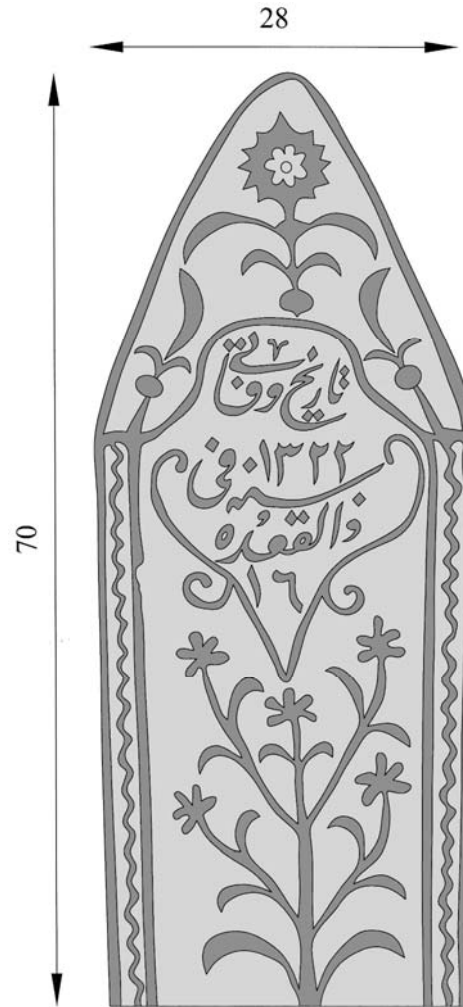
Fotoğraf: 189

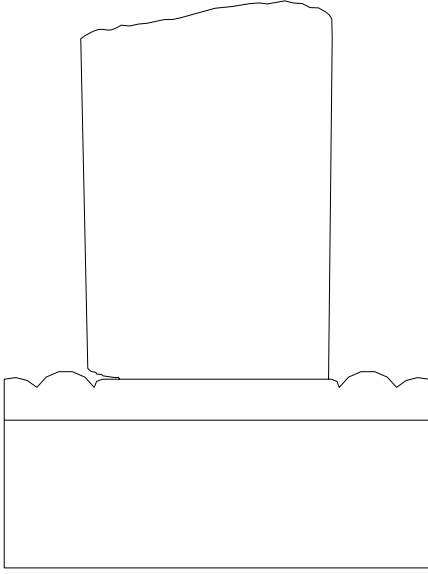
Çizim: 84-a

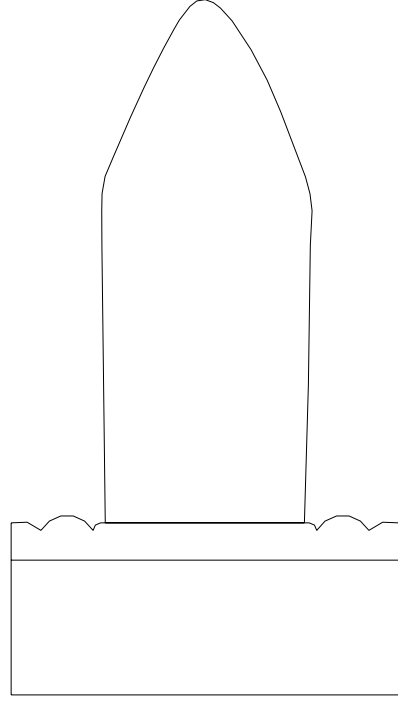
Fotoğraf: 190

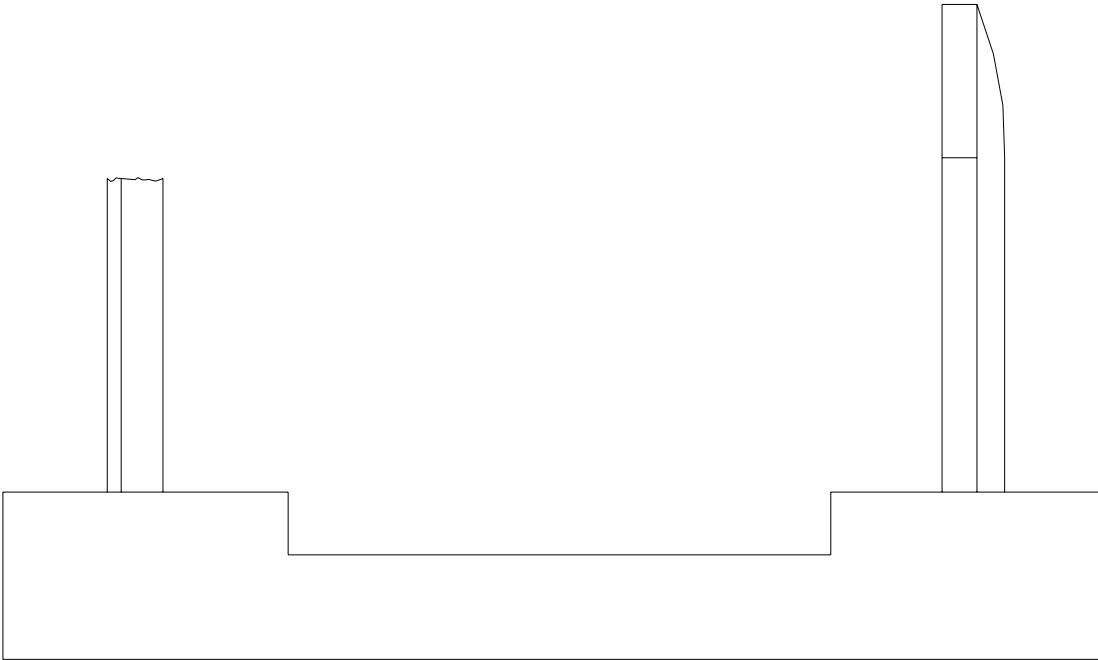
Çizim: 84-b

Çizim: 84-c Batı

Çizim: 84-d Doğu

Çizim: 84-e Kuzey

ÖRNEK NO: 85	FOTOĞRAF NO: 191
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış	AYAK: Sonradan yapılmış
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 191

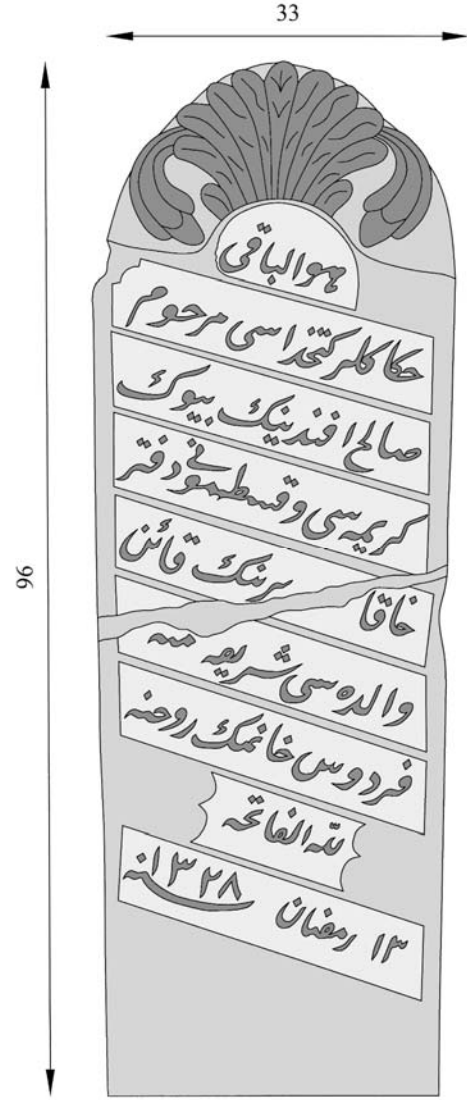
ÖRNEK NO: 86	FOTOĞRAF NO: 192-193
ÇİZİM NO: 86	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Şerife Emine Firdevs Hanım
TARİHİ: H.13 Ramazan 1328 M.18 Eylül 1910	MESLEĞİ: Hakkaklar Kethüdası
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Yuvarlak Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ:Yuvarlak kemerli,dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Hakkaklar kethüdası merhum / Salih Efendinin büyük / Kerimesi ve Kastamonu defter-i / Hakanı serinin kayın / Validesi Şerife Emine / Firdevs Hanımın ruhuna / lillahil fatiha / 13 Ramazan sene 1328	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlık kısmında akantus yapraklarına yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 192

Fotoğraf: 193

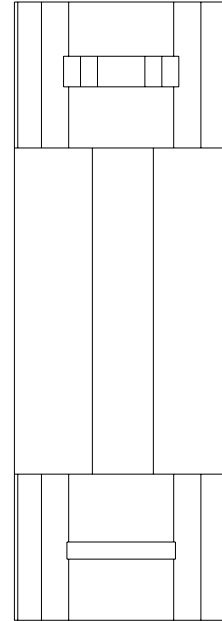

Çizim: 86

ÖRNEK NO: 87	FOTOĞRAF NO: 194-195-196-197
ÇİZİM NO: 87-a-b-c	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Küreli Müftüzade Kamil Beyin Haremi Hüsniye Hanım
TARİHİ: H.8 Safer 1323 M.14 Nisan 1905 R.20 Mart 1322 M.2 Nisan 1906	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelikli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Ah Minel Mevt / Yirmi dört yaşında ben bir sırr-ı? illete uğradım / Her köşeyi aradım bu derde çare bulmadım / Yirmi bir sene bu dert bende karar eyledi / Sarardım soldum vücudumda asla liyakat kalmadı / Ardım sıra yetimlerim ağlaşırdı / Ciğerleri kebab olub tutuşdu / Ben kabrime giderken hazreti hakka münacat eyledim / Yarabbi yetimlerimi ben sana emanet eyledim / Hacı Kadı camii şerifinde medfun yatarım / Gelenden geçenden bir fatiha-ı şerif ihsan beklerim el mağfur Küreli Müftüzade Kamil / Beyin harem-i merhumesi Hüsniye Hanımın / Ruhuçün rızaen lillahil fatiha / sene 1323 8 safer sene 1322 20 mart	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlık kısmında gül demeti ve soyut yapraklar, ayak taşında kıvrık dal ve mine çiçeği, lahitin güney cephesinde de baklava dilimi ve yıldız çiçeği motifi yer almıştır.	

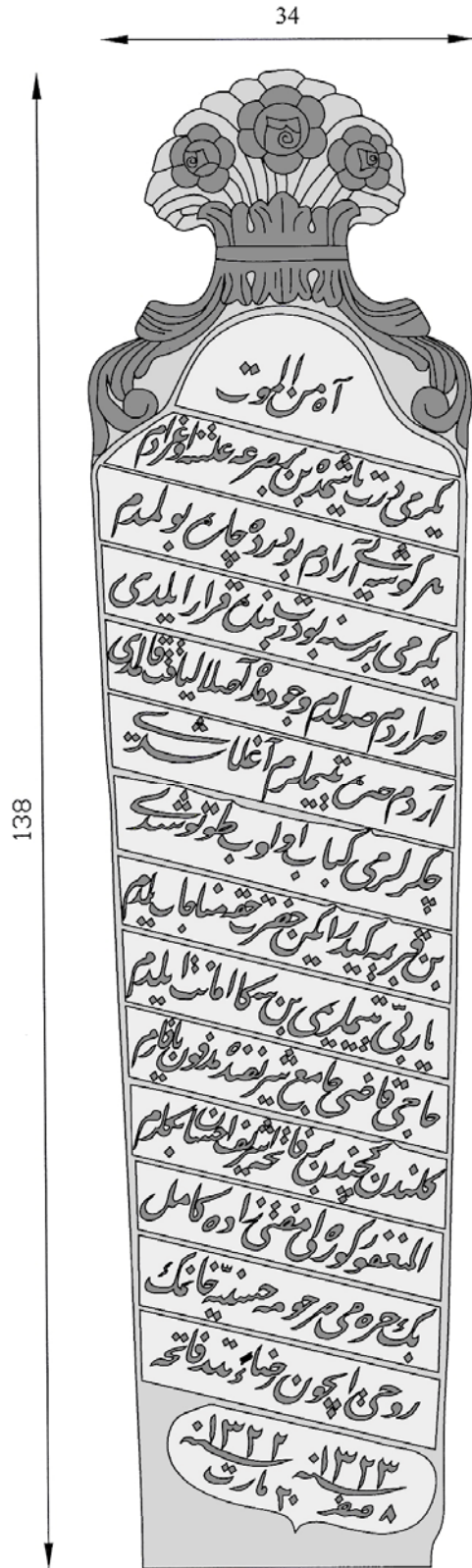
Fotoğraf: 194

Çizim: 87 Plan

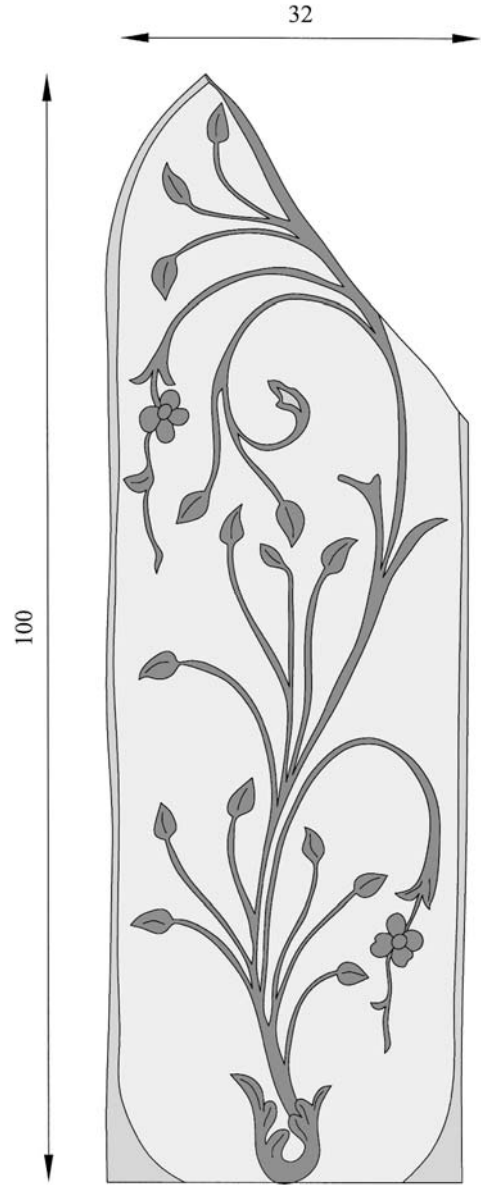
Fotoğraf: 195

Çizim: 87-a

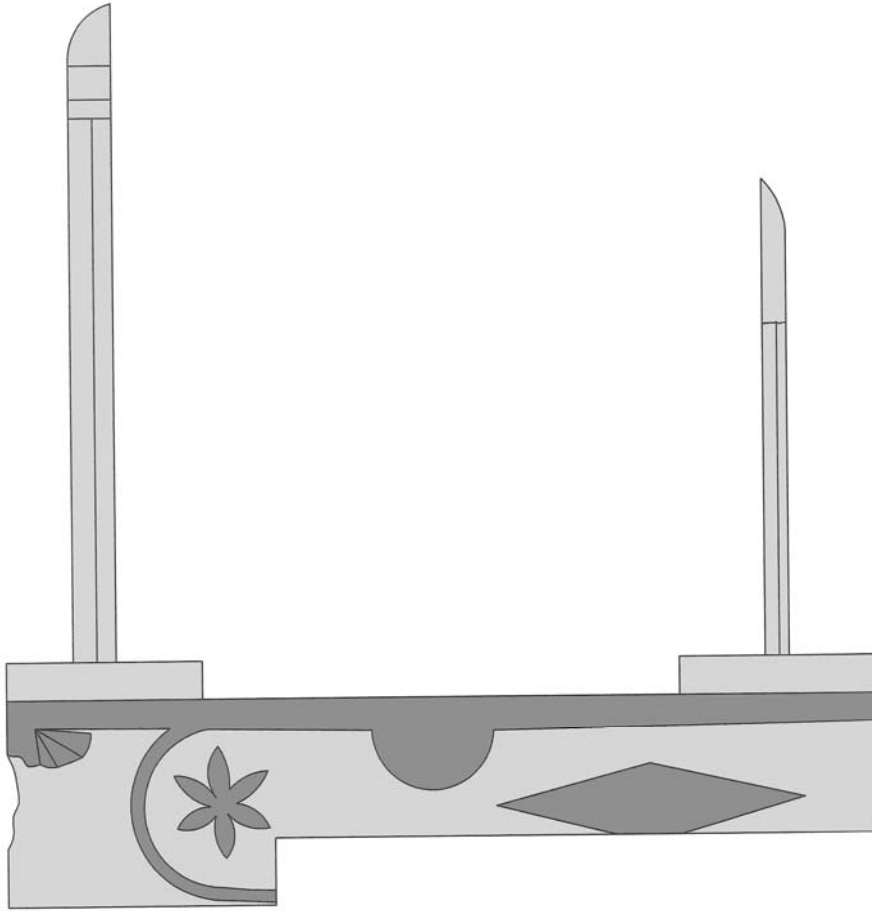
Fotoğraf: 196

Çizim: 87-b

Fotoğraf: 197

Çizim: 87-c

ÖRNEK NO: 88	FOTOĞRAF NO: 198-199-200
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziyesi	KİMLİĞİ: Karaalizade Rüştü Efendinin Zevcesi Hafıza Tevfika Hanım
TARİHİ: R. 5 Mart 1328 M. 18 Mart 1912	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mozaik Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Tepesi Ters V Biçimli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Tepesi ters V biçimli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçimli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Kaza? gün içinde hemen biz / İçtik ecel şerbetini / Ana oğul kız üçümüz / Umarız hak rahmetini / Karaali zade / Rüştü efendi / Zevcesi Hafıza / Tevfika Hanım / Ruhuna fatiha / 5 Mart 1328	
YAZI TİPİ: Türkçe	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında üzüm salkımı ve üzerinde de bir kuş figürü süsleme olarak kullanılmıştır.	

Fotoğraf: 198

Fotoğraf: 199

Fotoğraf: 200

ÖRNEK NO: 89	FOTOĞRAF NO: 201
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sonradan yapılmış	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış	AYAK: Sonradan yapılmış
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

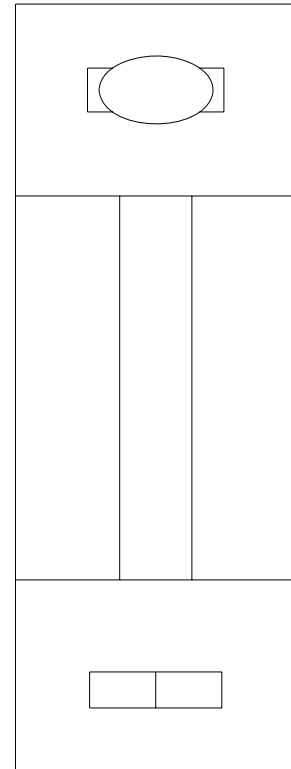

Fotoğraf: 201

ÖRNEK NO: 90	FOTOĞRAF NO: 202-203-204
ÇİZİM NO: 90-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: El-hac Karaali Ağa
TARİHİ: H.1272 M.1855 - 1856	MESLEĞİ: Tüccar
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Bir eli boş yüzü kara gelmişim dergahına / Ey kerem kani Allahım itimadım hep sana / Kabrim üzre ademoğlu yanıla yanıla / Lütfedib bir ferde muhtaç etmesem eyle ata / Affımı eğer bir sebep yok ise rahmetinle yarlığa / Nar-ı düze nolduğın rahm eyle gösterme bana / Tüccar-ı müteberandan merhum ve mağfur lehu / El-hac Karaali Ağanın ruhiçün fatiha / sene 1272 fi gurre	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında servi motifi süsleme olarak kullanılmıştır.	

Fotoğraf: 202

Çizim: 90 Plan

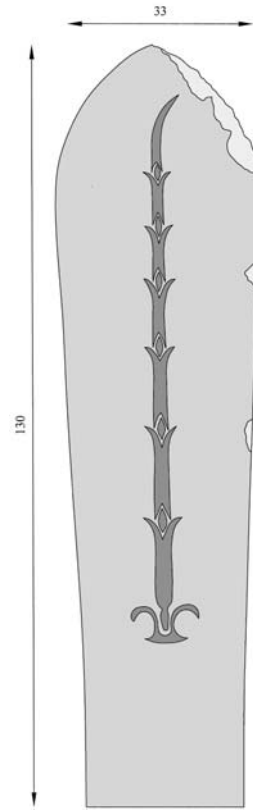
Fotoğraf: 203

Çizim: 90-a

Fotoğraf: 204

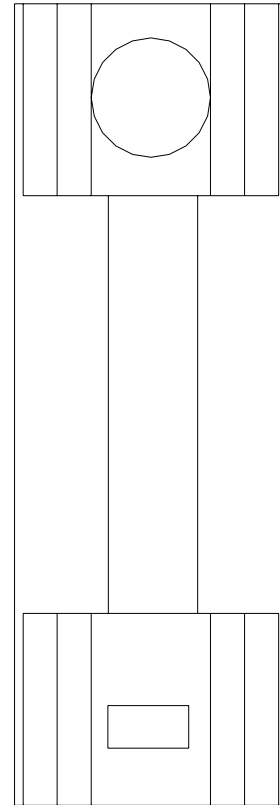

Çizim: 90-b

ÖRNEK NO: 91	FOTOĞRAF NO: 207-208-209
ÇİZİM NO: 91-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: H. 1327 Muharrem M. 1909 Ocak/Şubat	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşı sağlam, ayak taşı kırıktır.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Silindir gövdeli	AYAK: Sonradan yapılmıştır
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

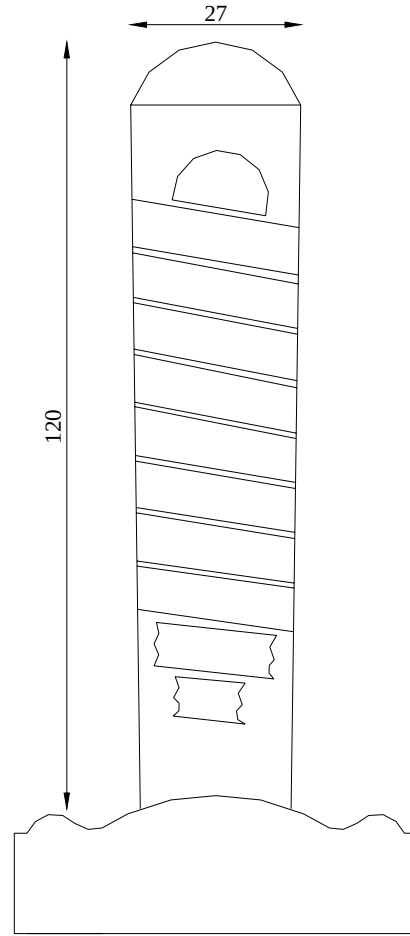
Fotoğraf: 207

Çizim: 91 Plan

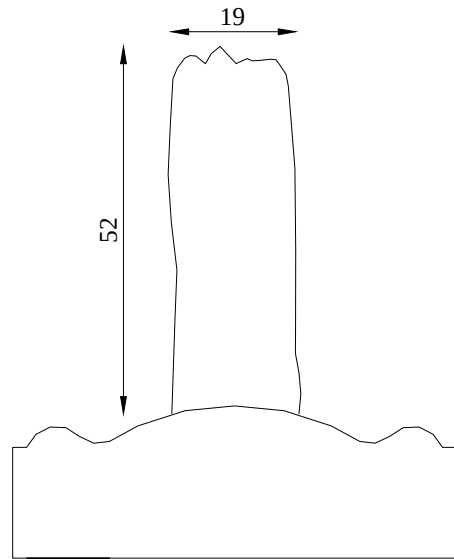
Fotoğraf: 208

Çizim: 91-a

Fotoğraf: 209

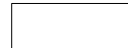
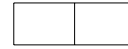

Çizim: 91-b

ÖRNEK NO: 92	FOTOĞRAF NO: 210-211
ÇİZİM NO: 92-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 – 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Azimet Hanım
TARİHİ: H. 15 Rebiülevvel 1324 M. 9 Mayıs 1906	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının başlığı ve gövdenin sol üst kısmı tamamen kırılmıştır.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: La ilahe illallah / Muhammedün resulallah / Kastamonu müftü..... / Hacı Mehmet Mahir Efendi halilesi / kerimesi / Azimet hanımın ruhuna Fatiha / 15 rebiülevvel sene 1324	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

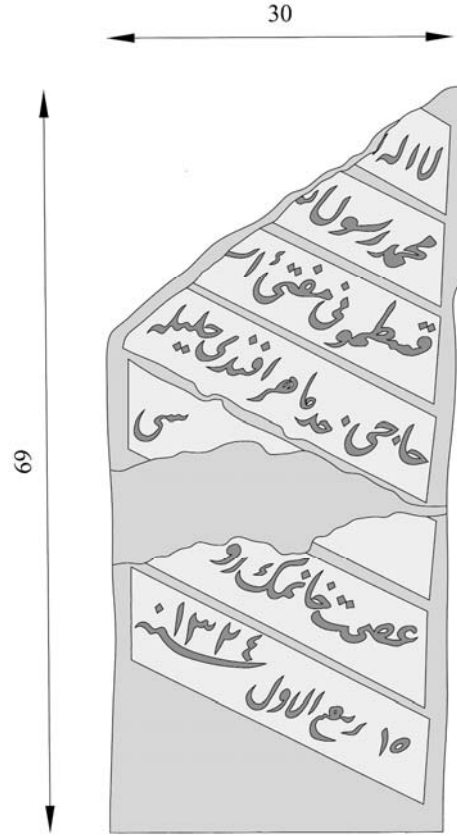
Fotoğraf: 210

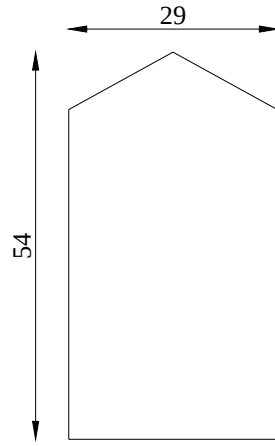
Çizim: 92 Plan

Fotoğraf: 211

Çizim: 92-a

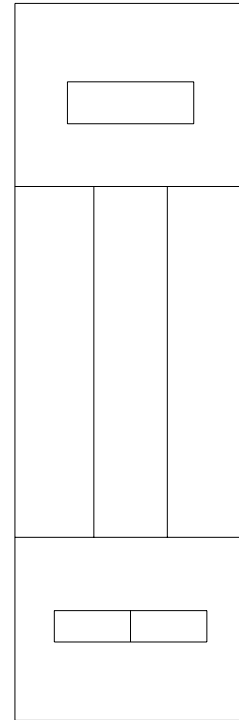

Çizim: 92-b

ÖRNEK NO: 93	FOTOĞRAF NO: 212-213
ÇİZİM NO: 93-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Eflanilizade Ali Osman Ağanın Zevcesi Ayşe Hanım
TARİHİ: H.1240 M.1873-1874	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşı sağlam, ayak taşı kırıktır.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sivri Kemerli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Başlığı kırık, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Cürmünü afv eyle ey pir derd-i nar / Olmasın mahşerde işim ah ü zar / Salihin zümresine ilhak edüb / Hem dem eyle onlar ile ey hüda / Eflanilizade Ali Osman Ağanın / Zevcesi Ayşe hanımın / Ruhiçün rızaen lillahil / Fatiha sene 1240	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 212

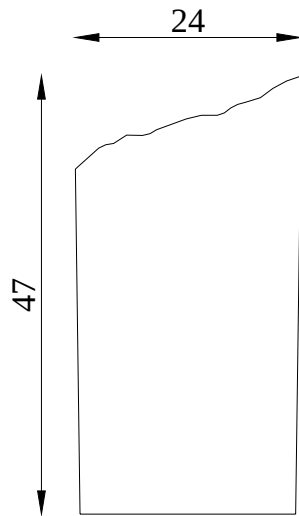
Çizim: 93 Plan

Fotoğraf: 213

Çizim: 93-a

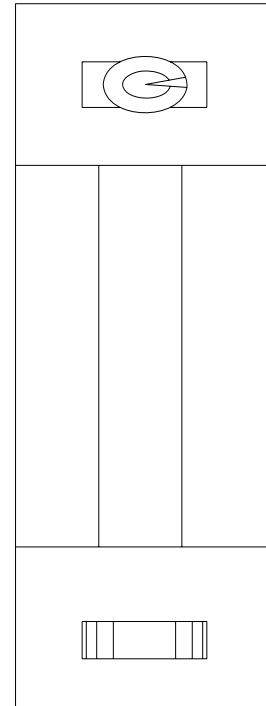

Çizim: 93-b

ÖRNEK NO: 94	FOTOĞRAF NO: 214-215-216
ÇİZİM NO: 94-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Hüseyin Avni Efendi
TARİHİ: H.1331 M.1912-1913	MESLEĞİ: İbtida-i Mali
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Hamidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ,düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: 1331 / Muhasebe vilayet memuru İsmail / Hakkı Efendi mahdumu ibtidai mali / Hüseyin Avni Efendi ruhuna fatiha / Böyledir böyle bu fani cihan / Olamaz kimseye şeriatınca? mekan / Baba meşrutasıdır Ademden / Vakıf olundu bize süknay-ı cinan / Rahmet haktan ümidim katı idemem / Kulunu af ider elbet o kerim ve rahman / Terk edib gurbet ile / Ağlasunlar okuyub ruhuma heran ve zaman / ruhuna fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşının başlık kısmında gül demeti, soyut yapraklar ve vazo motifi, gövdede ise vazo içinden çıkmış gül dalı ve kenarlarda da soyut yapraklara yer verilmiştir.	

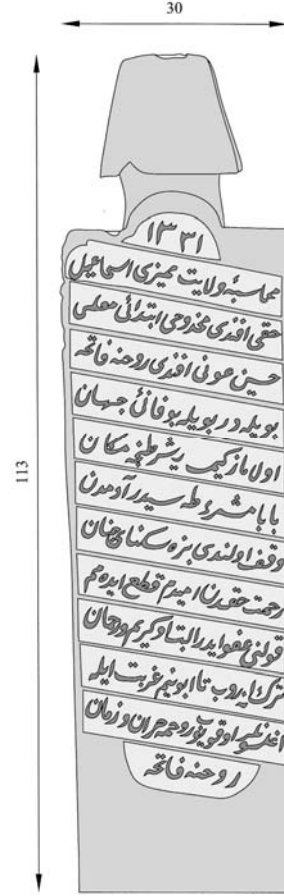
Fotoğraf: 214

Çizim: 94 Plan

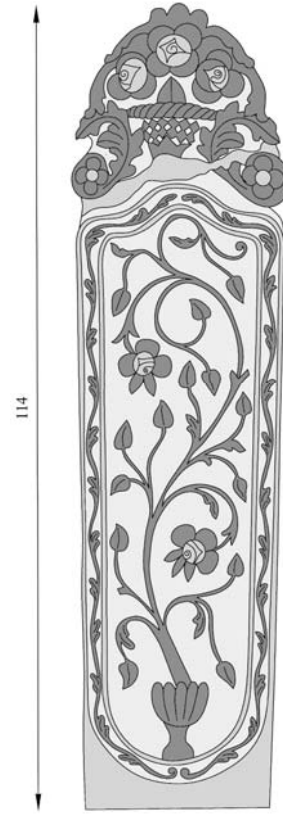
Fotoğraf: 215

Çizim: 94-a

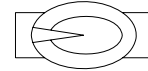

Fotoğraf: 216

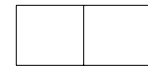

Çizim: 94-b

ÖRNEK NO: 95	FOTOĞRAF NO: 217-218-219
ÇİZİM NO: 95-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Karabeyzade Mehmed Efendi
TARİHİ: H.1329 Muharrem M.1911 Ocak	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Ah Minel Mevt / Araç kazasından Karabeyzade / Kamil Efendinin mahdumu Mehmed Efendi / Ruhuna fatiha 1329 muharrem / Henüz bir gonca gül iken eyvah / Beni yad ecel soldurdu nagah / Onbeş yaşımda girdim zir-i hake / Cihanın zevkinden olmadım agah / Melekler açdı aguş-u muhabbet / Mekanım cennet-i adn itdi Allah	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

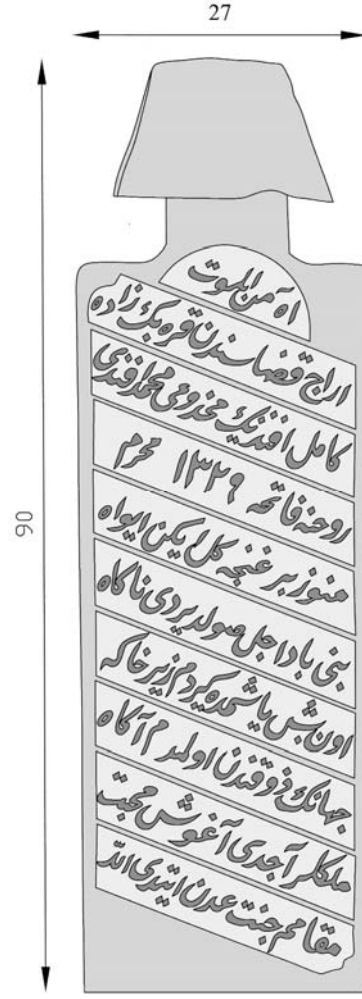
Fotoğraf: 217

Çizim: 95 Plan

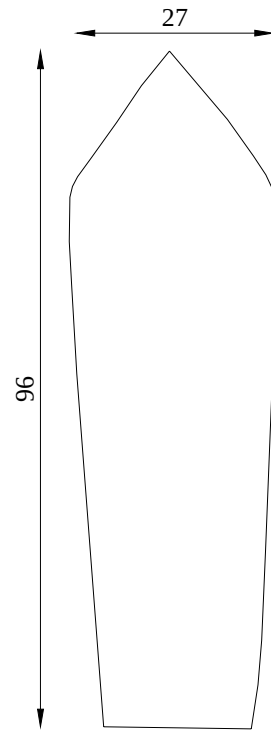
Fotoğraf: 218

Çizim: 95-a

Fotoğraf: 219

Çizim: 95-b

ÖRNEK NO: 96	FOTOĞRAF NO: 220-221-222
ÇİZİM NO: 96-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: H.1324 M. 1906-1907	MESLEĞİ: Nizamiye Tahsil Amiri
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Hamidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Nizamiye tahsil amiri iken / Alay-ı katibi ömri-i naili / Davet-i hakka edüb icabet / Firdevsi vahdenin oldu dahili / Mütedeyyin misalli güzel zat idi / İmanı kamilin oldu hasılı / Üç yüz yirmi dört tarihi fevti / Olsun ilahi cennetin gülü / ruhuna lillahil fatiha / sene 1324	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

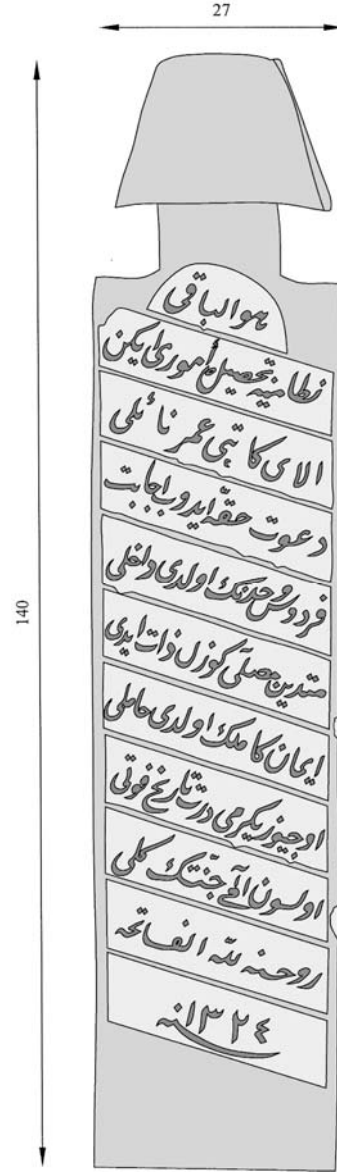
Fotoğraf: 220

Çizim: 96 Plan

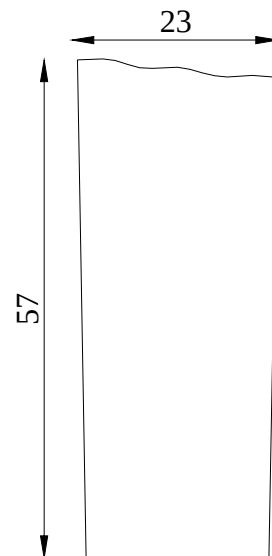
Fotoğraf: 221

Çizim: 96-a

Fotoğraf: 222

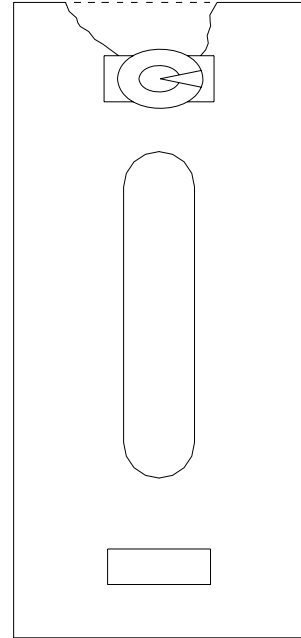

Çizim: 96-b

ÖRNEK NO: 97	FOTOĞRAF NO: 223-224
ÇİZİM NO: 97-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: H. 1224 M. 1809-1810	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının bir bölümü tahrip olmuştur.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Lillahi'l Fatiha 1224 / İbret al kabir.... beni gör de zair	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

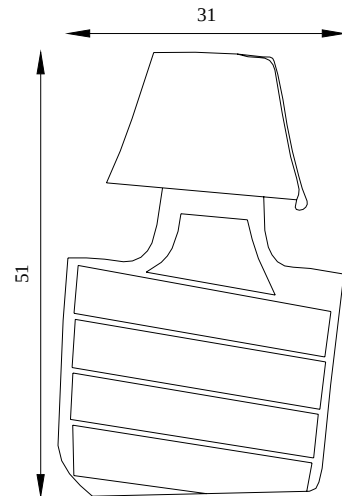
Fotoğraf: 223

Çizim: 97 Plan

Fotoğraf: 224

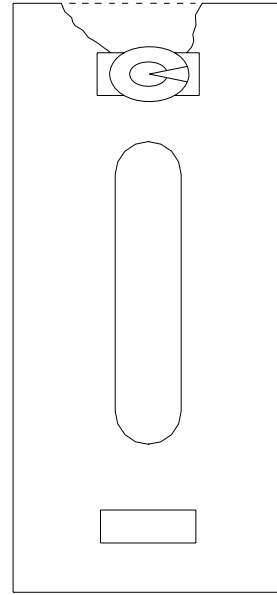

Çizim: 97-a

ÖRNEK NO: 98	FOTOĞRAF NO: 225-226
ÇİZİM NO: 98-a	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının bir bölümü tahrip olmuştur.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlığı kırık, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

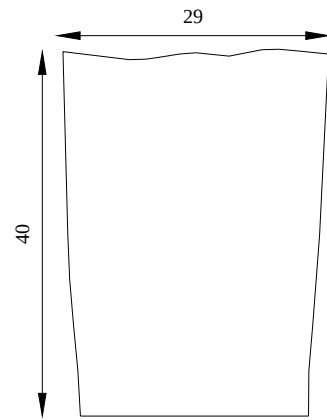
Fotoğraf: 225

Çizim: 98 Plan

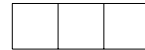

Fotoğraf: 226

Çizim: 98-a

ÖRNEK NO: 99	FOTOĞRAF NO: 227-228
ÇİZİM NO: 99-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Haziresi	KİMLİĞİ: Kubadoğlu Kerimesi Hacı Seyyide Hanım
TARİHİ: H. 1330 Ramazan M.1912 Ağustos-Eylül	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelik
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: Hüve'l Hallakul Baki / Kubadoğlu kerimesi Hacı Seyyide Hanım / Leyle-i kadirde verdim ruh-i revanım / Fahri alem Mustafanın aşkına / Afv kıl isyanımı ya rab benim / Kesmem ümid rahmetinden /(la tekzudar) / Ruhuma bir fatiha bahş eyleye ihvan-ı din / Kabrime geldikde züvvarlar benim / Ramazan sene 1330 / Ruhuna fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlık kısmında gül demeti ve soyut yapraklara yer verilmiştir.	

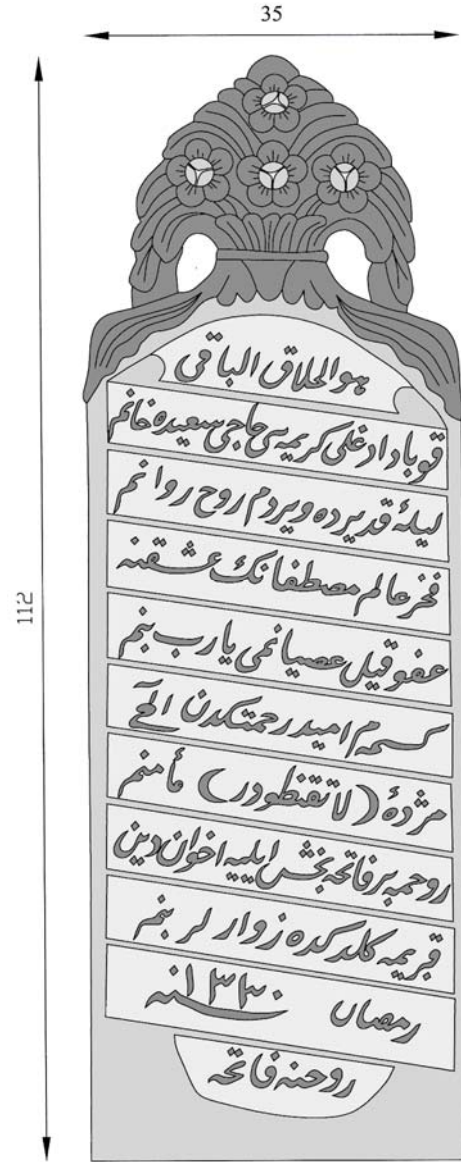

Fotoğraf: 227

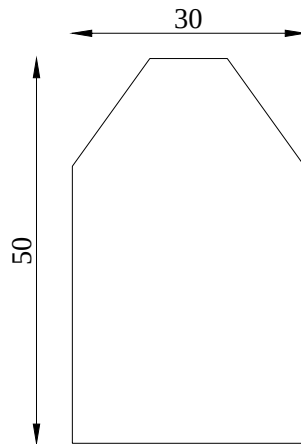
Çizim: 99 Plan

Fotoğraf: 228

Çizim: 99-a

Çizim: 99-b

ÖRNEK NO: 100	FOTOĞRAF NO: 229-230
ÇİZİM NO: 100-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Batı Hazinesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Mezar taşı tahrip olmuştur.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Hamidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sonradan yapılmış	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

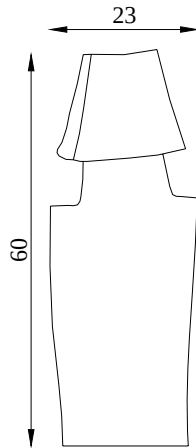
Fotoğraf: 229

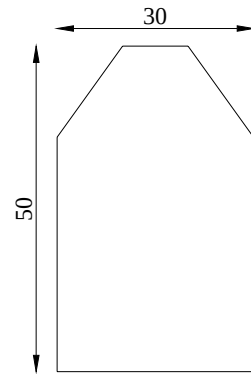
Çizim: 100 Plan

Fotoğraf: 230

Çizim: 100-a

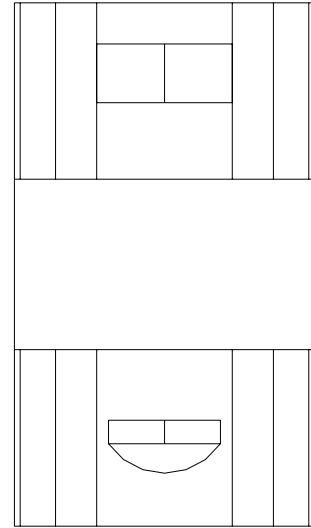

Çizim: 100-b

ÖRNEK NO: 101	FOTOĞRAF NO: 231-232
ÇİZİM NO: 101-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Kapak Taşlı Mezar	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sonradan yapılmış AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: Ayak taşında soyut yapraklardan oluşan kıvrık dallara yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 231

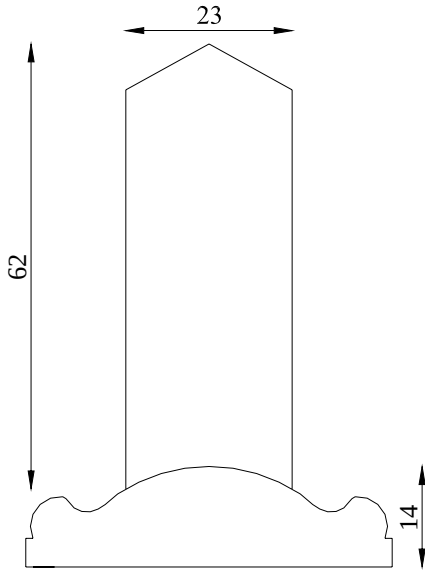
Çizim: 101 Plan

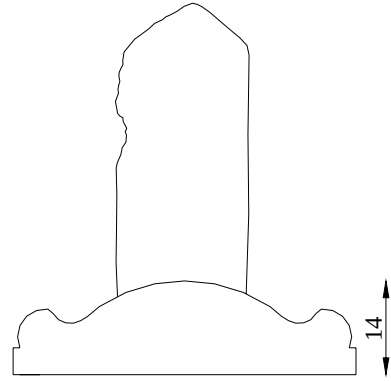
Fotoğraf: 232

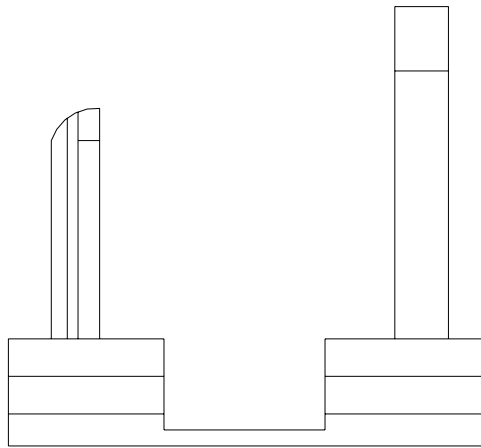
Çizim: 101-a

Çizim: 101-b Baş taşı

Çizim: 101-c Batı

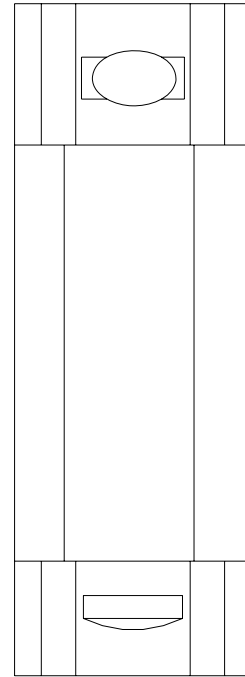

Çizim: 101-d Kuzey

ÖRNEK NO: 102	FOTOĞRAF NO: 233-234-235
ÇİZİM NO: 102-a-b-c-d-e	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: Mehmed Tahir Efendi
TARİHİ: -	MESLEĞİ: Kastamonu Naibi
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahitli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Hallakul Baki / La ilahe illallah el melikül hakkul mubin / Muhammed Resullallah sadıkul vadül emin / Esbek şeyhülislam / Kethüdası..... Kastamonu naibi Mehmed Tahir / Efendinin kabridir	
YAZI TİPİ: Celi sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşında kıvrık dallara yer verilmiştir.	

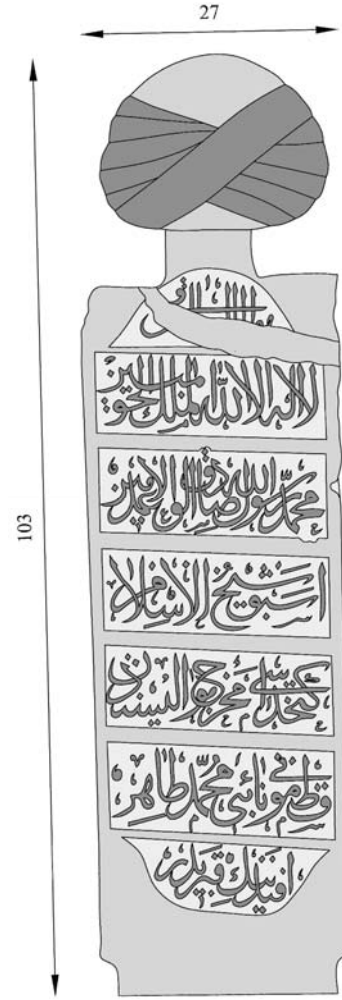
Fotoğraf: 233

Çizim: 102 Plan

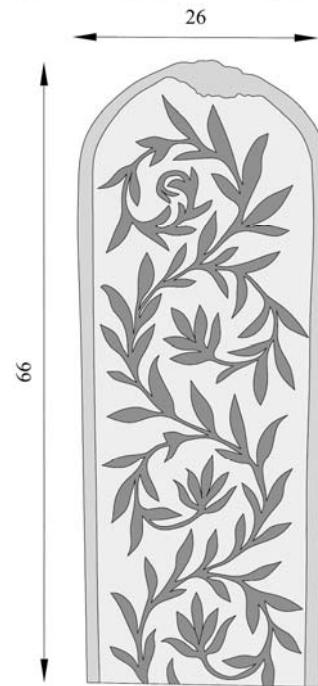
Fotoğraf: 234

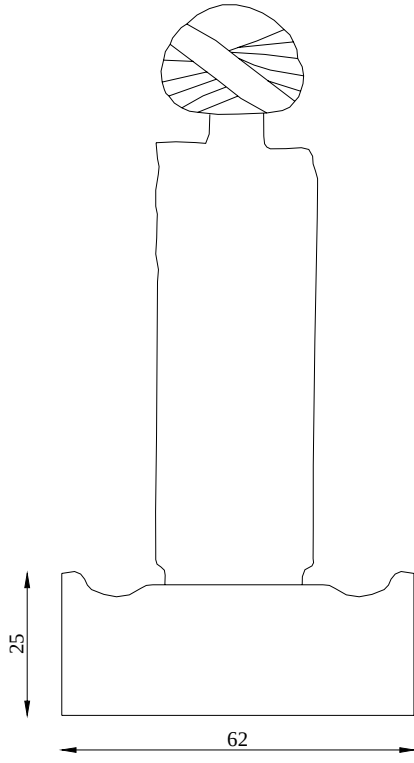
Çizim: 102-a

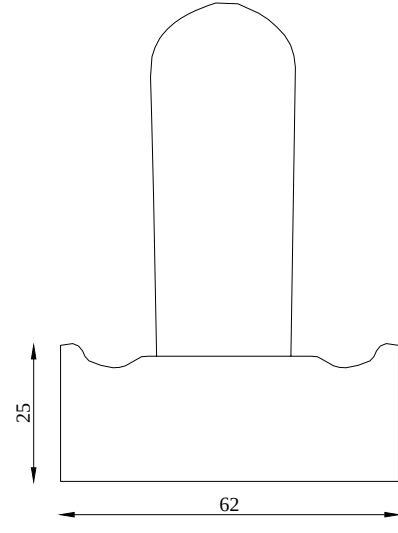
Fotoğraf: 235

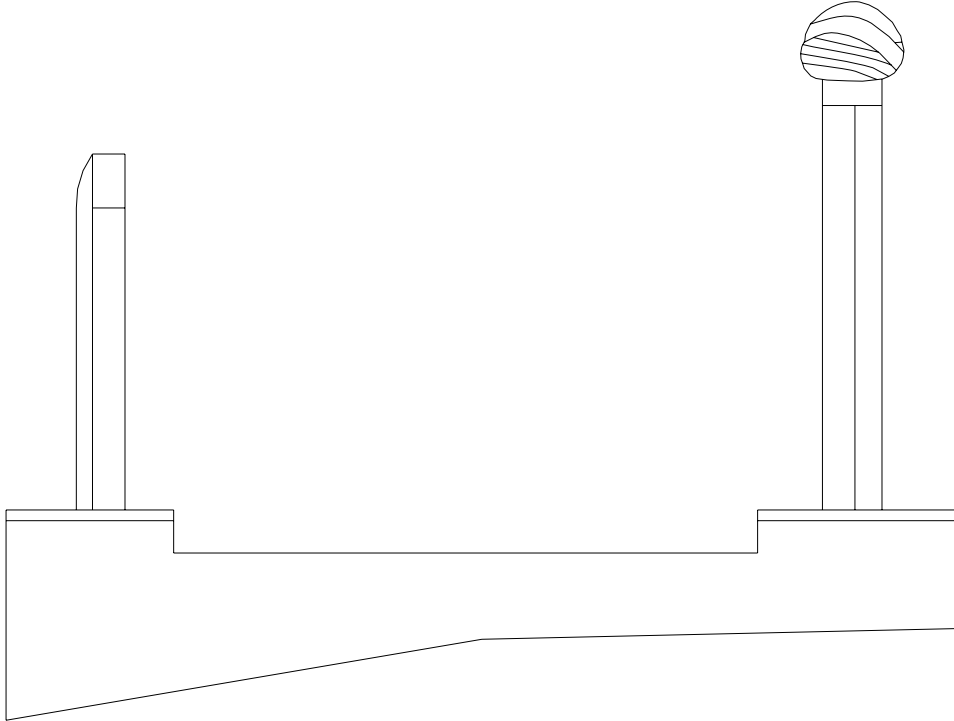
Çizim: 102-b

Çizim: 102-c

Çizim: 102-d

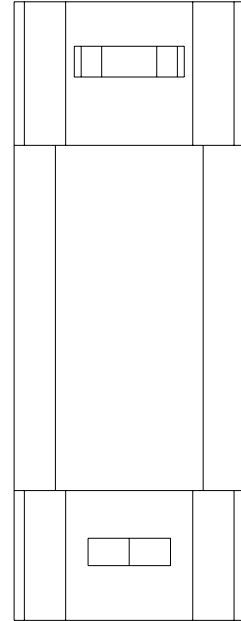

Çizim: 102-e Kuzey

ÖRNEK NO: 103	FOTOĞRAF NO: 236-237-238
ÇİZİM NO: 103-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: Urganizade Fahreddin Efendinin Kerimesi Havva Hanım
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Mermer
MEZAR TİPİ: Çerçeveveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelik
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Ah Minel Mevt / Bir duhteri Pakize hisal-i meyve-i mevcut / Ağuşte-i hak oldu o / Ecdadu azami pak-u tayyib ve tahir / Cinsiyeti zati kerem/ Buldu şeh dar tebesine izzu şerefle / Sed müjdeler ey ruhi revan dide meşhud / Fevzi durr-i genci yette eşk ile mukayyet / Bir betile rumi ve Arabi tarihi madud bir sırrı destan gibi salın bai bakada / Ey dana-i gülzar-ı vefa goncai maksud / Urganizade Fahreddin Efendinin kerimesi / Havva hanım ruhuna lillahi' fatiha /	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlıkta gül demeti ve soyut yapraklar, ayak taşında kıvrık dal ve mine çiçeği yer verilmiştir	

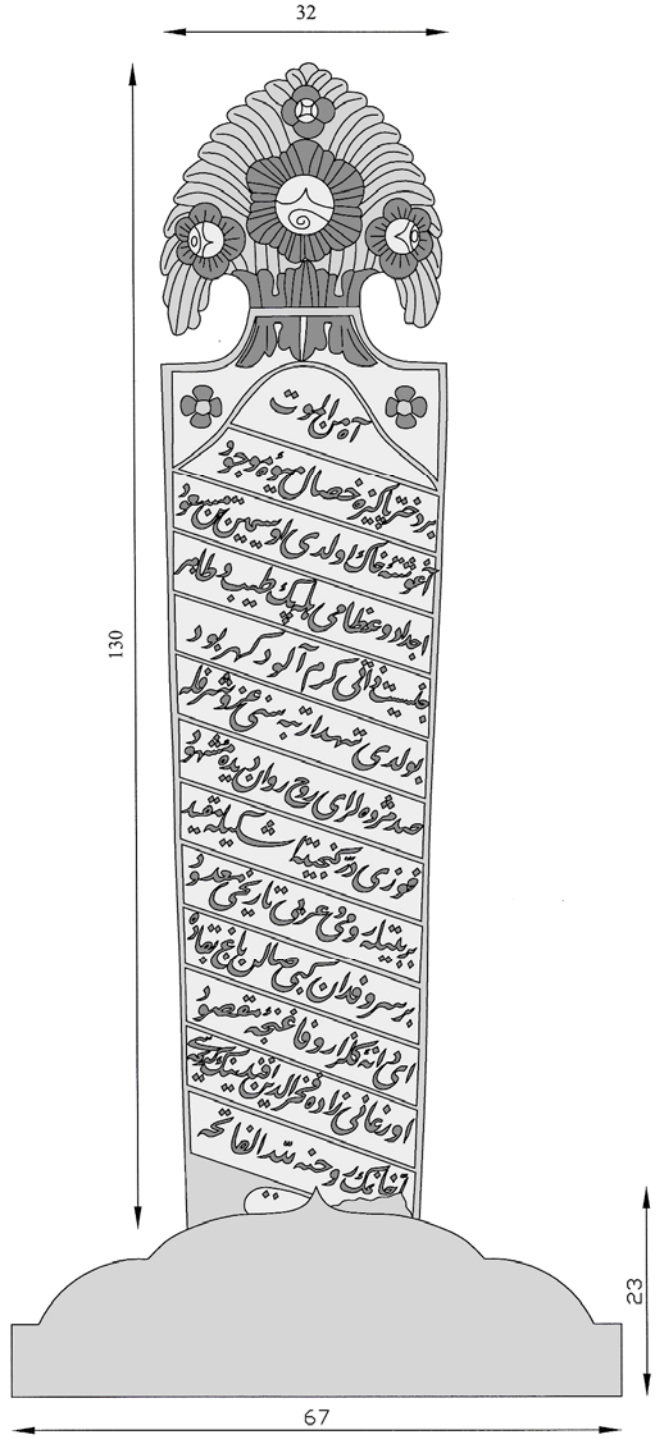
Fotoğraf: 236

Çizim: 103 Plan

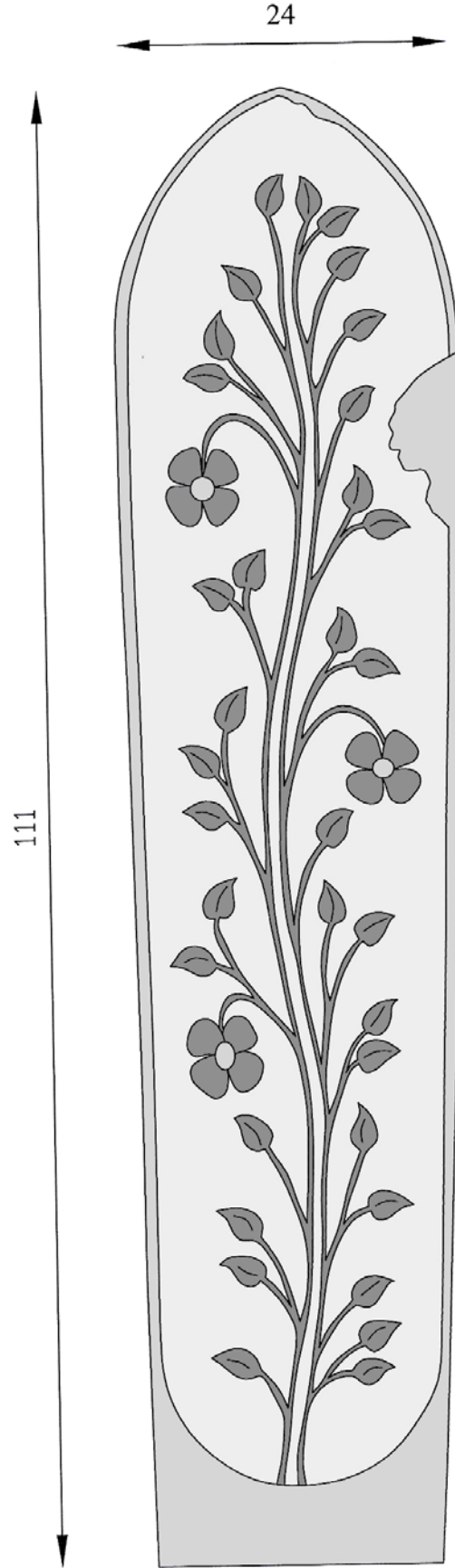
Fotoğraf: 237

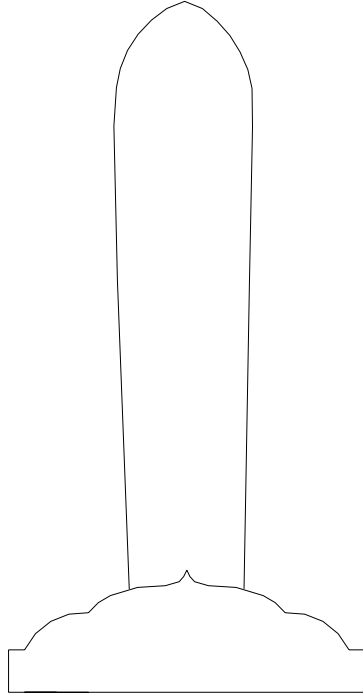
Çizim: 103-a

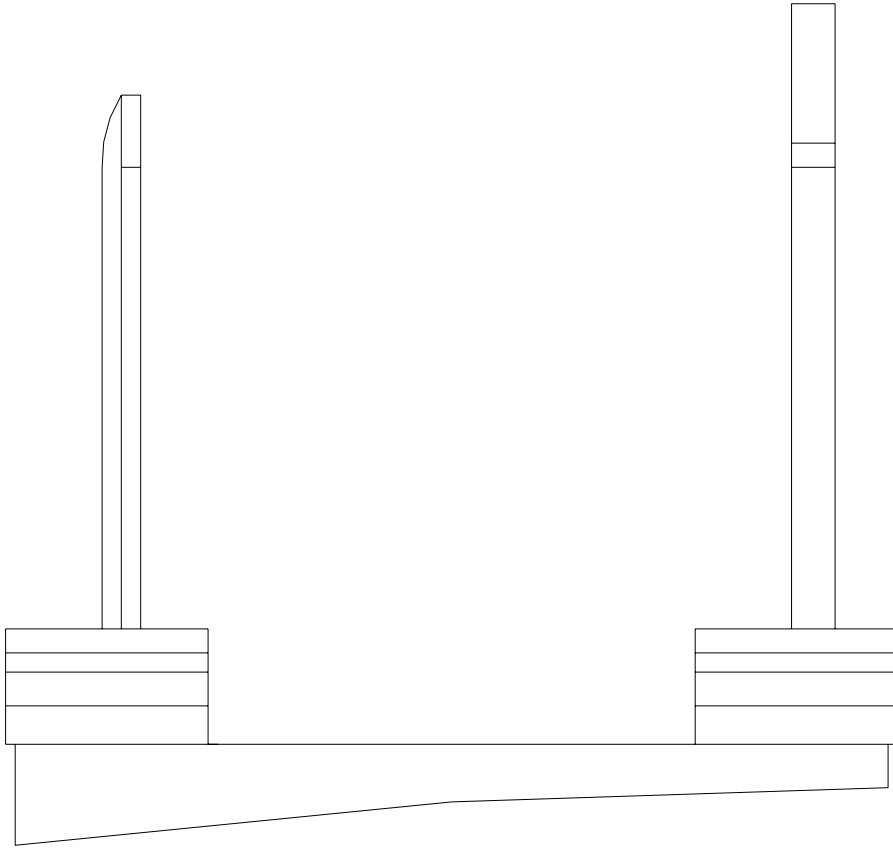
Fotoğraf: 238

Çizim: 103-b

Çizim: 103-c Batı

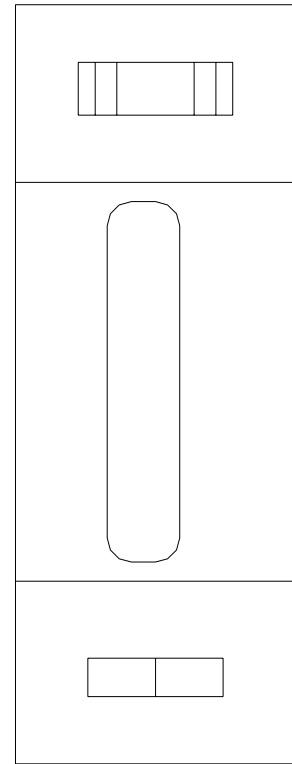

Çizim: 103-d Kuzey

ÖRNEK NO: 104	FOTOĞRAF NO: 239-240-241
ÇİZİM NO: 104-a-b-c-d	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: Urganizade Fahreddin Beyin Halilesi Zeliha Hanım
TARİHİ: H.1226 M.1811-1812	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Bitkisel Tepelik
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Hayyül Baki / Urganizade Fahreddin / Beyin halilesi Urganizade / Kerimesi Zeliha hanımın / Ruhuna Allahü Tealu fatiha / İlahi bakma yüzüm karasına / Rahmetinle deva et yaresine / Rahmetinden kesmem ümidi ya Allah / ile Mevla arasına / Sene 1226 / Lillahil fatiha	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlıkta gül demeti ve soyut yapraklara, ayak taşında ortada bir ağaç ve bu ağacın her iki yanına yerleştirilmiş küpe çiçeği ve soyut yapraklara yer verilmiştir.	

Fotoğraf: 239

Çizim: 104 Plan

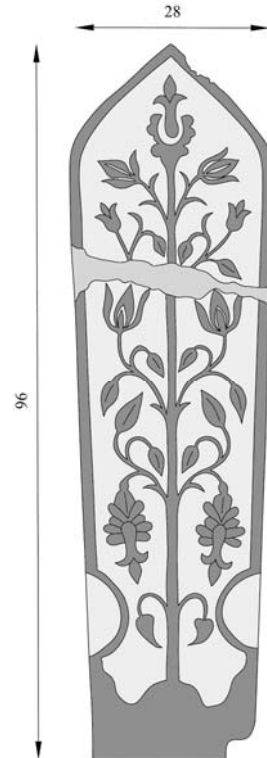
Fotoğraf: 240

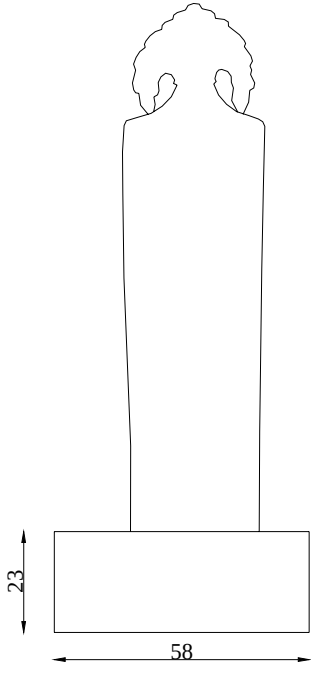
Çizim: 104-a

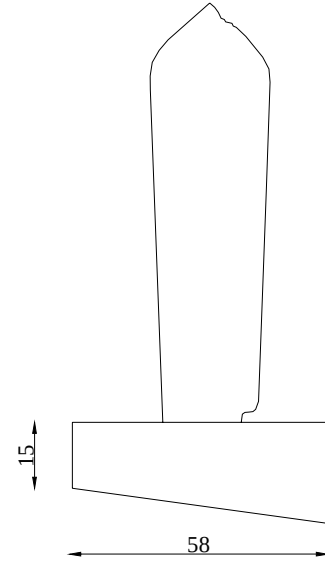
Fotoğraf: 241

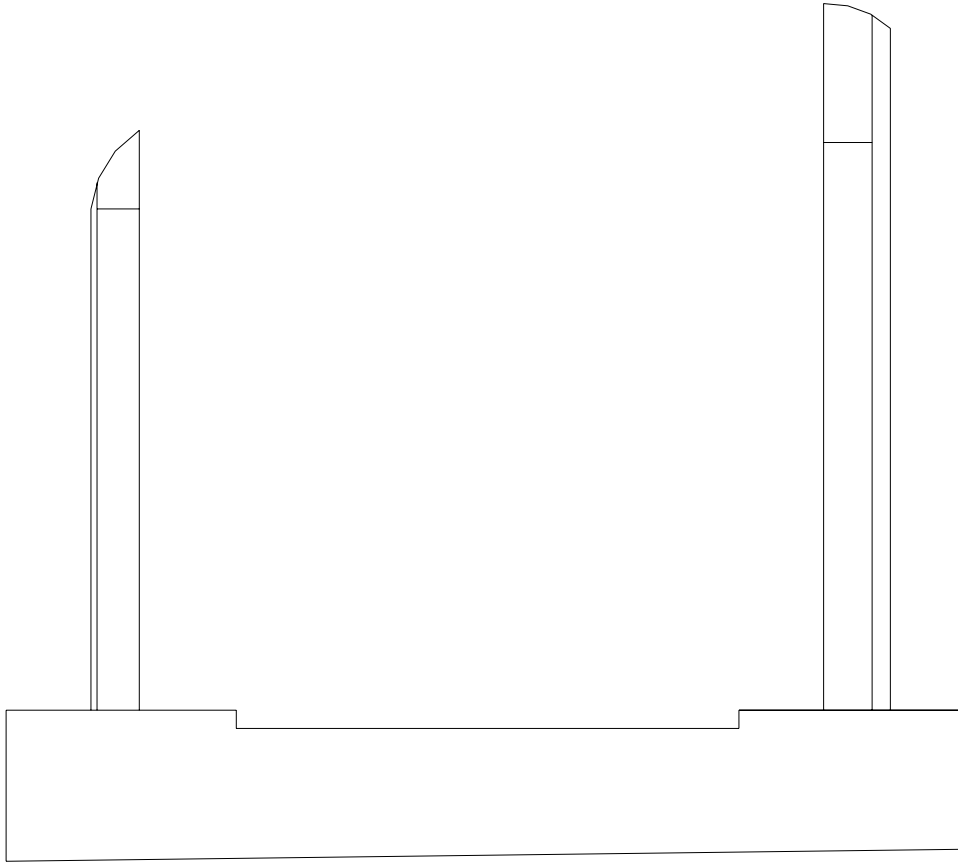
Çizim: 104-b

Çizim: 104-c Batı

Çizim: 104-d Doğu

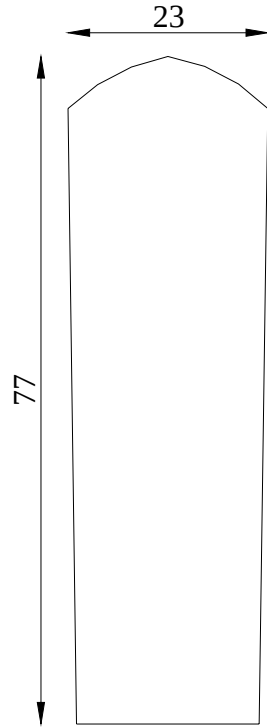

Çizim: 104-d Kuzey

ÖRNEK NO: 105	FOTOĞRAF NO: 242
ÇİZİM NO: 105	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Tepesi Ters V Biçimli
MEZAR TAŞI TİPİ: AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: -
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 242

Çizim: 105

ÖRNEK NO: 106	FOTOĞRAF NO: 243-244-245
ÇİZİM NO: 106-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Susran?? Bey
TARİHİ: H.1294 M.1877-1878	MESLEĞİ: Kabucubaşı
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sarık
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ,düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Menimat garibin / Fakrimat şahidin / Abaza ahalisi materanından ve der / Gah ali kabucu başlarından / Mekan-ı Susran? Beyin / Ruhuna fatiha sene 1294 fi gurre	
YAZI TİPİ: Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

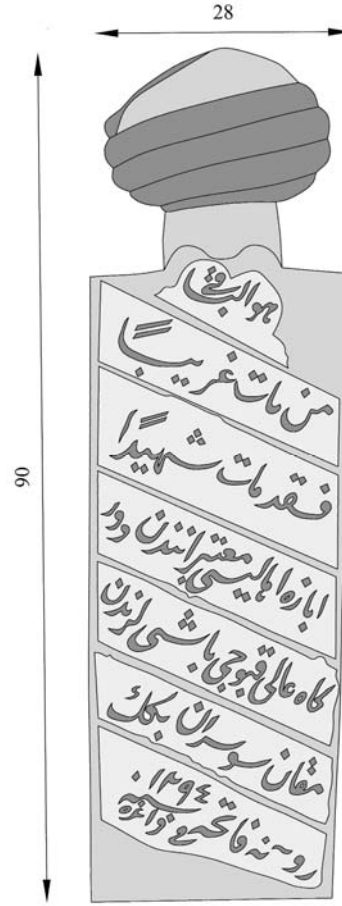

Fotoğraf: 243

Çizim: 106 Plan

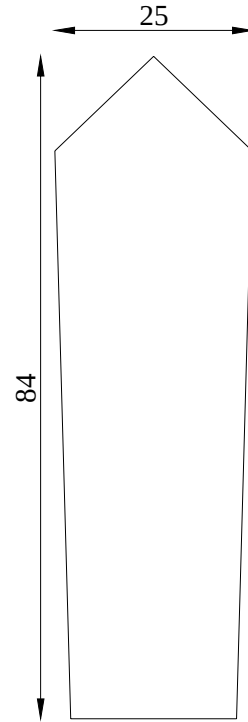
Fotoğraf: 244

Çizim: 106-a

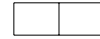

Fotoğraf: 245

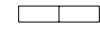

Çizim: 106-b

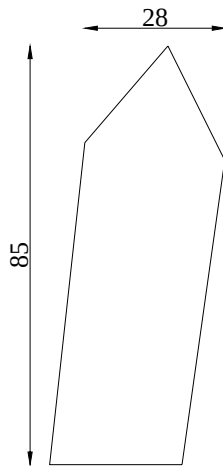
ÖRNEK NO: 107	FOTOĞRAF NO: 246
ÇİZİM NO: 107-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş taşının bir kısmı toprağa gömülüdür.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Tepesi Ters V Biçimli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki /.....	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

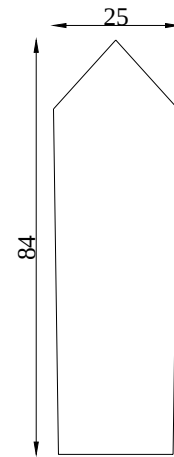
Fotoğraf: 246

Çizim: 107 Plan

Çizim: 107-a Baş taşı

Çizim: 107-b Ayak taşı

ÖRNEK NO: 108	FOTOĞRAF NO: 247-248-249
ÇİZİM NO: 108-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Bosnalı Ayşe Dervişe Hanım
TARİHİ: H.1323 M.1905-1906	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Sivri Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Sivri kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Kastamonu mektebi / Rüşdiyye-i askeriyesi / Müdürü binbaşı Ömer Lütfü / Efendinin kayın validesi / Bosnalı Ayşe / Dervişe hanımın / ruhuna fatiha sene 1323	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Baş taşında soyut yapraklar süsleme olarak kullanılmıştır.	

Fotoğraf: 247

Çizim: 108 Plan

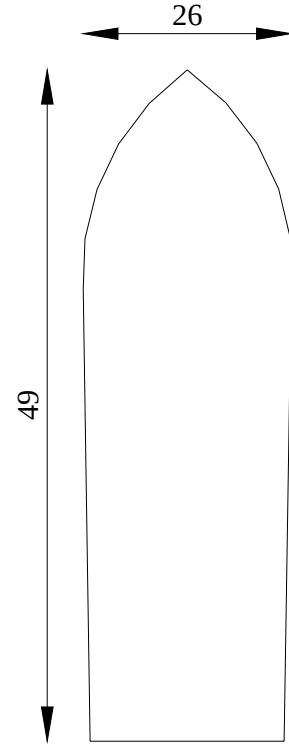
Fotoğraf: 248

Çizim: 108-a

Fotoğraf: 249

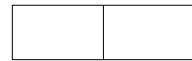
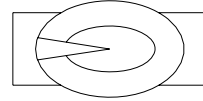

Çizim: 108-b

ÖRNEK NO: 109	FOTOĞRAF NO: 250-251-252
ÇİZİM NO: 109-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Ömer Lütfü Efendinin Mahdumu Mehmed Fahri
TARİHİ: H. 4 Ramazan	MESLEĞİ: -
DURUMU: Baş ve ayak taşının yarısı toprağa gömülmüştür.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Toprak Mezar	BAŞLIK TİPİ: Aziziye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Fi 4 ramazan Hüve'l Baki / Kastamonu rüşdiyey-i askerisi / Müdürü Kolağası Ömer Lütfü / Efendinin mahdumu Mehmed Fahri /	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

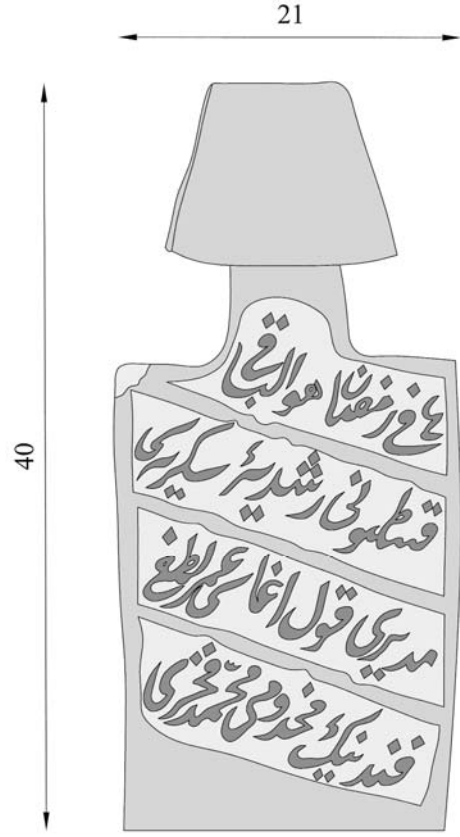
Fotoğraf: 250

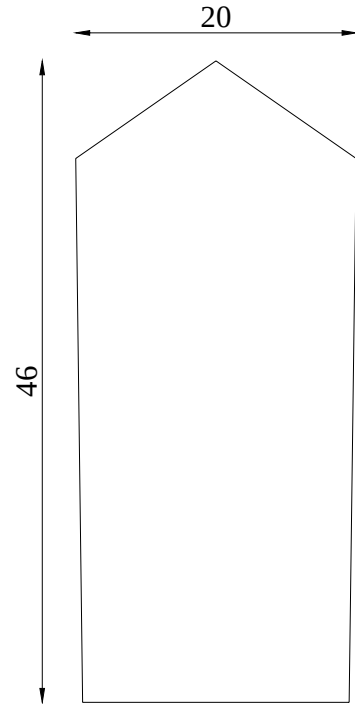
Çizim: 109 Plan

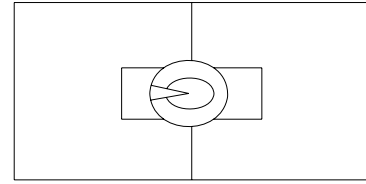
Fotoğraf: 251

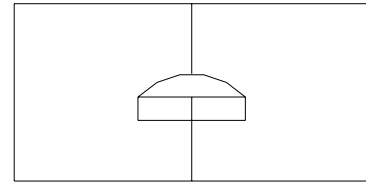
Fotoğraf: 252

ÖRNEK NO: 110	FOTOĞRAF NO: 253-254-255
ÇİZİM NO: 110-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: Müftü Mahir Efendinin Damadı Ahmed Hilmi Efendi
TARİHİ: -	MESLEĞİ: İcra Memuru
DURUMU: Tarih kısmı tahrip olmuştur.	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Çerçeveli Mezar	BAŞLIK TİPİ: Hamidiye Kalıplı Fes
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Müftü merhum / Mahir Efendi / Damadı ve merkan / icra memuru edebadan? Tosyevi / Ahmed Hilmi? Efendi /.....	
YAZI TİPİ: Sülüs	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Ayak taşının ortasında soyut bir ağaca ve yapraklarına yer verilmiştir.	

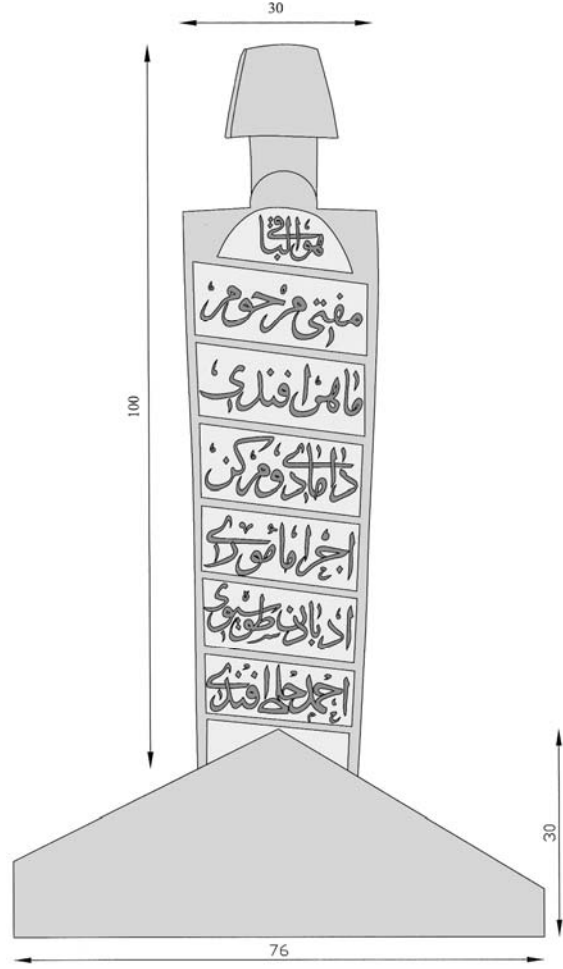
Fotoğraf: 253

Çizim: 110 Plan

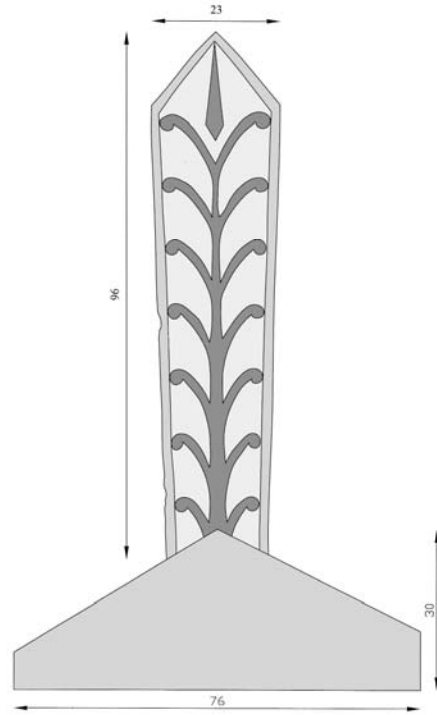
Fotoğraf: 254

Çizim: 110-a

Fotoğraf: 255

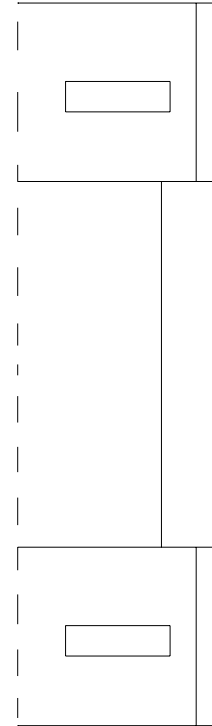

Çizim: 110-b

ÖRNEK NO: 111	FOTOĞRAF NO: 256-257-258
ÇİZİM NO: 111-a-b	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi	KİMLİĞİ: Sabri Beyin Halilesi Fahriye Hanım
TARİHİ: H.1320 M.1902-1903	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: Açık Sembolik Lahit	BAŞLIK TİPİ: Yuvarlak Kemer
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli AYAK: Yuvarlak kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki / Beka sıfatı celile-i hazreti hüdadır / Mükevvenat ve mahlukat mahkum fenadır / Şu yığın toprağın örttüğü / Vücut Kastamonu reji müdürü / Sabri Beyin halilesi Fahriye hanım / dırki pek genç bir yaşda iken verem / denilen hadise-i şifa narıyar / Feda olmuşdur ruh-i saf / ve affeye fatiha ihda ediniz / Sene 1320	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Başlıkta soyut yapraklara, ayak taşında soyut yapraklarla birlikte ay yıldız motifine yer verilmiştir.	

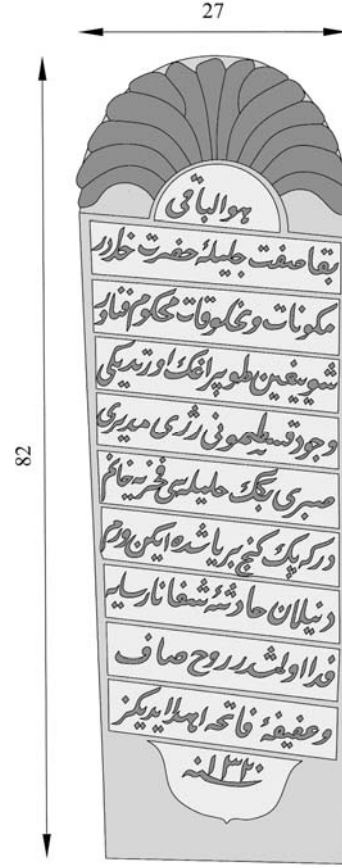
Fotoğraf: 256

Çizim: 111 Plan

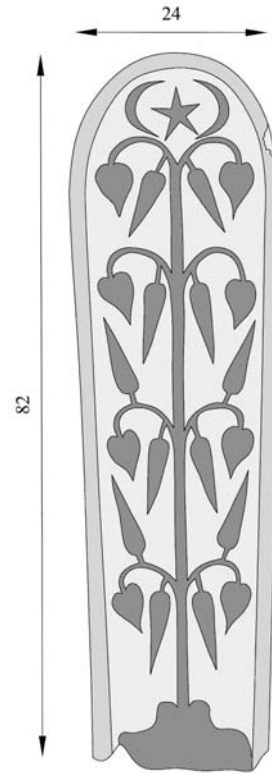
Fotoğraf: 257

Çizim: 111-a

Fotoğraf: 258

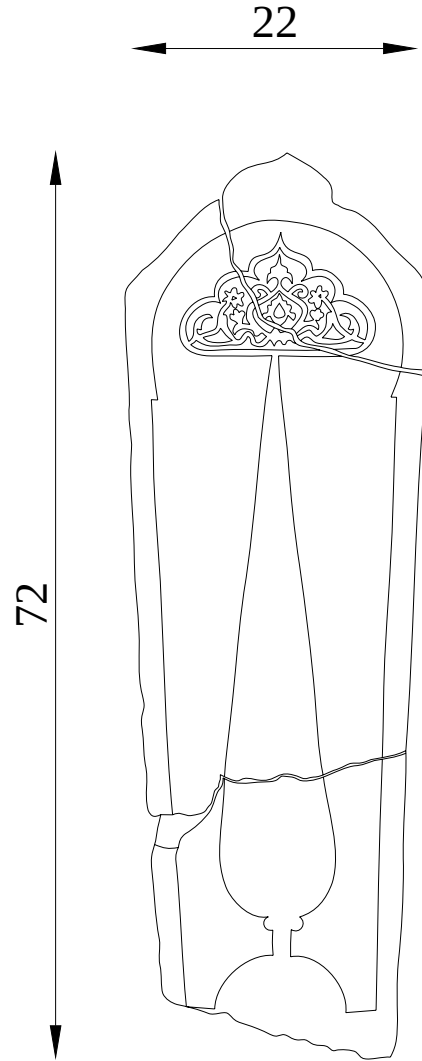

Çizim: 111-b

ÖRNEK NO: 112	FOTOĞRAF NO: 259
ÇİZİM NO: 112	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Kırık	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: -	BAŞLIK TİPİ: -
MEZAR TAŞI TİPİ: AYAK: Tepesi ters V biçiminde düzenlenmiş, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: -	
YAZI TİPİ: -	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: Gövdede yer alan servi motifinin uç kısmı dilimli bir kemerle sonlandırılmıştır. Bu kemerin içine palmet, rumi ve kır çiçeği gibi motifler işlenmiştir.	

Fotoğraf: 259

Çizim: 112

ÖRNEK NO: 113	FOTOĞRAF NO: 260
ÇİZİM NO: -	İNCELEME TARİHİ: 21 - 07 - 2005
BULUNDUĞU YER: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziresi	KİMLİĞİ: -
TARİHİ: -	MESLEĞİ: -
DURUMU: Sağlam	MALZEME: Taş
MEZAR TİPİ: -	BAŞLIK TİPİ: Dilimli Kemerli
MEZAR TAŞI TİPİ: BAŞ: Dilimli kemerli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli	
KİTABESİ: Hüve'l Baki /	
YAZI TİPİ: Talik	UYGULANILAN TEKNİK: Oyma
SÜSLEME: -	

Fotoğraf: 260

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları adlı tez çalışmamızda yer alan mezar taşları, bu bölümde form tipleri, malzeme, işleniş, yazı, süsleme ve kompozisyon özellikleri kendi içinde ve çağdaşlarıyla karşılaştırılarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

İncelemesini yapmış olduğumuz bu hazirede günümüze kadar sağlam olarak ulaşabilen 106 tane mezar bulunmuştur. Tespit edilen bu mezarlardaki taş sayılarını baş ve ayak taşı olarak ayırıp, tipolojisini yaptığımızda 197 tane mezar taşı ortaya çıkmıştır. Bu taşlardan 49 tanesi erkek, 37 tanesi kadın baş taşı ve 61 tanesi de ayak taşıdır. Bu 197 mezar taşından 17 tanesi yakın dönemde yapılmış baş taşı, 27 tanesi yine yakın dönemde yapılmış ayak taşı olup, 6 tanesinin de kimliği belirlenememiştir. Biz de bu durumu göz önüne alarak daha sağlıklı bir inceleme yapmak adına mezar taşlarını kadın baş taşları, erkek baş taşları ve ayak taşları olmak üzere üç gruba ayırdık. Hazirede yer alan 15 tane mezar da oluşan tahripten dolayı baş ve ayak taşları günümüze ulaşamamıştır. Bu yüzden de kimlik tespiti yapılamamıştır. Bunların dışında 2 örnekte baş taşı olarak karşımıza çıkmasına rağmen oluşan tahripten dolayı her hangi bir gruba dahil edilememiştir.

Hazirede yer alan 49 erkek mezar taşından, 7 tanesi 19.yy'ın ilk yarısına, 13 tanesi 19.yy'ın son yarısına ve 9 tanesi de 20.yy'ın ilk yarısına aitken, 18 tane örneğin oluşan tahripten dolayı tarihleri okunamamıştır. İncelemiş olduğumuz 37 kadın mezar taşından 4 tanesi 19.yy'ın ilk yarısına, 12 tanesi 19.yy'ın son yarısına ve 14 tanesi 20.yy'ın ilk çeyreğine aittir. 7 tane örnekte de tarih kısımları oluşan tahripten dolayı okunamamıştır (Tablo 1).

A- MEZAR TİPLERİ

Ferhat Paşa Camisi haziresini incelediğimizde, toprak mezar, kapak taşlı mezar, çerçevesiz mezar ve açık sembolik lahit olmak üzere 4 mezar tipi belirlenmiştir.

1- Toprak Mezarlar;

Toprak mezarlar olarak adlandırdığımız bu mezar tipleri toprak üstünde baş ve ayak taşı birlikte ya da sadece baş taşı veya ayak taşı kalmış şekilde bulunan mezarlardır¹. Mezarların zamanla toprakla örtülmesinden dolayı bu mezar tipinin başka bir mezar tipi olma ihtimali yüksektir. İncelemiş olduğumuz bu hazirede de böyle bir durum söz konusudur. Burada da hazireye sonradan beton atılmıştır. Gerçek durumu öğrenmek bir kazı gerektirdiği bunu da yapamadığımız için hepsini toprak mezarlar içinde ele aldık. Buna göre 106 mezardan görünürde tespit edilen 30 tane² mezar örneğini bu tip içinde ele aldık. Bunlardan 11 tanesi³ kadın mezarı, 7 tanesi⁴ erkek mezarı, 8 tanesi⁵ sadece ayak taşı ve 4 tanesi⁶ de yakın dönemde dikilmiş kadın ya da erkek mezarı olduğu belli olmayan mezarlar olarak ayrılmaktadır.

2- Kapak Taşlı Mezarlar :

Kapak taşlı mezarlar olarak ele aldığımız bu mezar tiplerinin genellikle orta kısımlarında oval ya da dikdörtgen şeklinde çukurlar bulunur. Tek parça taştan bütün halinde yapılmış olup kenarları iki ya da

¹ Halit ÇAL, **2.Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri 18-20 Eylül 2003**, Gazi Üniv. Kastamonu Eğitim Fak. Dekanlığı, Ankara 2005, s.615.

² Örnek No: 32-33-34-36-37-38-43-47-50-51-58-65-66-67-69-70-71-72-77-86-88-89-95-105-106-107-108-109-112-113

³ Örnek No: 32-33-34-36-38-67-86-88-107-108-113

⁴ Örnek No: 37-47-66-77-95-106-109

⁵ Örnek No: 43-65-69-70-71-72-105-112

⁶ Örnek No: 50-51-58-89

daha fazla kademeden oluşur. 106 mezardan 38 adet⁷ mezar bu gruba aittir. Bunlardan 12 tanesi⁸ kadın mezarı, 17 tanesi⁹ erkek mezarı, 2 tanesi¹⁰ sadece ayak taşı ve 7 tanesi¹¹ de kimliği belirsizdir. Bu mezarlardan 46 nolu örneğin, görüldüğü kadarıyla üç kademeli olarak tespit etmek mümkün olduğu halde, diğerleri hazirenin betonla doldurulması sonucu mezarın kaç kademeli olduğu anlaşılmadığı için tek kademeli olarak ele alınmıştır. 11 ve 16 nolu örneklerde mezarın dış yüzeyi süsleme kompozisyonlarıyla bezenmiştir. Hazirede görülen en yaygın mezar tipidir.

3- Çerçeveli (Açık) Mezarlar ;

Çerçeveli ya da açık mezarlar olarak ele aldığımız bu mezar tipinde mezarlar yerden yaklaşık 30 cm yüksekliğinde dikdörtgen bir çerçeve şekli oluşturarak yapılmış ve içi toprak ile doldurulmuştur. İncelediğimiz örneklerin hepsinin üzeri açıktır. Tezimizde 106 mezardan bu gruba ait 23 adet¹² mezar bulunmaktadır. Bunlardan 7 tanesi¹³ kadın mezarı, 12 tanesi¹⁴ erkek mezarı, 4 tanesi de¹⁵ belirsiz olmak üzere kendi içinde ayrılmaktadır.

4- Sembolik Lahitli Mezarlar ;

Bu gruba ait örnekler, sandık biçimli gövdenin içine toprak doldurularak yapılmıştır. Çoğunlukla gövdenin dış yüzeyleri bezemelidir. Diğer mezar örneklerinde de görüldüğü gibi özellikle çerçeveli mezarlarda, baş ve ayak taşlarının yerleştirileceği kaideler yapılmıştır.

⁷ Örnek No: 4-5-11-12-16-18-20-21-25-26-28-30-35-41-42-46-52-53-54-55-59-60-61-62-63-68-81-82-83-84-85-90-92-94-96-97-98-101

⁸ Örnek No: 4-5-30-46-53-62-63-68-81-82-84-92

⁹ Örnek No: 11-12-16-18-20-21-35-41-42-52-56-59-60-61-90-94-96-97

¹⁰ Örnek No: 85-101

¹¹ Örnek No: 25-26-28-54-55-83-98

¹² Örnek No: 1-6-8-9-10-19-29-31-39-40-64-74-75-76-78-79-80-93-99-100-103-104-110

¹³ Örnek No: 1-6-75-93-99-103-104

¹⁴ Örnek No: 8-9-10-29-31-39-40-64-74-80-100-110

¹⁵ Örnek No: 19-76-78-79

Bazı örneklerde sembolik lahit kısmının bir bölümü hazireye doldurulan betonun altında kalmıştır. Buna göre yapılan çalışmada 106 mezardan bu mezar türüne ait toplam 23 örnek¹⁶ ortaya çıkmıştır. Bunlardan 14 tanesi¹⁷ erkek mezarı, 7 tanesi¹⁸ kadın mezarı, 2 tanesinin¹⁹ ise baş ve ayak taşı sonradan yapıldığı için kimliği belirlenememiştir. Örneklerin hepsinin üzerleri açık lahit şeklindedir ve bazıları arazinin eğimine göre kademeli kaideler şeklinde yapılmıştır.

Sembolik lahitli mezarlarda, 17 örneğin²⁰ dış yüzeylerinde süsleme kompozisyonları görülürken, 5 örnekte²¹ ise herhangi bir süsleme ögesine rastlanmamaktadır.

B- MEZAR TAŞI TİPLERİ

Mezar taşlarının tipolojik ayrımlarında, “Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları”²² adlı makaleden yararlanılmıştır. Taşları incelerken bazı örneklerin çeşitli nedenlerden dolayı tahribata uğraması, kırılması, aşınması ve bir kısmının orijinal yerlerinde olmaması gibi nedenlerden dolayı mezar taşlarını, kadın baş taşları, erkek baş taşları ve ayak taşları olmak üzere üç grupta ele almanın daha uygun olduğuna karar verdik.

1- Erkek Baş Taşları

- a- Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar,
(1) Kitabesi, eğik dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar,

¹⁶ Örnek No: 2-3-7-11-13-14-15-17-22-23-24-27-44-45-48-49-56-57-73-87-91-102-111

¹⁷ Örnek No: 2-3-7-11-13-14-15-17-22-23-27-45-91-102

¹⁸ Örnek No: 24-44-48-49-73-87-111

¹⁹ Örnek No: 56-57

²⁰ Örnek No: 2-7-11-14-15-17-27-44-45-48-49-56-57-73-87-91-111

²¹ Örnek No: 3-13-22-23-24

²² Jean- Louis BAQUE- GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATİN, “Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları, Uygulanılan Yöntemler ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler” , **Erdem**, 6,16,(Ekim1990), 210-224

- (2) Kitabesi, yatay dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar,
- b-** Başlıklı, kareye yakın dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar,
- c-** Silindirik gövdeli olanlar,
- d-**Başlıksız, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar;

2 - Kadın Baş Taşları

- a-** Bitkisel tepelikli , dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar,
- b-** Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar,
 - (1) Kitabesi, eğik dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar,
 - (2) Kitabesi, yatay dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar,
- c-** Alınlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar,
 - (1) Sivri Kemerli Olanlar,
 - (2) Yuvarlak Kemerli Olanlar,
 - (3) Dilimli Olanlar,
 - (4) Tepesi Ters V Biçiminde Düzenlenmiş Olanlar,

3- Ayak Taşları

- a-** Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar,
- b-** Alınlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar,
 - (1) Sivri Kemerli Olanlar,
 - (2) Yuvarlak Kemerli Olanlar,
 - (3) Ters V Biçiminde Tepelikli Olanlar,
- c-** Güneş motifi başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar,

4- Başlıklar

a- Kavuk

- (1) Çubuklu Başlıklı Şerit Sarıklı Kavuklar
- (2) Yuvarlak Başlıklı Şerit Sarıklı Kavuklar
- (3) Baklava Dilimli Başlıklı ve Sarıklı Kavuklar

b- Sarık

- (1) Kısa Başlıklı Sarıklar
- (2) Kısa Başlıklı Şeritli Sarıklar
- (3) Çapraz Eğimde Dilimli Sarıklar

c- Fes

- (1) Hamidiye Kalıplı Fesler
- (2) Aziziye Kalıplı Fesler
- (3) Mecidiye Kalıplı Fesler

d- Uzun Silindirik Başlık

e-Taç

- (1) Dört Terkli Taç

f- Kadın Fesi

1- ERKEK BAŞ TAŞLARI

Ferhat Paşa Camisi haziresinde yapmış olduğumuz çalışmada toplam 197 tane mezar taşı tespit edilmiştir. Bu 197 tane mezar taşından 49 tanesi²³ erkek baş taşıdır. Erkek baş taşları başlık, boyun, gövde ve varsa kaide kısımlarından oluşmaktadır. Ancak 11, 12 ve 18 nolu örnekler tipolojik özellikleri bakımından bu kurala uymaz. Bunlardan 6 tanesi 19.yy'ın ilk yarısına, 14 tanesi 19.yy'ın son yarısına, 9 tanesi 20.yy'ın ilk yarısına ve 1 tanesi de 20.yy'ın son yarısına aittir. 18 tane erkek baş taşının tarihleri çeşitli sebeplerden oluşan tahripten dolayı okunamamaktadır (Tablo1). Mevcut erkek baş taşlarının içinde en eski tarihli olanı M.1804 , en yakın olanı ise M.1962 tarihli örnektir. Bu hazirede yer alan erkek baş taşlarının sadece 6 tanesinde²⁴ vefat ettiği günü ayı ve yılı belirtilmiş diğerlerinde ise sadece vefat yılı yer almaktadır. Bu taşların hiçbirinde de yaşam sürelerine değinilmemiştir.

Mezar taşlarında kullanılan başlıklar sarık, kavuk, fes ve taç adı altında incelenmiştir. Gövde kısımlarının boyu ve eni kitabenin yazılışına göre değişmektedir. İncelemiş olduğumuz mezar taşları arasında en yüksek ve en geniş baş taşı 90 nolu mezar taşıdır. Gövde kısımlarında yer alan kitabeler eğik ya da yatay dikdörtgen çerçeveler içerisine her birine birer satır yazı gelecek şekilde yapılmıştır. Yalnız 17 no'lu örnekte bir çerçeve içerisine iki satır yazı yer almıştır. Bu örnek gibi Kastamonu Nasrullah Kadı Camisi'nde yer alan 1832 ve 1829 tarihli iki örnekte de aynı özellikler görülmektedir²⁵.

İncelediğimiz bu 49 erkek baş taşından 27 tanesinin²⁶ erkek baş taşının kitabesi eğik dikdörtgen çerçeveler biçiminde düzenlenmiştir. Bunlardan 97

²³ Örnek No: 2-3-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-20-21-22-23-27-29-31-35-37-39-40-41-42-45- 47-52-59-60-61-64-66-74-77-80-90-91-94-95-96-97-100-102-106-109-110

²⁴ Örnek No: 22-37-39-47-95-109

²⁵ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, Kastamonu Şehri Nasrullah Camisi, Yılanlı Camisi, Yakup Ağa Camisi ve Ahmed Dede Camisi Hazirelerindeki Mezar Taşları, Gazi Üniv.Sosyal Bil.Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, (Hazırlanmakta Olan Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

²⁶ Örnek No: 3-10-13-14-15-16-18-20-21-31-37-42-47-52-61-64-66-80-90-91-94-95-96-97-106-109-110

nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 13 tanesi²⁷ 19.yy'ın son yarısına ve 8 tanesi de²⁸ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 5 örnekte²⁹ tarih kısmı yok olmuştur. 16 tane³⁰ erkek baş taşının kitabesi ise yatay dikdörtgen çerçeveler içine yerleştirilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine bunlardan 5 tanesi³¹ 19.yy'ın ilk yarısına, 8 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına, 7 nolu örnek 20.yy'ın ilk yarısına ve 12 nolu örnekte 20.yy'ın son yarısına aittir. 7 örneğin de³² tarih kısımları yok olmuştur. 2 örnekte³³ kitabeye hiç yer verilmemiş, 4 örnekte de³⁴ aşınmadan dolayı var olan kitabeleri silinmiştir. Bu yüzden ayırdığımız bu iki gruptan herhangi birine dahil edilmemişlerdir.

Erkek baş taşlarının, form özelliklerine göre üç grup olarak tipoloji belirlenmiştir.

a- Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar;

Yapılan tipolojiye göre hazirede en çok kullanılan başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olarak ele aldığımız gruptur. Hazirede yer alan 49 erkek mezar taşından bu gruba ait toplam 44 adet³⁵ örnek bulunmaktadır. Bu örneklerin hepsinde değişik başlık türleri kullanılmıştır.

Gövde kısmı çoğunlukla yukarıdan aşağıya doğru daralarak iner ve gövdenin alt köşeleri kıvrımlar oluşturarak yada düz çizgilerle daraltılarak kaide ile birleştirilir. Bunlardan 7 tane³⁶ mezar baş taşının gövde kısmı tahrip edilip yarısı betona gömüldüğü için tam olarak özellikleri belirlenememiştir.

²⁷ Örnek No: 3-10-13-14-15-18-21-31-37-47-66-90-106

²⁸ Örnek No: 16-20-42-52-91-94-95-96

²⁹ Örnek No: 61-64-80-109-110

³⁰ Örnek No: 7-8-9-11-12-17-22-23-27-29-35-39-40-59-77-102

³¹ Örnek No: 9-22-27-39-40

³² Örnek No: 17-23-29-35-59-77-102

³³ Örnek No: 2-41

³⁴ Örnek No: 45-60-74-100

³⁵ Örnek No: 2-3-7-8-9-10-13-14-15-16-17-20-21-22-23-27-29-31-35-37-39-40-41-42-45-47-59-60-61-64-66-74-77-80- 90-94-95-96-97-100-102-106-109-110

³⁶ Örnek No: 45-74-77-80-97-100-109

Bu örneklerden 6 tanesi³⁷ 19.yy'ın ilk yarısına, 13 tanesi³⁸ 19.yy'ın son yarısına ve 8 tanesi de³⁹ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 17 adet⁴⁰ örneğin ise tarih kısımları çeşitli nedenlerden dolayı tahrip olduğundan okunamamıştır. Bu gruptaki erkek baş taşları, Osmanlı döneminde kullanılan en yaygın tiptir ve her yüzyılda İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yöresinde tercih edilmiştir. Bu grupta yer alan mezar taşlarını kitabelerinin yerleştirilme özelliklerine göre iki alt başlıkta inceledik.

(1) Kitabesi, eğik dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar;

49 erkek baş taşından 27 tane⁴¹ örneğin gövdesinde yer alan kitabe kısımları eğik dikdörtgen çerçeveler içerisine yerleştirilmiştir. Bunlardan 97 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 13 tanesi⁴² 19.yy'ın son yarısına, 8 tanesi ise⁴³ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 5 örnekte⁴⁴ tarih kısmı yok olmuştur. Buna göre bu mezar taşı grubuna ait en çok örnek 19.yy'ın son yarısında görülmektedir.

Bu grupta ele aldığımız 27 mezar taşının hepsinde gövde kısmında bulunan kitabeler eğik dikdörtgen çerçeveler içerisine birer satır gelecek şekilde yazılmıştır. 52 nolu örnek dışında bu grupta ele aldığımız örneklerin hepsi başlıklıdır. Gövdenin ön yüzüne, eğik dikdörtgen çerçeveler çizilmiş ve kitabe kısmı da bu çerçeveler içerisine yazılmıştır. Baş taşlarının 2 tanesinde⁴⁵ kitabenin alınlık kısmında süslemeye yer verilmiştir. Kastamonu şehrinde bulunan mezar taşlarının pek çoğunda bu mezar taşı tipinin

³⁷ Örnek No: 9-22-27-39-40-97

³⁸ Örnek No: 3-8-10-13-14-15-21-31-37-47-66-90-106

³⁹ Örnek No: 7-16-20-42-52-94-95-96

⁴⁰ Örnek No: 17-23-29-35-41-45-59-60-61-64-74-77-80-100-102-109-110

⁴¹ Örnek No: 3-10-13-14-15-16-18-20-21-31-37-42-47-52-61-64-66-80-90-91-94-95-96-97-106-109-110

⁴² Örnek No: 3-10-13-14-15-18-21-31-37-47-66-90-106

⁴³ Örnek No: 16-20-42-52-91-94-95-96

⁴⁴ Örnek No: 61-64-80-109-110

⁴⁵ Örnek No: 14-64

uygulandığı görülmektedir⁴⁶. Laqueur ve arkadaşları bu mezar taşlarını H-I, Başlıklı Ve Düz Cepheli, grubu içerisinde "Sağdan Sola Yükselen" adı altında alt başlıklara ayırarak inceleyip taşları kartuş ve formlarına göre gruplara ayırmışlardır⁴⁷.

(2) Kitabesi, yatay dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar;

İncelemiş olduğumuz mezar kitabelerinin içinde 49 erkek baş taşından 16 tanesinde⁴⁸ kitabenin yatay dikdörtgen çerçeveler içine yerleştirilmiş olduğunu görmekteyiz. Bunlardan 5 tanesi⁴⁹ 19.yy'ın ilk yarısına, 1 tanesi⁵⁰ 19.yy'ın son yarısına, 1 tanesi⁵¹ 20.yy'ın ilk yarısına, 1 tanesi de⁵² 20.yy'ın son yarısına aittir. 7 tane⁵³ mezar taşında tarih kısmı okunamadığı için tarih belirlenememiştir.

Bu grupta ele aldığımız 16 mezar taşının hepsi düz cepheli ve gövde kısmında bulunan kitabeler yatay dikdörtgen çerçeveler içerisine birer satır gelecek şekilde işlenmiştir. Yalnız 1 tane⁵⁴ örnekte bir çerçeve içine iki satır yazı gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu örnek de aşınmadan dolayı yazılarında silinmelere maruz kaldığı için tam olarak okunamamaktadır. Bu örneğe benzer örnekte Kastamonu Nasrullah Kadı Camisi haziresinde yer alan M.1832 ve M.1829 tarihli mezar taşlarında görülmektedir.⁵⁵ Yazıları yatay çerçevelerin içine yerleştirilmiş kitabelere yine Kastamonu Saray Camisi haziresi 1803 tarihli mezar taşı, Kastamonu

⁴⁶ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, **a.g.t**, Ankara 2007.

⁴⁷ Jean-Louis BAQUE-GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATIN, **a.g.m.** 197-199

⁴⁸ Örnek No: 7-8-9-11-12-17-22-23-27-29-35-39-40-59-77-102

⁴⁹ Örnek No: 9-22-27-39-40

⁵⁰ Örnek No: 8

⁵¹ Örnek No: 7

⁵² Örnek No: 12

⁵³ Örnek No: 17-23-29-35-59-77-102

⁵⁴ Örnek No: 17

⁵⁵ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, **a.g.t**, Ankara 2007.

Nasrullah Kadı Camisi haziresi 1834 tarihli mezar taşı, Göynük Akşemsettin Türbesi haziresi'nde bulunan IV/1 Env. Nolu 1793 tarihli mezar taşı⁵⁶, İstanbul Cafer Paşa Türbesin'de bulunan 1870 tarihli mezar taşı⁵⁷, Trabzon Akçaabat ilçesi Derecik Beldesi Bahçelievler mezarlığında bulunan 1700 tarihli mezar taşı da pek çok örnek gibi form açısından bu gruba girmektedir. Bu durumdan da anlaşıldığı gibi her yüzyılda bu form tipine sahip örnekler çeşitli bölgelerde görülebilmektedir.

Bu grupta sadece 1 örnekte⁵⁸ kitabenin üstünde alınlık kısmında süsleme görülmektedir.

b- Başlıklı, kareye yakın dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar;

Örnek No: 18

Bu gruba ait tek örnekle karşılaşmaktayız. 1893 tarihli bu mezar taşında başlık olarak çok belirgin olmayan ancak kitabesinde belirtilen mesleğinden de anlaşılabileceği gibi tarikat mensuplarının taktığı bir başlık örneği olmasından dolayı başlıklı grubu içinde değerlendirdik. Gövde kısmındaki kitabesi eğik dikdörtgen çerçeveler şeklindedir.

⁵⁶ H.Örcün BARIŞTA, "Göynük Akşemsettin Türbesi Haziresindeki Mezar

Taşları", **19.Araştırma Sonuçları Toplantısı** 1.Cilt, 28 Mayıs-1 Haziran 2001, Ankara, s.124

⁵⁷ H.Örcün BARIŞTA, "İstanbul –Eyüpsultan Cafer Paşa Türbesi Kazısı ve Bitkisel Bezemeli Mezar Taşları Üzerine" , **Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IV.**, (5-7 Mayıs), (İstanbul 2000), 252-275.

⁵⁸ Örnek No: 7

1- c-Silindirik gövdeli olanlar;

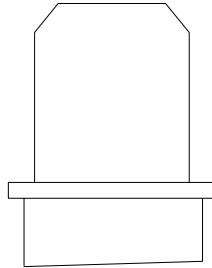
Bu gruba ait tek örnek⁵⁹ vardır. Bu da sadece baş taşıdır. 1909 tarihli. Laqueur ve arkadaşları bu grubu “Başlıksız Yuvarlak Cephe” adı altında H III grubu içinde değerlendirmeye almışlardır⁶⁰. İncelediğimiz hazirede yer alan tek silindirik gövdeli mezar baş taşı başlıksızken, yine Kastamonu da Saray Camisi haziresi’nde yer alan 1911 tarihli mezar taşı örneği başlıklıdır. Bu gruba Kastamonu Hepkebirler Camisi haziresi’nde bulunan 1909 tarihiyle 20.yy’ın ilk çeyreğine ait mezar taşı da örnek verilebilir⁶¹.

Giresun ili sahil şeridinde yer alan beş silindirik mezar taşında da başlık kullanılmamıştır. Bu mezar taşlarında 1 örnek 20.yy’a diğerleri ise 19.yy’ın son yarısına aittir⁶².

d- Başlıksız, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar;

Bu gruba üç mezar taşını dahil ettik. Bunlardan 52 nolu mezar taşının oluşan tahripten dolayı başlık kısmının kırılmış olması ve sadece gövde kısmının kalmış olmasından dolayı bu gruba dahil edilmiştir. 11 ve 12 nolu mezar taşları da büyük ihtimalle mevcut olan eski mezar taşlarının yerine yenilerinin yapılmasından kaynaklı olarak form özellikleri bakımından farklılık göstermektedir. Bu iki örneğinde tipolojisinin bu şekilde yapılması uygun bulunmuştur.

Örnek No:12

⁵⁹ Örnek No: 91

⁶⁰ Jean-Louis BAQUE-GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATİN , a.g.m.201

⁶¹ Filiz CANYURT., Kastamonu Şehri İsmail Bey Külliyesi, Saray Camisi, Hepkebirler Camisi, Muzafferiddin Gazi Türbesi Hazirelerinde Bulunan Mezar Taşları, Gazi Üniv.Sosyal Bil.Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2007 Ankara ,s 42-104

⁶² Gazanfer İLTAR, Giresun İli Sahil Şeridindeki Mezar Taşları, Gazi Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans tezi ,Ankara 2005.

2- KADIN BAŞ TAŞLARI

Kadın baş taşlarının hepsi dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olup başlık, boyun, bazılarında alınlık, gövde ve kaideden oluşmaktadır. Tezimizde incelediğimiz 197 mezar taşından 37 tanesi⁶³ kadın baş taşıdır. Bunlardan 4 tanesi⁶⁴ 19.yy'ın ilk yarısına, 12 tanesi⁶⁵ 19.yy'ın son yarısına ve 14 tanesi de⁶⁶ 20.yy'ın ilk yarısına aittir(Tablo1). 7 tane⁶⁷ örnekte ise baş taşlarında oluşan tahripten dolayı tarih silinmiştir. Hazirede yer alan kadın baş taşlarının okunabilenler içinde en erken tarihli olanı 1811 tarihiyle 104 nolu örnek, en geç tarihli olanı ise 1915 tarihiyle 48 nolu örnektir. 10 örnekte⁶⁸ mezar taşında vefat günü, ayı ve tarihi belirtilmiş, diğerlerinde ise sadece vefat yılına değinilmiştir. Erkek baş taşlarında olduğu gibi kadın baş taşlarında da yaşam sürelerine yer verilmemiştir.

Kadın baş taşlarının tipolojisi başlıklarına göre yapılmıştır. 82 , 84 ve 92 nolu baş taşları, başlık ve gövdenin üst kısmı kırık olduğu için herhangi bir başlık tipolojisi içine konulmamış sadece başlığı kırık, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olarak ele alınıp sadece katalogda yer almıştır. Bu duruma göre kadın baş taşları, bitkisel tepelikli, başlıklı ve alınlıklı olmak üzere üç grupta incelenmiştir.

Kadın baş taşlarında da erkek baş taşlarında olduğu gibi gövde kısımlarının boyu ve eni kitabenin yazılışına göre değişmektedir. Gövde kısımlarında yer alan kitabeler eğik ya da yatay dikdörtgen çerçeveler içerisine her birine birer satır yazı gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Sadece 88 nolu baş taşında kitabe dikdörtgen çerçeveler kullanılmadan doğrudan taşın

⁶³ Örnek No:1-4-5-6-24-30-32-33-34-36-38-44-46-48-49-53-62-63-67-68-73-75-81-82-84-86-87-88- 92-93-99-103-104-107-108-111-113

⁶⁴ Örnek No: 1-24-30-38

⁶⁵ Örnek No: 4-6-9-35-36-46-62-63-67-73-81-82

⁶⁶ Örnek No: 33-48-49-53-68-84-86-87-88-92-93-99-108-111

⁶⁷ Örnek No: 32-34-44-75-103-104-107

⁶⁸ Örnek No: 4-48-49-68-84-86-87-88-92-99

üzerine yazılmıştır. Bu kadın baş taşları arasında Türkçe olarak yazılan tek örnektir.

a- Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar;

İncelediğimiz hazirede yer alan 37 tane kadın baş taşından 10 tanesi⁶⁹ bu gruba aittir. Bunlardan 4 tanesi⁷⁰ 19.yy'ın son yarısına, 4 tanesi⁷¹ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 2 tanesinin⁷² ise tarih kısımları tahrip olduğundan okunamamıştır⁷³.

Bitkisel tepelikli olarak ele aldığımız bu baş taşlarında, farklı bitkisel süslemelerle başlıklar oluşturulmuştur. Buna göre hazirede yer alan bu başlıklarda kendi içlerinde iki gruba ayrılacak örnekler saptanmıştır. Bunlardan 8 tanesi⁷⁴ gül demeti şeklinde , 2 tanesi⁷⁵ ise akantus yapraklarından oluşan kompozisyonun iki yana yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Laqueur ve arkadaşları bu grubu, "Başlık Yerine Demetli" adı altında F X grubu içinde ele almışlardır⁷⁶. Gül demeti şeklinde olan mezar taşlarını İstanbul Beyazıtta da görmek mümkündür. Yerinde görülen Bodrum Sualtı Arkeoloji müzesinde de benzer başlıkta 1891 tarihli bir örnek karşılaşılmıştır. Bu kadın baş taşı örneğine, İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde sıkça karşılaşmak mümkündür.

⁶⁹ Örnek No: 4-46-49-62-63-68-87-99-103-104

⁷⁰ Örnek No: 4-46-62-63

⁷¹ Örnek No: 49-68-87-99

⁷² Örnek No: 103-104

⁷³ Gülgün, ELİTEZ, Türk Mezar Taşlarında Bitki Motifleri, Mimar Sinan Üniv.Sos.Bil.Enst.Yüksek Lisans Tezi, 1996 İstanbul, s.53

⁷⁴ Örnek No: 46-49-62-68-87-99-103-104

⁷⁵ Örnek No: 4-63

⁷⁶ Jean-Louis BAQUE-GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATİN , **a.g.m.** 214

Örnek No: 4

Örnek No: 49

Örnek No: 6

b- Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar;

İncelenen hazire içinde bulunan 37 kadın baş taşından bu gruba ait 3 tane⁷⁷ örnek vardır. Örneklerin üçü de 19.yy'ın ilk yarısına aittir. Bu üç örnekte de herhangi bir süsleme unsuru görülmemektedir. 2 mezar taşlarının başlığı festir. Laqueur ve arkadaşları bu grubu " Başlıklı " adı altında F I grubu içinde değerlendirmiştir⁷⁸. 1849 tarihli 1 nolu mezar taşı ile 1841 tarihli 30 nolu mezar taşının başlığı arasında form açısından çok belirgin fark olmamakla birlikte, 1 nolu örneğin 30 nolu örneğe göre üst çapı alt çapına oranla daha geniştir. İki başlık arasındaki en önemli fark 30 nolu örneğin üst kısmında tepelik bulunmasıdır. Kadın feslerini erkek feslerinden ayıran fark, kadın feslerinin üst çapının, alt çapına göre daha geniş tutulmasıdır. Bu gruba örnek Hepkebirler Camisi haziresinde bulunan 1854 tarihli mezar taşı verilebilir⁷⁹.

24 nolu mezar taşının başlığı ise diğerlerinden farklılık gösterir. 1830 tarihli olan bu örnekte başlığın tepe kısmı hafif bombeli bırakılarak aşağıya doğru yatay dilimler oluşturacak şekilde genişlemektedir. Boyunla başlık arasında gül motifi olacağını düşündüren bir kabartı yer almaktadır. Giresun

⁷⁷ Örnek No: 1-24-30

⁷⁸ Jean-Louis BAQUE-GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATIN , a.g.m.212

⁷⁹ Filiz CANYURT, a.g.t., Ankara 2007.

sahil şeridinde yer alan mezar taşları arasında 6 örnek bu gruba dahildir⁸⁰. Yerlerinde gidilip görülen, İstanbul Şeyh Mustafa Devati Türbesi Haziresi'nde yer alan 1831 tarihli örnek ile İstanbul Şeyh Ebu'l-Vefa Camisi Haziresi'nde bulunan 1851 tarihli örneği bu grup içinde göstermek mümkündür. Görüldüğü gibi değişik yerlerde karşımıza çıkan bu örnekler, aynı yüzyıla aittir.

Örnek No: 1

Örnek No: 24

Örnek No: 30

(1) Kitabesi, eğik dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar;

37 kadın baş taşının içinden 28 örnekte⁸¹ kitabe kısımları eğik dikdörtgen çerçeveler şeklinde yerleştirilmiştir. Bunlardan 1, 82 ve 104 nolu örnekler 19.yy'ın ilk yarısına, 8 örnek⁸² 19.yy'ın son yarısına ve 10 örnekte⁸³ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. Geriye kalan örneklerde de tarih yoktur. Bu örnekler kitabeye birer satır yazı gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

⁸⁰ Gazanfer İLTAR, a.g.t. Ankara, 2005, 368-369

⁸¹ Örnek No: 1-4-5-6-32-33-36-44-48-53-62-67-68-73-75-81-82-84-86-87-92-93-99-103-104-107-108-111

⁸² Örnek No: 4-5-36-62-67-68-73-93

⁸³ Örnek No: 32-48-53-84-86-87-92-99-108-111

(2) Kitabesi, yatay dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar;

37 kadın baş taşının içinden 9 örnekte⁸⁴ kitabe kısımları yatay dikdörtgen çerçeveler şeklindedir. Bu örneklerden 24, 30 ve 38 nolu örnekler 19.yy'ın ilk yarısına, 46 ve 63 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, 49 ve 88 nolu örnekler 20.yy'ın ilk yarısına aittir. Diğer örneklerde ise tarih yoktur.

c-Alınlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar;

Bu gruptaki mezar taşlarında başlık veya tepelik kısımları yerine alınlık dediğimiz bazı örneklerde çeşitli süsleme kompozisyonları görülürken bazılarında boş bırakılmış kısımlar yer almıştır. Bu grup kemer çeşitlerine göre dört farklı tipe ayrılmıştır.

(1) Sivri Kemerli Olanlar;

37 tane kadın baş taşından bu grupta 6 adet⁸⁵ örnek yer almaktadır. 1 tanesi⁸⁶ 19.yy'ın son yarısına ve 5 tanesi de⁸⁷ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 93 nolu örnekte alınlık kısmı boş bırakılmışken diğer örneklerde çeşitli bezemeler görülmektedir. 33, 53 ve 108 nolu örneklerde stilize edilmiş akant yaprakları görülürken, 48 ve 73 nolu örneklerde birbirine benzerlik gösteren kır çiçeği motifi işlenmiştir. Burada 48 nolu örnekte üç tane kır çiçeği açılmış yedi tane de tomurcuk olarak bir dalın üstünde yaprakların arasına yerleştirilmişken, 73 nolu örnekte ise ortaya

Örnek No: 48 yerleştirilen bir tane kır çiçeğinin iki yanına stilize edilmiş iki dal yaprak motifiyle kompozisyon oluşturulmuştur.

⁸⁴ Örnek No: 24-30-34-38-46-49-63-88-113

⁸⁵ Örnek No: 33-48-53-73-93-108

⁸⁶ Örnek No: 73

⁸⁷ Örnek No: 33-48-53-93-108

(2) Yuvarlak Kemerli Olanlar;

37 tane kadın baş taşından bu gruba ait hazirede 8 tane⁸⁸ örnek bulunmaktadır. Laqueur ve arkadaşları bu tipteki örnekleri “Silmeli Kemer Şeklinde” isimlendirmiş ve FV 2 grubu içinde değerlendirmişler⁸⁹. Bunlardan 4 tanesi⁹⁰ 19.yy’ın son yarısına, 2 tanesi⁹¹ 20.yy’ın ilk yarısına aittir. Tarih kısımlarının tahrip olmasından dolayı 2 örnekte⁹² tarih tespiti yapılamamıştır.

Bu grupta yer alan baş taşlarının tamamında alınlık stilize edilmiş akant (kenger) yapraklarıyla süslenmiştir.

Örnek No: 36

Örnek No: 67

Örnek No: 11

⁸⁸ Örnek No: 5-6-32-36-44-67-86-111

⁸⁹ Jean- Louis BAQUE- GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATİN , a.g.m.213.

⁹⁰ Örnek No: 5-6-36-67

⁹¹ Örnek No: 86-111

⁹² Örnek No: 32-44

(3) Dilimli Kemerli Olanlar;

Bu gruba ait iki örnek bulunmaktadır. Bunlardan birisi 1849 tarihiyle 38 nolu örnek, diğeri ise duvar dibine dayalı olan ancak tarih kısmı tahrip olan 113 nolu örnektir. Laqueur ve arkadaşları çalışmalarında bu tipteki örnekleri “Çok Dilimliler “ adı altında F IV grubunda incelemişlerdir⁹³. İki örnekte de herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamıştır. Nasrullah Camisi güney haziresinde bu Örnek No:38 gruba ait iki örnek bulunmaktadır⁹⁴.

(4) Tepesi Ters V Biçiminde Düzenlenmiş Olanlar;

37 tane kadın baş taşından bu grup içinde incelediğimiz 5 örnek⁹⁵ vardır. Bunlardan 81 nolu örnek 19.yy’ın son yarısına, 88 nolu örnekte 20.yy’ın ilk yarısına aittir. 3 tane⁹⁶ örneğin ise tarihleri belirlenememiştir.

Bu örneklerin içinde sadece 81 nolu kadın baş taşında süsleme unsuruna rastlanmaktadır. Ancak 1878 tarihli bu örneğin alınlık kısmının bir bölümü aşınmadan dolayı tahrip olmuştur. Belirgin olan kısımlarından stilize edilmiş akantus yapraklarının olabileceği düşünülmektedir. Diğerlerinde ise alınlık kısımları boş bırakılmıştır. 88 nolu baş taşı ise mozaik betondan yapılmış ve kadın taşları arasında Türkçe yazılmış tek örnektir. Bu örnek büyük bir ihtimalle kırılan mezar taşının yerine yeniden yapılmış ve yazısı da günümüz Türkçesine çevrilerek yazılmıştır.

Laqueur ve arkadaşları bu tipteki örnekleri “Beşgen” adı ile F-II olarak ele almışlardır⁹⁷. Kastamonu Yılanlı Camisi Haziresinde iki örnek bu tiptedir. İki örnekte 19.yy’a aittir. Yine Kastamonu Nasrullah Camisi haziresinde de bir

⁹³ Jean- Louis BAQUE- GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATİN , **a.g.m.**213.

⁹⁴ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, **a.g.t.**, 2007 Ankara

⁹⁵ Örnek No: 34-75-81-88-107

⁹⁶ Örnek No: 34-75-107

⁹⁷ Jean- Louis BAQUE- GRAMMOND, Hans Peter LAQUEUR, Nicolas VATİN , **a.g.m.**212.

örnekte bu tip görülmüştür⁹⁸. Giresunda da bu tipte 12 örnek bulunur. Bunlardan 6 tanesi 18.yy'a, 6 tanesi de 19.yy'a ait örneklerdir⁹⁹. Başka bir örnek ise Balıkesir Şeyh Lütfullah Camisi Haziresinde bulunan 1781 tarihli mezar taşıdır¹⁰⁰.

3- AYAK TAŞLARI

Ayak taşları olarak ele aldığımız grupta hazirede toplam incelediğimiz 197 mezar taşından 61 örnekte görülmüştür. 54 tanesinde hem baş hem de ayak taşı yer almaktadır. Bu 54 mezar taşının 30 tanesi erkek , 24 tanesi kadın mezarıdır. 15 tane mezar taşına sonradan ayak taşı eklenmiştir. Oldukça basit bir formda yapılmış olan bu mezar taşlarının 7 tanesi kadın¹⁰¹, 8 tanesi de erkek¹⁰² mezar taşıdır. 18 tane mezar taşında da ayak taşı bulunmamaktadır. Bunlardan 7 tanesi kadın¹⁰³, 11 tanesi erkek¹⁰⁴ mezarıdır. 3 örnekte¹⁰⁵ ayak taşının tepelik kısımlarının kırık olduğu görülmektedir. 7 örnekte¹⁰⁶ ise sadece ayak taşı mevcut olup baş taşları kayıptır. 16 mezar taşının da¹⁰⁷ tahrip edilip yerine yenilerinin yerleştirilmesinden dolayı kime ait oldukları belirlenememiştir(Tablo 4).

Ayak taşları da kendi içinde alınlıklı, bitkisel tepelikli ve güneş motifi başlıklı olarak 5 tipte değerlendirilmeye alınmıştır.

⁹⁸ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, **a.g.t.**, Ankara 2007

⁹⁹ Gazanfer İLTAR, **a.g.t.**, Ankara, 2005,372.

¹⁰⁰ Necmi ÜLKER , " Balıkesir Şeyh Lütfullah Camisi Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII-XXyy)

8.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1990,s.459.

¹⁰¹ Örnek No: 1-32-34-36-53-92-99

¹⁰² Örnek No: 2-7-21-37-52-61-96-100

¹⁰³ Örnek No: 5-44-62-63-67-75-86

¹⁰⁴ Örnek No: 9-10-11-12-23-45-47-59-60-80-97

¹⁰⁵ Örnek No: 13-84-91

¹⁰⁶ Örnek No: 69-70-71-72-101-105-112

¹⁰⁷ Örnek No: 19-25-26-28-43-51-54-55-56-57-58-78-79-83-85-89

**a- Bitkisel Tepelikli, Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen
Gövdeli Olanlar;**

İncelemiş olduğumuz örnekler arasında 4 tanesi¹⁰⁸ bu tipte ayak taşı olarak karşımıza çıkar. Bunlardan 1 tanesi (49 nolu) kadın, diğer 3 tanesi de erkek¹⁰⁹ ayak taşıdır.

Bu ayak taşlarından 1 tanesi'nde (35 nolu) tarih bulunmazken diğer 3 tanesi¹¹⁰ 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

1 örnekte (35 nolu) selvi ve gül motifi, 1 örnekte (16 nolu) lale ve gül motifi , 2 örnekte de¹¹¹ vazodan çıkan gül dalı motifi süsleme olarak yer almaktadır. Hepsinde de gül motiflerinin yerleştirilmesiyle oluşturulmuş tepelik kısımları bulunur.

Örnek No: 16

Örnek No: 49

Örnek No: 94

¹⁰⁸ Örnek No:16-35-49-94

¹⁰⁹ Örnek No: 16-35-94

¹¹⁰ Örnek No: 16-49-94

¹¹¹ Örnek No: 49-94

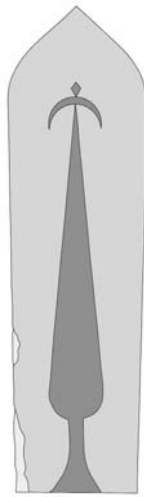
b- Alınlıklı, Dikdörtgen Kesitli Ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar;

Bu gruptaki ayak taşlarında da tepelik kısımları yerine alınlık dediğimiz kısımlar yer almıştır. Bu gruptaki ayak taşları, alınlıkların içinde bulunduğu kemer çeşitlerine göre üç farklı tipe ayrılmıştır.

(1)- Sivri Kemerli Olanlar;

İncelediğimiz 61 ayak taşı örneği içinde, 17 örnekte¹¹² bu tipte ayak taşı incelenmiştir. Bunlardan 8 tanesi kadın¹¹³, 6 tanesi erkek¹¹⁴, 3 tanesi de¹¹⁵ kime ait olduğu belli olmayan ayak taşlarıdır.

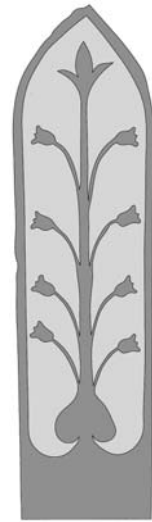
Bu tipteki ayak taşlarından, 1 örnek (40 nolu), 19.yy'ın ilk yarısına, 5 örnek¹¹⁶ 19.yy'ın son yarısına ve 5 örnekte¹¹⁷ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 6 örneğin¹¹⁸ ise tarihleri belirlenememiştir.

Örnek No: 40

Örnek No: 68

Örnek No: 82

¹¹² Örnek No: 15-20-31-40-41-43-46-48-68-71-81-82-84-90-103-104-108

¹¹³ Örnek No: 46-48-81-82-84-103-104-108

¹¹⁴ Örnek No: 15-20-31-40-41-90

¹¹⁵ Örnek No: 43-68-71

¹¹⁶ Örnek No: 15-31-46-81-90

¹¹⁷ Örnek No: 20-48-68-84-108

¹¹⁸ Örnek No: 41-43-71-82-103-104

Bu ayak taşlarında çeşitli süsleme kompozisyonları görülmektedir. Bunlardan 3 örnekte kıvrık dal¹¹⁹, 1 örnekte (20 nolu) gül dalı, 1 örnekte kır çiçeği (41 nolu), 2 örnekte (40 ve 90 nolu) servi, 2 örnekte (71 ve 84) lale gibi örneklerle karşılaşmaktayız.

(2)- Yuvarlak Kemerli Olanlar;

Hazirede yer alan 61 ayak taşından, 8 tanesi¹²⁰ bu grup içinde incelenmiştir. Bunlardan 4 tanesi kadın¹²¹, 4 tanesi de erkek¹²² ayak taşıdır.

1 örnek (24 nolu) 19.yy'ın ilk yarısına, 1 örnek (66 nolu) 19.yy'ın son yarısına, 3 örnekte¹²³ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 3 örnek te¹²⁴ ise tarih kısmı tahrip olmuştur. Bunlardan 102 nolu örnekte tarih kısmına yer verilmemesinden, diğer 2 örneğin de tahrip olmasından dolayı tarihleri yoktur.

Bu tipteki örnekler de 1 tane (24 nolu) asma ve selvi motifi, 1 tane (87 nolu) gül dalı motifi, 2 tane¹²⁵ ay yıldız ve soyut yaprak motifi, 1 tane(102 nolu) kıvrık dal motifi süsleme olarak kullanılmış

Örnek No: 42 3 örnekte¹²⁶ ise süsleme unsuru görülmemiştir.

(3)- Ters V Biçiminde Tepelikli Olanlar;

İncelediğimiz 61 ayak taşı örneği içinde, 23 tane ayak taşı bu tiptedir. Bunlardan 8 tanesi kadın¹²⁷, 11 tanesi erkek¹²⁸, 4 tanesi¹²⁹ de kime ait olduğu belli olmayan ayak taşlarıdır.

¹¹⁹ Örnek No: 46-68-103

¹²⁰ Örnek No: 24-42-65-66-77-87-102-111

¹²¹ Örnek No: 24-65-87-111

¹²² Örnek No: 42-66-77-102

¹²³ Örnek No: 42-87-111

¹²⁴ Örnek No: 65-77-102

¹²⁵ Örnek No: 42-111

¹²⁶ Örnek No: 65-66-77

¹²⁷ Örnek No: 4-6-30-33-38-73-88-107

¹²⁸ Örnek No: 3-17-22-27-29-39-64-95-106-109-110

¹²⁹ Örnek No: 72-101-105-112

Bu ayak taşları arasında 5 tanesi¹³⁰ 19.yy'ın ilk yarısına, 5 tanesi¹³¹ 19.yy'ın son yarısına ve 3 tanesi de¹³² 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 10 tane¹³³ ayak taşında da ya oluşan tahripten ya da tarih kısımlarının olmamasından dolayı tarihleri belirlenememiştir.

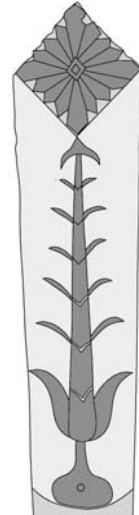
Bu tipteki ayak taşlarından 2 örnekte¹³⁴ hurma ağacı, 2 örnekte¹³⁵ selvi, 1 örnekte (88 nolu) asma yaprağı ve üzüm, 2 örnekte¹³⁶ kıvrık dal ve kır çiçeği, ve 1 örnekte (73 nolu) gül ağacı süsleme olarak kullanılmıştır. 13 tane¹³⁷ ayak taşında ise herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Örnek No: 4

Örnek No: 33

Örnek No: 64

¹³⁰ Örnek No: 22-27-30-38-39

¹³¹ Örnek No: 3-4-6-73-106

¹³² Örnek No: 33-88-95

¹³³ Örnek No: 17-29-64-72-101-105-107-109-110-112

¹³⁴ Örnek No: 4-22

¹³⁵ Örnek No: 64-112

¹³⁶ Örnek No: 33-101

¹³⁷ Örnek No: 3-6-17-27-29-30-38-39-95-105-106-107-109

c- Güneş Motifi Şeklinde Başlıklı, Dikdörtgen Kesitli ve Düşey Dikdörtgen Gövdeli Olanlar;

Bu tip sadece 2 örnekte¹³⁸ görülmüştür. 2 örnekte erkek ayak taşıdır. İkisinde 19.yy'ın son yarısına aittir.

1870 tarihli 8 nolu örneğin gövde kısmı kıvrık dalların arasına yerleştirilen kır çiçeklerinden oluşurken, 1877 tarihli 14 nolu örneğin gövde kısmında ise kıvrık dalların arasına yerleştirilen lale motifleri ile süsleme oluşturulmuştur.

Başlığı ise iki örnekte de barok üslubunun belirgin özelliği olan S ve C kıvrımlarından oluşan bir konsol taşımaktadır. 14 nolu örnekte, konsolda s ve c kıvrımları oluşturan akant yaprakları

Örnek No:8 kullanılmıştır. Balıkesir Şeyh Lütfullah Camisi haziresi'nde 1895 tarihli olan mezar taşı ile¹³⁹, İstanbul EğriKapı Mezarlığında¹⁴⁰, Erzurum Esat Paşa Haziresi'nde¹⁴¹ ve Konya Müzesi'nde de¹⁴² bu başlık tipi kullanılmıştır.

4- BAŞLIKLAR

Başlık, çeşitli amaçlarla başa giyilen nesnelere verilen genel bir isimdir. Başlıklar genellikle deri, keçe, kumaş ve çuhadan içine pamuk doldurularak dikilen bezlerden yapılmaktadır¹⁴³. Osmanlı Türklerinde baş giyimleri dönemlere göre pek çok şekil almıştır. Bunlara Farsça başı örten anlamına gelen serpuş da denilmiştir¹⁴⁴.

Osmanlılarda festen önce giyilen kavuklar genellikle sarıklı olduğu için sarık, kavuk ile aynı anlamda kullanılmıştır¹⁴⁵. II. Mahmut'un kıyafet kanunun

¹³⁸ Örnek No: 8-14

¹³⁹ Nemci ÜLKER, a.g.m, 1990, s473, Ankara

¹⁴⁰ Sırrı AKINCI, Hayat Mecmuası, C.2, S10, 1969. s56

¹⁴¹ Zeki BAŞER, Erzurum Eski Mezarlıkları ve Resimli Mezar Taşları, Ankara, 1973

¹⁴² Mehmet ÖNDER, "Sanat Tarihimizde Mezar Taşları", Türk Sanatı, C.2, S.22, s.4

¹⁴³ Halit ÇAL, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar taşlarında Başlıklar", Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu III, (İstanbul 1998), 213.

¹⁴⁴ Celal Esad ARSEVEN, "Baş Giyimi- Baş Giyeceği", Sanat Ansiklopedisi I, İstanbul 1983, 184

¹⁴⁵ Celal Esad ARSEVEN, a.g.e.C:4, 1767.

uygulamaya başlamasıyla bu başlıkların yerini fesler almıştır. Osmanlıların 16. yüzyılda Kuzey Afrika'yı alması ile fesin de Türk kültürüne girmiş olabileceği kabul edilmektedir. 1827 yılında askerlerin resmi başlığı olarak kabul edilmiş ve 1829 yılında nizamnamesi yayımlanmıştır¹⁴⁶. Prof. Dr. Halit ÇAL, makalesinde Makedonya'nın Ohri şehrindeki Haydarpaşa Camisi'nin haziresinde 1563 tarihli fes biçiminde başlığı olan bir mezar taşı tespit ettiklerini belirterek, fese benzer başlıkların 1827 yılından önce de Osmanlı toplumunda kullanılmış olabilme ihtimalinin araştırılması gerektiğine değinmiştir¹⁴⁷.

Prof. Dr. Halit ÇAL'ın makalesinde biçimlenmede sarığın hakim olduğu başlıklar sarık, başlığın hakim olduğu başlıklar kavuk adı altında gruplandırılmıştır¹⁴⁸. Bu görüş dışında Laqueur'ın başlıklarla ilgili tipolojisinden¹⁴⁹, Kader YER'in Trabzon Sülüklü mezar taşları¹⁵⁰ ve Gazanfer İLTAR'ın Giresun mezar taşları ile ilgili tezleri¹⁵¹ dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda tezimize konu olan hazirede kullanılan başlıklar, sarık, fes, başlık ve taç olmak üzere dört gruba ayrılmıştır.

Araştırmasını yaptığımız hazirede toplam 49 erkek baş taşının 46 tanesi başlıklıdır¹⁵². Bunlardan silindirik gövdeli 91 nolu örnek, 11, 12 ve 18 nolu örneklerde mezar taşı tiplerinden dolayı başlık kullanılmamıştır.

a- Kavuklar

Yüzü çuhadan olan, içte bez astarı bulunan bez ve astar arasına pamuk yerleştirilerek, çeşitli geometrik şekiller oluşturacak şekilde dikilip, üzerine

¹⁴⁶ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar,s. 211-212.

¹⁴⁷ Halit ÇAL, İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar ,s.211-212.

¹⁴⁸ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar ,s.209-225.

¹⁴⁹ Hans –Peter LAQUEUR,Hüve'İ- **Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları**, İstanbul 1997.

¹⁵⁰ Kader YER, Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığındaki 18. Yüzyıl Mezar Taşları,G.Ü. Sos. Bil. Ens. Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004

¹⁵¹ Gazanfer İLTAR, **a.g.t.** (Ankara, 2005).

¹⁵² Örnek No: 2-3-7-8-9-10-13-14-15-16-17-20-21-22-23-24-27-29-31-35-37-39-40-41-42-45-47-59-60-61-64-66-74-77-80-90-91-94-95-96-97-100-102-106-109-110

ince bezlerden sarık sarılan başlıklara kavuk denilmektedir. Kavuklarda üzerine sarık sarılan kısım büyük ölçüde görünmektedir¹⁵³. İncelenen hazirede yer alan kavuklar tiplerine göre üç gruba ayrılmıştır.

(1)- Çubuklu Başlıklı Şerit Sarıklı Kavuklar;

Bu tipte sarığın dışında kalan başlık kısmı büyük ölçüde görülmektedir. Bu gruba ait tezimizde sadece 1 örnek¹⁵⁴ yer almaktadır. Tarih kısmı tahrip olan bu mezar taşında meslek belirtilmemiştir. İstanbul Eyüp'te 19.yy.ın ilk yarısında tercih edilen bu tipte 22 örnek bulunur. Orta dereceli memurlar ve bunların yanı sıra esnaftan kişiler de bu başlığı kullanmışlardır¹⁵⁵. Giresun'da bu tipte 2 örnek bulunmaktadır. Bu örneklerde meslek adı belirtilmemiştir¹⁵⁶. Amasya'da ise 1768 ve 1797 tarihli 2 örnek bu tiptedir¹⁵⁷.

(2)- Yuvarlak Başlıklı Şerit Sarıklı Kavuklar;

46 mezar taşında görülen başlık içinde bu tipte 4 tane¹⁵⁸ örnek bulunmaktadır. Prof. Dr. Halit ÇAL makalesinde, oval başlıklar adında bu tür örnekleri gruplamış ve bu gruptan Eyüp'te 6 örnek bulunduğunu belirtmiştir¹⁵⁹. Laqueur ise kitabında bu gruba I Tipi olarak yer vermiştir. İstanbul'da bu grupta 106 örnek bulunduğunu ve bu kavuğu takanların genellikle küçük dereceli ulema ve orta kademedeki kadılar, imamlar ve derviş ile şeyhler olduğunu belirtmiştir¹⁶⁰.

¹⁵³ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar,s. 209

¹⁵⁴ Örnek No: 29

¹⁵⁵ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar,s. 209-225.

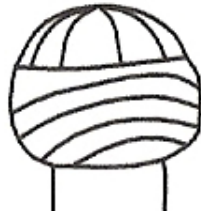
¹⁵⁶ Gazanfer İLTAR, **a.g.t.** Ankara, 2005,s.358.

¹⁵⁷ Günnur AYDOĞDU, Amasya Mezar Taşları,G.Ü. Sos. Bil. Ens. Sanat Tarihi Anabilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi,Ankara 1997.

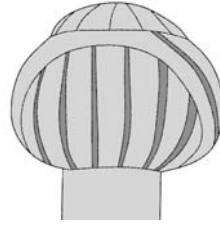
¹⁵⁸ Örnek No: 2-9-23-27

¹⁵⁹ Halit ÇAL, İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar,s. 211.

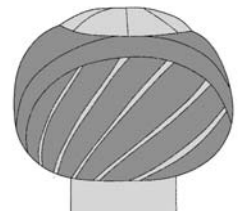
¹⁶⁰ Hans –Peter LAQUEUR, **Hüve'l- Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları**, s.154.

Örnek No: 2

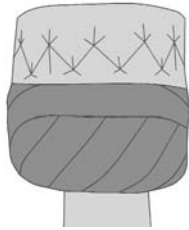
Örnek No: 9

Örnek No: 27

Tezimizde yer alan bu örneklerde meslek belirtilmemiş sadece 27 nolu örnekte kişinin isminin önüne hacı lakabı eklenmiştir. Tarihi belli olan 2 örnekte (9 ve 27nolu) 19.yy'ın ilk yarısına aittir. Bu başlık türüne örnek olarak Kocaeli Gebze'de 1750 tarihli bir mezar taşı verilebilir. Bu mezar taşında kişinin mesleği hatip olarak belirtilmiştir¹⁶¹.

(3)- Baklava Dilimli Başlıklı ve Sarıklı Kavuklar;

17 nolu örnek tezimizde yer alan bu gruba ait tek örneğimizdir. Bu örnekte başlık baklava dilimleri şeklinde bezenmiştir. Sarık kısmı taşkın olmamakla beraber bir şeritle başlıktan ayrılmıştır. Tezimizde yer alan örneğin kitabesinde oluşan tahripten dolayı kime ait olduğu ve tarihi belirlenememiştir. Prof. Dr. Halit Çal makalesinde İstanbul Eyüp Sultan'da bu gruba ait beş örneğin tespit edildiğini belirtmiş ve örnekleri bu başlık adı altında gruplamıştır. Bu gruba ait örneklerin derviş, kadı, medrese kapıcısı gibi değişik meslek gruplarında bulunduğunu belirtmiştir¹⁶².

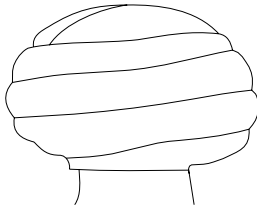
¹⁶¹ AİŞE DEMİRKAN, Kocaeli Gebze'deki Erkek ve Kadın Mezar Taşlarında Başlıklar, G.Ü. Fen Ed.Fak. Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Seminer Ödevi, Ankara 2005.

¹⁶² Halit ÇAL, İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar taşlarında Başlıklar ,s.211.

b- Sarıklar

Sarık, başlıkların etrafına veya üzerine sarılan bezlere verilen isimdir¹⁶³.

(1)- Kısa Başlıklı Sarıklar

Örnek No:31

Bu örnekte sarık, çok büyük olmayan bir başlığın alt kısmından başlayarak birbirine paralel şeritlerin sarılmasıyla oluşturulmuştur. Başlık bulunan 46 mezar taşı içinden 8 örnekte¹⁶⁴ bu başlık türü bulunur.

Bunlardan 5 örnek 19.yy'ın son yarısına 42 nolu örnekte 20.yy'ın ilk yarısına aitken diğer örneklerde tarih belli değildir. Bu örneklerden 106 nolu örneğin mesleğinin Kabucubaşı, 42 ve 90 nolu örneklerin ise tüccar olduklarına değinilmiştir. İzmir Hacı Ağa Camisi Haziresinde 1829 ve 1852 tarihli iki örnek¹⁶⁵ ile Trabzon Vakfıkebir İlçesi Caferli Köyü Mezarlığında 1830 tarihli örnek ve Çamlık Köyü Büyük Mahallesi Camisi Haziresinde bulunan 1839 tarihli mezar taşı bu gruba dahildir¹⁶⁶. Kocaeli Gebze'de 1812 ve 1902 tarihli iki mezar taşı da örnek olarak verilebilir. Bu mezar taşında kişinin mesleği hatip olarak belirtilmiştir¹⁶⁷. Ayrıca Giresunda da bu türde 9 örnek bulunmaktadır. Bunlardan 7 tanesi 19.yy'a, 2 tanesi ise 20.yy'ın ilk yarısına aittir¹⁶⁸.

¹⁶³ Reşat Ekrem KOÇU, **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Ankara 1969,

¹⁶⁴ Örnek No: 31-37-42-45-64-74-90-106

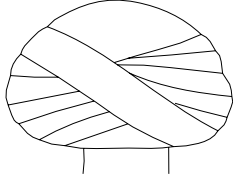
¹⁶⁵ Necmi ÜLKER, "Hacı Mahmut Camii Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII.VE XIX. YÜZYIL)", **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara 1987, 23-25.

¹⁶⁶ Reşat SÜMERKAN, İbrahim OKMAN, **Kültür Varlıklarıyla Trabzon İlçeler ve Köyler**, Trabzon 1999, 182-183.

¹⁶⁷ Aişe DEMİRKAN, **a.g.t.**, Ankara 2005.

¹⁶⁸ Gazanfer İLTAR., **a.g.t.** Ankara, 2005, s.360.

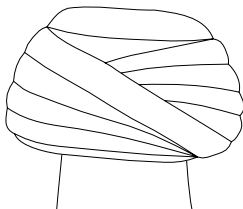
(2)- Kısa Başlıklı Şeritli Sarıklar

Başlığın büyük bölümü sarık dilimleriyle çapraz yönde sarılmış ve bakana göre sarığın üzerinden sağ alttan sol üste doğru bir şerit çekilmiştir. Sarığın içteki başlığın üst

Örnek No:102 kısmı az da olsa görünmektedir¹⁶⁹. 46 mezar taşı içinden bu gruba ait 5 örnek¹⁷⁰ bulunmaktadır. 22 ve 42 nolu örnekler 19.yy'ın ilk yarısına, 15 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına, 20 nolu örnekte 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 102 nolu örnekte ise tarih yoktur. Bunlardan 15 nolu örnekte kişinin mesleğinin hafız olduğu, 102 nolu örnekte ise kişinin mesleğinin kadı olduğu belirtilmiştir. Bu başlık türüne örnek olarak yine Kocaeli Gebze'de 1831 tarihli bir mezar taşı verilebilir. Bu mezar taşında kişinin mesleği belirtilmemiştir¹⁷¹.

(3)- Çapraz Eğimde Dilimli Sarıklar

Örnek No:80

Bu tipte, başlığı saran sarık şeritleri birbirine çapraz olarak sarılmış ve ortada kısımda sol üsten sağ alta doğru bir şerit yerleştirilmiştir. Üst kısımda başlığın bir bölümü yine görünür şekilde yerleştirilmiştir.

İncelemiş olduğumuz hazirede 46 mezar taşı içinden tek örnek olarak karşımıza çıkar. Bu örnekte tarih ve meslek taşın kitabesinin bir bölümünün olmamasından dolayı belirlenememiştir. Bu tipte bir diğer örnek ise Kastamonu Nasrullah Kadı Camisi güney haziresinde bulunmaktadır. Bu örneğin de sadece başlık kısmı günümüze ulaşmıştır¹⁷².

¹⁶⁹ Filiz CANYURT, **a.g.t.**, Ankara 2007,s.169

¹⁷⁰ Örnek No: 15-20-22-40-102

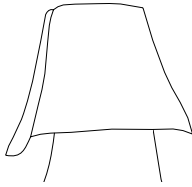
¹⁷¹ Aişe DEMİRKAN, **a.g.t.**, Ankara 2005.

¹⁷² Gökhan GÜMÜŞDAĞ, **a.g.t.**, 2007 Ankara

c- Fes

Fes; tepesi düz, genellikle püsküllü bir başlık çeşididir. Fes dönemlere göre çeşitlere ayrılır. Ancak aralarında çok fazla fark görülmez. İncelemiş olduğumuz hazirede üç gruba girecek şekilde fes tipi bulunmuştur.

(1)- Aziziye Kalıplı Fesler

Bu gruptaki örneklerde fesin üstten alta doğru eğimi fazla ve alt çapı üst çapından büyüktür. Tezimizde 46 mezar taşı içinden 9 örneği¹⁷³ bulunur. 97 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 5 örnek¹⁷⁴ 19.yy'ın son yarısına ve 2 örnekte¹⁷⁵ 20.yy

Örnek No:13 in ilk çeyreğine aitken 35 nolu örnekte tarih yoktur. Bu tipi Laqueur, X 3 adını altında ele almıştır ve bu tipin en yaygın tip olduğunu, İstanbul'daki en eski örneğinin 1846/47 yılına ait olduğuna değinmiştir¹⁷⁶.

Bu örneklerde mesleğine göre fesin sağında ve solunda püsküller bulunur. İncelediğimiz hazirede meslekler 8 nolu örnekte kethüda, 14 nolu örnekte kolağası olarak belirtilirken fesin püskül kısımları sağ taraftadır. 96 nolu örnekte ise meslek nizamiye tahsil memuru olarak belirtilmiştir. Bu örnek ile mesleği belli olmayan 97 nolu örnekte de püskül sol tarafta yer almaktadır. Bunlar dışında kalan ve mesleğine değinilmemiş örneklerde de püskül kısmı sağ tarafta yer alır. İstanbul Eyüp'te bu grupta 9 adet örnek bulunmaktadır¹⁷⁷. Giresun'da bu tipte 3 örnek bulunur¹⁷⁸.

¹⁷³ Örnek No: 8-10-13-14-35-66-95-96-97

¹⁷⁴ Örnek No: 8-10-13-14-66

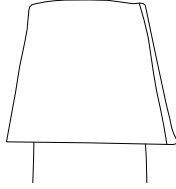
¹⁷⁵ Örnek No: 95-96

¹⁷⁶ Hans –Peter LAQUEUR, a.g.e.s. 155-158.

¹⁷⁷ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar, s., 212.

¹⁷⁸ Gazanfer İLTAR, a.g.t. Ankara, 2005, 365.

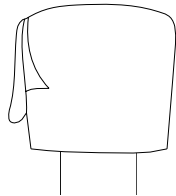
(2)- Hamidiye Kalıplı Fesler

Bu fes örneğinin diğer gruptan farkı, daha yüksek olması, yukarıdan aşağıya doğru eğiminin daha az olması ve üst çapının alt çapından daha dar olmasıdır¹⁷⁹. Tezimizde 46 mezar taşı içinden 8 örnek¹⁸⁰ bu gruptandır. Bu örneklerden 3

Örnek No:3 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına, 3 örnek¹⁸¹ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. Bunların dışındaki örneklerde tarih kısmı bulunmamaktadır. 16 nolu örnekte kolağası, 110 nolu örnekte icra memuru ve 94 nolu örnekte ibtidai mali meslek olarak belirtilmiştir. 3 ve 94 nolu örneklerin dışında feste yer alan püskül sağ kısımda yer almaktadır. Giresun' da bu tipte 3 örnek¹⁸², yerinde gidilip görülen Adana Etnoğrafya müzesinde yer alan 1881 tarihli bir örnek, İzmir Hacı Mahmut Camisi haziresinde 1852 ve 1855 tarihli iki örnek¹⁸³ ile İstanbul Eyüp Sultan'da 6 örnek bulunur¹⁸⁴.

(3)- Mecidiye Kalıplı Fesler

Bu gruptaki feslerde üst kısım alt kısımdan biraz daha geniştir. Fes aşağıya doğru hafif daralarak inmektedir. Aziziye ve Hamidiye kalıplı feslerin tam tersi bir biçim özelliğine sahiptir. Mesleklerde katip, paşa ya da hizmetli bu tip fes giymektedir¹⁸⁵. Tezimizde bu gruba ait 1838 tarihli tek örnek vardır. 39 nolu bu örnekte meslek olarak kişinin binbaşı olduğu belirtilmiştir. Fesin püskülü sağ tarafta yer alır. İstanbul Eyüp Sultan'da bu gruba ait 12 örnek bulunmaktadır¹⁸⁶. Yerinde gidilip görülen Adana Etnoğrafya müzesinde de 1848 tarihli bir örnekte bu fes tipi ile karşılaşmıştır.

¹⁷⁹ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar,s 212.

¹⁸⁰ Örnek No: 3-7-16-77-94-100-109-110

¹⁸¹ Örnek No: 7-16-94

¹⁸² Gazanfer İLTAR,a.g.t. Ankara, 2005, s.366.

¹⁸³ Necmi ÜLKER ,Hacı Mahmut Camii Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII.VE XIX. YÜZYIL). s.27-28.

¹⁸⁴ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar,s 212.

¹⁸⁵ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar,s 212

¹⁸⁶ Halit ÇAL , İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar,s 212

d- Başlıklar

(1)- Uzun Silindirik Başlık

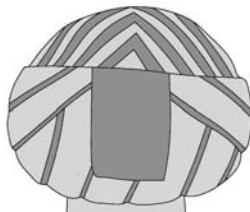
Hazirede bu gruba ait bir tane örnek vardır. 61 nolu bu örneğin kitabesinde oluşan silinmelerden dolayı kimliği ve tarihi tespit edilememiştir. Biçim olarak başlık, Mevlevi sikkelerini çağrıştırmaktadır. Yukarıdan aşağıya doğru genişleyen bir yapıya sahiptir. Bir tarikata ait olup olmadığı belirlenememiştir.

e-Taç

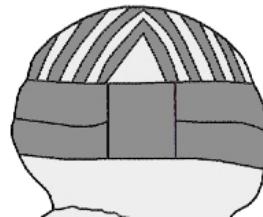
İncelediğimiz hazirede iki tane örnekte taç denilen başlıklar kullanılmıştır. Taçları taşıyanların bağlı bulundukları tarikatları, tarikatlardaki mevkilerini, derecelerini belirleyen bir anlamı vardır. İslamiyette ve tarikatlarda tacın kutsallığı, önemi ve anlamı da Hz. Muhammed'e bağlanmaktadır¹⁸⁷.

(1)- Dört Terk Üzerine Kırk Dallı Taç

İncelemiş olduğumuz hazirede yer alan 47 ve 60 nolu örneklerde bu taç örneği kullanılmıştır. 1871 tarihli 47 nolu örnekte kitabesinde meslek olarak hafız olduğu belirtilmişken, 60 nolu örnekte oluşan aşınmadan dolayı tarihi ve mesleği tespit edilememiştir. Bu taç örnekleri Şabaniyye Halveti kolunun kullandığı taçlar olduğundan bu tarikatle bağlantı kurmak mümkün olmaktadır.

Örnek No: 47

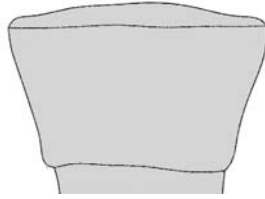
Örnek No: 60

¹⁸⁷ Nurhan ATASOY, **Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim Kuşam Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005, Ankara, s. 154

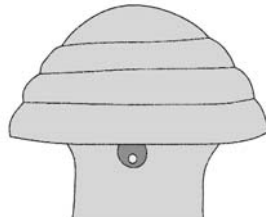
Taçların terk sayısına göre ayrılması tarikat inançlarında hepsinin ayrı anlamı olmasından kaynaklanmaktadır. Buradaki tacın dört terkli olmasının anlamı dört halifeyi işaret etmesidir. Dört kapı üzerine kırk menzil itibariyle tarikatte ilerlemeleri anlatılır¹⁸⁸.

f- Kadın Fesi

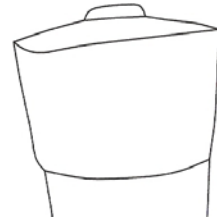
Bu başlık tipinde olan 3 örnek vardır. 1849 tarihli 1 nolu örnek ile 1841 tarihli 30 nolu örnekte kadın fesi görülür. 1830 tarihli 24 nolu örnekte ise başlık yer almaktadır. Meslek belirtilmemiştir.

Örnek No: 1

Örnek No: 24

Örnek No: 30

¹⁸⁸ Nurhan ATASOY, a.g.e., Ankara 2005 s. 181-183

C- SÜSLEME PROGRAMINDA GÖRÜLEN MOTİFLER VE KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ

1- MOTİFLER

Tez çalışmamıza konu olan bu hazireye süsleme açısından baktığımızda 197 mezar taşı içinden süsleme yoğunluğu 19.yy'a ait örneklerde görülür. Bu yüzyıla ait örnekleri, dönem özelliği olarak değerlendirdiğimizde, ait oldukları dönemlerin süsleme örneklerini ve sanat anlayışlarını göstermeleri bakımından da önem teşkil eder. Bu mezar taşı örneklerinde geometrik motifler, bitkisel motiflere oranla daha az kullanılmıştır. Mezar taşlarında geometrik motifler daha çok sembolik lahitlerin dış yüzeylerinde karşımıza çıkmaktadır. Motiflerde kendi içinde bitkisel, geometrik, nesneli, mimari ve hayvan figürü olarak ele alınmıştır.

a- BİTKİSEL MOTİFLER

LALE

Lale motifini Ayvazoğlu, Anadolu'ya Türkler ile birlikte geldiğini ve Türk tezyinatında XIII. Yüzyıldan itibaren stilize edilmiş halde Selçuklu abidelerinde, yazma kitap ve kitap kaplarında görülmeye başlandığını ifade etmektedir¹⁸⁹. Yine Ayvazoğlu, "Tasavvufta lale kelimesi, Allah kelimesinde bulunan harflerle yazıldığı için makbul tutulmuş, cami, çeşme ve mezar taşı gibi yerlerde çokça kullanılmıştır" şeklinde ifade etmiştir¹⁹⁰. Lale 16.yy.dan itibaren Osmanlı sanat eserlerinde natüralist üslupta görülmeye başlamıştır¹⁹¹.

¹⁸⁹ Beşir AYVAZOĞLU, **Güller Kitabı**, İstanbul 1999,s.85.

¹⁹⁰ Beşir AYVAZOĞLU, "Lale" **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, 1986 C.6 s.63.64

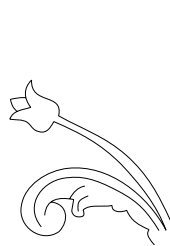
¹⁹¹ Alev (ÇAKMAKOĞLU) KURU, "Orta Asya Türk Sanatında Palmet ve Lale Motiflerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir Deneme", **Bellekten LXI**,230 (Nisan 1997), 37-41

Süheyl Ünver de makalesi'nde, Türk süsleme sanatına lale'nin on ikinci asırdan itibaren stilize olarak girdiğini ve 16. asırda tamamen stilize edilerek bine yakın çeşit ve renklerde duvar çinilerine hakim olduğundan bahsetmiştir. Buna rağmen 17.yy'ın sonuna doğru laleler için yazılı birkaç risale bulunmuştur. Lale'nin eski Türk harfleriyle "Allah" ismine benzetilmesi ve lale isminin ebced hesabıyla 66 gelmesi, halkta bu çiçeği hem güzel olmasından hem de Allah ismine benzemesinden dolayı sevmiştir. Bu yüzden de lale 17.yy 'da en büyük zirvesine çıkmıştır¹⁹² ifadesine yer vermiştir. 17.yüzyıldan itibaren büyük önem kazanan lale çiçeği dönemin hemen hemen her sanat dalında yerini bulmuştur. Lale motifi mezar taşlarında da sıkça kullanılan bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelemiş olduğumuz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 6 örnekte¹⁹³ lale motifi kullanılmıştır. Bu motif örneklerinin hepsi hazirede ayak taşlarında görülmektedir. Örneklerin 3 tanesi¹⁹⁴ kadın ayak taşı, 3 tanesi¹⁹⁵ de erkek ayak taşıdır.

82 ve 104 nolu örnekler 19.yy'ın ilk yarısına, 14 ve 68 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına, 16 ve 20 nolu örnekte 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

Bu örneklerin hepsinde lale motifi ayak taşlarının gövde kısımlarında yer almaktadır. Buralarda yer alan lale motifleri çeşitlilik göstermektedir.

Örnek No:14

Örnek No:16

Örnek No:68

Örnek No:104

¹⁹² A.Süheyl Ünver, "Türkiye'de Lale Tarihi", **Vakıflar Dergisi**, S.IX, s.265-268

¹⁹³ Örnek No: 14-16-20-68-82-104

¹⁹⁴ Örnek No: 68-82-104

¹⁹⁵ Örnek No: 14-16-20

14 nolu örnek 1877 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Lale motifi bu örnekte gövdenin alt kısmından başlayarak s kıvrımı oluşturan bir kıvrık dal motifinin arasına yerleştirilmiştir. Burada yandan bakılarak işlenmiş tek bir tane lale motifi tercih edilmiştir.

16 nolu örnek 1901 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Bu örnekteki lale motifi, gövde de bir vazo içinden çıkan bir gül ağacının dalları arasına yerleştirilmiştir. Simetrik olarak sağ ve sol taraflara yerleştirilen bu lale motifleri sekiz tanedir. Dört lale motifi simetrik olarak yukarı doğru işlenirken dört tanesi de ters lale olarak yerleştirilmiştir. Buradaki lale motifleri boyut ve form özellikleri bakımından 14 nolu örnekle örtüşmektedir.

20 nolu örnek 1909 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Bu örnekte beş adet ters lale motifi kıvrımlar oluşturan bir gül dalının aralarına simetrik bir biçimde yerleştirilmiştir. Bu özelliğiyle 16 nolu örnekle benzerlik göstermektedir. Burada gül ve lale motiflerinin aynı dal üzerine yerleştirilmeleri oldukça ilginç örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

68 nolu örnek 1894 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Sivri kemerle sonlandırılmış bu ayak taşında lale motifi yine simetrik bir şekilde birbirinin içinden geçen kıvrık dalların arasına yerleştirilmiştir. Tam merkeze yerleştirilen iki tane lale motifinden oluşmaktadır. Buradaki örnekler de 14, 16 ve 20 nolu örneklerde yer alan lale motifleriyle biçim olarak aynıdır.

82 nolu örnek 1847 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Buradaki örnekte lale motifleri soğanıyla beraber işlenmiştir. Bu örnekte yumru oluşturan bir soğanın dimdik duran dalının en tepesine adeta palmet görünümü veren büyük bir lale ve bu dalın sağ ve sol taraflarına simetrik olarak yerleştirilen sekiz tane lale motifi işlenmiştir. Buradaki küçük lale motifleri de 14, 16, 20 ve 68 nolu örneklerdeki motiflerle aynı biçimdedir.

104 nolu örnek 1811 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Buradaki örnekte üç değişik tipte lale motifi karşımıza çıkmaktadır. Ortada dimdik duran bir ağacın en tepesine daha stilize edilmiş ve küpe çiçeğinin ucuna yerleştirilmiş bir lale, onun alt kısmında o ağacın iki yanına doğru simetrik olarak işlenmiş daha realist ve daha büyük iki lale motifi, onun da alt kısmına diğer örneklerdeki gibi daha küçük iki lale motifi örneği yine simetrik olarak işlenmiş ve bunlarında altında hepsinden daha büyük yine simetrik ve daha realist bir şekilde iki lale motifi daha yerleştirilmiştir. Böylece aşağıya doğru kendi içinde simetrik bir sıralama yapılmıştır. Bu örnekte ise lale motifleri küpe çiçekleriyle beraber işlenmiştir.

Kastamonu Hepkebirler camisi haziresinde 1854 ve 1905 tarihli 2 örnekte¹⁹⁶ değişik şekillerde lale motifi örnekleriyle karşılaşmak mümkün olabilmektedir. Giresun İli sahil şeridinde de 7 tane mezar taşında değişik şekillerde tasvir edilmiş lale motifi bulunmaktadır¹⁹⁷.

GÜL

Osmanlı döneminde sanatın hemen hemen her dalında natüralist akımın başından itibaren gül, en çok kullanılan çiçek çeşidi olmuştur¹⁹⁸. Türk süsleme sanatında hemen hemen her dönemde oldukça yoğun kullanım alanı bulan gül, bazı kaynaklarda “ Gül Muhammed’in Teridir “ şeklinde ifade edilmektedir¹⁹⁹. Bu anlamda gülün Hz. Muhammed’in sembolü olduğuna inanılması bakımından gülün sıkça kullanılması doğaldır. Başka bir ifade de, “Tasavvufi edebiyatta gül, Allah’ın ve Allah’ın birliğinin sembolüdür. Hz. Peygamberinde sembolü güldür. Allah Hz. Muhammed’in kokusu ile güle tecelli etmiştir” şeklindedir²⁰⁰.

¹⁹⁶ Filiz CANYURT, **a.g.t.** Ankara 2007,s.187.

¹⁹⁷ Gazanfer İLTAR, **a.g.t.** Ankara, 2005, s.376.

¹⁹⁸ Yıldız DEMİRİZ, **Osmanlı Kitap Sanatında Naturalist Üslupta Çiçekler**,(İstanbul 1986),346.

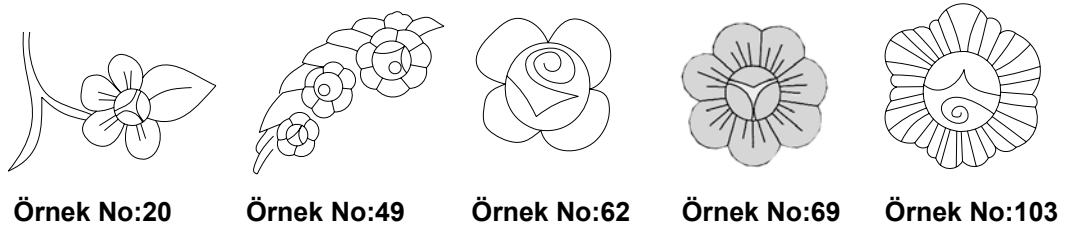
¹⁹⁹ Beşir AYVAZOĞLU, **a.g.e.** (İstanbul 1999),s. 53

²⁰⁰ Mustafa KUTLU., “Gül”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, 1979, C.3 s382-383

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 11 örnekte²⁰¹ çeşitli şekilde gül motifleri kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan 8 tanesi kadın baş taşı²⁰² 3 tanesi de ayak taşıdır²⁰³. Kadın baş taşlarında ve ayak taşlarında gül motiflerine rastlanırken buna karşılık erkek baş taşlarında bu motifle bir süsleme görülmemektedir.

Bu örneklerden 46 ve 62 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, diğer 7 örnek²⁰⁴ ise 20.yy'ın ilk yarısına aitken, 103 ve 104 nolu örneklerin tarih kısımları tahrip olmuştur. Bundan dolayı da tarih belirlenememiştir.

Gül motifi, kadın baş taşlarında tepeliklerde, ayak taşlarında ise tepelik ve gövde kısımlarında kullanılmıştır. Kadın baş ve ayak taşlarında, başlık kısımlarında kullanılan gül motifleri, işleniş bakımından küçük detaylar dışında benzerlik göstermektedir. Örneklerden 10 tanesi bu şekildedir.

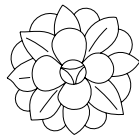
Örnek No:20

Örnek No:49

Örnek No:62

Örnek No:69

Örnek No:103

16 nolu örnekte gül motifi ayak taşının başlık kısmını oluşturmaktadır. Burada gül motifi merkezde üstten bakılarak büyük bir şekilde işlenmiştir. 1901 tarihli erkek ayak taşıdır.

46 nolu örnekte baş taşında yer alan bitkisel tepelikte bir buket içinden çıkan yapraklarla beraber ortada üstten bakılan iki gül motifi işlenmiştir. Buketten sarkan yapraklar mezar taşının omuzlarına kadar inmektedir. Örnek 1894 tarihli kadın mezarı baş taşıdır.

²⁰¹ Örnek No: 16-20-46-49-62-68-87-94-99-103-104

²⁰² Örnek No: 46-49-62-68-87-99-103-104

²⁰³ Örnek No: 16-20-94

²⁰⁴ Örnek No: 16-20-49-68-87-94-99

49 nolu örnek 1912 tarihli kadın mezarı baş taşıdır. Burada yer alan bitkisel tepelikte boyun ve başlığın birleştiği yere konulan yuvarlak bir rozetten gelişen yapraklar arasına yerleştirilmiş beş adet gül motifi görülmektedir. Simetrik olarak yerleştirilen gül motiflerinin ortasındaki en büyük olmakla beraber yanlara doğru gül motiflerinin boyutları küçülmektedir. Gül motifleri üstten bakılarak işlenmiştir. Ayrıca omuzlara doğru da gül motifleri yapraklarla beraber simetrik olarak yerleştirilmiştir. Bu uygulama yine 49 nolu ayak taşının omuz kısımlarında da görülmektedir. Bu özellik 46 nolu örnekte de karşımıza çıkmaktadır.

62 nolu örnek 1894 tarihli kadın mezarı baş taşıdır. Burada yer alan tepelik benzer örneklerinden ayrılmaktadır. Yapraklar arasına ortada büyük, üstten bakılan bir gül ile yanlarına ve aşağıya doğru yandan bakılarak işlenmiş şekilde dört adet gül motifi bulunmaktadır. Gül sayısının farklılığı dışında 94 nolu örnekle birebir benzerlik göstermektedir. Bu gül motifine Amasra Müzesinde yer alan 1894 tarihli kadın baş taşının bitkisel tepeliğinde de karşılaşılr²⁰⁵.

68 nolu örnek 1898 tarihli kadın mezarı baş taşıdır. Bitkisel tepelikte yine 46 ve 49 nolu örneklerde olduğu gibi bir buket içinden çıkan yaprak ve gül motifleriyle beraber işlenmiştir. Burada ortada büyük bir gül motifi üstten bakılarak yapılmıştır. Yanda kalan gül motifleri ise daha stilize ve küçük olarak işlenmiştir. Burada 46 ve 49 nolu örneklerden yaprakların ve gül motiflerinin omuzlara kadar dökülmemesinden dolayı ayrılmaktadır.

87 nolu örnek 1906 tarihli kadın mezarı baş taşıdır. Buradaki tepelikte 46, 49 ve 68 nolu örneklerde olduğu gibi yine bir buket içinden çıkan yaprak ve gül motifleriyle işlenmiştir. Ancak buradaki örnekte diğerlerine göre tepelikte yer alan yapraklar daha kısa ve toplu tutulmuştur. Yine burada da üç

²⁰⁵ Gülhan ÇAKIR, Bartın Merkezde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları, G.Ü. Fen-Ed. Fak. Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, 2006 Ankara.

adet gül motifi kullanılmıştır. 46 ve 49 nolu örnekte olduğu gibi omuzlara doğru yapraklar s kıvrımı oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir.

94 nolu örnek 1912 tarihli ayak taşıdır. Buradaki örnekte 62 nolu örnekte olduğu gibi vazodan çıkan gül motiflerinin yerleştirilmesiyle diğer örneklerden ayrılmaktadır. Gül motifleri ortada simetrik olarak yerleştirilmiştir. Gül yapraklarındaki katlar ve çizgiler ince bir işçilikle gösterilmektedir.

99 nolu örnekte 1912 tarihli kadın mezarı baş taşıdır. Burada da yine 46, 49, 68 ve 87 nolu örneklerde olduğu gibi bir buket içinden çıkan yapraklarla beraber dört adet gül motifi yerleştirilmiştir. Gül motifleri üstten bakılarak işlenmiştir. Stilize edilmiş yapraklar diğer benzer örneklerde olduğu gibi omuzlara kadar serpilmiştir.

103 nolu örnek tarihi belli olmayan kadın mezarı baş taşıdır. Burada yine bir buket içine yerleştirilen yaprak ve gül motiflerinden oluşmaktadır. Ortada büyük bir gül motifi ve etrafında daha küçük olarak yandan bakılarak işlenmiş dört gül motifi vardır. 46, 49, 68, 87 ve 99 nolu örneklerle benzerlik göstermektedir.

104 nolu örnekte, tarihi belli olmayan kadın baş taşıdır. Bu örnekte 99 nolu örnekle gül motiflerinin ve yapraklarının yerleştirilmesi bakımından birebir benzerlik göstermektedir. Ancak sadece yaprakları omuzlara kadar sarkıtılmamıştır.

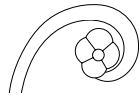
Kadın baş taşlarının ve ayak taşlarının gövde kısımlarında kullanılan gül motifleri ise çeşitlilik göstermektedir. 20, 46, 49, 87 ve 94 nolu örneklerin hepsi ayak taşı olup 20 ve 94 nolu örnekler erkek ayak taşlarıdır. Bu örnekler de gül motifleri çeşitli şekillerde oluşturulan gül dallarının aralarına yerleştirilmiştir. Sadece 49 ve 94 nolu örneklerde gül dalları birer vazodan çıkmış olarak işlenmiştir.

İncelediğimiz mezar taşlarında karşımıza çıkan bu 11 tane gül motifine kendi içinde bakacak olursak, yukarıda da değindiğimiz üzere gül motifleri mezar taşlarının değişik yerlerinde görülebilmektedir. Buralarda yer alan gül motifleri büyüklü küçüklü işlenmiş olup çok küçük farklarla birbirlerinden ayrılmaktadır. Örneğin 62 nolu örnekte gülün yaprak sayıları daha az verilip ortasındaki tomurcuk ön plana çıkartılmışken 69 nolu örneğe baktığımızda ise yaprak sayısının daha çok olduğunu ve göbek kısmının 62 nolu örneğe göre daha stilize kaldığını görebiliriz. Diğer örneklerde de bunlar dışında çok belirgin farklar görülmemektedir.

MİNE ÇİÇEĞİ

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 7 örnekte²⁰⁶ mine motifi kullanılmıştır. Bunlardan iki tanesi erkek mezarı ayak taşı, üç tanesi kadın mezarı ayak taşı ve bir tanesi de lahittir.

8 ve 46 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, 49, 87 ve 94 nolu örnekler 20.yy'ın ilk yarısına aitken 103 nolu kadın ayak taşı ile 11 nolu lahit örneğinde ise tarih bulunmamaktadır.

Örnek No:8

Örnek No:46

Örnek No:103

Örnek No:87

8 nolu örnekte mine motifi erkek mezarı ayak taşında yer almıştır. Örnek 1870 tarihlidir. Gövde kısmında yer alan mine motifi bir adettir. Kıvrık dalların arasına kır çiçekleriyle beraber yerleştirilmiştir.

²⁰⁶ Örnek No: 8-11-46-49-87-94-103

46 nolu örnekteki mine motifi kadın mezarı ayak taşındadır. Mezar taşı 1894 tarihlidir. Mine motifi bu örnekte sivri kemer içine yerleştirilmiş, s şeklini oluşturmuş kıvrık bir dal motifinin sağına ve soluna gelecek şekilde iki adet olarak işlenmiştir.

49 nolu örnekte mine motifi kadın mezarı ayak taşında yer alır. 1912 tarihlidir. Bu örnekte mine motifi bitkisel tepelikte ve alınlık kısmında kullanılmıştır. Tepelikte boyun ve omuz kısmının birleştiği yerde yer alan bir rozetten gelişen yaprak motifleri ve iki adet kır çiçeği motifinin yanlarına yerleştirilmiştir. Başlık kısmında üç adettir. Alınlık kısmında ise yine yaprak motifleriyle beraber simetrik olarak sağ ve sol tarafta yönleri aşağıya gelecek şekilde işlenmiştir.

87 nolu örnekte bu motif kadın mezarı ayak taşında yer almaktadır. Mezar taşı 1906 tarihlidir. 46 nolu örnekle kompozisyon özellikleri bakımından birebir benzerlik göstermektedir. Bu örnekte de zeminden yükselen kıvrık dalların uç kısımlarına iki tane mine çiçeği işlenmiştir. Bu örnekte kompozisyon 46 nolu örneğe göre daha büyük işlenmiştir.

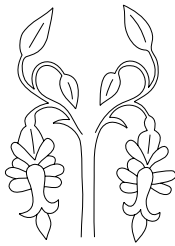
1912 tarihli 94 nolu örnekte mine motifi erkek mezarı ayak taşında yer almıştır. Burada mine motifi, vazodan çıkan gül ve yaprak motiflerinden oluşan bitkisel bir tepelikte yer almaktadır. Tepelikte vazanın her iki yanına dökülen yaprakların oluşturduğu s kıvrımının üstüne gelecek biçimde sağ ve sol tarafına simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir.

Tarih kısmı tahrip olmuş 103 nolu örnekte bu motif kadın mezarı baş ve ayak taşında yer almıştır. Ayak taşında sivri kemer içine yerleştirilmiş kıvrık dalların ve gonca motiflerinin aralarına, dalın sağına iki adet soluna da bir adet gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Buradaki mine motifi örnekleri diğer 8, 49 ve 94 nolu örneklerdeki mine motiflerine göre daha büyük işlenmiştir. Baş taşında ise alınlık kısmında kitabenin sağına ve soluna yerleştirilmiştir.

11 nolu lahit örneğinde yer alan mine motifleri güneş ve ay motiflerinin üst kısımlarını süslemektedir.

Kastamonu Saray Camisi haziresinde 1912 tarihli bir örnekte, Kastamonu Hepkebirler Camisi haziresinde 1873 tarihli bir örnekte²⁰⁷, yine Kastamonu Yılanlı Camisi haziresinde 1889 tarihli iki örnekte mine motifi yer almıştır²⁰⁸. Giresun İli sahil şeridinde 4 örnekte de bu motife yer verilmiş olup bunların hepsi 19.yüzyıla ait örneklerdir²⁰⁹. Trabzon Sülüklü Mezarlığında ise 1747 tarihli bir örnek²¹⁰ ile 19. Yüzyıla ait bir örnekte²¹¹ mine motifi kullanılmıştır.

KÜPE ÇİÇEĞİ

Tek bir örnekte küpe çiçeği motifi karşımıza çıkmıştır. 1811 tarihli 104 nolu bu örnekte küpe çiçeği kadın mezarı ayak taşında yer almıştır. Burada küpe çiçeğinin iki tanesi zeminden yükselen bir ağaç motifinin sağına ve soluna simetrik olarak yerleştirilmiştir. Yönleri aşağıya bakmaktadır. Diğer motif ise ağacı sonlandırmak için kullanılmıştır. Burada küpe çiçeği, lale, yaprak ve kıvrık dallarla birlikte aynı ağacın parçaları olarak işlenmiştir.

KIR ÇİÇEĞİ

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 15 tane örnekte²¹² bu motifin kullanıldığı görülmektedir. Bu örneklerden 2 tanesi aynı mezarın baş ve ayak taşıdır. Bunlardan 7 ve 14 nolu örnek erkek baş taşı, 3 örnek²¹³ erkek mezarı ayak taşı, 4 örnek²¹⁴ kadın mezarı

²⁰⁷ Filiz CANYURT, **a.g.t.** Ankara 2007, s.188

²⁰⁸ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, **a.g.t.** Ankara 2007, s.195

²⁰⁹ Gazanfer İLTAR, **a.g.t.** Ankara, 2005, s.376.

²¹⁰ Kader YER, Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığı 18. Yüzyıl Mezar Taşları, G.Ü. Sosyal Bilimler Enst , Sanat Tarihi Anabilim Dalı , Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara 2004,37.

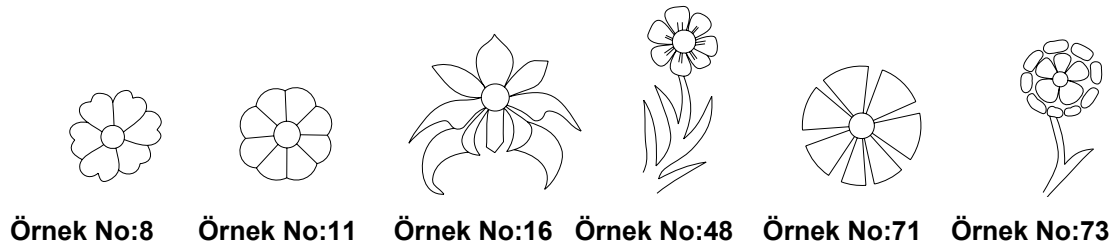
²¹¹ Hülya ÖLÇAY, Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığı 19. Yüzyıl Kadın Mezar Taşları, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü , Sanat Tarihi Anabilim Dalı , Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,(Ankara 2004)212.

²¹² Örnek No: 7-8-11-14-16-33-35-41-48-48-49-73-87

²¹³ Örnek No: 8-16-35-41

ayak taşı, 48 ve 73 nolu örnekler kadın baş taşı, 72 nolu örnek kimliği belli olmayan ayak taşı ve 11 ve 87 nolu örnekler ise lahittir.

8, 14 ve 73 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, 6 örnek²¹⁵ ise 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 4 örnekte²¹⁶ de tarih yoktur.

7 nolu örnekte kır çiçeği erkek mezarı baş taşında yer alır. Mezar taşı 1916 tarihlidir. Burada kır çiçeği motifi kitabenin hemen üst tarafına alınlık kısmına yerleştirilmiştir. Motif tahrip olduğundan tam olarak tespit edilememekle beraber bir tane kır çiçeği gonca ve yapraklarla birlikte bir dal oluşturulacak şekilde işlenmiştir. Motif üstten bakılarak işlenmiştir. Bu motifin tam üst tarafında yine tek bir kır çiçeği motifi iki büyük yaprakla işlenmiştir. Burada yapraklar simetrik olarak sağa ve sola gelecek şekilde yapraklar aşağıya doğru yerleştirilmiştir.

1870 tarihli 8 nolu örnekte kır çiçeği motifi erkek mezarı ayak taşında bulunmaktadır. Bu örnekte kır çiçeği motifi değişik yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Başlıkta, güneş motifli başlığın içine, aşağıya doğru yer alan karşılıklı olarak başlığı taşıyan ve S ve C kıvrımı oluşturan kıvrımların üstlerine ikişer tane olmak üzere toplam dört adet altı yapraklı kır çiçeği motifi yerleştirilmiştir. Gövde kısmında ise kır çiçeği motifi birbirinden farklı iki tipte karşımıza çıkmaktadır. Burada kıvrık dal ve bu dalların uç kısımlarına doğru kır çiçeği motifi yerleştirilmiştir.

²¹⁴ Örnek No: 33-48-49-73

²¹⁵ Örnek No: 7-16-33-48-49-87

²¹⁶ Örnek No: 11-35-41-72

14 nolu örnekte motif erkek baş taşında yer almıştır. Örnek 1877 tarihlidir. Burada taşın kitabe kısmının hemen üstüne karşılıklı yerleştirilen iki soyut yaprak motifinin uç kısmına bir kır çiçeği motifi işlenmiştir. Soyut yapraklar kıvrımlar oluşturmaktadır.

16 nolu örnekte bu motif erkek mezarı ayak taşı yer almıştır. 1901 tarihli bir örnektir. Buradaki kır çiçeği motifi ortada yer alan servi ağacının uç kısmına yerleştirilmiştir. Büyükçe bir motif olarak işlenen kır çiçeği, yaprakları ile birlikte verilmiştir.

33 nolu örnek 1902 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Taşın ortasında yer alan servi ağacı motifi ve bu ağacın sağında ve solunda yukarı doğru uzanan S kıvrımı oluşturacak şekilde işlenen kıvrık dallar ve bu dalların uçlarına simetrik olarak yerleştirilen dört adet kır çiçeği motifi bulunur. Kır çiçeği beş yapraklıdır.

Tarihi belli olmayan 35 nolu örnekte motif erkek mezarı ayak taşında yer almıştır. Bu örnekte kır çiçeği motifi başlıkta yer alır. Burada kır çiçeği, daire şeklinde bir başlığın içinde tek bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Kır çiçeği dediğimiz bu motif on yapraktan oluşmaktadır.

41 nolu örnek tarihi olmayan erkek mezarı ayak taşıdır. Bu örnekte mezar taşının ortasına yerleştirilmiş bir ağaç ve bu ağacın sağına ve soluna gelecek şekilde kıvrık dallar, yapraklar ve iki adet kır çiçeği motifi işlenmiştir. Burada kır çiçeği altı yapraklı olup üstten bakılarak işlenmiştir. 33 nolu örnekle işleniş bakımından benzerlik göstermektedir.

1915 tarihli 48 nolu örnekte kır çiçeği motifi kadın mezarı baş ve ayak taşında yer almıştır. Baş taşında kır çiçeği motifi alınlık kısmında yer alır. Burada kitabenin yazılışına göre sağ tarafta başlayıp sol tarafa doğru eğilerek kıvrım oluşturan motif kıvrık bir dal, yapraklar ve biri büyük olmak üzere üç

adet kır çiçeği motifi bulunmaktadır. Büyük olan motif altı yapraklı diğer iki motif ise beş yapraklıdır. Ayak taşında da 33 ve 41 nolu örneklerde olduğu gibi benzer bir işleniş görülmektedir. Mezar taşının ortasında bir ağaç yine bu ağacın sağında ve solunda yukarıya doğru S kıvrımı oluşturan kıvrık dallar, yapraklar ve dört tanede kır çiçeği motifi simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kır çiçeklerinden yukarıda olan iki tanesi yedi yapraklı, daha aşağıda olan iki tanesi ise altı yapraklıdır. Motiflerin üst görünüşleri işlenmiştir.

49 nolu örnekte kır çiçeği motifi 1912 tarihli kadın mezarı ayak taşında yer almıştır. Burada kır çiçeği motifi başlıkta bulunmaktadır. Bitkisel bir tepelikten oluşan başlıkta kır çiçeği motifi mine çiçekleri ve soyut yaprak motifleriyle beraber işlenmiştir. Simetrik olmamakla beraber en ortada ve hemen sağında yer alan iki adet kır çiçeği motifi bulunur. En ortada ve daha büyük olan, altı yapraklı diğeri ise beş yapraklıdır.

72 nolu örnekte motif ayak taşındadır. Tarihi ve kimliği belli değildir. Burada kır çiçeği motifi sade olan ayak taşının alınlıkta orta kısımda tek bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır.

73 nolu örnekte motif 1895 tarihli kadın mezarı baş ve ayak taşındadır. Bu örnekte kır çiçeği motifi hem baş taşında hem de ayak taşında bulunmaktadır. Baş taşında yer alan kır çiçeği motifi alınlık kısmındadır. Burada ortada yedi yapraklı bir kır çiçeği motifi yapraklarıyla birlikte adeta herhangi bir yere dikilmiş görüntüsü vermektedir. Bu motifin sağında ve solunda aşağıya doğru uzanan soyut yapraklar işlenmiştir. Ayak taşında ise kır çiçeği motifi bir ağacın dallarına yerleştirilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada mezar taşının ortasına yerleştirilmiş bir ağaç ve bu ağacın sağına ve soluna S ve C kıvrımı oluşturacak şekilde yerleştirilmiş kıvrık dallar tek bir yaprak motifi ve de iki adet kır çiçeği motifi işlenmiştir. Burada diğer örneklerden farklı bir uygulama karşımıza çıkmaktadır. Kır çiçeği motifi kademeli bir şekilde sağ tarafta olanda dışta dokuz, içte beş yapraklı bir

işlenişle, sol tarafta yer alanda dışta sekiz, içte dört yapraklı bir mine çiçeği motifiyle yer almaktadır. Böyle bir uygulamaya Kastamonu Saray Camisi Haziresi'nde yer alan 1919 tarihli bir kadın baş taşının başlık kısmında da rastlamaktayız.²¹⁷

87 nolu örnekte kadın mezarıdır. 1906 tarihli lahitin güney cephesinde tek bir motif olarak işlenmiştir.

11 nolu örnek ise tarihi olmayan bir lahit örneğidir. Burada kır çiçeği motifi, sembolik lahitin kuzey cephesinde tam ortada işinsal çubuklar dediğimiz motif örneğinin ortasını süslemektedir. Kır çiçeği motifi burada sekiz yapraklı olarak üstten işlenmiştir.

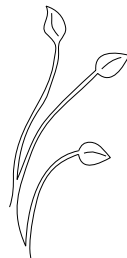
GONCA

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 4 örnekte²¹⁸ gonca motifi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan 46 ve 87 nolu örnekler kadın mezarı ayak taşı, 20 ve 94 nolu örnekler ise erkek mezarı ayak taşıdır.

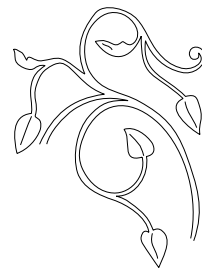
46 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına, 20, 87 ve 94 nolu örnekler ise 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

Örnek No:46

Örnek No:87

Örnek No:94

²¹⁷ Filiz CANYURT, a.g.t , Ankara 2007

²¹⁸ Örnek No: 20-46-87-94

20 nolu örnekte gonca erkek mezarı ayak taşında yer alır. 1908 tarihlidir. Burada gonca motifi, mezar taşının ortasına yer alan kıvrık bir dal motifinin dallarının uçlarına doğru yerleştirilen lale ve gül motifleriyle beraber sağ ve sol tarafa gelecek şekilde işlenmiştir. Burada üç adet gonca motifi bulunmaktadır.

46 nolu örnekte bu motif kadın mezarı ayak taşındadır. Mezar taşı 1894 tarihlidir. Bu örnekte de gonca motifi yine 20 nolu örnekte olduğu gibi mezar taşının ortasına yerleştirilen bir kıvrık dal ve bu dalların uçlarına doğru yerleştirilmiş mine motifleriyle beraber işlenmiştir. Burada toplam on üç adet gonca motifi simetrik olmamakla beraber sağlı sollu yerleştirilmiştir.

1905 tarihli 87 nolu örnekte gonca kadın mezarı ayak taşında yer alır. Bu örnek 20 ve 46 nolu örneklerle benzerlik göstermektedir. Yine gonca motifi mezar taşının ortasında bir kıvrık dal ve onun sağına ve soluna yerleştirilmiş mine motifleriyle birlikte işlenmiştir. Sivri kemerli mezar taşının sağ üst kısmının kırılmasından dolayı tam olarak kaç adet gonca motifi olduğu tespit edilememekle beraber şu an mevcut on beş gonca motifi bulunmaktadır.

94 nolu örnekte motif 1912 tarihli erkek mezarı ayak taşında yer alır. Bu örnekte 20, 46 ve 87 nolu örneklerle benzerlik göstermekle beraber farklı olarak burada kıvrık dal motifi bir vazodan çıkar şekilde işlenmiştir. Yine burada da ortada kıvrık bir dal bunun sağına ve soluna gelecek şekilde güller, yapraklar ve gonca motifleri beraber işlenmiştir. Burada on dört adet olan gonca motiflerinin yedi tanesi aşağıya doğru, yedi tanesi de yukarıya doğru bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu motife, Kastamonu Saray Camisi haziresinde 20.yy'a ait üç örnek²¹⁹, Trabzon Of İlçesi Gökçeoba Köyü mezarlığında bulunan 1799 tarihli mezar taşı²²⁰, bir diğer örnek ise Balıkesir

²¹⁹ Filiz CANYURT, **a.g.t.s.** 190.

²²⁰ Reşat SÜMERKAN, İbrahim OKMAN, **a.g.e.**, 171-175.

Şeyh Lütfullah Camisi Haziresinde yer alan 1911 tarihli mezar taşı²²¹ örnek olarak verilebilir.

HURMA

Hurma, mezar taşlarında Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde en çok tercih edilen süsleme türlerinden biridir. Bu bakımdan cennete özgü ağaçlardan sayılan hurmanın cenneti temsil ettiği düşünülmekte ve hatta bir çeşit hayat ağacı olarak görülmektedir²²².

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 2 örnekte hurma motifi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan 4 nolu örnek kadın mezarı ayak taşı, 22 nolu örnek ise erkek mezarı ayak taşıdır. 22 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 4 nolu örnekte 19.yy'ın son yarısına aittir.

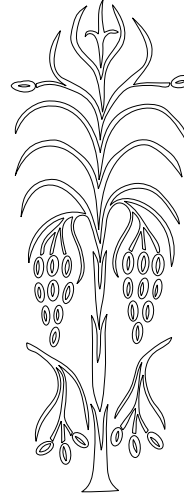
1878 tarihli 4 nolu bu örnekte motif kadın mezarı ayak taşında yer alır. Burada mezar taşının tam ortasında bir hurma ağacı ve bu ağacın sağına ve soluna simetrik bir şekilde yerleştirilmiş hurma meyvesi ve dalları görülmektedir. Ağacın uzun yaprakları yukarı ve aşağı doğru simetrik bir şekilde kıvrılmıştır. Burada dallar arasında sarkan 6'şar meyvesi olan hurma salkımları bulunmaktadır. Yine dallar arasında yönü yukarı doğru bakan simetrik olarak yerleştirilmiş iki hurma meyvesi daha görülmektedir. Hurma ağacının gövdesi eşit aralıklarla yerleştirilmiş V şeklinde çizgilerle üç bölüme ayrılmıştır.

²²¹ Necmi ÜLKER; a.g.m.466.

²²² Burhan OĞUZ; Mezar Taşlarında Simgeleşen İnançlar,(İstanbul 1983),31-32.

Örnek No:4

Örnek No:22

22 nolu örnekte hurma erkek mezarı ayak taşında yer alır. 1828 tarihlidir. Buradaki örnekte 4 nolu örnekle bazı ayrımların dışında benzer özellikler taşımaktadır. Burada da mezar taşının ortasında bir hurma ağacı bu ağacın iki yanına simetrik olarak hurma dalları ve meyvelerinin işlendiği görülmektedir. Bu örnekte de ağacın ince ve uzun yaprakları yukarı ve aşağı doğru kıvrımlar oluşturmuşlardır. Dallar arasında da 9'ar meyvesi olan hurma salkımları bulunmaktadır. Yine burada da dallar arasında yönü yana doğru bakan simetrik olarak yerleştirilmiş iki hurma meyvesi daha görülmektedir. 4 nolu örnekte olduğu gibi burada da hurma ağacının gövdesi eşit aralıklarla yerleştirilmiş v şeklinde çizgilerle üç bölüme ayrılmıştır. Bu örnekte 4 nolu örnekten farklı olarak hurma salkımlarının hemen altında ağaçtan ayrı olarak, simetrik bir şekilde dallar ve bu dalların ucuna yerleştirilmiş 3'er meyvesi olan hurma salkımları yer almaktadır. Bu hurma örneği İstanbul Sümbül Efendi Camisi haziresinde tarihi belli olmayan bir ayak taşında da görülmektedir²²³.

Laqueur, mezar taşları ile ilgili makalesinde İstanbul'da inceledikleri mezar taşları içerisinde 14 tanesinde bu motife yer verildiğini belirtir²²⁴. İstanbul Eyüpsultan Cafer Paşa Türbesinde bulunan 19.yüzyıla ait iki mezar

²²³ Mahmut AVCI, Sümbül Efendi Camisi Haziresindeki 19.ve 20.yy Mezar Taşları., G.Ü. Fen-Ed. Fak. Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Seminer Çalışması, 2004 Ankara.

²²⁴ Hans –Peter LAQUEUR.,” Osmanlı Mezar Taşlarının Süslemesinde Bitkisel Motifler”,Suut Kemal Yetkin'e Armağan ,**Hacettepe Üniversitesi Armağan Dizisi** :1 (Ankara 1984),265.

taşında hurma motifi görülür²²⁵. Trabzon Sülüklü Mezarlığında 18.yüzyıla ait 3²²⁶ ve 19. yüzyıla ait 4 mezar taşında²²⁷ hurma motifi görülür. Kastamonu Nasrullah Camisi haziresinde 1834 tarihli bir örnekte de benzer bir uygulama görülmektedir²²⁸.

SERVİ

Anadolu'da Selçuklular dönemine ait mezar taşlarında servi motifine rastlanmazken Osmanlı döneminde Ankara, Edirne, İstanbul, İznik, Bursa, Konya, Amasya, Tercan, Erzurum, Antalya, Kastamonu, Samsun gibi Anadolu'nun pek çok yerinde servi motifleri tespit edilmiştir²²⁹. Burhan Oğuz çalışmasında, ölümsüzlüğü temsil eden ağaçların farklı kültürlerde, farklı türlerde karşımıza çıktığını bunlardan en yaygın olarak kullanılanlardan birisinin de servi olduğunu ifade etmiştir²³⁰. Ayrıca servilerin uçlarının kıvrık olmasını, kutsal varlığa teslimiyetin veya saygı ifadesi olarak ya da ucunun rüzgardan eğilmiş olarak doğaya uygun bir şekilde tasvir edildiği şeklinde belirtmiştir²³¹. Mezar taşlarında sıkça rastlanan servi motifinin insan ruhunun tanrıya kavuşmasının sembolü olduğu ifade edilmektedir²³².

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 8 örnekte²³³ servi motifi farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Örneklerin hepsi ayak taşlarında yer almaktadır. Bunlardan 24 ve 33 nolu örnekler kadın mezarı ayak taşı, diğer örnekler ise erkek mezarı ayak taşıdır.

²²⁵ H.Örcün BARIŞTA, **a.g.m.**, s.260,261.

²²⁶ Kader YER, **a.g.t.** 198,199.

²²⁷ Hülya ÖLÇAY, **a.g.t.s.** 220.

²²⁸ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, **a.g.t.**, s. 198

²²⁹ Cevdet ÇULPAN, **Serviler II.**, İstanbul 1961, s.122.

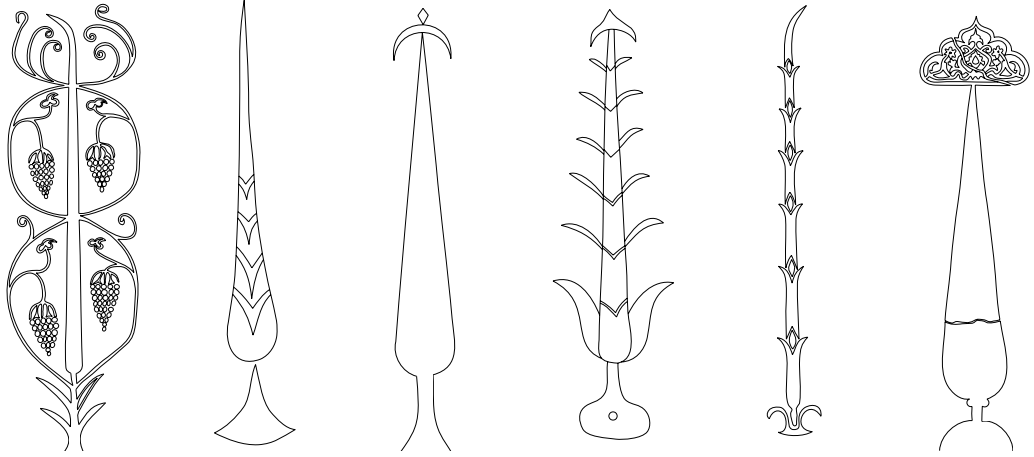
²³⁰ Burhan OĞUZ, **Mezar Taşlarında Simgeleşen İnançlar**, İstanbul 1983, s.24.

²³¹ Burhan OĞUZ, **a.g.e.** s.26.

²³² Beyhan KARAMAĞARALI, **a.g.e.s.** 17.

²³³ Örnek No: 16-24-33-35-40-64-90-112

24 ve 40 nolu örnekler 19.yy'ın ilk yarısına, 64 ve 90 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, 16 ve 33 nolu örnek ise 20.yy'ın ilk yarısına aitken 35 ve 112 nolu örneklerde tarih bulunmamaktadır.

Örnek No:24 Örnek No:35 Örnek No:40 Örnek No:64 Örnek No:90 Örnek No:112

16 nolu 1901 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Burada ortada bir vazodan çıkan servi ağacı motifi eşit aralıklarla v şeklinde çizgilerle bölünerek yükselmektedir. Servi motifinin uç kısmı ise kır çiçeği diyebileceğimiz bir çiçekle sonlandırılmıştır. Servi ağacının sağında ve solunda kıvrık dallar, yaprak motifleri, lale motifleri düz ve ters olarak simetrik bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

24 nolu örnek 1830 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Bu örnekte ortada bir tümsekten gelişen servi ağacı motifi yine aynı kökten gelişen asma dalları ve üzüm salkımlarıyla boğumlar oluşturacak şekilde işlenmiştir. Burada servi motifi ince bir şekilde bakana göre sola doğru uç kısmı eğilmiş olarak verilmiştir. Servi motifinin kök kısmına simetrik olarak yerleştirilmiş stilize yaprak motifleri yer almaktadır. Benzer bir uygulama Kastamonu Nasrullah Camisi haziresi 1830 tarihli bir örnekte görülmektedir²³⁴. Bir diğer örnek ise Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi Haziresi'nde bulunmaktadır.

²³⁴ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, a.g.t, Ankara 2007

33 nolu örnek 1902 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Bu mezar taşının ortasında bizim servi olabileceğini düşündüğümüz bir ağaç motifi bulunmaktadır. Burada taşın ortasında yer alan servi ağacı motifi ve bu ağacın sağında ve solunda yukarı doğru uzanan S kıvrımı oluşturacak şekilde işlenen kıvrık dallar ve bu dalların uçlarına simetrik olarak yerleştirilen kır çiçeği motifleriyle birlikte işlenmiştir. Ağacın ortasında kıvrımlar oluşturularak uzanan bir hat yerleştirilmiştir. Servi ağacının tepe kısmı ise yaprak motifiyle sonlandırılmıştır.

35 nolu örneğin tarihi belli değildir. Erkek mezarı ayak taşıdır. Burada servi ağacı motifi tek başına yer almaktadır. Ağacın gövdesi eşit aralıklarla yerleştirilmiş v şeklinde çizgilerle bölümlere ayrılmıştır. Servinin uç kısmı ise dik bir şekilde işlenmiştir.

40 nolu örnek 1840 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Burada da servi ağacı değişik bir şekilde işlenmiş olarak 35 nolu örnekten ayrılrsa da yine mezar taşında tek başına işlenmesi bakımından benzemektedir. Bu örnekte de zeminden başlayan bir servi ağacı motifi, uç kısmına aşağıya bakar şekilde bir hilal motifinin yerleştirilmesiyle son bulur.

64 nolu örnek 1877 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Burada servi ağacı motifi diğerlerinden farklı bir kök kısmından gelişmektedir. 40 nolu örnekte olduğu gibi burada da servi ağacı motifi, uç kısmına aşağıya bakar şekilde bir hilal motifinin yerleştirilmesiyle son bulur. Ayrıca burada diğerlerinden farklı olarak alttan başlayarak yukarıya doğru küçülen simetrik olarak yerleştirilmiş soyut yaprak motifleri servi ağacının sağına ve soluna yerleştirilmiştir. Ağacın gövdesi yine bu yaprak motifleriyle aynı hizaya gelecek şekilde eşit aralıklarla yerleştirilmiş v şeklinde çizgilerle bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır.

90 nolu örnek 1855 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Buradaki örnekte mezar taşında tek başına işlenmesi dışında diğer örneklerden farklılık

göstermektedir. Servi ağacı motifi burada farklı bir kalıbın içine oturtulmuş olarak verilmiştir. Yine ağacın gövdesi aralıklarla oval şekilde olan bir motifle kendi içinde bölümlere ayrılmıştır. Her bölüm bu oval şekillerle birbirine bağlanmaktadır. Bu birleşim yerlerinde alttan gelenlerin uç kısımları dışa doğru kıvrılarak çıkıntılar yada stilize yaprak motifleri oluşturulmuş olarak ta yorumlamak mümkündür. Servi ağacı motifi bakana göre sağa doğru kıvrılarak sonlandırılmıştır. İstanbul Sümbül Efendi Camisi haziresinde tarihi belli olmayan bir ayak taşında da bu servi motifi örneği görülmektedir²³⁵.

112 nolu örnek ise tarihi ve kimliği belli olmayan ayak taşıdır. Buradaki servi motifi de tek örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortada zeminde bir kaide üstünden yükselen servi motifi uç kısmındaki motif ile benzerlerinden ayrılmaktadır. Bu motif altı düz, üst kısmı ise dilimli ve kaş kemerli bir rozetin içine yerleştirilen palmet, rumi ve kır çiçeği motiflerinden oluşmaktadır.

ASMA

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip iki örnekte asma motifi karşımıza çıkmaktadır. İkisi de birbirinden farklılık göstermektedir. İki örnekte kadın mezarı ayak taşıdır. 24 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 88 nolu örnekte 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

24 nolu örnek 1830 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Burada ortada bir tümsekten gelişen servi ağacı motifi yine aynı kökten gelişen asma dalları servi ağacına sarılarak boğumlar s kıvrımları oluşturacak şekilde yükselmektedir. Bu boğumların içine servinin sağında ve solunda kalacak şekilde her biri farklı sayıda üzüm tanelerinden oluşan dört adet üzüm salkımı yerleştirilmiştir. Benzer bir uygulama Kastamonu Nasrullah Camisi haziresi 1830 tarihli bir örnekte görülmektedir²³⁶. Bir diğer örnek, Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi Haziresi'nde

²³⁵ Mahmut AVCI, a.g.t., Ankara 2004

²³⁶ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, a.g.t., Ankara 2007

bulunmaktadır. Benzer bir örnek ise Balıkesir Şeyh Lütfullah Camii Haziresinde bulunur. 1851 tarihli bu mezar taşında da aynı kompozisyon işlenişi göze çarpar²³⁷.

88 nolu örnek 1912 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Burada mezar taşının ortasında büyük ve tek olarak üzüm salkımı ve iki asma yaprağı iki yana yerleştirilerek verilmiştir. Ayrıca Kastamonu da başka bir örneğine rastlamadığımız bu asma dalının üstüne yerleştirilmiştir stilize bir kuş figürü işlenmiştir. Mevcut olan ancak bir şekilde tahrip olmuş eski taşın yerine sonradan yapılmış olduğunu düşünmekteyiz.

Mezar taşlarında süslemede sıkça kullanılan asma, cennet bitkisi olarak kabul edilmiştir²³⁸. Giresun İli Sahil şeridinde bulunan mezar taşları içerisinde 11 örnekte çeşitli asma motifleri görülmektedir²³⁹.

KIVRIK DAL

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 16 örnekte²⁴⁰ kıvrık dal motifi yer almaktadır. Bunlardan 3 tanesi²⁴¹ kadın mezarı ayak taşı, 9 tanesi²⁴² erkek mezarı ayak taşı, 49 ve 62 nolu örnekler kadın baş taşıdır. 71 nolu örnek kimliği belli olmayan ayak taşı, 15 nolu örnek ise lahittir.

24 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 6 tane örnek²⁴³ 19.yy'ın son yarısına, 5 örnek²⁴⁴ ise 20.yy'ın ilk yarısına tarihlenirken, 71, 102, 103 ve 110 nolu örnekler de tarihleri tespit edilememiştir.

²³⁷ Necmi ÜLKER , a.g.m.s.466.

²³⁸ Burhan OĞUZ, a.g.e.73-75.

²³⁹ Gazanfer İLTAR, a.g.t. s.381.

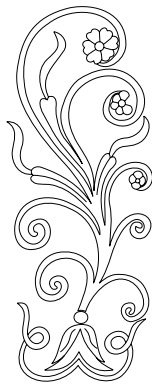
²⁴⁰ Örnek No: 8-14-15-20-24-33-46-49-62-68-71-87-94-102-103-110

²⁴¹ Örnek No: 46-68-87

²⁴² Örnek No: 8-14-20-24-33-94-102-103-110

²⁴³ Örnek No: 8-14-15-46-62-68

²⁴⁴ Örnek No: 20-33-49-87-94

Örnek No:8

Örnek No:14

Örnek No:68

Örnek No:87

Örnek No:102

8 nolu örnek 1870 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Zeminde ters laleye benzeyen bir kökten gelişerek yukarıya doğru s ve c kıvrımları oluşturarak yükselen kıvrık dal kompozisyonu görülmektedir. Kıvrık dalların uçları değişik çiçek motifleriyle sonlandırılmıştır.

14 nolu örnek 1877 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Yine burada da farklı bir uygulamayla zeminden başlayarak yükselen kıvrık dallar ve yaprak motifleri birlikte işlenmiştir. Aynı zamanda burada tek bir lale motifi de dalların arasına yerleştirilmiştir. Bu örneğin bir benzeri de yine Kastamonu Hepkebirler Camisi Haziresi'nde yer alan 1870 tarihli örnektir.²⁴⁵ Birebir benzerlik gösteren bu örnekte sadece lale motifinin yer almaması ayırıcı özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

20 nolu 1908 tarihli örnekte erkek mezarı ayak taşıdır. Bu örnekte zeminden itibaren s kıvrımı oluşturarak yükselen kıvrık dal motifinin dallarının uçları gül, lale ve yaprak motifleriyle beraber işlenmiştir.

24 nolu örnek 1830 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Bu örnekte diğerlerinden farklı olarak ortada bir servi ağacı ve bu ağacı karşılıklı olarak sararak s kıvrımı oluşturan asma dalları kıvrık dallar oluşturarak yükselmektedir. Buradaki kıvrık dallar üzüm salkımlarıyla birlikte işlenmiştir.

²⁴⁵ Filiz CANYURT, a.g.t,s.191

33 nolu örnek 1902 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Bu örnekte 24 nolu örnekle benzerlik göstermektedir. İkisinde de ortada bir servi ağacı motifi yer alır. Bu örnek 24 nolu örnekten farklı olarak ağaçtan bağımsız olarak sağında ve solunda dallar kıvrımlar oluşturarak yükselmektedir. Kompozisyonda mine çiçekleri ve yapraklar da görülmektedir.

46 nolu örnek 1894 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Burada yine s kıvrımı oluşturarak yükselen bir kıvrık dalın sağına ve soluna yerleştirilen yapraklar, mine çiçekleri ve gonca motifleriyle birlikte işlenmiştir.

49 nolu örnek 1912 tarihli, 62 nolu örnekte 1894 tarihli kadın baş taşı örnekleridir. Bu iki taşta aynı uygulama görülmektedir. Baş taşında gövdede kitabeyi çevreleyen bordür olarak kullanılmıştır. Bu örneklerde kıvrık dallar yapraklarla birlikte kıvrımlar oluşturarak yükselmektedir.

68 nolu örnek 1898 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Burada da değişik bir uygulama görülmektedir. Zeminde vazo olduğu düşünülen stilize bir oluşumun hemen üstünden başlayarak yükselen kök kısımları bulunmayan kıvrık dal motifi eşit aralıklarla saç örgüsü oluşturacak şekilde yapraklar ve lale motifleriyle birlikte işlenmiştir.

87 nolu örnek 1906 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Bu örnek 46 nolu örnekle benzer özelliklere sahiptir. Burada da stilize yaprak motiflerinden gelişen s kıvrımı oluşturarak yükselen kıvrık bir dal motifi görülmektedir. Yine benzer olarak mine çiçekleri, yapraklar ve gonca motifleriyle birlikte işlenmiştir. Bartın Asri mezarlıkta 1902 ve 1913 tarihli iki kadın ayak taşında da bu motif örneği görülmektedir²⁴⁶.

94 nolu örnek 1912 tarihli erkek mezarı ayak taşıdır. Gövde de bir vazodan çıkan gül dalı motifi kıvrılarak s şeklinde bir görüntü oluşturmaktadır.

²⁴⁶ Gülhan ÇAKIR, a.g.t., Ankara 2006

Burada da kıvrık dallar gül motifleri, yapraklar ve gonca motifleriyle birlikte işlenmiştir. Ayrıca gövdeyi çevreleyen bordürde 49 ve 62 nolu örneklerde olduğu gibi burada da kıvrık dallar ve yapraklar yer almaktadır.

102 nolu örnek tarihi belli olmayan erkek mezarı ayak taşıdır. Bu örnekte de kıvrık dal motifi farklı bir uygulamayla karşımıza çıkmaktadır. Yine burada da s kıvrımları oluşturarak yükselen kıvrık dal motifi çok sık bir şekilde yaprak motifleriyle kaplanarak işlenmiştir.

103 nolu örnekte tarihi belli olmayan kadın mezarı ayak taşıdır. Bu örnekte de kıvrık dal motifi zeminden başlayarak kıvrımlar oluşturarak yükselmektedir. İki kıvrık dal birlikte işlenmiştir. Burada dalların yan taraflarına mine çiçekleri ve yaprakları birlikte yerleştirilmiştir.

15 nolu lahit örneği 1888 tarihli erkek mezarıdır. Burada lahitin güney cephesini süsleyen kıvrık bir dal motifi yonca motifleri ve kır çiçekleriyle birlikte işlenmiştir. Lahit aşınmadan dolayı tahrip olduğundan şu an mevcut olan durumu bu şekildedir.

71 nolu örnek ile 110 nolu örnek benzer bir uygulamayla işlenmiştir. Her iki örnekte de ortada bir ağaç ve simetrik olarak sağa ve sola yerleştirilmiş kıvrık dallar bulunmaktadır. Uç kısımları da soyut yaprak motifleriyle sonlandırılmıştır.

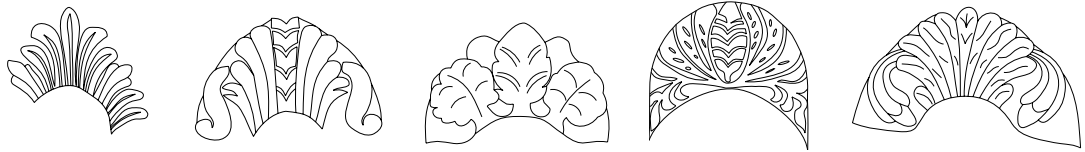
AKANT YAPRAKLARI

18.yüzyıldan itibaren Osmanlı sanatında akantus motifi mezar taşında da oldukça sık kullanılmaya başlanmıştır. İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 10 örnekte²⁴⁷ stilize edilmiş akant yaprağı motifi bulunmaktadır. Bu örneklerin 14 nolu örnek dışında hepside

²⁴⁷ Örnek No: 14-32-33-36-53-63-67-86-108-111

kadın baş taşıdır. Aynı zamanda bu motif, örneklerin hepsinde başlık kısımlarında yer almaktadır.

4 örnek²⁴⁸ 19.yy'ın son yarısına, 5 örnekte²⁴⁹ 20.yy'ın ilk yarısına aittir, 32 nolu örnekte tarih belirlenememiştir.

Örnek No:33

Örnek No:53

Örnek No:63

Örnek No:67

Örnek No: 86

4, 32, 63 ve 111 nolu örnekler de akantus yaprakları mezar taşının bitkisel tepelik kısmını oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Bu örneklerde benzer olan 32 ve 63 nolu örnekler dışında birbirinden farklı özelliklerde stilize edilmiş yaprak motifleri simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir.

33, 53, 86 ve 108 nolu örnekler de akantus yaprakları tepe kısmı sivri kemerli olan mezar taşlarının içine yerleştirilmiştir. Bu örneklerde de akantus yaprakları birbirinden farklı olarak soyutlaştırılmış ve simetrik bir şekilde işlenmiştir. Ayrıca 53 nolu örnekte batılılaşma dönemi süsleme motifleri olan S ve C kıvrımları da bu kompozisyonda yerini almıştır.

1878 tarihli 14 nolu örnekte motif erkek mezarı ayak taşında yer alır. Burada da akant yaprakları güneş motifi başlığı taşıyan iki konsol olarak işlenmiştir. S ve C kıvrımları burada da kullanılmıştır. Aynı zaman da lahit başlığında da akant yaprakları taç oluşturacak şekilde işlenmiştir.

1881 tarihli 36 nolu örnekte yuvarlak kemer içine stilize edilmiş akant yaprakları simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir. 1882 tarihli 67 nolu örnek ise 36

²⁴⁸ Örnek No: 4-36-63-67

²⁴⁹ Örnek No: 33-53-86-108-111

nolu örneğe oranla daha realist bir üslupta işlenmiştir. Burada yapraklar simetrik olarak yerleştirilmiştir.

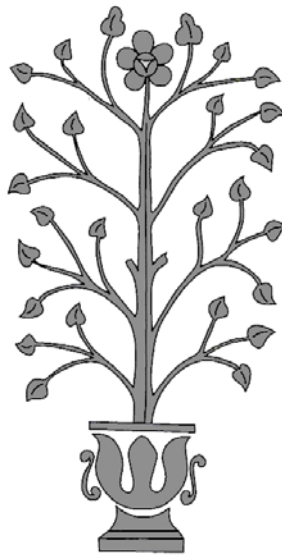
Kastamonu Hepkebirler Camisi haziresinde yer alan 1905 tarihli bir örnek²⁵⁰ Giresun ilinde incelenen mezar taşları içerisinde 8 tanesinde²⁵¹ Amasya' da ise bu gruba ait 9 örnek bulunmaktadır²⁵². Ayrıca Balıkesir Şeyh Lütfullah Camii haziresinde bulunan M.1855 tarihli bir kadın mezar taşının tepelik kısmıda yine akantus yapraklarından oluşmuştur²⁵³.

GÜL DALI

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 3 örnekte²⁵⁴ bu motif kullanılmıştır. Bunlardan 49 nolu örnek kadın mezarı ayak taşı diğer iki örnek ise erkek mezarı ayak taşıdır. Bu örneklerin üçü de 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

Örnek No: 20

Örnek No:49

Örnek No:94

²⁵⁰ Filiz CANYURT, **a.g.t.**,s.198

²⁵¹ Gazanfer İLTAR, **a.g.t.** s.382.

²⁵² Günnur AYDOĞDU, **a.g.t.**,s.246.

²⁵³ Necmi ÜLKER, **a.g.m.**,s.461.

²⁵⁴ Örnek No: 20-49-94

1908 tarihli 20 nolu örnekte bu motif erkek mezarı ayak taşında yer almaktadır. Buradaki gül dalı zeminden yükselerek S kıvrımları oluşturmuştur. Gül ve lale motifleri birlikte sağlı sollu gül dalına yerleştirilmiştir. Bu özelliğiyle diğer örneklerden ayrılmaktadır.

49 nolu örnek 1912 tarihli kadın mezarı ayak taşıdır. Burada bir vazo içinden yükselen gül dalı, ağaç görüntüsü vermektedir. Bu ağacı bir gül motifi sonlandırmaktadır. Ağacın sağına ve soluna kıvrılan dallar ve gonca motifleri işlenmiştir.

94 nolu örnekte 49 nolu örnekle aynı tarihte 1912 de yapılmış erkek mezarı ayak taşıdır. Burada da yine 49 nolu örnekte olduğu gibi bir vazodan çıkan gül dalı motifi işlenmiştir. Bu örnekte farklı olarak gül dalı kıvrımlar oluşturarak yükselmektedir. Gül dalı yine gül motifleri, yapraklar ve gonca motifleriyle birlikte işlenmiştir. Bu süsleme örneği, Göynük Akşemsettin Türbesi Haziresi'nde yer alan III/59 Env. Nolu mezar taşında da görülmektedir²⁵⁵. Ayrıca Bartın Asri Mezarlığında 1913 tarihli ayak taşında vazodan çıkan gül dalı motifi ile karşılaşılmaktadır²⁵⁶. Balıkesir Şeyh Lütfullah Camisi Haziresinde de 1851 tarihli ayak taşında bu motif görülmektedir²⁵⁷.

HAŞHAŞ

Bu motife ait sadece bir örnek bulunmaktadır. 1888 tarihli 15 nolu bu örnekte ortada bir ağaç motifi ve bu ağacın sağına ve soluna simetrik olarak yerleştirilmiş haşhaş çiçeği ve yaprakları birlikte işlenmiştir. "Haşhaş, ölüm ve ebedi uykuyu sembolize etmektedir. Batınilerce insanı cennete götüren kutsal bir bitkidir" şeklinde görüşler de mevcuttur.²⁵⁸ Haşhaş motifi Anadolu da Sivas, Tokat ve Ahlat mezar taşlarında da görülmektedir²⁵⁹.

²⁵⁵ H.Örcün BARIŞTA, a.g.m, Ankara 2002

²⁵⁶ Gülhan ÇAKIR, a.g.t., Ankara 2006.

²⁵⁷ Nemci, ÜLKER, a.g.m., 1990 Ankara, 476

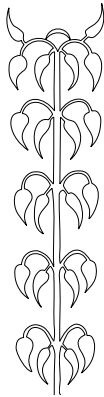
²⁵⁸ Remzi Duran, "Seki -Tekke Camisi ve Tekke Sanatı ile İlgisi Üzerine" **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 7, 1992, İzmir s.323-349

²⁵⁹ Beyhan KARAMAĞRALI, a.g.e, s.235-236

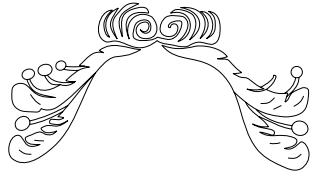
SOYUT YAPRAKLAR

Herhangi bir yaprak motifinin içine dahil edilemeyen ve türünün ne olduğu belli olmayan yaprak motifleri, soyut yapraklar olarak değerlendirmeye alınmıştır. İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 12 mezar taşı örneğinde²⁶⁰ bu grup içinde ele aldığımız yapraklar bulunmaktadır.

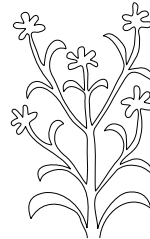
Soyut yaprak motifleri, genellikle barok tarzı motiflerle birlikte mezarların baş taşlarında, tepeliklerde, alınlık üzerlerinde, ayak taşlarında kullanılmıştır. 7, 42 ve 84 nolu örnekler 20.yy'ın ilk yarısına aitken diğer örnekler 19.yy'ın son yarısına aittir. 71, 101 ve 110 nolu örnekler de tarih kısmı bulunmamaktadır.

Örnek No:42

Örnek No:64

Örnek No:84

Örnek:101

Örnek:110

5 nolu örnek 1885 tarihli kadın baş taşıdır. Burada soyut yapraklar baş taşının alınlık kısmında görülmektedir. Motif kıvrık dallarla beraber işlenmiştir.

7 nolu örnekte 1916 tarihli erkek baş taşıdır. Burada motif kitabenin kenarını çevreleyen bordürün içinde yer almaktadır.

²⁶⁰ Örnek No: 5-7-14-42-64-67-71-73-84-101-110-111

14 nolu ve 64 nolu erkek baş taşı örneklerinde kitabenin hemen üst kısmında soyut yaprak motifleri kitabeye doğru sarkıtılmıştır. Ayrıca 14 nolu örnekte kır çiçeği motifi de soyut yaprağın uç kısmına işlenmiştir. Barok üslubun bir etkisi olan kıvrımlar burada da karşımıza çıkmaktadır.

1903 tarihli 42 nolu örnek erkek mezarı ayak taşıdır. Burada ortada bir ağaç ve iki yanına simetrik olarak yerleştirilen soyut yaprak motifleri kıvrık dallarla birlikte işlenmiştir. Benzer bir örnekte 111 nolu kadın mezarı ayak taşında görülmektedir.

67 ve 73 nolu örnekler kadın baş taşı örnekleridir. 67 nolu örnekte kitabenin hemen üstünde, 73 nolu örnekte ise alınlık kısmında soyut yaprak motifleri bulunmaktadır.

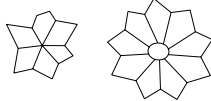
71 nolu ayak taşı ile 110 nolu erkek mezarı ayak taşında benzer bir uygulamayla karşılaşılmaktadır. İki örnekte de ortada bir ağaç ve simetrik olarak her iki yanında yer alan kıvrımlar oluşturan soyut yaprak motifleri görülmektedir.

1906 tarihli 84 nolu kadın mezarı ayak taşında görülen soyut çiçek ve yaprak motifleri birlikte işlenmiştir. Bu örnek incelediğimiz hazire içinde tek örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada yazı, bitkisel ve geometrik motiflerin birlikte kullanılmasıyla farklılık göstermektedir.

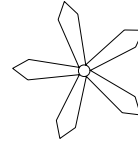
101 nolu örnekte, ayak taşında yer alan soyut yaprak motiflerinin simetrik olarak yerleştirilmesiyle bir dal oluşturulmuştur.

YILDIZ ÇİÇEĞİ

14 ve 49 nolu örneklerde bu motif görülmektedir. 14 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına, 49 nolu örnek ise 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

Örnek No:14

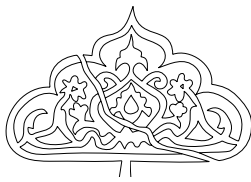

Örnek No:49

14 nolu örnek 1887 tarihli erkek mezar taşıdır. Burada iki farklı yer de karşımıza çıkmaktadır. Güneş motifli olan başlıkta orta kısma yerleştirilmiştir. Yine aynı yöne bakan lahitin başlık kısmında akant yapraklarının arasına hilal motifiyle birlikte işlenmiştir.

49 nolu örnekte 1912 tarihli kadın mezar taşıdır. Burada lahitin güney cephesinde baklava motiflerinin arasına beş kollu yıldız çiçeği motifi işlenmiştir.

PALMET VE RUMİ

Bu motife ait tek bir örnekle karşılaşmaktayız. Tarihi belli olmayan 112 nolu ayak taşında görülen bu motifler alınlık kısmında yer almaktadır. Mezar taşının ortasından yükselen bir servi ağacı motifin uç kısmına, üst kısmı dilimli ve kaş kemerli bir rozet içine yerleştirilmiştir. Burada palmet, rumi ve kır çiçekleri birlikte işlenmektedir. Böyle bir uygulamaya Kastamonuda incelediğimiz başka mezar taşlarında karşılaşılmamıştır.

b- NESNELİ MOTİFLER

VAZO

Osmanlı döneminde ait örneklerde daha sık işlenilmeye başlanılan vazo motifi mezar taşlarında da sıkça kullanılmıştır. Vazo motifinin 16.yüzyılda daha sade olduğu görülürken sonraki dönemlerde daha ayrıntılı işlenmiştir. 19.yüzyılda vazolu motiflerin çoğaldığı görülmektedir²⁶¹.

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 4 örnekte²⁶² vazo motifi kullanılmıştır. Bunlardan 16 nolu ve 94 nolu örnekler erkek mezarı ayak taşı, 49 nolu örnek kadın mezarı ayak taşı, 62 nolu örnek ise kadın baş taşıdır. Vazo motifi başlık ve gövde kısımlarında yer almaktadır. 16 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına aitken diğer örnekler 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

Örnek No:16

Örnek No:49

Örnek No:62

16, 49 ve 94 nolu örnekler ayak taşında ve gövde kısmında yer almaktadır. Bu örneklerin üçünde de vazo motifi bir kaide üzerine oturtulmuşken, 62 nolu baş taşı ile 94 nolu ayak taşında başlıkta yer alan vazo motifi herhangi bir kaideye oturtulmamış ve saksı formunda işlenmiştir.

16 nolu örnekte zeminde yer alan vazunun kaide kısmı altı dilime ayrılmış, vazo kısmı ise yaprak şeklinde iki dilime ayrılmıştır. Bartın Asri Mezarlıkta 1913 tarihli ayak taşında yer alan vazo motifi kıvrık dal ve mine çiçekleriyle tamamlanmıştır²⁶³.

²⁶¹ Azade AKAR, "Tezyini Sanatımızda Vazo Motifleri", **Vakıflar Dergisi**,8,Ankara 1969, s.267-271.

²⁶² Örnek No: 16-49-62-94

²⁶³ Gülhan ÇAKIR, **a.g.t.**, Ankara 2006.

49 nolu örnekte vazo kısmı dilimlere ayırmıştır. Vazonun her iki yanında kulpları vardır. Bu özelliğiyle diğer örneklerden farklılık göstermektedir. Bu örnekte ki vazodan gül dalı çıkmaktadır. Yine Bartın Asri Mezarlıkta yer alan bu motifle örtüşen 1902 tarihli mezar taşında vazo motifi, bitkisel tepelikte yer almaktadır²⁶⁴. Balıkesir Şeyh Lütfullah Camisi Haziresinde de 1851 tarihli ayak taşında bu motif görülmektedir²⁶⁵.

94 nolu ayak taşı örneğinde de yine vazodan gül dalı çıkmaktadır. Buradaki vazo örneğinde de bir kaide ve üstünde dilimli bir vazo figürü işlenmiştir. Yine bu örneğin başlık kısmında da vazo motifi görülmektedir. Buradaki örnek vazo, kaidesiz ve daha ziyade saksı görüntüsü vermektedir. Vazonun gövde kısmında geometrik şekiller işlenirken ağız kısmı da burgu motifiyle dışarı taşırılmış görüntüsü vermektedir. Vazodan gül demeti çıkmaktadır.

62 nolu örnekte, 94 nolu örneğin başlık kısmında yer alan vazo motifiyle benzer özelliklere sahiptir. Bu örnekte de vazodan gül demeti çıkmaktadır.

Bu vazo örnekleri, birbirine benzer 62 ve 94 nolu örnekler dışında tip olarak farklı özellikler göstermektedirler. Buna karşın ortak noktaları olarak da vazo motiflerinin tek başlarına sadece dekoratif olarak değil de her birinin farklı bitkisel figürlerle birlikte işlenmiş olmalarıdır.

Giresun'da 18. ve 19.yüzyıla ait 15 örnekte vazo motifi kullanılmıştır. 19. yy'a ait örneklerde yer alan vazo motifi örnekleri daha çok benzerlik göstermektedir²⁶⁶.

²⁶⁴ Gülhan ÇAKIR, **a.g.t.**, Ankara 2006.

²⁶⁵ Nemci, ÜLKER, **a.g.m.**, s.,476

²⁶⁶ Gazanfer İLTAR, **a.g.t.** Ankara, 2005,

AY VE YILDIZ MOTİFİ

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 7 örnekte²⁶⁷ bu motifi görmek mümkündür. Bir tanesi kadın, dört tanesi erkek mezarı ayak taşı, iki tanesi de lahit örneğidir. 40 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 14, 64 ve 73 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, 42 ve 111 nolu örnekler 20.yy'ın ilk yarısına tarihlenirken, 11 nolu lahit örneğinde tarih bulunmamaktadır. Bunlardan ikisinde ay ve yıldız beraber kullanılmıştır.

Örnek No:11

Örnek No:14

Örnek No:40

Örnek No:42

Örnek No:73

1902 tarihli 111 nolu örnek ile 1903 tarihli 42 nolu örnekte yer alan ay motifleri birebir benzerlik göstermektedir. Her iki ayak taşında da ay motifi karşılıklı olarak alınlık kısmında verilmiştir. Ay motiflerinin arasına da yıldız figürü yerleştirilmiştir. 42 nolu örnekte, 111 nolu örnekten farklı olarak ay ve yıldız motifleri daha büyük işlenmiştir.

11 nolu lahit örneğinin kuzey cephesinde görülen ay motifi simetrik olarak karşılıklı bir şekilde verilmiştir. Ay motiflerinin arasında ortada büyük yanlarda ise iki tane küçük ışınal çubuk motifleri yer almaktadır. Ay motiflerinin yüzeyi kır çiçekleriyle işlenmiştir. Bu motife örnek Akçaabat Beşköy beldesi mezarlığında 1781 tarihli bir lahit cephesinde görülen ay ve yıldız motifleri verilebilir²⁶⁸.

14 nolu örnekte de ay motifi lahit tepeliğinde görülmektedir. Burada ay motifi hilal şeklinde yönü aşağıya bakmaktadır. Hemen ön tarafına da bir tane yıldız çiçeği motifi işlenerek ay ve yıldız teması verilmeye çalışılmıştır.

²⁶⁷ Örnek No: 11-14-40-42-64-73-111

²⁶⁸ Reşat SÜMERKAN-İbrahim, OKMAN, a.g.e., s.171

40 nolu örnek ile 64 nolu örnek benzer bir uygulamayla karşımıza çıkmaktadır. Bu iki örnekte de servi ağacının uç kısmına ters bir şekilde yerleştirilen hilal motifi görülmektedir.

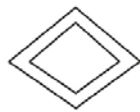
73 nolu lahit örneğinde 11 nolu örnekte olduğu gibi kuzey cephede hilal motifi verilmiştir. Burada da karşılıklı iki ay motifi ve ortada bir tane ışınal çubuk motifi birlikte işlenmiştir. Yüzeyinde her hangi bir süsleme görülmemektedir.

Benzer bir uygulama Kastamonu Saray Camisi haziresi'nde görülmektedir²⁶⁹.

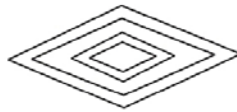
c- GEOMETRİK MOTİFLER

BAKLAVA MOTİFİ

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 9 tane²⁷⁰ örnekte bu motif görülmektedir. Bu motif örneklerinin hepsi lahitlerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan 3 tanesi 19.yy'ın ilk yarısına²⁷¹, 7, 49 ve 87 nolu örnekler ise 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 2, 56 ve 57nolu örneklerde tarih bulunmamaktadır.

Örnek No:2

Örnek No:15

Örnek No:49

2 nolu örnekte lahitin doğu cephesinde iç içe ikişer baklava dilimi motifi işlenmiştir. Erkek mezarıdır.

²⁶⁹ Filiz CANYURT, a.g.t, Ankara 2007

²⁷⁰ Örnek No: 2-7-15-27-49-56-57-87

²⁷¹ Örnek No: 15-27-48

1888 tarihli olan 15 nolu örnek erkek mezarı lahitidir. Burada baklava motifi kuzey cephede yer almaktadır. Yan yana yer alan iki adet baklava motifinin içine simetrik olarak üç baklava dilimi daha yerleştirilmiştir.

49 ve 56 nolu örneklerin kuzey ve güney cephelerinde bu motif görülmektedir. Her iki örnekte de yan yana iki adet yerleştirilen baklava motifi iç içe ikişer tanedir. Baklava motiflerinin aralarında 56 nolu örnekte dokuzgen motifi yerleştirilirken, 49 nolu örnekte güney cephede stilize çiçek motifi kuzey cephede ise ışınal çubuk motifi yerleştirilmiştir. İki cephede de köşelerde soyut yaprak motifleri işlenmiştir.

7 nolu örnek 1916 tarihli erkek mezarıdır. Baklava motifi kuzey cephede ortada büyük bir şekilde yerleştirilmiştir. Burada motif bir çerçeve içine alınmıştır.

27 nolu örnekte 1819 tarihli erkek mezarıdır. Burada da baklava motifi kuzey cephede yan yana iki motif olarak işlenmiştir.

48 nolu örnek 1807 tarihli kadın mezarıdır. Kuzey ve batı cephelerde baklava motifine rastlanmaktadır.

57 nolu örnekte kuzey ve güney cephede farklılık göstermektedir. Kuzeyde lahit birden fazla baklava motifiyle kaplanmıştır. Güney cephe ise büyük baklava dilimlerinin tüm yüzeyi kaplanmasıyla oluşmuştur.

87 nolu örnekte de güney cephede bir tane baklava motifi görülmektedir.

DİKDÖRTGEN, KARE VE ELİPS MOTİFLERİ

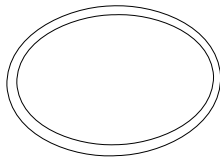
İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 6 örnekte²⁷² bu geometrik motifler görülmektedir. Bunlardan 2, 7, 11 ve 16 nolu örneklerde dikdörtgen, 2 ve 49 nolu örneklerde kare, 11 ve 73 nolu

²⁷² Örnek No: 2-7-11-16-49-73

örneklerde de elips motifleri görülmektedir. 2 ve 11 nolu örneklerde iki motif birlikte bulunmaktadır.

Dikdörtgen motiflerinin yer aldığı örneklerin hepside erkek mezar taşıdır. İki örnekte tarih bulunmazken 7 ve 16 nolu örnekler 20.yy'ın ilk yarısına aittir. Bu örneklerde dikdörtgen motifi lahitlerde çerçeve olarak, 2 nolu örnekte kuzey cephede, 7 nolu örnekte doğu ve batı cephede, 11 nolu örnekte kuzey cephede ve 16 nolu örnekte kuzey, güney, doğu ve batı cephelerde kullanılmıştır.

Kare motiflerinin yer aldığı örneklerden 2 nolu örnek erkek, 49 nolu örnek kadın mezarıdır. 2 nolu örnekte tarih bulunmazken 49 nolu örnek 20.yy'ın ilk yarısına aittir. Bu örneklerde de kare motifi lahitlerde çerçeve olarak, 2 nolu örnekte kuzey ve güney cephede, 49 nolu örnekte doğu ve batı cephelerde kullanılmıştır.

Elips diyebileceğimiz motifte iki örnekte karşımıza çıkmaktadır. 11 nolu örnekte tarih bulunmazken 73 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına aittir. Yine bu örnekte de kare ve dikdörtgen örneklerinde olduğu gibi çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. 11 nolu örnekte içiçe geçmiş iki elips motifi kuzey cephede yer alırken, 73 nolu örnekte ise batı cephede yer almaktadır.

DAİRE, YARIM DAİRE VE YAY MOTİFLERİ

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 6 örnekte²⁷³ bu süsleme örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Bunlardan 4 örnekte²⁷⁴ daire, 3 örnekte²⁷⁵ yay, 14 ve 87 nolu örnekler de yarım daire

²⁷³ Örnek No: 14-17-49-73-84-87

²⁷⁴ Örnek No: 14-17-49-73

²⁷⁵ Örnek No: 14-49-73

motifleri kullanılmıştır. 14, 49 ve 73 nolu örneklerde birden fazla motif birlikte kullanılmıştır.

Daire motifinin kullanıldığı mezar taşlarından 14 ve 17 erkek, 49 ve 73 kadın mezarıdır. 14 ve 73 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, 49 nolu örnek 20.yy'ın ilk yarısına aitken, 17 nolu örnekte tarih bulunmamaktadır. Bu örnekte de bu motifler, kare ve dikdörtgen motifi örneklerinde olduğu gibi çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. 14,17 ve 49 nolu örneklerde batı cephede, 73 nolu örnekte de kuzey cephede görülmektedir.

Yarım daire motifi, 14 ve 87 nolu örneklerde karşımıza çıkmaktadır. 14 nolu örnekte kuzey cephede, 87 nolu örnekte ise güney cephede kullanılmıştır.

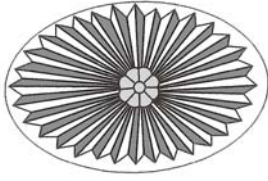
Yay motifi de 14, 49 ve 73 nolu örneklerde görülmektedir. 14 nolu örnekte güney cephede, 49 ve 73 nolu örneklerde ise kuzey cepheyi süslemektedir.

İŞINSAL ÇUBUKLAR

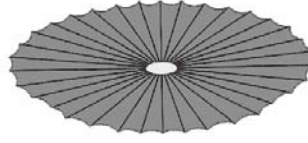
Bu gruba dahil ettiğimiz örnekleri birbirlerine benzer yönlerinden kaynaklı olarak tek tipin içinde değil de, tek tipin alt tipleri olarak iki tip içerisinde inceledik.

İncelediğimiz hazirede 197 mezar taşından süsleme kompozisyonuna sahip 4 örnekte²⁷⁶ işinsal çubuklar görülmektedir. Bu örneklerde işinsal çubuklar sembolik lahitlerin değişik bölümlerini süslemektedir. Bu örneklerden 2 ve 11 nolu örneklerde tarih bulunmazken, 14 ve 73 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına aittir. 73 nolu örnek dışındaki örnekler erkek sembolik lahitidir.

²⁷⁶ Örnek No: 2-11-14-73

Örnek No:11

Örnek No: 14

2 nolu örneğin kuzey ve güney cephesinde bu motif yer almaktadır. Her iki cephede de aynı motif kullanılırken kuzey cephede bir dikdörtgen çerçeve içine yerleştirilmiştir. İki cephede de bu motif her iki yanında güneş motifi ile işlenmiştir.

11 nolu örnekte ışınsal çubuk motifi lahitin kuzey cephesinde yer almaktadır. Burada üç bölüme ayrılan lahitin ortadaki bölümünde ışınsal çubuk içiçe geçmiş iki elipsin içine yerleştirilmiştir. Ortasına da kır çiçeği motifi işlenmiştir. Sağ ve solundaki bölümlerde de dikdörtgen bir çerçeve içine yerleştirilmiş motifin dört köşesine de istiridye kabuğu motifi işlenmiştir. Burada da ışınsal çubuklar, güneş motifleri, kır çiçekleri ve ay motifleriyle birlikte verilmiştir.

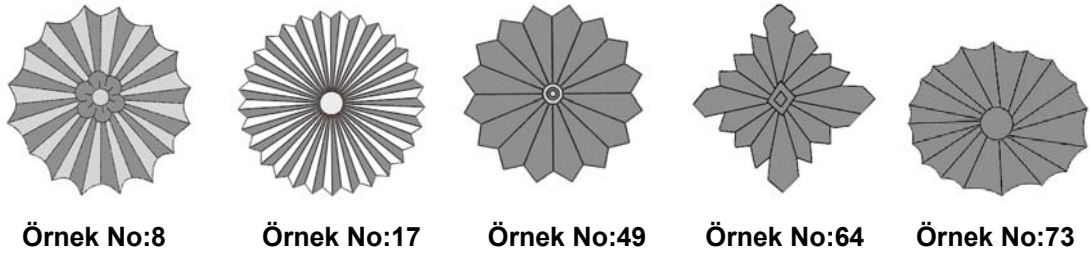
1877 tarihli 14 nolu örnekte de ışınsal çubuklar 2 nolu örnekteki gibi kuzey ve güney cephede de karşımıza çıkmaktadır. Her iki cephede farklı işlenen ışınsal çubuk örnekleri köşelere yerleştirilen istiridye kabukları motifleriyle birlikte işlenmiştir.

1895 tarihli 73 nolu örnekte ise ışınsal çubuklar sadece batı cephede görülmektedir. Bir elipsin içine yerleştirilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada motifte tahribat olmuştur.

Kastamonu da bu motifin benzer bir uygulaması da Hepkebirler Camisi Haziresi'nde yer alan 1883 tarihli erkek mezarı sembolik lahitinde görülmektedir²⁷⁷.

²⁷⁷ Filiz CANYURT, a.g.t, Ankara 2007

a- Güneş Motifi: İkinci tip olarak 10 tane örnekte²⁷⁸ bu motif görülmektedir. Bunlardan 8, 14 ve 64 nolu örnekte güneş motifi başlıkta, diğerlerinde ise lahitlerin değişik cephelerinde görülmektedir. 49 ve 73 nolu örnekler dışındakiler erkek mezarıdır. 4 örnek²⁷⁹ 19.yy'ın son yarısına, 7 ve 49 nolu örnekler 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 4 örnekte²⁸⁰ ise tarih yoktur.

2 nolu örnekte güneş motifi, güney ve kuzey cephelerde karşımıza çıkmaktadır. Motif her iki cephede de benzer bir uygulamayla yerleştirilmiştir. Cephelerde güneş motifi kare bir çerçeve içine işlenmiştir. Ortada ışınal çubuk motifinin sağına ve soluna yerleştirilmiştir.

1916 tarihli 7 nolu örnekte de 2 nolu örnekteki gibi bir uygulamayla karşılaşılır. Güneş motifi batı ve doğu cepheleri süslemektedir. Köşelerde istiridye motifleriyle işlenen güneş motifi dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır.

11 nolu örnekte güneş motifi kuzey cephede daire içine yerleştirilmiştir. Güneş motifinin göbek kısmına mine çiçeği işlenmiştir. Bu uygulama 8 nolu örneğin başlık kısmında da görülmektedir. Burada ışınal çubuk, motifinin her iki yanına ay motifiyle beraber geometrik bir şeklin içine yerleştirilmiştir.

1870 tarihli 8 nolu örnekle 1877 tarihli 14 nolu örnekte güneş motifi başlık oluşturacak şekilde kullanılmıştır. İki örnekte de ortada çiçek motifi işlenmiştir. Yine iki örnekte güneş motifi barok üslubunda yapılmış s ve c

²⁷⁸ Örnek No: 2-7-8-11-14-17-49-56-64-73

²⁷⁹ Örnek No: 8-14-64-73

²⁸⁰ Örnek No: 2-11-17-56

kıvrımlı konsollar tarafından taşınmaktadır. Güneş motifi 14 nolu lahitin batı cephesinde de görülmektedir. Burada iç içe iki daire içine yerleştirilmiştir. Orta kısmında da çarkıfelek motifi bulunmaktadır.

17 nolu örnekte 14 nolu lahit örneğindeki gibi batı cephede güneş motifi kullanılmıştır. Burada da motif daire içine alınmıştır.

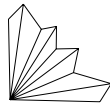
1912 tarihli 49 nolu kadın mezarında güneş motifi lahitin kuzey ve doğu cephelerinde görülmektedir. Doğu cephesinde kare bir çerçeve içine yerleştirilmiştir.

56 nolu örnekte de lahitin güney ve kuzey cephesi'nde benzer bir uygulamayla baklava motiflerinin arasına yerleştirilmiştir.

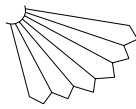
1877 tarihli 64 nolu örnekte 8 ve 14 nolu örneklerdeki gibi başlık olarak kullanılmıştır. Ancak burada farklı olarak motif, ayak taşının tepesi ters v olan alınlık kısmına yerleştirilmiştir.

Bu gruptaki son örnek olan 1895 tarihli 73 nolu örnekte de benzer bir uygulamayla kuzey cephede kullanılmıştır. Yine burada bir daire içine yerleştirilmiş güneş motifinin her iki yanına ay motifi yerleştirilmiştir.

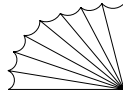
b- İstiridyeye Kabuğu : Çeyrek güneş motifi olarak ta kabul edilebilir. 7 örnekte²⁸¹ bu motif görülmektedir. Bunlardan 14 ve 49 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, 7, 49 ve 87 nolu örnekler 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 11 ve 56 nolu örneklerde tarih yoktur. Bu motif tüm örneklerde lahitlerin doğu, batı, kuzey ve güney cephelerinde kullanılmıştır. Genellikle kare ya da dikdörtgen çerçevelerin köşe kısımlarında ışınsal çubuklar yada güneş motifleriyle birlikte işlenmiştir.

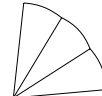
Örnek No:11

Örnek No: 14

Örnek No:49

Örnek No:73

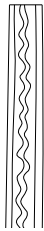
ÇARKIFELEK

Tek bir örnekte karşımıza çıkan bu motif, 1887 tarihli 14 nolu örneğin lahit kısmının batı cephesinde, güneş motifinin ortasına işlenmiştir.

Örnek No: 14

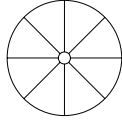
ZİGZAG

Zigzag motifi de bir örnekte bulunmaktadır. 1906 tarihli 84 nolu örnekte bulunan zigzag motifi, ayak taşında orada yer alan süsleme motiflerinin iki kenarındaki bordürü süslemektedir. Burada zeminden başlayarak yukarıya doğru uzanan bu motif düzensiz zigzaglardan oluşmaktadır.

²⁸¹ Örnek No: 7-11-14-49-56-73-87

SEKİZGEN

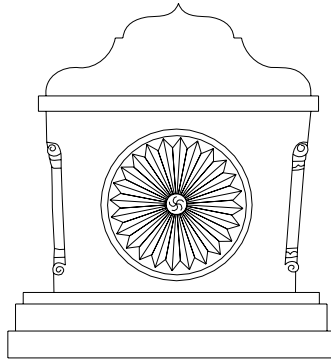

Bu motifte tek bir örnekte görülmektedir. 1912 tarihli 49 nolu kadın mezarında görülen bu motif lahit kısmında iç içe yerleştirilmiş dört daire motifinin içinde bulunmaktadır.

d- MİMARİ ELEMANLAR

SÜTUNCE

Mimari süsleme grubuna dahil ettiğimiz sütunce motifi bir örnekte görülmektedir. 19.yy'ın son yarısına ait olan 14 nolu örnekte sembolik lahitin batı cephesinde karşılıklı olarak köşelere yerleştirilmiştir. Sütuncenin iki ucunda da iyon başlığı kullanılmıştır.

Örnek No:14

1-e- HAYVAN FİGÜRÜ

Örnek No: 88

Hayvan figürü bir tek örnekte görülmektedir. 88 nolu örnekte bulunan bu figür asma dalının üstüne yerleştirilmiştir. Bir kuş figürü olduğunu düşündüren bu figür 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

2- KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ

Osmanlı dönemine ait mezarlıklara baktığımız zaman, taş işçiliğinde çok zengin örneklerle sahip mezar taşları karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı mezar taşları yapı olarak birbirlerine benzer özellikler göstermektedir. Belirgin ayrımlar kadın ve erkek mezar taşlarında görülmektedir. Bu mezarlıklarda mezar taşları genellikle baş taşı, ayak taşı ve bazı örneklerde sembolik lahit denilen kısımla tamamlanmaktadır. Baş ve ayak taşlarını da üstünde taşıyan bu sembolik lahit örnekleri daha ziyade statü sahibi ve maddi durumları iyi olan kişilerin mezar taşlarında görülmektedir.

Erkek mezar taşlarında kişinin toplum içindeki statüsüne göre bir başlık bulunurken, kadın mezar taşlarında çiçek motiflerinden oluşan bir tepelik başlık olarak kullanılmıştır.

Mezar baş taşlarının en önemli özelliği başlık ve kitabe kısmının burada yer almasıdır. Kadın ve erkek kitabesinin yapısı genellikle başlangıç ifadesi, bazen ayet ya da manzum ifadeler bazen de kişinin özellikleri, ölüm sebebi, kimlik, dua ve tarih gibi kısımlarından oluşmaktadır. Bu bölümler bazı kitabeler de çoğu zaman yer değiştirebildiği gibi bazı kitabelerde ise bu bölümlerin kimisi yer almamaktadır.

Erken dönem mezar taşlarında kitabeler baş taşını doldurur biçimde yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise baş taşlarının giderek büyüdüğü görülmektedir. Kitabeyi çevreleyen bordürler içinde, kitabenin hemen üst kısmında, kitabenin başlangıç satırı olan genellikle diğer satırlardan kısa olan ifadenin kenarlarında ve başlıklarda süsleme unsurları görülmeye başlanmıştır. Başlık kısmı süslemeli olan baş taşları genellikle kadın mezarlarında görülür. En sık rastlanan süslemeli başlıklar bitkisel tepelikler ya da çiçek demeti şeklindeki başlıklardır. Erkek mezar taşlarındaki süsleme ise genellikle sarıkların üzerine işlenen gül yada yaprak motifleri gibi süslemelerdir. Erkek mezar taşlarında bu tarz süslemelerle nadiren ve

Osmanlının geç döneminde karşılaşılmaktadır. Erkek mezar taşlarında, sarık , kavuk, fes gibi başlık çeşitleri bulunmaktadır.

Ayak taşlarında ise taşın gövde kısmı süsleme için ayrılmıştır. Genellikle kadın baş taşlarındaki gibi ayak taşında da baş taşındakine benzer bir uygulamayla tepelikler kullanılmıştır. Ancak bu şekilde olmayan örnekler de bulunmaktadır. Bu taşlarda daha çok bitkisel motiflerden oluşan süsleme kompozisyonları görülmektedir. Çok nadiren de olsa geometrik ve yazınında birlikte bulunduğu örnekler mevcuttur.

Mezar taşlarındaki süsleme kompozisyonları karşılaştırıldığı zaman özellikle İstanbulda, 18. yüzyıldan itibaren mezar taşlarında batılı tarzda süsleme elemanlarına da yer verildiği görülmektedir. S ve C kıvrımları, akantus yaprakları gibi bu tarzdaki süslemeler mezar taşlarında kullanılmıştır.

Mezar taşlarında sembolik lahitler de görülen süslemeler ise lahitin dört cephesinde de bulunabilmektedir. Lahitlerde karşılaşılan süsleme unsurlarında baş ve ayak taşlarında çok sık rastlanılmayan geometrik elemanların buralardaki kompozisyonlarda daha ağırlıklı kullanıldığı görülmektedir.

Osmanlı mezar taşlarıyla ilgili yapmış olduğumuz bu genel değerlendirmenin ardından tez konumuzu oluşturan mezar taşlarını süsleme kompozisyonu açısından ele aldığımızda, incelemiş olduğumuz hazirede bulunan mezar taşlarındaki süslemelerin kompozisyon özelliklerini, erkek baş ve ayak taşlarında, kadın baş ve ayak taşlarında ve sembolik lahit kısmında olmak üzere üç grupta değerlendirebilmemiz mümkündür.

Erkek baş taşları birkaç örneğin dışında genel özellik olarak, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olup başlık, boyun, gövde ve kaide bölümlerinden oluşmaktadır. Gövde kısımları yatay ve eğik dikdörtgen

çerçeveler halinde düzenlenmiş ve bu çerçeveler içerisine genellikle 17 nolu örnek dışında tek satır halinde kitabe metni yerleştirilmiştir. Çerçeve sayısı ve ölçüleri kitabenin uzunluğuna ve genişliğine göre değişmektedir. Genellikle “Hüve’l Baki” gibi başlangıç ifadelerinin ve tarihin yazılı olduğu üst ve alt satırlar değişik formlarda kartuş şeklinde işlenmiştir. Erkek mezar taşlarındaki süsleme kompozisyonu kadın mezar taşlarına göre yok denecek kadar azdır. İncelemiş olduğumuz erkek mezar taşlarında genellikle kitabenin bulunduğu kısımda süslemeye yer verilmemiştir. Ancak süsleme bulunan örneklerde mevcuttur. İncelediğimiz hazirede sadece 3 tane erkek baş taşında süsleme kompozisyonları görülmektedir. 7, 14 ve 64 nolu örneklerde kitabenin başlangıç ifadesinin etrafına gelecek şekilde soyut yapraklar işlenirken 7 nolu örneğin görülen bu süslemenin yanı sıra birde kitabeyi çevreleyen kenar suyunda da soyut yapraklardan oluşan bir süsleme kompozisyonu görülmektedir. Benzer bir uygulama yine Kastamonu Hepkebirler Camisi haziresi’nde yer alan 1875 tarihli örnekte²⁸², yine Kastamonu Nasrullah Camisi haziresi’nde yer alan 1854 ve 1879 tarihli örneklerde²⁸³ görülmektedir.

Erkek ayak taşları da genellikle düşey dikdörtgen gövdeli olup sağlam olan 3 örnekte²⁸⁴ bitkisel tepelik, 21 örnekte²⁸⁵ alınlık, 3 örnekte²⁸⁶ güneş motifi başlık olarak kullanılmıştır. Bunlar içinde 8 örnekte²⁸⁷ kıvrık dallarla birlikte değişik çiçek motifleri, 5 örnekte²⁸⁸ servi, 22 nolu örnekte hurma, 94 nolu örnekte gül dalı ayak taşlarında süsleme olarak kullanılırken, 12 örnekte²⁸⁹ ise herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamaktadır. Motifler genellikle zeminden yükselerek taşın tüm yüzeyini dolduracak şekilde işlenmiştir.

²⁸² Filiz CANYURT, **a.g.t.**, Ankara 2007

²⁸³ Gökhan GÜMÜŞDAĞ, **a.g.t.**, Ankara 2007

²⁸⁴ Örnek No: 16-35-94

²⁸⁵ Örnek No: 3-15-17-20-22-27-29-31-39-40-41-42-66-77-90-95-101-105-106-109-110

²⁸⁶ Örnek No: 8-14-64

²⁸⁷ Örnek No: 8-14-15-20-41-42-101-110

²⁸⁸ Örnek No: 16-35-40-64-90

²⁸⁹ Örnek No: 3-17-27-29-31-39-66-77-95-105-106-109-

Kadın baş taşları da erkek baş taşlarında olduğu gibi genellikle dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olup 3 örnekte²⁹⁰ başlık, 21 örnekte²⁹¹ alınlık, 10 örnekte²⁹² de bitkisel tepelik başlık olarak kullanılmıştır. Kadın baş taşlarını da başlık (başlık, alınlık, bitkisel tepelik), boyun, gövde ve kaide kısmı şeklinde sıralamak mümkündür.

Kadın mezar taşlarında süsleme kompozisyonu bitkisel tepeliklerde , alınlıklarda, kitabeyi çevreleyen kenar suyunda ve ayak taşlarının yüzeylerinde görülmektedir. 8 örnekte²⁹³ bitkisel tepelikte gül motifi akantus yapraklarıyla birlikte kullanılmıştır. 4 ve 63 nolu örneklerde akantus yaprakları bitkisel tepelik oluşturmuştur. Tepelikten gövdeye geçişlerde aşağıya doğru simetrik bir şekilde akantus yaprakları sarkıtılmıştır. Burada batı tarzında görülen süsleme kompozisyonu yerel üslupla işlenmiştir.

Yuvarlak kemerli, sivri kemerli, tepesi ters v biçiminde ve dilimli kemerli örneklerden oluşan alınlıklı baş taşlarında da 5 nolu örnekte soyut yaprak, 48 ve 73 nolu örneklerde kır çiçeği, 8 örnekte²⁹⁴ de akantus yaprakları başlık kısmında kullanılmıştır. Kadın baş taşlarının kitabe satırları da eğik yada yatay çerçeveler içine yerleştirilmiştir. 49 ve 62 nolu örneklerin dışında baş taşında süsleme görülmemektedir. Bu örneklerde ise kitabeyi çevreleyen kenar suyunda kıvrık dal ve soyut yaprak motifleri işlenmiştir.

Kadın ayak taşlarında süsleme kompozisyonu bitkisel tepeliklerde ve gövde kısımlarında karşımıza çıkmaktadır. Kadın ayak taşları da genellikle düşey dikdörtgen gövdeli olup, sağlam olan örnekler arasında 49 nolu örnek bitkisel tepelikli, 18 tane örnek²⁹⁵ ise alınlıklıdır.

²⁹⁰ Örnek No: 1-24-30

²⁹¹ Örnek No: 5-6-32-33-34-36-38-44-48-53-67-73-75-81-86-88-93-107-108-111-113

²⁹² Örnek No: 4-46-49-62-63-68-87-99-103-104

²⁹³ Örnek No: 46-49-62-68-87-99-103-104

²⁹⁴ Örnek No: 32-33-36-53-67-86-108-111

²⁹⁵ Örnek No: 4-24-30-33-38-46-48-68-73-81-82-84-87-88-103-104-108-111

Bitkisel tepelikli tek örnek olan 49 nolu örnekte tepelik akant yaprakları ve kır çiçekleriyle oluşturulmuştur. Bunun dışındaki alınlıklı örneklerde süslemeler genellikle doğrudan zeminden yükselerek yerleştirilmiştir. 10 örnekte²⁹⁶ kıvrık dal motifiyle birlikte kır çiçekleri, mine çiçekleri, lale, gül ve soyut yaprak gibi bitkisel süslemeler birlikte, 4 nolu örnekte hurma, 24 ve 88 nolu örneklerde asma, 24 ve 33 nolu örneklerde servi, 49 nolu örnekte gül dalı gibi çeşitli süsleme kompozisyonları görülürken 4 örnekte²⁹⁷ her hangi bir süsleme görülmemektedir. Ayak taşlarında da barok üslubunun belirgin özellikleri olan S ve C kıvrımları ve akantus yaprakları hemen tüm örneklerde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda yöresel özelliklerin yanı sıra İstanbulda her alanda oldukça sık bir şekilde kullanılan batılılaşma dönemi özelliklerinin bu bölgede de tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Bu mezar taşları içerisinde 21 örnek²⁹⁸ dışında kalan tüm örneklerde sembolik lahit yer almaktadır. Bazı sembolik lahitler günümüze kadar sağlam olarak ulaşırsa bazı lahitler oluşan tahriplerden dolayı tam olarak incelenmemiştir. 18 örnekte²⁹⁹ sembolik lahitlerin değişik cephelerinde süsleme kompozisyonları görülürken diğer örnekler sade bırakılmıştır. Genellikle sembolik lahitlerde baş ve ayak taşlarının tersine geometrik ve nesnel motifler daha ağırlıklıdır. Sadece 15 ve 16 nolu örnekler de bitkisel motifler görülmektedir. Bunun dışındaki motifler baklava, dikdörtgen, kare, ışınal çubuklar, güneş motifleri, istiridye kabuğu gibi motifler sık sık kullanılmıştır. 16 nolu sembolik lahit örneğinin dört cephesinde de tamamen barok üslubunun özellikleri olan s ve c kıvrımlı yapraklar ortada bir madalyon yine kıvrımlar oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir.

²⁹⁶ Örnek No: 46-48-68-73-82-84-87-103-104-111

²⁹⁷ Örnek No: 30-38-81-108

²⁹⁸ Örnek No: 32-34-36-37-38-43-47-50-51-58-67-69-70-71-72-88-89-105-107-108-109

²⁹⁹ Örnek No: 2-7-11-14-15-16-17-27-44-45-48-49-56-57-73-87-91-111

D- MEZAR VE MEZAR TAŞLARI ÖLÇÜLERİ

BU TABLODA YER ALAN ÖLÇÜ BİRİMLERİ CM. DİR

YERİ	TARİH	ÖRN NO	BAS TAŞI ÖLÇÜLERİ						AYAK TAŞI ÖLÇÜLERİ						SEMBOLİK LAHİT ÖLÇÜLERİ			BASLIK ÖLÇÜLERİ		
			BOYU	ENİ		KALINLIK		ÇAP	BOYU	ENİ		KALINLIK		ÇAP	BOYU	ENİ		BOYU	ENİ	
				Alt	Üst	Alt	Üst			Alt	Üst	Alt	Üst			Kısa k.	Uzun k.		Alt	Üst
FCDH	1849	1	90	32	35	10	10		50	30	30	10	10		10	113	191	9	15	20
FCDH	?	2	91	27	30	15	15		50	30	30	10	10		61	83	190	26	30	27
FCDH	1892	3	120	27	26	10	10		77	24	29	8	8		60	105	183	16	19	14
FCDH	1871	4	100	22	26	8	8		82	18	20	9	9		28	100	189	-	-	-
FCDH	1885	5	71	21	24	7	7		-	-	-	-	-		47	72	161	-	-	-
FCDH	?	6	102	26	30	12	12		85	29	32	10	10		24	134	176	-	-	-
FCDH	1916	7	109	30	26	9	9		56	30	30	9	9		54	77	182	14	20	12
FCDH	1870	8	99	34	35	10	10		111	30	31	11	11		20	98	208	14	21	12
FCDH	1804	9	90	20	28	13	13		-	-	-	-	-		21	83	208	24	28	18
FCDH	1878	10	81	24	27	10	10		-	-	-	-	-		21	83	208	15	22	12
FCDH	?	11	68	59	59	7	7		-	-	-	-	-		47	80	180	-	-	-
FCDH	1962	12	69	59	59	7	7		-	-	-	-	-		47	80	180	-	-	-
FCDH	1880	13	110	25	26	10	10		71	15	19	6	6		88	85	220	18	20	12
FCDH	1877	14	133	22	26	6	6		105	20	22	7	7		95	108	200	15	25	14
FCDH	1888	15	102	25	26	11	11		88	20	23	11	11		72	95	298	15	23	15
FCDH	1900	16	141	32	35	10	10		130	23	26	9	9		72	100	207	14	17	13
FCDH	?	17	97	30	30	10	10		95	23	29	9	9		55	103	195	25	29	24
FCDH	1893	18	103	23	23	21	19		108	21	23	15	15		34	68	188	10	16	8
FCDH	?	19	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		48	79	210	-	-	-
FCDH	1908	20	118	33	35	9	9		108	28	29	8	8		79	65	180	14	24	16
FCDH	1882	21	118	23	24	11	11		50	30	30	10	10		65	80	185	15	20	12
FCDH	1828	22	121	28	31	11	11		98	20	29	7	7		79	64	177	14	25	17
FCDH	?	23	95	21	26	13	13		-	-	-	-	-		68	73	169	23	28	22
FCDH	1830	24	168	36	39	19	19		133	32	34	16	16		94	103	231	18	32	18
FCDH	?	25	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		10	48	75	-	-	-
FCDH	?	26	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		19	55	98	-	-	-
FCDH	1819	27	130	36	36	14	14		85	26	31	16	16		81	76	154	25	31	20
FCDH	?	28	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		15	55	76	-	-	-
FCDH	?	29	82	22	22	13	13		41	21	22	10	10		25	81	166	27	31	21
FCDH	1841	30	90	30	32	15	15		89	19	27	9	9		18	87	141	14	22	23
FCGH	1870	31	95	27	27	12	12		90	20	23	7	7		-	-	-	16	24	19
FCGH	?	32	45	28	28	10	10		54	29	29	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	1902	33	89	25	28	9	9		89	23	28	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	34	72	33	32	9	9		64	30	30	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	35	68	20	22	9	9		59	20	22	6	6		48	55	119	12	18	10
FCGH	1881	36	87	26	27	16	16		50	30	30	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	1881	37	75	27	28	12	12		50	30	30	10	10		-	-	-	15	26	22
FCGH	1848	38	86	28	31	9	9		66	25	27	14	14		-	-	-	-	-	-
FCGH	1838	39	121	25	27	10	10		115	20	28	13	13		56	80	200	18	24	21

FCGH	1839	40	111	32	34	11	11		99	26	30	7	7		47	82	220	23	26	20
FCGH	?	41	67	28	24	14	14		58	19	20	7	7		34	80	126	14	24	23
FCGH	1903	42	88	25	27	9	9		105	20	25	9	9		27	57	175	14	21	18
FCGH	?	43	50	30	30	10	10		56	20	20	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	44	110	26	31	8	8		-	-	-	-	-		39	60	168	-	-	-
FCGH	?	45	35	24	24	12	12		-	-	-	-	-		39	60	168	17	22	21
FCGH	1894	46	90	24	27	7	7		70	22	25	14	14		15	31	87	-	-	-
FCGH	1871	47	97	28	33	8	8		-	-	-	-	-		-	-	-	20	24	19
FCGH	1915	48	85	23	26	8	8		90	19	20	7	7		50	64	169	-	-	-
FCGH	1912	49	115	33	35	8	8		94	27	33	7	7		87	90	206	-	-	-
FCGH	?	50	57	24	27	14	14		76	20	22	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	51	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	1898	52	67	27	24	10	10		50	30	30	10	10		42	83	213	-	-	-
FCGH	1905	53	90	29	32	10	10		50	30	30	10	10		20	74	164	-	-	-
FCGH	?	54	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		15	70	168	-	-	-
FCGH	?	55	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	56	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		54	74	176	-	-	-
FCGH	?	57	58	30	30	14	14		51	30	30	12	12		39	57	163	23	23	20
FCGH	?	58	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	59	80	30	30	17	17		-	-	-	-	-		6	72	181	20	21	20
FCGH	?	60	97	27	30	8	8		-	-	-	-	-		6	72	181	15	20	18
FCGH	?	61	111	26	30	13	13		50	30	30	10	10		14	88	204	25	17	12

FCGH	1894	62	127	26	30	10	10		-	-	-	-	-		21	65	187	-	-	-
FCGH	1878	63	104	21	27	14	14		-	-	-	-	-		14	65	187	-	-	-
FCGH	1878	64	115	29	31	11	11		108	22	25	11	11		71	73	187	20	23	18
FCGH	?	65	86	28		8	8		73	23	26	9	9		-	-	-	-	-	-
FCGH	1874	66	113	24	27	10	10		71	21	22	8	8		-	-	-	8	23	13
FCGH	1882	67	93	20	24	10	10		-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
FCGH	1898	68	98	29	31	9	9		84	26	28	11	11		19	80	190	-	-	-
FCGH	?	69	-	-	-	-	-		38	16	17	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	70	-	-	-	-	-		51	17	18	6	6		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	71	-	-	-	-	-		72	18	20	9	9		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	72	-	-	-	-	-		80	21	22	10	10		-	-	-	-	-	-
FCGH	1895	73	65	23	24	9	9		62	21	23	8	8		47	54	101	-	-	-
FCGH	?	74	48	22	25	10	10		29	18	18	9	9		-	-	-	19	24	19
FCGH	?	75	81	24	27	9	9		-	-	-	-	-		15	100	210	-	-	-
FCGH	?	76	73	15	15	23	16		-	-	-	-	-		15	100	210	-	-	-
FCGH	?	77	51	22	22	12	12		61	18	18	9	9		-	-	-	12	16	10
FCGH	?	78	50	30	30	10	10		-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	79	50	30	30	10	10		-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
FCGH	?	80	39	32	32	10	10		18	19	19	6	6		38	106	184	12	21	15
FCGH	?	81	114	24	31	11	11		88	24	26	11	11		54	83	160	-	-	-
FCGH	1847	82	63	31	28	8	8		89	22	24	9	9		50	61	168	-	-	-
FCGH	?	83	50	30	30	10	10		50	30	30	10	10		10	66	170	-	-	-

Ferhat Paşa Camisi haziresinde yer alan mezar taşlarının ölçülerinin yer almış olduğu bu tabloyu incelediğimizde, boyları 30-60 cm. arası olan mezar baş taşlarının toplamı 28 'dir'³⁰⁰. Bunlardan 97 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına aitken, 84 nolu örnek 20.yy'ın ilk yarısına aittir. Bu iki örnek dışında diğer örneklerin tarihleri bilinmemektedir. 60-90 cm. arasında olan mezar taşlarına baktığımızda toplam 38 tanedir. Bunlardan 5 tanesi³⁰¹ 19.yy.'ın ilk yarısına, 9 tanesi³⁰² 19.yy'ın son yarısına, 9 tanesi³⁰³ 20.yy'ın ilk yarısına ve 12 nolu örnekte 20.yy'ın son yarısına aittir. 13 tanesinde³⁰⁴ ise tarih belirlenememiştir. 90-120 cm. ölçülerinde olan örneklere baktığımızda 32 tane olduğunu görmekteyiz. Bunlardan 104 nolu örnek ile 111 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 14 tanesi³⁰⁵ 19.yy'ın son yarısına, 7 tanesi³⁰⁶ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 9 tanesinde³⁰⁷ ise tarih belirlenememiştir. 120-150 cm. arasında ölçülere sahip mezar taşlarına baktığımızda ise toplam 9 tane örneğinin olduğunu görmekteyiz. Bunlardan 22, 27 ve 39 nolu örnekler 19.yy'ın ilk yarısına, 14 ve 62 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına, 16, 87 ve 96 nolu örnekler ise 20. yy'ın ilk yarısına aittir. 103 nolu örnekte ise tarih belirlenememiştir. 150-170 cm. arası ölçülere sahip sadece iki örnek vardır. 24 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına tarihlenirken, 90 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına aittir. Bu duruma göre mezar baş taşları, ortalama 80 ile 120 cm. arasında yer alan ölçüler daha yaygın kullanılmıştır. 19.yy'ın son yarısı ile 20.yy'ın ilk yarısına tarihlenen mezar taşlarında ise giderek bir büyümenin olduğu görülmektedir.

Hazirede yer alan ayak taşı ölçülerine baktığımız zaman ise, 20-60 cm. arasında ölçülere sahip ayak taşlarının sayısı 40 'tır'³⁰⁸. Bunlar günümüzde yeniden yapıldıkları için tarihleri eski taşarın tarihleriyle örtüşmemektedir.

³⁰⁰ Örnek No: 19-25-26-28-32-43-45-50-51-54-55-56-57-58-59-74-77-78-79-80-83-84-85-89-97-98-107-109

³⁰¹ Örnek No: 1-9-30-38-82

³⁰² Örnek No: 5-10-36-37-46-52-73-93-106

³⁰³ Örnek No: 33-42-48-53-88-92-95-108-111

³⁰⁴ Örnek No: 11-29-34-35-41-59-62-65-76-81-100-101-113

³⁰⁵ Örnek No: 3-4-8-13-15-18-21-31-47-63-64-66-67-68

³⁰⁶ Örnek No: 7-20-49-86-91-94-99

³⁰⁷ Örnek No: 2-6-17-44-60-61-81-102-110

³⁰⁸ Örnek No: 1-2-7-19-21-25-26-28-29-32-35-36-37-41-43-51-52-53-54-55-56-57-58-61-69-70-74-80-83-85-88-89-91-92-93-96-99-100-101-107-109

Bizde herhangi bir yüzyıla dahil etmeden tarihsiz ele almayı daha uygun gördük. 60-90 cm. arasında yer alan mezar taşları 31 tanedir. Bunlardan 27, 30, 38 ve 82 nolu örnekler 19.yy'ın ilk yarısına, 10 tanesi³⁰⁹ 19.yy'ın son yarısına ve 6 tanesi de³¹⁰ 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 11 tanesinde³¹¹ ise tarih belirlenememiştir. 90-120 cm. arasında olan mezar taşları 14 tanedir. Bunlardan 39 ve 40 nolu örnekler 19.yy'ın ilk yarısına, 8, 14,18 ve 64 nolu örnekler 19.yy'ın son yarısına ve 6 tanesi³¹² 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 103 ve 110 nolu örnekler de ise tarih tespiti yapılamamıştır. 120-135 cm. arası ölçülere sahip olan ayak taşları ise 3 tanedir. Bunlardan 24 nolu örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 90 nolu örnek 19.yy'ın son yarısına ve 16 nolu örnek ise 20.yy'ın ilk yarısına aittir. Ayak taşları da baş taşlarında olduğu gibi giderek 19.yy'ın son yarısı ile 20.yy'ın ilk yarısına tarihlenen mezar taşlarında bir büyümenin olduğu görülmektedir.

³⁰⁹ Örnek No: 3-4-13-15-31-46-66-68-73-106

³¹⁰ Örnek No: 33-48-49-84-108-111

³¹¹ Örnek No: 6-34-50-65-71-72-77-81-102-105-112

³¹² Örnek No: 20-42-49-87-94-95

E- MALZEME VE İŞLENİŞ

Bu bölgede görülen kireç taşı, mezar taşı yapımında oldukça fazla kullanılmıştır. Kireç taşının fazla dayanıklı olmamasından dolayı bu taşla yapılan örneklerin çoğu tabiat koşullarına dayanamayıp günümüze sağlam ulaşamamıştır. Bu yüzden de İstanbulda yapılan örneklerle göre burada yapılan mezar taşları basit işçilik örnekleri olarak kalmıştır. Mermerin kullanıldığı örneklerde ise İstanbulda görülen üslup kullanılmıştır.

Kastamonu şehri Ferhat Paşa Camisi Haziresi'nde yapılan inceleme sonucunda tespit edilen 197 tane mezar taşından 13 örnekte³¹³ mermer kullanımı görülürken geri kalan örnekler de taş kullanılmıştır. Mermer dışında 11, 12 ve 88 nolu örneklerde mozaik beton kullanımı dikkat çekmektedir. Bu örnekler 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

Ferhat Paşa Camisi Haziresi'nde yer alan mezar taşı örneklerinin hepsinde oyma tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte mezar taşına yazı ve süsleme yüzeye çizildikten sonra kullanılan aletler yardımı ile oyulmuş, kenarlarının da çerçeve oluşturacak biçimde oyulmadan kalması sağlanmıştır.

³¹³ Örnek No: 8-9-22-24-27-31-39-46-49-62-87-90-103

F- YAZI

Mezar taşlarının, taş işçiliği yanında yazı sanatı bakımından da önemi bulunmaktadır. Mezar taşları, kitabelerinde yer alan yazı çeşitleri ile birer tarihi kaynak olmalarının yanında, içerikleriyle edebiyatta ve ilahiyatta, hat sanatı bakımından da sanat tarihinin konusu içinde yer bulmuştur.

İncelediğimiz Ferhat Paşa Camisi Haziresi'nde talik, sülüs, celi sülüs ve Türkçe olmak üzere dört farklı yazı tipi görülmüştür. 10 örnekte³¹⁴ sülüs, 4 örnekte³¹⁵ celi sülüs, 3 örnekte³¹⁶ Türkçe ve bunların dışında kalan 60 örnekte talik hatla kitabeler yazılmıştır. 2 ve 41 nolu erkek baş taşlarında kitabe yer verilmezken 11 örnekte³¹⁷ mezar taşlarındaki aşınmadan dolayı kitabe kısımları günümüze ulaşamamıştır.

Mezar kitabelerinde yer alan konuları Laqueur çalışmasında, Prokosch Kralitz'e dayanarak 1- Yakarış, 2- Dua, 3- Kimlik, 4- Dua İsteme, 5- Tarih olmak üzere beş başlıkta³¹⁸ incelemiş, Prof.Dr. Halit Çal ise biraz daha genişleterek kitabelerde yer alan ifadelerin yazılış sırasına göre, 1- Başlangıç İfadesi, 2- İnsanlara Uyarı, 3-Durum Bildirme, 4- Sebep Bildirme, 5- Tanrıdan İstek, 6- İnsanlardan İstek, 7- Meslek, 8- Aile- Baba Adı, 9- Tanrıdan İstek (Dua), 10- Ölenin Adı, 11- İnsanlardan İstek ve 12-Tarih olmak üzere 12 başlık altında incelemiştir³¹⁹. Bizde bu uygulamayı çalışmamızda kullandık.

Mezar taşı kitabelerinde Allah'ın el-baki(ebedi), el-hayy(diri) ve el-hallak(yaratan) sıfatları kullanılmıştır. Bunlardan en yaygın olanı Hüve'l Baki ifadesidir.

³¹⁴ Örnek No: 11-12-29-34-35-38-47-66-106-110

³¹⁵ Örnek No: 8-39-63-102

³¹⁶ Örnek No: 11-12-88

³¹⁷ Örnek No: 6-23-44-45-60-61-74-75-77-100-107

³¹⁸ Hans –Peter LAQUEUR, a.g.e., s.80

³¹⁹ Halit ÇAL , a.g.m., s. 214.

1-Başlangıç İfadesi

Örnek Numarası	Tarih	İfade
48,62,68,87,95,49,103	1807,1894,1898,1905,1911,1912,?	Ah mine'l mevt
33,35	1902, ?	El-baki Hu Allah
38,8,47	1848,1870,1871	Hu
1,99,102	1849,1912, ?	Huve'l Hallaku'l-baki
80	?	Huve'l Hayy
14	1877	Huve'l Hayyu'l layemut
104,3	1811,1892	Huve'l Hayyu'l-baki
9,27,22,24,39,40,90,31,4,93, 66,64,106,10,63,13,21,46,16, 91,111,42,108,96,20,86,88,107 109,110	1804,1819,1828,1830,1838,1839, 1855,1870,1871,1873,1874,1877, 1877,1878,1878,1880,1882,1894, 1900,1900,1902,1903,1905,1906, 1908,1910,1912,?,?,?	Huve'l-baki
97	1809	Lillahi'l Fatiha
97,30,38,47,36,37,67,5,15,18, 73,52,53,94,7	1809,1841,1848,1871,1881,1881, 1882,1885,1888,1893,1895,1898, 1905,1912,1916	Tarih

Hazirede yazı bulunan toplam 77 mezar taşından 50 tane örnekte 9 tür başlangıç ifadesi kullanılmıştır. Bu 77 mezar taşının içinden 3 tanesinde (11,12 ve 88 nolu) herhangi bir başlangıç ifadesi kullanılmazken, 15 tane örnekte ise başlangıç ifadesi yerine tarih kullanılmıştır. Bu ifadeleri, Tanrının sıfatları, sitem ve durum bildirme olarak üç ana grupta inceleyebiliriz.

a-Tanrının Sıfatları :

Huve'l-baki : 50 tane mezar taşından 30 tanesinde bu ifade kullanılmıştır. 6 örnek 19.yy'ın ilk yarısına, 12 örnek 19.yy'ın son yarısına ve 9 örnekte 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 3 örnekte tarih yoktur. Giresun sahil şeridindeki mezar taşlarında da en yaygın başlangıç ifadesi olarak bu ifade kullanılmıştır³²⁰.

Huve'l-hayyu'l-baki : 50 mezar taşının 2 tanesinde bu ifadeye yer verilmiştir. 1 tanesi 19.yy'ın ilk yarısına diğeri de 19.yy'ın son yarısına aittir.

Huve'l-hallaku'l-baki : 50 örnek içerisinde 3 tanesinde bu ifade kullanılmıştır. 1 tanesi 19.yy'ın ilk yarısına diğeri ise 19.yy'ın son yarısına aittir.

³²⁰ Gazanfer İLTAR, a.g.t. s.394

Hu: Başlangıç ifadesi bulunan 50 mezar taşının 3 tanesinde bu ifadeye yer verilmiştir. 1 tanesi 19.yy'ın ilk yarısına 2 tanesi de 19.yy'ın son yarısına aittir.

El-baki Hu Allah: Başlangıç ifadesi bulunan 50 örnek içinde sadece 2 mezar taşında bu ifadeyle karşılaşılır. 1 tanesi 20.yy'ın ilk yarısına aittir. Diğerinde ise tarih yoktur.

Huve'l Hayy: 50 örnek içinde sadece 2 mezar taşında yer alır.

Huve'l Hayyu'l layemut: Sadece 1 mezar taşında görülür. 19.yy'ın son yarısına aittir.

b- Sitem:

Ah mine'l-mevt: Başlangıç ifadesi bulunan 50 mezar taşından 7 tanesinde bu ifade kullanılmıştır. 1 tanesi 19.yy'ın ilk yarısına, 2 tanesi 19.yy'ın son yarısına, 3 örnekte 20.yy'ın ilk yarısına aittir. 1 örnekte tarih yoktur.

c- Dua :

Lillahil Fatiha: Bu örnekte sadece 1 mezar taşında görülür. 19.yy'ın son yarısına aittir. Bu ifadeyle çok sık karşılaşılmamaktadır. Bu ifadeye örnek olarak Edirne'de yer alan mezar taşları verilebilir³²¹.

2- İnsanlara Uyarı

Örnek Numarası	Tarih	İfade
4	1871	Gel efendim nazar eyle mezarımın taşına akıl isen gafil olma aklını al başına
16	1900	Ey beni zair olan fatiha havan olan ruhuma et mezarım taşına dikkat eyle ibret al
27	1819	Halini gördükte ihvanın teafül etmesin kimseye baki değildir bu fani cihan
53	1905	Zair ibretle bak senin mezarın hattına işte nazır beyefendi maderinin medfeni
97	1908	İbret al kabir... beni gör de zair

³²¹ Ayşegül ARSLAN, Edirne Üç Şerefeli Camisi Haziresi Mezar Taşları, Gazi Üniv. Sosyal Bil.Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006 Ankara

Yazı bulunan toplam 77 mezar taşından 5 tanesinde yazılarda insanlara uyarıda bulunmaktadır. Bu ifadelerde, bu dünyanın geçiciliği ve insanların bu durumu bilerek yaşamaları gerektiği anlamını çıkarmamız mümkündür.

3- Durum Bildirme

Örnek Numarası	Tarih	İfade
9	1804	El cenub bahcemandan etdim bekaya rihlet
13	1880	Azim edib mülk-u bekaya gitti bir merd-i sahi El çekib fani cihandan erdi gurb-i rahmete
24	1830	Zen pakizesi hemen bekaya eyledi rihlet Bi gayet genç iken hayfa cihandan eyledi özlet
27	1819	Akıbet dar-u diyarın eyledi terk nâgihan Ruhu pir nur-i sebatan olduğu cennete
63,67	1878,1882	Emretti hüda eyledi ferman Erişti ecel vermedi aman
66	1874	Fenadan bekaya eyledi rihlet
88	1912	İçtik ecel şerbetini ana oğul kız üçümüz
90	1855	Bir eli boş yüzü kara gelmişim dergâhına Ey kerem kâni allahım itimadım hep sana
95	1911	Henüz bir gonca gül iken eyvah Beni yad ecel söndürdü tağâh
96	1906	Davet-i hakka idüb icabet Firdevs-i vahdenin oldu dahili

Yazı bulunan toplam 77 adet mezar taşından 11 tanesinde durum bildirme ifadelerine beyitler şeklinde yer verilmiştir.

4- Sebep Bildirme

Örnek Numarası	Tarih	İfade
49	1912	Bu cihan bağına geldim bir murad görmedim derdime derman aradım bir Alâ can bulamadım ah ile zar kılarak tazeliğime doymadım
62	1894	Çaresiz derde düşdüm bir âlâ can bulamadım geçti ömrüm şu cihanda görmedim sıhhat yüzün
73	1895	Pek sebiken azim-i darül cinan oldum lezzet-i dünyayı unuttum aşık-i yarığa oldum
87	1906	Her köşeyi aradım bu derde çare bulmadım yirmi bir sene bu dert bende karar eyledi sarardım soldum vücudumda asla liyakat kalmadı
111	1902	Pek genç bir yaşda iken verem denilen hadise-i şifa nariyar feda olmuştur ruh-i saf

Bu ifadeye 5 mezar taşı örnek verilebilir. Ölüm sebebinin belirtilmesi, mezar taşlarında çok sık karşılaşılan bir durum değildir. Burada 4 örnekte hastalıktan ölümün gerçekleştiği belirtilirken, 111 nolu örnekte hastalığın verem olduğu ifade edilmiştir.

5- Tanrıdan İstek

Örnek Numarası	Tarih	İfade
36,5	1881,1885	İlahi cürmümü affet yüzüm karasına bakma senin dergâhına geldim Muhammed aşkına yakma
40,10, 37, 48,32,34,	1839,1878,1881, 1915,?,?,	Beni kıl mağfiret yarabbi yezdan bi hakkı arş-ı azame nur-u Kur'an
14	1877	Eylesin mevla bu zatı cümle korkudan reha
15	1888	Eylesin Allah kabrini icra-i rahmet nu bebu
24	1830	Yarabbi sabırlar ver onun zevcine eyle kabrini cennet
27	1819	Hak Teala rahmetinden etmesin dur bir zaman
30	1841	Gözümü yumdum cihandan ümidimi kesmedim Hak rahmetinden
39,31	1838,1870	Cürmünü af eyle ya rabbü'l mennan mağfiret kıl olmasın hali yaman mazhar-ı nur-u şefa'at kıl her zaman
42	1903	Af eylesün...Ya Rab Rahman olsun Cenab-ıYezdan...şefa'at
63	1878	Cennette versin muradı ol rabbi Yezdan
64	1877	Günahını affedib mevla vere envai nimetler olub bin ahram bi isyan otursun Kasr-ı Alâda
66	1874	İde kabrini Hak Ravza-ı cennet
67	1882	Cennette vere muradım halik-ı Rahman
87	1906	Ben kabrime giderken hazret-ı hakka münacat eyledim Yarabbi yetimlerimi ben sana emanet eyledim
88	1912	İçtik eccl şerbetini ana oğul kız üçümüz umarız Hak Rahmetini
90	1855	Affımı eğer bir sebep yok ise rahmetinle yargıla nar-ı düze noldığın rahm eyle gösterme bana
93	1873	Cürmünü af eyle ey pir derd-i nar olmasın mahşerde işimah ve zar
94	1912	Rahmet haktan ümüdüm katı idemem kulunu af ider...efkarım ve rahman
96	1906	Olsun ilahi cennetin gülü
99	1912	Fahr-i aem Mustafanın aşkına af kıl isyanı ya Rabbimin kesmem ümid rahmetinden
104	1811	İlahi bakma yüzüm karasına rahmetinle dua et yaresine rahmetinden kesmem ümidi ya Allah

Yazılı 77 mezar taşından 28 tanesinde Tanrıdan istek ifadesine yer verilmiştir. En yaygın görülenleri beni mağfiret kıl ya rabbi Yezdan...ve cürmümü affet yüzüm karasına bakma ..diye devam eden ifadelerdir.

6- İnsanlardan İstek

Örnek Numarası	Tarih	İfade
24	1830	okun bir fatiha ruhuma ola bahisi rahmet
27	1819	hayır ile yad eyleyin kabrini ziyaret eyleyen
37,34	1881,?	ideler ruhuma bir fatiha ihsan
42	1903	rahmetle eylesün yad kabrini iden ziyaret
64	1877	oku bir fatiha bulsun necat ol dar-ı ahirde
111	1902	fatiha ihda ediniz
87	1906	gelenden geçenden bir fatiha-ı şerif ihsan beklerim
15	1888	hayır ile yad eylesin ruhi şerifin zairan

Yazılı 77 mezar taşı örneğinden 9 tanesinde insanlardan istek ifadesi yer almaktadır. Mezarı ziyaret eden insanlardan dua istenmektedir.

7- Meslek

Örnek Numarası	Tarih	İfade
52	1898	2. icra mübaşiri
108	1905	Askeri rüşdiye okulu müdürü
39,108	1838,1905	Binbaşı
47,66,15	1871,1874,1888	Hafız
110	?	İcra memuru
106	1877	Kabucubaşı
84	1905	Kastamonu atama müdürü
102	?	Kastamonu kadısı
8,86	1870,1910	Kethüda
14,16,109	1877,1900,?	Kolağası
24	1830	Mabeyinci
21	1882	Miralay
94	1912	Muhasebe vilayet memuru
92,110	1906,?	Müftü
96	1906	Nizamiye tahsil memuru
53	1905	Nüfus nazırı
111	1902	Reji müdürü
18	1893	Şeyh
68	1898	Telgraf muharebe memuru
33	1902	Telgraf posta müdürü
90,42	1855,1903	Tüccar
46	1894	Vilayet defterdarı
63	1878	Yüzbaşı

İncelediğimiz mezar taşlarından 31 tanesinde meslek ismi verilmiştir. Bu tabloda mezar taşlarında geçen tüm meslekler ele alınmıştır. Özellikle kadın mezar taşlarında eş ya da baba mesleği belirtilmiştir.

8- Sülale Adları

Örnek Numarası	Tarih	İfade
1	1849	Altıkulaçzade
62	1894	Ekmekçi Ahmetzade
73	1895	Bekzade
34	?	Devecioğlu
22,53	1828,1905	Efendizade
40,31,93,64,18,42,7,81	1839,1870,1873,1877,1893,1903,1916,?	Eflanilizade
47	1871	Hatipzade
9	1804	Hızırzade
49,48	1912,1915	Hüdanizade
14	1877	İdriszade
30, 66,10,67	1841,1874,1878,1882	Kadıbaşızade
88	1912	Karaalizade
95	1911	Karabeyzade
99	1912	Kubadoğlu
15,87	1888,1906	Müftüzade
3	1892	Semaizade
4	1871	Semihzade
4	1871	Şerifzade
104,39,103	1811,1838,?	Urgancızade
13,5	1880,1885	Uryanzade
36	1881	Zebnecioğlu

İncelediğimiz örnekler içerisinde 37 tanesinde kişi sülale adlarıyla birlikte yazılmıştır. Mezar taşlarında geçen tüm sülale isimleri alınmıştır. Bu hazirede en çok Eflanilizade sülalesinin adı geçmektedir.

9- Tanrıdan İstek (Dua)

Örnek Numarası	Tarih	İfade
1,67,87	1849,1882,1906	merhume
9,3	1804,1892	merhum ve mağfurle
18,90	1855,1893	merhum ve mağfur leha
39,31, 66, 62,86	1838,1870,1874,1894,1910	merhum
34	?	merhume ve mağfur leha
40	1839	merhum ve mağfur
87	1906	el mağfur

Yazılı 77 örnekten 15 tanesinde dua ifadeleri yer almaktadır. 7 türde karşımıza çıkmaktadır. 3 örnekte merhume, 2 örnekte merhum ve mağfurle,

2 örnekte merhum ve mağfur leha, 5 örnekte merhum, 1 örnekte merhume ve mağfur leha, 1 örnekte merhum ve mağfur, 1 örnekte de el mağfur ifadeleri kullanılmıştır.

10- Mezar Taşlarında Geçen Adlar

Örnek Numarası	Tarih	İfade
47	1871	Abdullah
9	1804	Abdurrahman
30,14,13,21,5,3,42,81,110	1841,1877,1880,1882,1885,1892,1903,?,?	Ahmed
90,93,16	1856, 1873,1900	Ali
53,94	1905,1912	Avni
22	1828	Emin
104,103	1811,?	Fahreddin
109	?	Fahri
21	1882	Ferik
33	1902	Fevzi
11	?	Hacı Kadı
21	1882	Hafizi
94	1912	Hakkı
8	1870	Halil
39,4,3	1838,1871,1892	Hamdi
1,64,73,53,94,34	1849,1877,1895,1905,1912,?	Hüseyin
73	1895	Hüsni
106	1877	Hüsrân
22,15,62,20	1828,1888,1894,1908	İbrahim
13,94	1880,1912	İsmail
87,95	1905,1911	Kâmil
27	1819	Lütfullah
109,108	1905,?	Lütfü
92,110	1906,?	Mahir
22,24,8,10,31,36,68,92,95,49,109,102	1828,1830,1870,1870,1879,1881,1898,1906,1911,1912,?,?	Mehmed
18,84	1893,1905	Mustafa
68	1898	Namık
7	1916	Nasuhi
39,40,38,93,63,46,48	1838,1839,1848,1873,1878,1894,1915	Osman
109,108	1905,?	Ömer
8	1870	Reşid
16	1900	Rıza
88	1912	Rüşdü
111	1902	Sabri
7	1916	Sadık
66,86	1874,1910	Salih
67	1882	Salim
12	?	Seyfi
13	1880	Seyyid
73	1895	Şaban
52	1898	Şahab
10	1879	Tahir

102	?	Zahir
21	1882	Zihni

İncelediğimiz mezar taşları içinde erkek ismi olarak en çok Mehmet, daha sonrada Ahmet ve Osman isimleri yer almaktadır. Mezar taşlarında geçen tüm erkek isimleri, kişinin kendi isminden başka baba ve dede adları da bu tabloya alınmıştır.

Örnek Numarası	Tarih	İfade
108	1905	Aişe
93,67	1873,1882	Ayşe
92	1906	Azimet
108	1905	Dervişe
24,4,68,86	1830,1871,1898,1910	Emine
111	1902	Fahriye
63	1878	Fatime
46,34	1894,?	Fatma
86	1910	Firdevs
88	1912	Hafıza
84,34	1905,?	Hafize
48	1915	Hamide
82	1847	Hatice
103	?	Havva
5	1895	Huriye
87	1905	Hüsniye
46	1894	Mediha
53	1905	Naime
63	1878	Nuriye
1,30	1841,1849	Reşide
36	1881	Saadet
33	1902	Sabire
49	1912	Sahire
99	1912	Seyyide
38,62,86	1848,1894,1910	Şerife
88	1912	Tevfika
104	1811	Zeliha
73	1895	Zerafet
81	?	Züleyha

İncelediğimiz mezar taşları içinde kadın ismi olarak en çok Emine, daha sonra da Şerife ismi yer almaktadır. Mezar taşlarında geçen tüm kadın isimleri bu tabloya alınmıştır.

11-İnsanlardan İstek (Dua)

Örnek Numarası	Tarih	İfade
22,30,84,38,1,31,4,66,14,106, 10,63,67,18,52,16,33,88,108,94, 99,95,92,48,7,11,12,32,82,81	1828,1841,1847,1848,1849,1870, 1871,1874,1877,1877,1878,1878, 1882,1893,1898,1900,1902,1905, 1905,1906,1912,1912,1912,1915, 1916,?,?,?,?,?	ruhuna fatiha
3,46,62	1892,1894,1894	ruhuna rızaen lillahil fatiha
8,93,87	1870,1873,1906,	ruhiçün rızaen lillahil fatiha
5	1885	ruhuna rızaen entehu fatiha
9,39	1804,1838	ruhiçün el fatiha
40,13	1839,1880	ruhiçün lillahil fatiha
104,73,68,96,20,86,103	1811,1895,1898,1906,1908,1910, ?	ruhuna lillahil fatiha
90,21	1855,1882	ruhiçün fatiha
47,36,49	1871,1881,1912	ruhuna el fatiha

Mezar taşlarında yer alan kitabelerde, en sonda insanlardan istek ifadeleri yer alır. Burada belirli kalıplaşmış ifadeler mevcuttur. En çok kullanılan kalıp Ruhuna Fatiha kalıbıdır. Hazirede bu kalıbın kullanıldığı 30 örnek vardır.

12- Tarih

Mezar taşlarında yer alan kitabelerde tarih bölümü genellikle taşların alt kısmında kitabenin en sonunda verilmiştir. Buna karşın bazı örneklerde kitabenin ilk satırında da yer alanlar bulunmaktadır. Hazirede yer alan 15 tane mezar taşında böyle bir uygulama görülmektedir. Tarih bölümü altta yer alan taşlardan 16 tanesinde³²² gün ay ve yıl olarak tarih birlikte yazılmış, 27 tanesinde³²³ ise sadece sene olarak verilmiştir. Kitabelerde yaşam sürelerine ise değinilmemiştir. 11, 42 ve 95 nolu örneklerde tarih kısmı metnin ortasında verilmiştir. Ayrıca 42 nolu örnekte tarih rakamlarla değil yazı ile belirtilmiştir. Mezar taşları arasında bu tek örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. 84 nolu örnekte ise mezar taşının tarihi ayak taşına yazılmıştır. Bu örnekte tektir. Silindirik gövdeli olan tek örnek ise 20.yy'ın ilk yarısına aittir.

³²² Örnek No: 4-22-37-39-47-48-49-68-84-86-87-88-92-95-99-109

³²³ Örnek No: 1-3-8-9-10-12-13-14-15-20-21-22-24-27-31-33-46-64-66-81-90-93-96-104-106-108-111

SONUÇ

İncelemiş olduğumuz Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi, ismini taşıdığı caminin doğu, güney ve batı cephesi'nde yer almaktadır. Bu hazirede toplam 106 tane mezar bulunmaktadır. Bu mezarlardaki taş sayılarını baş ve ayak taşı olarak ayırıp, tipolojisini yaptığımızda 197 tane mezar taşı ortaya çıkmıştır. Bunlardan 49 tanesi erkek, 37 tanesi kadın baş taşı ve 61 tanesi de ayak taşıdır. Bu 197 mezar taşından 17 tanesi yakın dönemde yapılmış baş taşı, 27 tanesi yine yakın dönemde yapılmış ayak taşı olup, 6 tanesinin de kimliği belirlenememiştir. Biz de bu durumu göz önüne alarak daha sağlıklı bir inceleme yapmak adına mezar taşlarını kadın baş taşları, erkek baş taşları ve ayak taşları olmak üzere üç gruba ayırdık.

Tipolojisi yapılan bu mezar taşlarının ayrıca form özelliklerine göre de tipolojisi yapılmıştır. Erkek mezar taşları, form tiplerine göre dört gruba ayrılmıştır. Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar, başlıklı, kareye yakın dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar, başlıksız, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar ve silindirik gövdeli olanlar şeklinde ayrılmıştır. Kendi içinde ayrıca kitabesi, eğik dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar ve kitabesi, yatay dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar diye iki gruba ayrılmıştır. Bu gruplar içinde en çok başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olan mezar taşları kullanılmıştır. Bunlar daha çok 19.yy'ın son yarısına aittir. Kitabesine göre yapılan ayırmada ise en çok eğik dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olan kitabe kullanılmıştır. Bu gruba giren mezar taşları da daha çok 19.yy'ın son yarısına aittir.

Erkek mezar taşlarında başlık kısımlarını ayrı bir başlık altında değerlendirmeyi daha uygun bulduk. Buna göre yapılan tipoloji de beş ayrı tip başlık kullanıldığı görülmüştür. 6 tane kavuk, 14 tane sarık, 18 tane fes, 1

tane uzun silindirik başlık ve 2 tane de taç, erkek mezar taşlarında başlık olarak kullanılmıştır.

Kadın mezar taşlarının tipolojisi yapılırken, erkek mezar taşlarından farklı olarak başlıkları esas alınarak bir ayırım yapılmıştır. Buna göre başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar, bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar ve alınlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar olmak üzere üç ayrı tip tespit edilmiştir. Alınlıklı olan mezar taşları da kendi içinde, tepesi ters v biçiminde düzenlenmiş olanlar, yuvarlak kemerli olanlar, sivri kemerli olanlar ve dilimli olanlar şeklinde dört tipe ayrılmıştır. Hazire de en çok alınlıklı olan mezar taşları kullanılmıştır. Kadın mezar taşlarında kendi içinde kitabesi, eğik dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar ve kitabesi, yatay dikdörtgen çerçeveler şeklinde düzenlemiş olanlar diye iki gruba ayrılmıştır. Kadın mezar taşlarında da erkek mezar taşlarında olduğu gibi daha çok 19.yy'ın son yarısına ait tarihler mevcuttur. Bu da bize hazirenin bu yüzyılda kullanımın daha yoğun olduğunu göstermektedir.

Ayak taşlarının tipolojisi yapılırken de, alınlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar, bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar ve güneş motifi başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar, olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Alınlıklı ayak taşları da kendi içinde ters v biçiminde tepelikli olanlar, sivri kemerli olanlar ve yuvarlak kemerli olanlar olmak üzere üç gruba ayrılır. Hazirede ayak taşı tipi olarak en çok alınlıklı ayak taşları kullanılmıştır.

Tüm bu mezar taşlarına baktığımızda en çok süslemenin görüldüğü kısım ayak taşlarıdır. Bu süsleme grubu içinde de bitkisel süslemenin daha yoğun kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Geometrik ve nesneli süslemeler daha çok lahit örneklerinde görülmektedir.

11 örnekte gül, 6 örnekte lale, 7 örnekte mine, 15 örnekte kır çiçeği, 4 örnekte gonca, 1 örnekte küpe çiçeği, 2 örnekte hurma, 8 örnekte servi, 2 örnekte asma, 16 örnekte kıvrık dal, 10 örnekte akantus yaprakları, 3 örnekte gül dalı, 1 örnekte haşhaş, 10 örnekte soyut yapraklar, 2 örnekte yıldız çiçeği ve 1 örnekte de palmet ve rumi motifi süsleme olarak kullanılmıştır.

Geometrik süsleme olarak 9 örnekte baklava motifi, 12 örnekte dikdörtgenler, kare ve daire motifi, 1 örnekte çarkifelek ve 1 örnekte de zigzag motifi kullanılmıştır.

Nesneli motif olarak 4 örnekte vazo, 7 örnekte ay ve yıldız motifi ve 28 örnekte ışınsal çubuk motifi kullanılmıştır.

1 örnekte de mimari süsleme olarak sütunce kullanılmıştır.

Hazirede yer alan 197 tane mezar taşından 13 örnekte mermer kullanımı görülürken diğer örnekler de taş kullanılmıştır. Genel olarak malzeme işleniş bakımından hazirede yer alan erkek ve kadın mezar taşlarında bölgeye ait malzeme kullanımı daha fazladır. Bölgeye has olan kireç taşından yapılmış mezar taşları günümüze ulaşamamıştır. Mermer kullanımı ise çok azdır. Durumu daha iyi olan mevki sahibi ya da şehir eşrafından kişilerin mezar taşlarında kullanılmıştır. Bu malzemeler dışında 3 örnekte mozaik beton kullanımı dikkat çekmektedir. Bu örnekler eski mezar taşlarının yerine günümüze yakın bir tarihte tekrar yapılmış olan mezar taşlarıdır. Mezar taşlarında oyma tekniği kullanılmıştır.

İncelediğimiz Ferhat Paşa Camisi Haziresi'nde talik, sülüs, celi sülüs ve Türkçe olmak üzere dört farklı yazı tipi görülmüştür. 10 örnekte sülüs, 4 örnekte celi sülüs, 3 örnekte Türkçe ve bunların dışında kalan 60 örnekte talik hatla kitabeler yazılmıştır. 2 örnekte kitabeye yer verilmezken 11 örnekte

mezar taşlarındaki aşınmadan dolayı kitabe kısımları günümüze ulaşamamıştır.

Mezar taşı kitabelerinde başlangıç ifadesi olarak en çok Hüve'l Baki kullanılmıştır. 4 tane örnekte ölen kişinin hastalık sebebiyle öldüğünü, bir örnekte ise hastalığın verem olduğu belirtilmiştir. Bu mezar taşlarından 31 tanesinde meslek isimleri verilmiştir. Kolağası, binbaşı, kethüda, miralay, yüzbaşı, müftü, hafız, kadı, memur ve tüccar gibi meslekler ortaya çıkmıştır. Hazirede en çok Eflanzade, Kadıbaşızade, Urgancızade, Hüdanizade ve Efendizade gibi sülale isimlerine rastlanmıştır. Erkek taşlarında en çok Mehmed, Ahmed, Hüseyin, Osman ve İbrahim, kadın taşlarında ise Emine, Şerife, Ayşe, Fatma ve Reşide gibi isimler ortaya çıkmıştır. Kitabenin son kısımlarında en çok merhum ve merhume ile ruhuna fatiha ve ruhuna lillahi'l fatiha dualarıyla karşılaşmıştır.

İncelediğimiz Kastamonu Şehri Ferhat Paşa Camisi Haziresi'nde yer alan mezar taşları'nda sonuç olarak kullanılan malzemedен mezar taşlarında görülen süsleme programına kadar İstanbulda aynı dönem özellikleriyle karşılaştırdığımızda, burada görülen mezar taşları İstanbuldaki örnekler esas alınarak yapılmaya çalışılmış ancak çoğu daha basit işçilik örnekleri olarak kalmıştır. Geneline oranla bazı örneklerde birebir aynı özellikler taşıyan elemanlarla karşılaşmak mümkün olsada yöresel özellikler kazandığı da görülmektedir. Osmanlı döneminde görülen batılılaşma hareketlerinden etkilenen Türk sanatı, buna bağlı olarak ta süsleme kompozisyonları İstanbuldaki kadar olmasa da Kastamonu'yu da etkilemiştir.

KAYNAKÇA

AKAR, Azade; "Tezyini Sanatımızda Vazo Motifleri", **Vakıflar Dergisi**, 8, Ankara, 1969.

AKINCI, Sırrı; **Hayat Mecmuası**, C.2, S.10.

ARSEVEN, Celal Esad; "Baş Giyimi- Baş Giyeceği", **Sanat Ansiklopedisi I**, İstanbul, 1983.

AVCI, Mahmut; **Sümbül Efendi Camisi Haziresindeki 19. ve 20. yy Mezar Taşları**, Gazi Üniv.Fen-Ed. Fak. Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Seminer Ödevi), Ankara, 2004.

ATASOY, Nurhan; **Derviş Çeyizi, Türkiye’de Tarikat Giyim Kuşam Tarihi**, Ankara, 2005.

AYDOĞDU, Günnur; **Amasya Mezar Taşları**, Gazi Üniv.Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

AYVAZOĞLU, Beşir; **Güller Kitabı**, İstanbul, 1999.

AYVAZOĞLU, Beşir; "Lale", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, 1986, C.6.

BARIŞTA, H.Örcün; "Göynük Akşemsettin Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları", **19.Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 1.Cilt, 28 Mayıs-1 Haziran 2001, Ankara.

BARIŞTA, H.Örcün; "İstanbul –Eyüpsultan Cafer Paşa Türbesi Kazısı ve Bitkisel Bezemeli Mezar Taşları Üzerine", **Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IV.**, 5-7 Mayıs, İstanbul, 2000.

BAQUE- GRAMMOND Jean- Louis, LAQUEUR Hans Peter, VATİN Nicolas; “Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları, Uygulanılan Yöntemler ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler” , **Erdem**, 6,16, Ekim 1990.

BAŞER, Zeki; **Erzurum Eski Mezarlıkları ve Resimli Mezar Taşları**, Ankara, 1973.

BAŞKAN, Seyfi; “İslam Öncesi Türk Mezar Kültü ve Başlangıcından Beylikler Dönemi Sonuna Kadar Anadolu Türk Mezar Taşları”, **Türk Sanatı Üzerine Denemeler**, İstanbul, 1990.

BAŞKAN, Seyfi; **Karamanoğulları Dönemi Konya Mezartaşları**, T.C:Kültür Bakanlığı Yayınları,1996

ÇAKIR, Gülhan; **Bartın Merkezde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları**, Gazi Üniv.Fen-Ed. Fak. Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Ankara, 2006.

ÇAL, Halit; **2. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri 18-20 Eylül 2003**, Kastamonu Valiliği, Ankara 2005.

ÇAL, Halit; “İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar”, **Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu III**, İstanbul, 1998.

CANYURT, Filiz; **Kastamonu Şehri İsmail Bey Külliyesi, Saray Camisi, Hepkebirler Camisi, Muzafferiddin Gazi Türbesi Hazirelerinde Bulunan Mezar Taşları**, Gazi Üniv.Sosyal Bil.Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

ÇORUHLU, Yaşar; **Türk Sanatının ABC'si**, İstanbul, 1993.

ÇULPAN, Cevdet; **Serviler I**, İstanbul, 1961.

ÇULPAN, Cevdet; **Serviler II**, İstanbul, 1961.

DARKOT, Besim., "Kastamonu", **İslam Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul, 1993.

DEMİRİZ, Yıldız; **Osmanlı Kitap Sanatında Naturalist Üslupta Çiçekler**, İstanbul, 1986.

DEMİRKAN, Aişe; **Kocaeli Gebzedeki Erkek ve Kadın Mezar Taşlarında Başlıklar**, Gazi Üniv.Fen-Ed. Fak. Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Seminer Ödevi), Ankara, 2005.

DURAN, Remzi; "Seki -Tekke Camisi ve Tekke Sanatı ile İlgisi Üzerine" **İlahiyat Fakültesi Dergisi**,7, İzmir, 1992.

ELİTEZ, Gülgün; **Türk Mezar Taşlarında Bitki Motifi**, Mimar Sinan Üniv. Sos.Bil.Enst. Uygulamalı Sanatlar Ana Sanatlar Dalı Seramik Dalı, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), İstanbul, 1996.

GÜMÜŞDAĞ, Gökhan; **Kastamonu Şehri Nasrullah Camisi, Yılanlı Camisi, Yakup Ağa Camisi ve Ahmed Dede Camisi Hazirelerindeki Mezar Taşları**, Gazi Üniv.Sosyal Bil.Enst. Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007.

HASEKİ, Metin; **Plastik Açısından Türk Mezar Taşları**, İstanbul, 1977.

İLTAR, Gazanfer; **Giresun İli Sahil Şeridindeki Mezar Taşları**, Gazi Üniv. Sosyal Bil. Enst. Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005.

KANKAL, Ahmet; **Türkmen'in Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyılları Arası Şehir Hayatı)**, Ankara, 2004.

KARAMAĞARALI, Beyhan; **Ahlat Mezar Taşları**, Ankara, 1992.

KOÇU, Reşat Ekrem; **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Ankara, 1969.

KURU, Alev; "Orta Asya Türk Sanatında Palmet ve Lale Motiflerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir Deneme", **Belleten**, LXI,230, Nisan 1997.

KUTLU, Mustafa; "Gül", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, 1979.

LAQUEUR, Hans –Peter; **Hüve'l- Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları Ve Mezar Taşları**, İstanbul, 1997.

LAQUEUR, Hans –Peter;" Osmanlı Mezar Taşlarının Süslemesinde Bitkisel Motifler", Suut Kemal Yetkin'e Armağan, **Hacettepe Üniversitesi Armağan Dizisi :1** Ankara, 1984.

OĞUZ, Burhan; **Mezar Taşlarında Simgeleşen İnançlar**, İstanbul, 1983.

ÖLÇAY, Hülya; **Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığı 19. Yüzyıl Kadın Mezar Taşları**, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü , Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004.

ÖNDER, Mehmet; "Sanat Tarihimizde Mezar Taşları", **Türk Sanatı**, c.2, s.22.

PAKALIN, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.II. İstanbul, 1993.

Şemsettin SAMİ; **Kamus-i Türki**, İstanbul, 1999.

SÜMERKAN, Reşat, OKMAN, İbrahim; **Kültür Varlıklarıyla Trabzon İlçeler ve Köyler**, Trabzon, 1999.

TURAN, Refik; "Kastamonu'nun Türkler Tarafından Fethi Ve İskanı", **Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri**, Kastamonu, 2001.

ÜLKER, Nemci; "Hacı Mahmut Camii Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII.VE XIX. YÜZYIL)", **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı** , Ankara, 1987.

ÜLKER, Nemci; "Balıkesir Şeyh Lütfullah Camisi Haziresi Mezar Kitabeleri(XVIII-XX Yüzyıl)", **8.Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1990.

ÜNVER, Süheyl; "Türkiye'de Lale Tarihi", **Vakıflar Dergisi**, S.IX.

YALÇIN, Osman; **Kastamonu**, İstanbul, 1971.

YER, Kader; **Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığındaki 18. Yüzyıl Mezar Taşları**,G.Ü. Sos. Bil. Enst. Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004.

YÜCEL, Yaşar; **XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri**, Ankara, 1980.

EKLER

TABLO 1									
ÖRN. NO	HİCRİ	MİLADİ	CİNSİYET	17.YY	18.YY		19.YY		20.YY
				...-1699	1700-1749	1750-1799	1800-1849	1850-1899	1900-...
9	1218	1804	E				X		
97	1224	1809	E				X		
104	1226	1811	K				X		
27	1235	1819	E				X		
22	1244	1828	E				X		
24	1246	1830	K				X		
39	1253	1838	E				X		
40	1255	1839	E				X		
30	1257	1841	K				X		
82	1264	1847	K				X		
38	1265	1848	K				X		
1	1266	1849	K				X		
90	1272	1855	E					X	
8	1287	1870	E					X	
31	1287	1870	E					X	
4	1288	1871	K					X	
47	1288	1871	E					X	
93	1240	1873	K					X	
66	1291	1874	E					X	
14	1294	1877	E					X	
64	1294	1877	E					X	
106	1294	1877	E					X	
10	1296	1878	E					X	
63	1295	1878	K					X	
13	1298	1880	E					X	
36	1299	1881	K					X	
37	1299	1881	E					X	
21	1300	1882	E					X	
67	1300	1882	K					X	
5	1303	1885	K					X	
15	1306	1888	E					X	
3	1310	1892	E					X	
18	1311	1893	E					X	
46	1312	1894	K					X	
62	1311	1894	K					X	
73	1313	1895	K					X	
52	1316	1898	E					X	
68	1316	1898	K					X	
16	1318	1900	E						X
33	1318	1902	K						X
111	1320	1902	K						X
42	1319	1903	E						X

53	1323	1905	K						X
84	1322	1905	K						X
87	1323	1905	K						X
92	1324	1906	K						X
96	1324	1906	E						X
108	1323	1906	K						X
20	1326	1908	E						X
86	1328	1910	K						X
95	1329	1911	E						X
49	1330	1912	K						X
88	1328	1912	K						X
94	1331	1912	E						X
99	1330	1912	K						X
48	1333	1915	K						X
7	1335	1916	E						X
2			E						
6			K						
11			E						
12			E						
17			E						
19									
23			E						
25									
26									
28									
29			E						
32			K						
34			K						
35			E						
41			E						
43									
44			K						
45			E						
50			K						
51									
54									
55									
56									
57									
58									
59			E						
60			E						
61			E						
65			K						
69									
70									
71									
72									
74			E						

[illegible]

			SÜSLEME																YAZI TİPİ							
YERİ	ÖR NO:	TARİH	BİTKİSEL						GEOMETRİK						MİMARİ		NESNELİ									
			SEM.LAH.				BAS	AYAK	SEM.LAH				BAS	AYAK	BAS	AYAK	BAS	AYAK	TALİK		SÜLÜS		CELİ SÜLÜS		TÜRKÇE	
			Dğ.	Bt.	Kz.	Gy.			Dğ.	Bt.	Kz.	Gy.							Bş	Ay	Bş	Ay	Bş	Ay	Bş	Ay
FPGH	57	-									*	*														
FPGH	58	-																								
FPGH	59	-																			*					
FPGH	60	-																								
FPGH	61	-																	*							
FPGH	62	1894					*									*		*								
FPGH	63	1878					*																*			
FPGH	64	1877					*	*						*				*								
FPGH	65	-																								
FPGH	66	1874																			*					
FPGH	67	1882					*											*								
FPGH	68	1898					*	*										*								
FPGH	69	-																								
FPGH	70	-																								
FPGH	71	-						*																		
FPGH	72	-						*																		
FPGH	73	1895					*	*		*	*							*								
FPGH	74	-																								
FPGH	75	-																								
FPGH	76	-																					*			
FPGH	77	-																								
FPGH	78	-																								
FPGH	79	-																								
FPGH	80	-																*								
FPGH	81	-																*								
FPGH	82	1847						*										*								
FPGH	83	-																								
FPGH	84	1905						*						*				*	*							

[illegible]

		BİTKİSEL																NESNELİ		GEOMETRİK						MİMARİ	HAYVAN FİGÜRÜ
ÖRN. NO.	TARİH	LALE	GÜL	MİNE	KÜPE ÇİÇEĞİ	GONCA	KIR ÇİÇEĞİ	HURMA	SERVİ	ASMA	KIVRIK DAL	AKANT	GÜL DALI	HAŞHAŞ	SOYUT YAPRAK	YILDIZ ÇİÇEĞİ	PALMET VE RUMİ	VAZO	AY VE YILDIZ	BAKLAVA	DKDRTGN KARE ELPS	DAİRE-YAY	İŞİNSAL	ÇARKİFELK	ZİGZAG	SÜTUNCE	KUŞ
29	-																										
30	1841																										
31	1870																										
32	-											*															
33	1902						*		*		*	*															
34	-																										
35	-						*		*																		
36	1881											*															
37	1881																										
38	-																										
39	1838																										
40	1839								*										*								
41	-						*																				
42	1903														*				*								
43	-																										
44	-																										
45	-																										
46	1894		*	*		*					*																
47	1871																										
48	1915						*																				
49	1912		*	*			*				*		*			*		*	*	*	*	*	*				
50	-																										
51	-																										
52	1898																										
53	1905											*															
54	-																										
55	-																										
56	-																			*			*				

		BİTKİSEL																NESNELİ		GEOMETRİK						MİMARİ	HAYVAN FİĞÜRÜ
ÖRN. NO	TARİH	LALE	GÜL	MİNE	KÜPE ÇİÇEĞİ	GONCA	KIR ÇİÇEĞİ	HURMA	SERVİ	ASMA	KIVIRIK DAL	AKANT	GÜL DALI	HAŞHAŞ	SOYUT YAPRAK	YILDIZ ÇİÇEĞİ	PALMET VE RUMİ	VAZO	AY VE YILDIZ	BAKLAVA	DKDRTGN KARE ELPS	DAİRE-YAY	İŞİNSAL	ÇARKİFELK	ZİGZAG	SÜTUNCE	KUŞ
57	-																			*							
58	-																										
59	-																										
60	-																										
61	-																										
62	1894		*								*							*									
63	1878											*															
64	1877								*						*				*				*				
65	-																										
66	1874																										
67	1882											*			*												
68	1898	*	*								*																
69	-																										
70	-																										
71	-										*				*												
72	-																										
73	1895						*								*				*		*	*	*				
74	-																										
75	-																										
76	-																										
77	-																										
78	-																										
79	-																										
80	-																										
81	-																										
82	1847	*																									
83	-																										
84	1905														*							*			*		

TABLO: 4			
ÖRNEK	TARİH	TÜRÜ	DURUMU
1	1849	K	Baş taşının üst kısmında kırılma var, ayak taşı sonradan yapılmış
2	-	E	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı sonradan yapılmış
3	1892	E	Sağlam
4	1871	K	Sağlam
5	1885	K	Sağlam
6	-	K	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı kırık
7	1916	E	Baş taşı tamirat görmüş, ayak taşı sonradan yapılmış
8	1870	E	Sağlam
9	1804	E	Sağlam, ayak taşı yok
10	1878	E	Sağlam, ayak taşı yok
11	-	E	Baş taşı kitabesi yer yer silinmiş, ayak taşı yok
12	-	E	Baş taşı kitabesi yer yer silinmiş, ayak taşı yok
13	1298	E	Sağlam, ayak taşı kırılmış
14	1877	E	Sağlam
15	1888	E	Sağlam
16	1900	E	Sağlam
17	-	E	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı sağlam
18	1893	E	Baş taşı kitabesi yer yer silinmiş, ayak taşı sağlam
19	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
20	1908	E	Sağlam
21	1882	E	Sağlam, ayak taşı sonradan yapılmış
22	1828	E	Sağlam
23	-	E	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı yok
24	1830	K	Sağlam
25	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
26	-	-	Baş taşı sonradan yapılmış, ayak taşı yok
27	1819	E	Sağlam
28	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
29	-	E	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı sağlam
30	1841	K	Sağlam
31	1870	E	Sağlam
32	-	K	Baş taşının alt tarafı toprağa gömülü, ayak taşı sonradan yapılmış
33	1902	K	Sağlam
34	-	K	Baş taşının alt tarafı toprağa gömülü, ayak taşı sonradan yapılmış
35	-	E	Sağlam
36	1881	K	Sağlam, ayak taşı sonradan yapılmış
37	1881	E	Baş taşının alt tarafı toprağa gömülü, ayak taşı sonradan yapılmış
38	1848	K	Baş taşı kitabesi yer yer silinmiş, ayak taşı sağlam
39	1838	E	Sağlam
40	1839	E	Sağlam
41	-	E	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı sağlam
42	1903	E	Sağlam
43	-	-	Baş taşı sonradan yapılmış ayak taşının alt tarafı toprağa gömülü
44	-	K	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı yok
45	-	E	Başlığı kalmış, ayak taşı yok
46	1894	K	Sağlam
47	1871	E	Sağlam, ayak taşı yok
48	1915	K	Sağlam
49	1912	K	Sağlam

50	-	K	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı kırık
51	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
52	1898	E	Baş taşı kırık ve ters konmuş, ayak taşı sonradan yapılmış
53	1905	K	Baş taşı tamirat görmüş, ayak taşı sonradan yapılmış
54	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
55	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
56	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
57	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
58	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
59	-	E	Baş taşı kırık, ayak taşı yok
60	-	E	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı yok
61	-	E	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı sonradan yapılmış
62	1894	K	Sağlam, ayak taşı yok
63	1878	K	Sağlam, ayak taşı yok
64	1877	E	Sağlam
65	-	K	Baş taşı kırık, ayak taşı sağlam
66	1874	E	Sağlam
67	1882	K	Sağlam, ayak taşı yok
68	1898	K	Sağlam
69	-	-	Baş yada ayak taşı olduğu belirlenemedi
70	-	-	Baş yada ayak taşı olduğu belirlenemedi
71	-	-	Baş taşı yok, ayak taşı sağlam
72	-	-	Baş taşı yok, ayak taşı sağlam
73	1895	K	Sağlam
74	-	E	Baş taşı ve ayak taşı kırık
75	-	K	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı yok
76	-	E	Baş taşı kitabesi silinmiş, ayak taşı yok
77	-	E	Baş taşı kırık, ayak taşı sağlam
78	-	-	Baş taşı sonradan yapılmış, ayak taşı yok
79	-	-	Baş taşı sonradan yapılmış, ayak taşı yok
80	-	E	Baş taşı ve ayak taşı kırık
81	-	K	Baş taşı kitabesi yer yer silinmiş, ayak taşı tamirat görmüş
82	1847	K	Baş taşı kırık, ayak taşı sağlam
83	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
84	1905	K	Baş taşı kırık, ayak taşı sağlam
85	-	-	Baş taşı ve ayak taşı kırık
86	1910	K	Sağlam, ayak taşı yok
87	1905	K	Sağlam, ayak taşı kırılmış
88	1912	K	Sağlam
89	-	-	Baş ve ayak taşı sonradan yapılmış
90	1855	E	Sağlam
91	-	E	Sağlam, ayak taşı kırılmış
92	1906	K	Baş taşı kırık, ayak taşı sonradan yapılmış
93	1873	K	Sağlam, ayak taşı kırılmış
94	1912	E	Sağlam
95	1911	E	Sağlam
96	1906	E	Sağlam, ayak taşı sonradan yapılmış
97	1809	E	Baş taşı kırık ve ayak taşı yok
98	-	-	Baş taşı kırık ve ayak taşı yok
99	1912	K	Sağlam, ayak taşı sonradan yapılmış
100	-	E	Baş taşı kırık, ayak taşı sonradan yapılmış
101	-	-	Baş taşı sonradan yapılmış, ayak taşı sağlam
102	-	E	Sağlam

103	-	K	Sağlam
104	1811	K	Sağlam
105	-	-	Baş taşı yok, ayak taşı sağlam
106	1877	E	Sağlam
107	-	K	Baş ve ayak taşı toprağa gömülüdür
108	1905	K	Sağlam
109	-	E	Baş ve ayak taşı toprağa gömülüdür
110	-	E	Sağlam
111	1902	K	Sağlam
112	-	-	Baş taşı yoktur, ayak taşı kırıktır
113	-	K	Kitabesi silinmiştir

TABLO: 5 MEZAR TIPLERİ						
FPDH: Ferhat Paşa Camisi Doğu Haziyesi- FPGH: Ferhat Paşa Camisi Güney Haziyesi						
YER	ÖRN.NO	TARİH	Toprak Mezarlar	Açık Mezarlar	Açık Sembolik Lahit	Kapak Taşlı Mezarlar
FPDH	1	1849		*		
FPDH	2	-			*	
FPDH	3	1892			*	
FPDH	4	1871				*
FPDH	5	1885				*
FPDH	6	-		*		
FPDH	7	1916			*	
FPDH	8	1870		*		
FPDH	9	1804		*		
FPDH	10	1878		*		
FPDH	11	-				*
FPDH	12	-				*
FPDH	13	1880			*	
FPDH	14	1877			*	
FPDH	15	1888			*	
FPDH	16	1900				*
FPDH	17	-			*	
FPDH	18	1893				*
FPDH	19	-		*		
FPDH	20	1908				*
FPDH	21	1882				*
FPDH	22	1828			*	
FPDH	23	-			*	
FPDH	24	1830			*	
FPDH	25	-				*
FPDH	26	-				*
FPDH	27	1819			*	
FPDH	28	-				*
FPDH	29	-		*		
FPDH	30	1841				*
FPGH	31	1870		*		
FPGH	32	-	*			
FPGH	33	1902	*			
FPGH	34	-	*			
FPGH	35	-				*
FPGH	36	1881	*			
FPGH	37	1881	*			
FPGH	38	1848	*			
FPGH	39	1838		*		
FPGH	40	1839		*		
FPGH	41	-				*
FPGH	42	1903				*
FPGH	43	-	*			
FPGH	44	-			*	
FPGH	45	-			*	
FPGH	46	1894				*
FPGH	47	1871	*			
FPGH	48	1915			*	

YER	ÖRN.NO	TARİH	Toprak Mezarlar	Açık Mezarlar	Açık Sembolik Lahit	Kapak Taşlı Mezarlar
FPGH	49	1912			*	
FPGH	50	-	*			
FPGH	51	-	*			
FPGH	52	1898				*
FPGH	53	1905				*
FPGH	54	-				*
FPGH	55	-				*
FPGH	56	-			*	
FPGH	57	-			*	
FPGH	58	-	*			
FPGH	59	-				*
FPGH	60	-				*
FPGH	61	-				*
FPGH	62	1894				*
FPGH	63	1878				*
FPGH	64	1877		*		
FPGH	65	-	*			
FPGH	66	1874	*			
FPGH	67	1882	*			
FPGH	68	1898				*
FPGH	69	-	*			
FPGH	70	-	*			
FPGH	71	-	*			
FPGH	72	-	*			
FPGH	73	1895			*	
FPGH	74	-		*		
FPGH	75	-		*		
FPGH	76	-		*		
FPGH	77	-	*			
FPGH	78	-		*		
FPGH	79	-		*		
FPGH	80	-		*		
FPGH	81	-				*
FPGH	82	1847				*
FPGH	83	-				*
FPGH	84	1905				*
FPGH	85	-				*
FPGH	86	1910	*			
FPGH	87	1906			*	
FPGH	88	1912	*			
FPGH	89	-	*			
FPGH	90	1855				*
FPGH	91	-			*	
FPGH	92	1906				*
FPGH	93	1873		*		
FPGH	94	1912				*
FPGH	95	1911	*			
FPGH	96	1906				*

YER	ÖRN.NO	TARİH	Toprak Mezarlar	Açık Mezarlar	Açık Sembolik Lahit	Kapak Taşlı Mezarlar
FPGH	97	1809				*
FPGH	98	-				*
FPGH	99	1912		*		
FPGH	100	-		*		
FPGH	101	-				*
FPGH	102	-				*
FPGH	103	-		*		
FPGH	104	1811		*		
FPGH	105	-	*			
FPGH	106	1877	*			
FPGH	107	-	*			
FPGH	108	1905	*			
FPGH	109	-	*			
FPGH	110	-		*		
FPGH	111	1902			*	
FPDH	112	-	*			
FPDH	113	-	*			

[illegible]

[illegible]

ÖZET

GÜNDOĞAN, Bengü. Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları adlı yüksek lisans tez çalışmamızda adı geçen hazireyi incelediğimizde 106 tane mezar tespit edilmiştir. Bu mezarlardaki taş sayılarını baş ve ayak taşı olarak ayırıp, tipolojisini yaptığımızda 197 tane mezar taşı ortaya çıkmıştır. Bunlardan 49 tanesi erkek, 37 tanesi kadın baş taşı ve 61 tanesi de ayak taşıdır. Bu 197 mezar taşından 17 tanesi yakın dönemde yapılmış baş taşı, 27 tanesi yine yakın dönemde yapılmış ayak taşı olup, 6 tanesinin de kimliği belirlenememiştir. Biz de bu durumu göz önüne alarak daha sağlıklı bir inceleme yapmak adına mezar taşlarını kadın baş taşları, erkek baş taşları ve ayak taşları olmak üzere üç gruba ayırdık. Hazirede yer alan bu mezar taşları daha çok 19.yy'a aittir.

Tipolojisi yapılan bu mezar taşlarının ayrıca form özelliklerine göre de tipolojisi yapılmıştır. Erkek mezar taşları, form tiplerine göre dört gruba ayrılmıştır. Kendi içinde kitabesine göre de iki gruba ayrılmıştır. Erkek mezar taşlarında başlık kısımlarını ayrı bir başlık altında değerlendirmek daha uygun bulunmuştur. Buna göre yapılan tipoloji de beş ayrı tip başlık kullanıldığı görülmüştür. 6 tane kavuk, 14 tane sarık, 18 tane fes, 1 tane uzun silindirik başlık ve 2 tane de taç, erkek mezar taşlarında başlık olarak kullanılmıştır. Kadın mezar taşlarının tipolojisi yapılırken, erkek mezar taşlarından farklı olarak başlıkları esas alınarak bir ayırım yapılmıştır. Buna göre de üç ayrı tip tespit edilmiştir. Ayak taşlarına baktığımızda da üç gruba ayrıldığı görülmüştür.

Tüm bu mezar taşlarına baktığımızda süslemenin en çok görüldüğü ayak taşlarıdır. Bitkisel, geometrik ve nesneli süslemeler görülmektedir.

11 örnekte gül, 6 örnekte lale, 7 örnekte mine, 15 örnekte kır çiçeği, 4 örnekte gonca, 1 örnekte küpe çiçeği, 2 örnekte hurma, 8 örnekte servi, 2 örnekte asma, 16 örnekte kıvrık dal, 10 örnekte akantus yaprakları, 3 örnekte gül dalı, 1 örnekte haşhaş, 10 örnekte soyut yapraklar, 2 örnekte yıldız çiçeği ve 1 örnekte de palmet ve rumi motifi bitkisel süsleme olarak kullanılmıştır. Geometrik süsleme olarak 9 örnekte baklava motifi, 12 örnekte dikdörtgenler, kare ve daire motifi, 1 örnekte çarkıfelek ve 1 örnekte de zigzag motifi kullanılmıştır. Nesneli motif olarak 4 örnekte vazo, 7 örnekte ay ve yıldız motifi ve 28 örnekte ışınsal çubuk motifi kullanılmıştır. 1 örnekte de mimari süsleme olarak sütunce kullanılmıştır.

Hazirede yer alan 197 tane mezar taşından 13 örnekte mermer kullanımı görülürken diğer örnekler de taş kullanılmıştır. Bu malzemeler dışında 3 örnekte mozaik beton kullanımı dikkat çekmektedir. Mezar taşlarında oyma tekniği kullanılmıştır.

İncelediğimiz Ferhat Paşa Camisi Haziresi'nde talik, sülüs, celi sülüs ve Türkçe olmak üzere dört farklı yazı tipi görülmüştür. 10 örnekte sülüs, 4 örnekte celi sülüs, 3 örnekte Türkçe ve bunların dışında kalan 60 örnekte talik hatla kitabeler yazılmıştır.

İncelediğimiz Kastamonu Şehri Ferhat Paşa Camisi Haziresi'nde yer alan mezar taşları'nda sonuç olarak kullanılan malzemeden mezar taşlarında görülen süsleme programına kadar İstanbulda aynı dönem özellikleriyle karşılaştırdığımızda, burada görülen mezar taşları İstanbuldaki örnekler esas alınarak yapılmaya çalışılmış ancak çoğu daha basit işçilik örnekleri olarak kalmıştır. Geneline oranla bazı örneklerde birebir aynı özellikler taşıyan elemanlarla karşılaşmak mümkün olsada yöresel özellikler kazandığı da görülmektedir. Osmanlı döneminde görülen batılılaşma hareketlerinden etkilenen Türk sanatı, buna bağlı olarak ta süsleme kompozisyonları İstanbuldaki kadar olmasa da Kastamonu'yu da etkilemiştir.

Anahtar Sözcükler

1. Sanat Tarihi
2. Kastamonu
3. Ferhat Paşa Camisi
4. Hazire
5. Mezar Taşı

ABSTRACT

GÜNDOĞAN, Bengü. The Gravestones of Ferhat Paşa Mosque in Kastamonu City, Master Thesis, Ankara, 2007.

In our master thesis study, named “ Kastamonu Şehri Ferhat Paşa Camisi Haziresinde Yer Alan Mezar Taşları” the gravestones were analysed.

In the tomb that we have analysed, 106 gravestones have been found. When we separate the numbers of stones in the tomb as head and foot stone, when we make the typology, 197 gravestones have arisen 49 of these are male head stones and 37 of these are female stones and 61 of them are foot stones 17 of these 197 grave stones are newly built head stones, also 27 of these were newly built foot stones and 6 of them have not been identified . By considering this situation in order to make more healthy research, we have grouped the grave stones in to 3 groups as female head stones, male head stones and foot stones. The grave stones in the tomb mostly belong to the 19th century.

The grave stones whose the typology has been done, also have been made the typology according to the form characteristics. The male grave stones are grouped in to 4 according to form types. In itself, it is grouped in to 2 according to the epigraph. We deemed more suitable to mention the head sections on male head stones in another heading. According to typology that has been made of five different headings have been observed. Six kavuk, fourteen sarık, eighteen fes, one long cylindric heading and two corollas, were used as heading on male headings. When the typology of female grave stones were made, differently from the male grave stones there is a differentiation based on headings. When look at the foot stones, we face with 3 typed separated.

When we analyse these grave stones, most of the decorations are on foot stones. Plantal, geometric and object drawn decorations are seen.

In 11 examples rose, in 6 examples tulip, in 7 examples mine, in 15 examples wild flower, in 4 examples bud, in 16 examples convoluted branch, in 10 examples acanthus leaves, in 3 examples rose branch, in 1 examples hashish, in 10 examples abstract leaves, in 2 examples star flower and in one example palmet and rumi motive were used as plantal decoration. As a geometrical decoration in 9 examples baklava motives, in twelve examples rectangles, square and circle motive, in one example çarkıfelek and in one example zigzag motive was used. As a motive with objects in four examples vase in 7 examples moon and star motive and in twenty-eight examples radial rod motives were used. Also, in one example small column was used as an architectural decoration.

From 197 total grave stones, thirteen of them were made of marbles and the others were from stone. Out of these materials in three examples the usage of mosaic concrete can be analysed. On grave stones the oyma technique was used.

In the Ferhat Paşa Camisi Haziresi, we face with four different types of writing as talik, sülüs, celi sülüs and Turkish. In ten examples sülüs, in four examples celi sülüs, in three examples Turkish and out of these, in sixty examples the epigraph with talik hat were used.

As a result, on the grave stones that are in Kastamonu Şehri Ferhat Paşa Camisi Haziresi, we see more localised version from the workmanship and style that can be seen in İstanbul. We can evaluate these grave stones as more simple workmanship Works. The decoration compositions and alterations with western effect from eighteenth century onwards, though not as much as in İstanbul, also shows itself in Kastamonu.

Key Words

1. History of Art
2. Kastamonu City
3. Ferhat Paşa Mosque
4. Hazire
5. Gravestone